TĖVYNĖS SARGAS

1986. 2-3

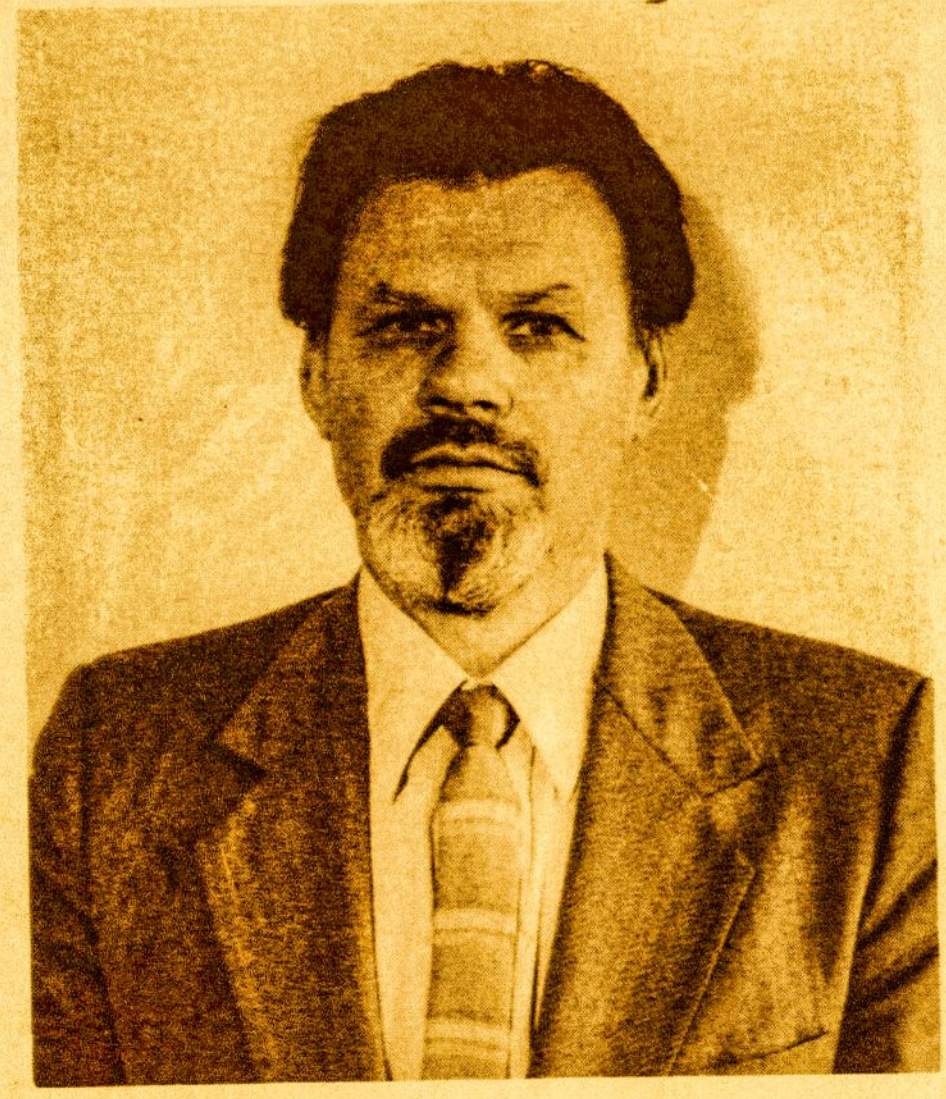

VLADAS ŠOLIŪNAS

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Algirdas J. Kasulaitis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 894 East 223rd Street, Euclid, Ohio 44123. Tel. (216) 261-4994

Administracija: Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874.

Ramunė Tričytė, 6807 S. Campbell Ave., Chicago, IL 60629. Tel. (312) 737-4324.

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

V i r š e l y j e :

VLADAS ŠOLIŪNAS, nuo 1973 metų Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos egzilyje centro komiteto ir tarybos pirmininkas. Veiklus ir sąmoningas viduriniosios kartos politikas ir visuomenininkas, VLIKo tarybos narys ir ALTo darbuotojas. Nenuilstantis krikščioniškosios demokratijos idealų puoselėtojas. Lietuvos interesus gindamas ir lietuviškajai krikščioniškajai demokratijai tarnaudamas prieš pora metų dalyvavo Pasaulio Jaunųjų Krikščionių Demokratų Sąjungos kongrese Pietų Amerikoje, o šiemet Pasaulio Krikščionių Demokratų kongrese Portugalijos Lisabonoje.

TĖVYNĖS SARGAS

1986 Įsteigtas 1896 m. Nr. 2-3 (64-65)

"TĖVYNĖS SARGUI" 90 METŲ

Šiemet "Tėvynės Sargui" sukako 90 metų amžiaus. Jau neliko žmonių, kurie jo gimimą prisimintų ir tik vienas kitas, kuris tais metais buvo gimęs. Taigi žmogaus gyvenime 90 metų yra jau labai ilgas laikas, tačiau ne tautos ar žurnalo gyvatoje. Ne viena tauta gyvuoja jau šimtmečiais, o ne vienas laikraštis ir žurnalas šimtmetį ir daugiau. Į tokių ilgaamžių žurnalų eilę jau rikiuojasi ir mūsų "Tėvynės Sargas".

Mūsų žurnalas gimė, kai Lietuva nešė sunkią caro vergijos naštą, kai net lietuvių spauda buvo uždrausta, kai laisvės aušros dar nesimatė pro žiaurius okupacijos rūkus. Tačiau kaip ir ankstesni "Aušra" ir "Varpas", pats "Tėvynės Sargo" pasirodymas jau buvo ženklas, kad Lietuva buvo, tauta sąmonėjo, debesys, nors ir labai pamažėli, blaivėsi. Rodos, nenugalimoje Rusijos imperijoje nesulaikomai sklido laisvės šūkiai ir idėjos, kurie netrukus išsiverš revoliucijos bangomis, o dar kiek vėliau, iš pasaulinio karo griuvėsių, svaiginančia ir užburiančia laisve.

Tačiau 1896 m. dar buvo sunku net įsivaizduoti laisvą ir nepriklausomą Lietuvą.. Realybė buvo žiauri, skaudi, dažnai beviltiška, kova sunki, reikalaujanti didelių aukų. Tačiau ji buvo kovojama ir aukos dedamos.

"Tėvynės Sargas" nebuvo pirmas lietuviškas laikraštis atgimimo gadyneje . Kaip minėjome, jis žengė jau "Aušros" ir "Varpo" pramintu taku. Nebuvo jis pirmas ir pasirinkęs krikščioniškos pasaulėžiūros kelią — tą jau buvo padariusi "Apožvalga", kuri nors trumpai, bet labai šviesiai ir kaitriai sužėrėjo tamsoje okupacijos naktyje. "Tėvynės Sargas" tik žengė jos pėdomis, nes

Lietuvos Nacionalinė Mažvydo Biblioteka

reikėjo. Krikščioniška socialinė ir politinė mintis vis gilesnes šaknis leido atbundančioje lietuvių visuomenėje ir laikraštis buvo reikalingas toms mintims reikšti, problemoms svarstyti, idėjoms puoselėti.

"Tėvynės Sargas" buvo vienas iš tų laikraščių. Jis ir toliau sekė "Apžvalgos" pėdomis, gindamas skriaudžiamos tautos interesus, kovodamas prieš žiaurią okupaciją, keldamas tautinį susipratimą, gindamas lietuvių kalbos teises, mokindamas lietuvius, kaip tvirtėti ekonomiškai ir pan. Tarsi nujausdamas šviesesnę ateitį, žurnalas ugdė tautoje visas tas dorybes ir idėjas, kurios vėliau tarnaus prispaustos tautos žygyje į laisvę. Keliavo jis iš lietuviškos Prūsų žemės į visus Lietuvos kampus, nešdamas pavergtai tautai naujo, laisvo gyvenimo viltį.

Tačiau nė brandos amžiaus nesulaukęs "Tėvynės Sargas" po aštuonerių metų sustojo ir atgimė tik nepriklausomybės išvakarėse 1917 m. kaip laikraštis, skirtas politikai, visuomenei, mokslui, literatūrai ir ekonomikai. Dabar jį leido jau susiorganizavusi Lietuvos Krikščionių Demokratų partija ir jis skynė kelią, kartu su kita spauda, Lietuvos laisvei ir nepriklauosmybei ir vėliau jos valstybiniam formavimuisi.

Tačiau Lietuvai žengiant pirmuosius prasmingo valstybingumo žingsnius, "Tėvynės Sargas" vėl sustojo ir iš naujo atsikūrė jau vėl nesavame krašte, bet Vokietijoje 1947 m. Čia jį leido tremtiniuose — išeiviuose iš naujo atsikūrusi Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga, kuri po trijų metų perkėlė žurnalą į JAV, kur jis ir šiandien leidžiamas.

"Tėvynės Sargas" šiandien yra leidžiamas reguliariai tris kartus metuose ir jo tikslai bei uždaviniai iš esmės nėra pasikeitę. Jo puslapiai skiriami straipsniams, kurie visų pirmiausiai tarnauja Lietuvos laisvinimo idėjai, lietuviškosios kultūros puoselėjimui ir krikščioniškosios demokratijos idėjinėms studijoms. Tai trys didieji uždaviniai, kuriems yra palenkta viskas.

Ir taip, jau subrendęs "Tėvynės Sargas", kaip ir prieš 90 metų, ištikimai tarnauja "lietuvybei, krikščionybei ir demokratybei". Ir tarnaus.

RENESANSO IDĖJŲ POVEIKIS LIETUVOS VISUOMENINIAM GYVENIMUI PENKIOLIKTAME ŠIMTMETYJE

VYT. BAGDANAVIČIUS, MIC

Norint suprasti D. L. Kunigaikštijos visuomeninę struktūrą tame laikotarpyj nuo Lietuvos krikšto ligi valstybės padalinimo, negalima tenkintis vien siaurais tautiniais nusiteikimais, visas negeroves suverčiant lenkams. Taip pat negalima tenkintis tuo priėjimu, kuris vadovavo Europos visuomenei po Prancūzų revoliucijos. Tada visuomenės istorijos studijose reiškėsi dvi viena kitai priešingos kryptys. Iš vienos pusės, tai buvo liberalistinis požiūris, kuris buvo pasinešęs viską laisvinti, o iš kitos pusės tada buvo gyvos absoliutinės idėjos, kurias atstovavo karaliai, Napoleonas ir jo dinastijos. Perkeliant tas nuotaikas į D. L. Kunigaikštijos studijas lietuviškoj visuomenėj vyravo dvi mintys. Iš vienos pusės kaltinimas bajorijos už baudžiavą, o iš kitos pusės buvo kaltinama D. L. Kunigaikštijos administracija už nesugebėjimą išlaikyti valstybėje centralizuotos tvarkos.

Iš tikrųjų šios priežastys ir paskatino Europos valstybes dalyvauti Lietuvos padalinime. Jos bijojo, kad perdaug platus visuomenės kišimasis į valstybės reikalus nepakenktų absoliutistiniams valdymams. Taigi ir į Lietuvos – Lenkijos valstybės padalinimą negalima žiūrėti vien kaip į Rusijos reikalą. Tai buvo visų Europos valdančių sluogsnių jei ne apsisprendimas, tai bent valstybinės galvosenos kryptis.

Jeigu į D.L.K. sunaikinimą negalima žiūrėti vien kaip į lietuviškos - lenkiškos visuomenės vidaus reikalą, tai lygiai teisėta yra, kad ir į šios visuomeninės sąjungos atsiradimą arba jos susibūrimą negali žiūrėti vien kaip į uždarą reikalą. Su Lietuvos krikštu į Lietuvą atėjo ir tos idėjos, kurios gyvai reiškėsi Vakarų Europos visuomenės tuose sluoksniuose, kurie mąstė apie valstybinį gyvenimą. Žinoma, tos idėjos čia įgavo savitas formas, nes jos perėjo per to gyvenimo tvarkytojų gaolvosenas, tačiau norint juos geriau suprasti, verta į juos pažvelgti politinių idėjų šviesoje.

Renesanso sąjūdis pasižymėjo ne tik dideliu polėkiu, bet ir dideliais išvidiniais skirtingumais, vertinant gyvenimo apraiškas. Renesansas nebuvo vieningas. Pasak modernaus šio sąjūdžio tyrinėtojo Giorgio de Santillana, šis sąjūdis ugdė šiaurės Europoje daugybę renesansų, panašiai kaip daug idėjų buvo paskleista vakarų Europos viduramžiuose nuo Karolio didžiojo laikų ir vėliau (The Age of Adventure, Mentor Philosophers leid. 1956 m. 10 p.).

Norėdami geriau pažinti tą visuomeninę raidą Lietuvoje, kuri prasidėjo po krikšto, mes norime pasinaudoti dviem renesanso knygom, ar greičiau dviem autoriais, kurie yra labai prieršingi vienas kitam, bet kurie liudija renesanso idėjų polėkį ir jų išsišakojimą. Tiedu autoriai yra šv. Tomas Morus ir Machiavelli. Pirmojo knyga vadinasi "Utopia", o antrojo — "Il Principe". Šios abi knygos yra turėjusios, ar net tebeturi, reikšmės naujųjų amžių Europos visuomeninei struktūrai. Taip Machiavellis yra turėjęs įtakos visiems absoliutiniams valdovams, o Tomas Morus turėjo įtakos prancūzų sociologui Budonui ir Marksui. Šio rašinio tikslas yra pastebėti šių dviejų valstybininkų atšvaitas jau krikščioniškos D. L. Kunigaikštijos gyvenime. Tomo Morus atstovaujamų idėjų panašumą mes galime pastebėti Jogailos ir Vytauto privilegijose, o Machiavellio įtaką liudija tolimesnis D. L. Kunigaikštijos didikų vaidmuo, iškilęs Kazimiero laikais ir išryškėjęs Pirmajame Lietuvos statute.

Tomas Morus ir Jogaila

Visi žino Tomo Morus palinkimą į bendrą turto naudojimą, tačiau negalima praleisti iš akių, kad į šią priemonę jis žiūrėjo kaip į laikinį dalyką. Į savo siūlomą utopinę sąrangą jis žiūri kaip į gydymo tarpsnį sergantiems žmonėms. Tos gydančios priemonės dėka "tos blogybės galės būti sušvelnintos ir palengvintos. Bet kaid jie (tos sąrangos žmonės) būtų tobulai pagydyti ir išauklėti į gerą ir kilnią būklę, nereikia tikėtis, nes kiekvienas žmogus yra šeimininkas savęs paties ir sau pačiam" (Sanillana 101 psl.). Taigi į komunistinį bandymą, einant Morus požiūriu, tektų žiūrėti tik kaip į praeinantį reiškinį. Kas bebūtų, Tomo Morus drąsa 15 šimtmetyje kalbėti apie sąrangą, kurioje turtas yra bendrai valdomas, yra kaip tik viena iš tų kraštutinumų ir nesiskaitymų su konkrečia tikrove, kas yra būdinga renesansui.

Kad penkioliktas šimtmetis iš tikrųjų buvo didelių nuotykių šimtmetis, tai liudija jo išvakarėse ir Jogailos elgesys, suteikiant beveik neribotas laisves platiems visuomenės sluoksniams prieš kunigaikštiškų šeimų valdų interesus. Žinoma, kai Jogaila rašė savo privilegiją Vilniuje 1387 metais vasario 20 dieną, jis "Utopijos" nebuvo skaitęs, nes ji dar nebuvo parašyta, bet taip drąsiai veikti savo valdomą visuomenę laisvės kryptimi be abejo jo negalėjo įkvėpti kas kitas, kaip tie naujoviški nusiteikimai, kurie jau buvo gyvi Vakarų krikščioniškoje visuomenėje ir anksčiau. Renesanso juk mes negalim laikyti realistiniu sąjūdžiu. Tai yra greičiau Sąjūdis žodžio, išsilaisvinusio iš realios tikrovės priklausomybės. Filosofiniu renesanso partneriu galima laikyti nominalistinę filosofiją, kuri žodį ėmė labiau kaip žodį, o ne kaip tikrovės išraišką. Tačiau keturioliktame šimtmetyje viduramžinis krikščioniškas realizmas dar nebuvo visai prarastas. Jį liudija ir Jogailos elgesys, kuris bandė tvarkyti lietuvišką visuomenę laisviausiu būdu, kokiu ji tais laikais galėjo būti patvarkoma, būtent, suteikiant plačią atsakomybę vidurinei klasei, kad per ją būtų suorganizuoti ir kiti. Šitokios veiklos aptarimą mes taip pat randame ir Tomas Morus "Utopijoje". "Jeigu jūs negalite visiškai išrauti blogas pažiūras ir sutvarkyti įsisenėjusius papročius taip, kaip jūs norėtumėte, tai nėra reikalo nusikreipti nuo visuomeninio gyvenimo visiškai" (Utopia, Pengvin clasic, 1965 m. 63 psl.).

Į Jogailos Lietuvos viosuomeninio gyvenimo patvarkymą nereikia žiūrėti kaip į nedrąsų. Jis pažino gerai visuomeninę lietuvių tautos būklę, kuri buvo būdinga kunigaikštiškų šeimos narių varžybomis. Įvesdamas Lietuvon krikščionybę, jis jos nestato ant seno kunigaikštiško visuomeniškumo, bet kuria naują ir daug platesnį visuomeniškumą.

Šia proga yra verta dėmesio dar viena mintis. Jeigu Jogaila pavedė visuomeniškas valdžias naujam viduriniam sluoksniui, tai liudija, kad Lietuvos žmogaus vidurkį jis aukštai vertino. Taigi Jogaila nebuvo kunigaikštiško skirtingumo atstovas.

Šiais laikais kai kas sakys, kad Jogaila pervertino Lietuvos žmogų, suteikdamas jam plačias teises. Šis žmogus to pasitikėjimo nebuvo vertas. Jis nevisada sugebėjo protingai veikti valstybės reikaluose. Ši galimybė iš Jogailos privilegijos ilgainiui išsivystė. Taip pat galima sakyti, kad šis Jogailos patikėtas žmogus nesugebėjo tinkamai administruoti savo ūkio reikalų ir pasisavino

vergijos formas. Šie priekaištai šiandien yra daugiau negu populiarūs tai Jogailos sukurtai visumenei. Tačiau bešališkas ir istoriškai pagrįstas jų vertinimas yra reikalingas objektyvių istorinių studijų.

Prie šio istorinio fakto galima pridėti dar vieną mintį ar bent spėliojimą. Ar Jogaila, sukurdamas stiprią vidurinę klasę, nenorėjo tuo pačiu būdu sukurti Lietuvoje naują politinę jėgą, kuri priešintųsi lenkiškai įtakai? Šį spėliojimą galima lygiai priimti kaip ir atmesti. Jogaila greičiau nesitikėjo Lietuvai stiprios ir protingos vadovybės iš kunigaikštiškų sluoksnių. Jis matė jų siaurumus. Vienintelis iš kunigaikščių, kuris tiko būti Jogailai partneriu, pasirodė Kęstutaitis Vytautas Didysis. Jis buvo Jogailai geras bendradarbis, o Jogaila jam. Tačiau šedšiolikto šimtmečio lietuviškos bajorijos (iš diduomenės) pastangos sukurti teisinę Lietuvos sąrangą, redaguojant Lietuvos statutus ir ginantis lenkiškų įtakų, šitokį Jogailos tikslą, jei jis jį būtų turėjęs, pateisintų.

Reikia prisipažinti, kad Jogailos ryšys su Tomo Morus "Utopia" yra tik idėjinio arba simbolinio pobūdžio. Tačiau ir toks panašumas gali būti naudingas suprasti kai kuriuos istorinius Lietuvos žmones ir įvykius. Atrodo, kad kas rūpėjo Tomui Morui rašant "Utopiją", panašus dalykas rūpėjo ir Jogailai, kuriant vidurinę Lietuvos klasę, nors, žinoma, atitinkamais skirtumais. Tomas Morus rašė: "Visų pirma, yra daug kilmingųjų, kurie gyvena kaip tranai iš kitų žmonių darbo. Kitaip tariant, iš savo nuomininkų, vis nuleisdami jų kraują, keldami nuomos kainas. Toks yra jų praktiškos ekonomijos supratimas... Nesitenkindami būti nieko neveikiantys patys, jie teikia apie save didelius būrius panašiai dykaujančių klijentų, kurie niekada nėra pagalvoję apie būdą užsidirbti sau pragyvenimą" (Utopia, 44-45 psl.).

Lietuvos kunigaikščių šeimoms tai, be abejo, reikia taikinti su atitinkamais apribojimais. Tačiau kunigaikštiškos ekonomijos sistema, kuri buvo išsilaikiusi kaikuriuose Europos kraštuose ligi pat Prancūzų revoliucijos, tai gyvai liudija. Vienas iš paskutinių tos sistemos atstovų ir naujos sistemos kūrėjų Telleyrand, buvęs vyskupas, rašo, kad Versalio rūmų gyuventojams buvo draudžiama verstis prekyba ir imtis pramonės. Dėl to karaliaus rūmai buvo pasidarę rinkinys aristokratų ir žymių elgetų, kai tuo tarpu Paryžiaus miestiečiai darėsi turtingi. (pal. Vincent Cronin, Louis Antoinette).

Gali būti keliamas klausimas, ar Jogailos įsteigti bajorai nepasisavino daug kunigaikštiškų ydų. Tačiau Jogailos visuomeninė reforma padarė bent tai, kad Lietuvoje neiškilo kunigaikštiška sistema ligi savo paskutinio išsigimimo.

Tačiau tai sakyti reikia taip pat su atitinkamais apribojimais. Lietuvos kunigaikštiškos šeimos tuoj pat pradėjo ieškoti savo teisių ir visuomeniškai atsigauti bei politiškai įsistiprinti. Tai liudija tolimesni teisiniai formulavimai Lietuvoj, būtent, kitos privilegijos ir statutai. Bet prieš pereinant į tai, susipažinkime su būdingu renesanso kunigaikštiškos valdymo sistemos atstovu Machiaveliu.

Kunigaikštiškas valstybininkas

Niccolo Machiavelli, florentietis valstybininkas, gyvenęs 1469 - 1527 m., yra priežodžiu tapęs kunigaikštiško valdymo atstovas. Visi modernių laikų absoliutiniai karaliai ir naujieji jų pakaitalai — totalistiniai valdovai — yra naudojęsi jo pamokymais, kaip galima valdyti kraštą autarchiniu būdu. Jo pamokymais sekė ne tik Napoleonas, bet ir Marksas (Santillana 104 psl.). Apie Machiavellio mokslą sakoma, kad "kunigaikštis iš jo knygos išmoko, kaip iš turtingo atimti jo turtą, o iš neturtingo — laisvę" (105 psl.).

Iš tikrųjų, Machiavelio politinės studijos neišrado naujų politinių pokštų kaip suvaldyti žmones, bet tik aprašė tai, kas buvo praktikuojama žmonijoje nuo pačios valstybinės sistemos pradžios. Jis aprašė, kaip ir kada laužyti sutartis ir kaip numalšinti sukilusį kraštą. Machiavelio valdovo samprata neturi nieko antgamtiško. Jo valdovo idealas yra Romos ir Graikijos klasikinių valdymo sistemų atstovai. Ir kadangi renesanso visa dvasia buvo nusikreipusi klasikinės senovės linkui, tai ir Machiavelio valstybinio gyvenimo samprata tiko į tą kryptį. Krikšionybei politinio talento Machiavelis nepripažino. Augustiniškos Dievo valstybės idėjos jis nevertino. Bažnyčios politiką jis kaltino Italijos skaldymu. Tačiau apskritai religijos praktikavimą jis vertino, greičiau kaip priemonę valdyti žmonėms.

Nereikia kunigaikštiško valdymo, kaip jį pristato Machiavelis, suprasti vien kaip neigiamybės. Ši valdymo sistema turi ir savo gerumų. Vienas iš jos gerumų yra valstybinis pastovumas. Machiavelio laikais buvo dar gyva ir aktyvi Venecijos respublika,

kuri yra išsilaikiusi ilgiausiai už visas Italijos valstybines sąrangas. O ji buvo didikų valdymo sistema. Ji ilgai išsilaikė dėl to, kad dožai buvo susirišę labai kietai laikoma konstitucija. Kiekvienas nukrypimas nuo jos kam nors reiškė mirtį. Venecijos valstybinę sistemą sugriovė tik Napoleonas ir gyrėsi tuo būdu panaikinęs paskutinę viduramžinę liekaną.

Renesanso žmogus apskritai yra didelis, save aukštai vertinąs žmogus, kuris yra mažiausiai nuo ko nors priklausomas. Dėl to kunigaikštis yra būdingiausias šios epochos personažas. Kunigaikštis Machiavelio supratimu yra žmogus, kuris turi valdymo atsakomybės sąmonę ir sugeba ją įgyvendinti.

Vieno Machiavelio rašinio antraštė šitaip svarstė politinę problemą: "Kam saugiau yra pavesti saugoti laisvę: ar didikams, ar liaudžiai? Kurie iš jų gali būti priežastimi, sukeliančia neramumus: ar tie, kurie nori įsigyti turto, ar tie, kurie nori išsaugoti tai, ką turi?" (Santillana 116 psl.). Nagrinėdamas šį klausimą Machiavelis prieina nuomonės, kad abu šie veiksniai turi savitų vertybių valstybiniam gyvenimui. "Kunigaikščiai pasirodo aukštesni įstatymų leidime, steigime visuomeninių insatitucijų ir potvarkių leidime. Liaudis tačiau stovi aukščiau savo sugebėjimu tas institucijas, įstatymus ir potvarkius išlaikyti. Ir tai, žinoma, juos pastato greta tų, kurie tai įsteigė". (Santillana, 127 psl.).

Toliau analizuodamas kunigaikščio ir visuomenės valstybinius pranašumus ir trūkumus, Machiavelis sako, kad "kunigaikštis, kuris neturi kitos kontrolės, kuri gali daryti tai, kas jai patinka, vargiai ar bus protinga" (127 psl.). Svarstydamas klausimą, ką yra lengviau pataisyti: visuomenę ar kunigaikščius, Machiavelis sako: "Perdaug sau leidžianti revoliucinga visuomenė gali būti lengvai grąžinama į gerą elgesį gero žmogaus įsitikinimu, bet blogos valios kunigaikštis tokiu įtaigojimu yra nepataisomas... jie gali būti pataisomi tik prievarta" (127 psl.).

Gali kam nors kilti klausimas, kodėl mes darome šią ekskursiją į renesanso politikos mokytoją, ryšium su Lietuvos valstybine santvarka po krikšto. Kai kas mano, kad tada šviežia lietuviška krikščioniška visuomenė nebuvo pajėgi priimti renesansines idėjas. Tačiau, iš tikrųjų, būklė buvo priešinga, kurią galima būtų įrodyti Lietuvos žmonių kultūriniais ir politiniais pasireiškimais. Tačiau pradžioje pasitenkinkime bendrine išvada apie renesanso idėjų įtaką šiaurinėje Europoje. G. de Santillana rašo: "Renesan-

sas buvo skubus veržlumas visais frontais" (9 psl.). Ir toliau: "Ji išugdė tiek daug renesansų šiaurinėje Europoje, kiek yra viduramžio šimtmečių, pradedant Karoliu Didžiuoju" (10 psl.).

Kunigaikštiško valdymo atsigavimas Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštijoje

Susipažinę su kunigaikštiško valdymo išryškėjimu renesanso laikais, pasinaudojant Machiavelio raštais, susipažinkime dabar, kaip kunigaikščių įtaka atsigavo Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštijoje, kuri buvo palikta nuošaly Jogailos ir Vytauto teisiniuose formulavimuose. Tam reikalui pasinaudokime Konstantino Avižonio studija "Lietuvos statutai", paskelbta jo "Rinktiniuose Raštuose II", išleistuose Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos Romoje 1978 m. Čia mes galėsime pastebėti nuoseklų diduomenės vaidmens iškilimą valstybiniame D. L. Kunigaikštijos gyvenime. Jis ypač pasireiškė Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio arba Lenkijos karaliaus valdžios labai toli siekiančiu apribojimu. Ir reikia nepraleisti iš akių, kad tai padarė ne naujai sukurtoji bajorija, bet Avižonio vadinami ponai, t. y. kunigaikščiai. Jie suorganizavo vadinamą Ponų tarybą. Jos veiklos išryškėjimo pasekoje bajoriška vidurinė klasė šiame laikotarpyje buvo dar nuošaly.

Ponų iškilimas prasidėjo karaliaus Kazimiero laikais. Tam progą davė Žygimanto Kęstutaičio nužudymas. Tuo metu Kazimieras Jogailaitis buvo tik 13 metų. Tai davė progą didikų tarybai aktyviai įsijungti į valstybės valdymą. Šiame vaidmenyje kunigaikščių tarpe ypač pasireiškė Goštautas. Ši teisinė būklė buvo suformuluota 1447 m. gegužės 2 d. Kazimiero privilegija, duota Vilniuje. Avižonis ją vadina garsiąja ir laiko, kad ji pasidarė kertinis akmuo tolimesnei Lietuvos santvarkai. Didikai nenorėjo unijos su Lenkija. Ši privilegija buvo kompromisas tarp karaliaus ir didikų, kai jie nusileido personalinei D. Kunigaikščio ir Karaliaus unijai su Lenkija.

Kazimiero privilegija turi daug dalykų, bet mums čia rūpi tie nutarimai, kurie liečia Lietuvos diduomenę. Čia, tarp kitko, yra formuluotas nusistatymas nemažinti D. Lietuvos Kunigaikštijos teritorijos ir grąžinti ją į tą būklę, kuri buvo Vytauto Didžiojo laikais. Pareigos ir turtai Lietuvoje neturi būti duodami svetimšaliams. Bažnytinės pareigos turi būti duodamos tik lietuviams ir tik, jei jų nebūtų, svetimšaliams. Garantuojama asmens neliečia-

mybė. Šioje privilegijoje ir bajorų teisės praplečiamos. Jie turi teisę vykti studijuoti į užsienius. Ir ta teise sekančiame šimtmety bajorai naudojosi masiškai, pasidarydami tuo būdu renesanso atstovais savo krašte. Tačiau valstybiniams uždaviniams šiame laikotarpy jie dar nebuvo pajėgūs ir sumažino ponų vaidmenį.

Teisingai šios privilegijos vaidmenį aptaria K. Avižonis. "Jau Kazimiero laikais pasireiškė politinio ir teisinio gyvenimo intensyvėjimas, didikų dar didesnis įsigalėjimas ir Ponų tarybos svarba. Kraštas valdomas ir tvarkomas jau ne pagal 'didžiojo kunigaikščio valią', bet remiantis galiojančiomis teisinėmis normomis ir ponų tarybos nutarimais" (37 psl.). Ši Avižonio pastaba yra verta mūsų dėmesio dar ir dėl to, kad dažnai mūsų visuomenėje yra manoma, kad šiuo metu Lietuva buvo dar tamsus kraštas. Tuo tarpu Avižonis, susipažinęs su Kazimiero teisynu gali sakyti, kad tai buvo laikas, kada teisinė ir politinė sąmonė čia buvo gyva ir gyvenime buvo laikomasi teisinių normų. Ypač tai verta pastebėti, kad, maždaug tuo laikotarpiu, Mažojoje Lietuvoje ir teisinė ir ekonominė būklė buvo smukimo stadijoje, kaip rašo Vydūnas (256 psl.). Tik be reikalo K. Avižonis šiam laikotarpiui ir jo teisiniams formulavimams priskiria baudžiavos idėją. Valstybė, pasak jo, čia išsižada privatinių valstiečių duoklių ir mokesčių, pavesdama juos bajorų valdžiai (36 psl.). Bet tai teigiant reiktų žinoti, ar anksčiau kada nors buvo kitaip ir ar kada valstiečiai tiesiog santykiavo su politine administracija. Tada veikė dar natūrali šeimininko ir jo darbininko tvarka, į kurią valdžia dar nei nesugebėjo, nei nespėjo įsikišti. Tai įvyko visuotiniame gyvenime tik vėliau.

Pirmas formalus teisės kodeksas, sudarytas Kazimiero laikais, kuris jau nėra vien valdovo privilegija, bet bendrinės kilmės dokumentas, vad. Kazimiero teisynas, buvo išleistas 1468 metais. Tai buvo nedidelis 28 straipsnių rainkinys. K. Avižonis, jį aptardamas, sako, kad šis teisynas žymiai skiriasi nuo Jogailos ir Vytauto privilegijų. "Jis neplečia kurių nors bajorų politinių, socialinių ar ekonominių teisių..." (38 psl.).

Dar labiau didikų tarybos galia iškilo did. kunigaikščio Aleksandro laikais. Jis, apšauktas didžiuoju kunigaikščiu 1492 metais, išleido rugpjūčio 6 d. Vilniuje plačią privilegiją, kurioje pripažino dar didesnį d. kunigaikščio susiaurinimą ponų tayrbos naudai. Šis dokumentas sudarė branduolį, kuriuo vėliau rėmėsi didžiojo

kunigaikščio rinkimo taisyklės. K. Avižonis tai aptaria šiais žodžiais: "Ponų taryba puikiai sugebėjo išnaudoti šį momentą, savo teisėms praplėsti ir didįjį kunigaikštį suvaržyti" (39 psl.).

D. L. Kunigaikščio apribota monarchija

D. Kunigaikščio Aleksandro laikais D. L. Kunigaikščio valdžia darosi apribota monarchija. Į užsienius pasiuntinius siųsti D. Kunigaikštis gali tik pasitaręs su Ponų taryba. Privilegijoje išskaičiuojamų užsienio valstybių tarpe yra įtraukta ir Lenkija (Avižonis, 39 psl.).

Ponų tartybos galią ryškiausiai parodo ketvirtas Aleksandro privilegijos straipsnis. Jei kuriuose nors pasiūlytuose dalykuose ponų tarybos nuomonė nesutaps su didž. kunigaikščio nuomone, tai didysis kunigaikštis dėl to neturi užsigauti, nei prieš ją imtis žygių, bet privalo prisitaikyti prie ponų tarybos nuomonės" (Avižonis, 39 psl.).

Ponų taryba reiškėsi ne tik kaip įstatymus leidžiantis organas, bet ir kaip valdantis organas. Septintas paragrafas sako: "Nei urėdai , nei dvarai negali būti skiriami be ponų tarybos sutikimo; taip pat be kaltės ir be ponų tarybos pritarimo negali būti nei urėdai, nei dvarai atimami..." (Avižonis, 39 psl.).

Did. kunigaikštis yra įpareigojamas nedaryti keitimų tų dvarų valdyme, kurie jau buvo atiduoti amžinam valdymui. Ir pats didysis kunigaikštis toliau žemes "dalys su ponų tarybos pritarimu arba amžiniems laikams, arba ligi savo valios" (par. 12, Avižonis, 40 psl.).

Ir valstybės biudžetas nebus tvarkomas be ponų tarybos pritarimo. Tryliktas paragrafas sako: "Pajamos iš muitų, smuklių ir pabaudų turi plaukti į didžiojo kunigaikščio iždą, kurio lėšas didysis kunigaikštis naudos krašto reikalams su ponų tarybos sutikimu. Be svarbaus reikalo ir be ponų tarybos sutikimo iždo lėšomis didysis kunigaikštis negali naudotis" (Avižonis, 40 psl.).

Ponų Taryba įsikišo ir į teisinę sritį. Buvo sudaryta keturių terminų teismo procedūra. "Jei pirmuoju ar antruoju ar trečiuoju terminu byla nebus išspręsta, ketvirtuoju terminu ji turi būti galutinai išspręsta, dalyvaujant ponų tarybai" (par. 19, Avižonis, 41 psl.). 22 - 26 paragrafai mini visą eilę bylų, kurių nagrinėjime turi dalyvauti ponų taryba (Avižonis, 41 psl.).

Tai turint prieš akis, teisingas yra Avižonio čia susidariusios būklės aptarimas. Jis sako: "1492 metų Aleksandro privilegija yra faktiškas ponų tarybos iškilimas ir jos galios formalus patvirtinimas. Didžiojo kunigaikščio valdžia susiaurinama ir ponų tarybos lemiama įtaka praplečiama: užsienio politikoje, įstatymų leidime, valstybės urėdų ir dvarų skyrime, finansuose, teisme. Visur kišasi ponų taryba. Jos nutarimai didžiajam kunigaikščiui privalomi, net jei jie jam nepatiktų. Tai dar didesnis didikų iškilimas". (41 psl.).

Jeigu prisimintume Jogailos ir Vytauto privilegijas, kuriose buvo sukurta ar bent teisiškai apipavidalinta vidurinė klasė ir visiškai palikta nuošaly diduomenė, kuri buvo susidariusi įtakingų šeimų sąryšio būdu, tai į šią teisinę raidą tenka žiūrėti, kaip į paliktos nuošaly kunigaikštiškos diduomenės labai ryškų atsigavimą.

Į šį reiškinį galima žiūrėti ne vien kaip į ponų tarybos išryškėjimą, bet ir kaip į konstitucinės monarchijos įsteigimo pradžią. Mūsų laikais niekas nesilaiko pažiūros, kad valdovas vienas galėtų teisingai suprasti visas valstybinio gyvenimo sudėtingas problemas. Ir reikia pripažinti, kad D. Lietuvos kunigaikštijoje tai buvo teisingai suprasta 15 šimtmetyje. Studijuojant šį įvykį kyla mintin panašus atvejis Anglijos politinėje istorijoje, įvykęs 13 šimtmetyje, kada buvo išleista garsioji "Magna Charta libertatum", t. y. Didysis laisvių dokumentas. Šiame dokumente ligi šiai dienai stiprybės jieško ne tik Anglijos, bet ir Amerikos bei kitų kraštų žmonių laisvių gynėjai. Situacija, kurioje buvo išgautas iš Anglijos karaliaus šių teisių pripažinimas, buvo visiškai panaši į tai, kaip Lietuvos ponų taryba šias teises išgavo iš D. L. kunigaikščio Aleksandro.

Ponų tarybos vadovaujantis vaidmuo valstybiniame gyvenime buvo įjungtas į Pirmąjį Lietuvos statutą, kuris buvo paskelbtas 1529 metais. Pažymi tačiau Avižonis, kad ne tik į šį, bet ir į kitus statutus "nepateko dėsniai iš ankstesnių privilegijų, kalbančių apie unijas su Lenkija". Taip pat į Statutus nepateko dėsniai bei mnintys iš sutarčių, kurias nuo XIV a. pabaigos Lietuva laikas nuo laiko sudarydavo su Lenkija ir kurias lenkai yra papratę vadinti "unijomis" (46 n- 47 psl.).

Šis faktas yra vertas dėmesio, kai kyla klausimas, ar unija su Lenkija yra reali. Sutartis paprastai nėra sutartis, jei kuri nors

iš susitariančių šalių jos nepripažįsta. Pirmasis Lietuvos statutas šiuo atžvilgiu galėtų būti nepaneigiamu dokumentu, įrodančiu unijos nepripažinimą oficialiu valstybinio Didžiosios kunigaikštijos dokumentu.

Pasak Avižonio, "Lietuvos Statuto redaktoriai čia parodė savo valstybingumą" (47 psl.). Tačiau mums šiuo atveju rūpi ne tai, o kunigaikštiško principo iškilimas D. Lietuvos kunigaikštijoje.

Pirmasis Lietuvos statutas formaliai pripažino ponų tarybos ir d. kunigaikščio sulyginimą. Pirmajame skyriuje 17 paragrafe statutas sako: "Kas testamentu arba raštu kam nors ką nors užrašytų ir tai pareikštų didžiajam kunigaikščiui arba ponų tarybai, tai to amžinai turi būti laikomasi" (Avižonis, 51 psl.).

O trečiajame skyriuje pirmame paragrafe statutas sako: "Didysis kunigaikštis pasižada niekuo nemažinti savo valstybės — Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos, taip pat niekuo nežeminti ponų tarybos narių" (Avižonis, 53 psl.).

Deja, mes neturime duomenų, kokiu būdu ponų taryba buvo sudaroma. Tačiau aišku, kad ji buvo kažkas tampriau susijusio su D. Lietuvos kunigaikštijos praeitim. Tai tikrai nebuvo lenkiška apraiška. Kun. Mykolas Urbanavičius, geras D. L. K. ir Lenkijos kultūros žinovas, ne kartą yra šiam autoriui įrodinėjęs, kad net pats žodis "ponas" į Lenkiją yra atėjęs iš D. L. kunigaikštijos.

Nėra aiški ponų tarybos sudarymo procedūra; nėra aiški ir šios institucijos įtakos pabaiga. Tačiau tikra, kad ponų tarybos įsigalėjimas buvo laikinis dalykas. Su antruoju Lietuvos statutu jau grįžta bajorijos pirmenybės valstybiniuose ir visuomeniniuose reikaluose. Antrasis statutas apie ponų tarybą nei neužsimena. Antrajame statute, pasak Avižonio, atsispindi jau bajorijos supremacijos ideologija. "Kaip tik XVI a. vidurio reformose, dar prieš Liublinio uniją, susidarė Lietuvoje vienalytė bajorų tauta, aiškiai reiškianti vienaluomės bajoriškos valstybės idėją..., bet kartu formaliai prasideda ir bajorų viešpatavimo gadynė Liertuvoje" (97 psl.).

PASAULINIS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ SUVAŽIAVIMAS PORTUGALIJOJE

Krikščionių Demokratų Internacionalas (IDC) š. m. birželio mėn. 2-4 d.d. Lisabonoje suorganizavo pasaulinį suvažiavimą, kuriame dalyvavo 54-rių kraštų politinių partijų atstovai. Šiame suvažiavime Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungą (LKDS) atstovavo V. Šoliūnas — LKDS Centro K-teto pirmininkas, inž. A. Rudis — LKDS garbės narys ir inž. A. Venskus — Europos Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas.

Suvažiavime išklausyti IDC pirmininko A. Zaldivar ir gener. sekretoriaus dr. A. Bernassola pranešimai apie Krikščionių Demokratų Internacionalo veiklą paskutinių metų bėgyje. Nustatytos gairės ateities veiklai ir apžvelgta bendra politinė padėtis pasaulyje. Taip pat buvo svarstomi Europos ir Pietų Amerikos bendradarbiavimo klausimai.

Suvažiavime kalbas pasakė krikščionių demokratų partijų lyderiai. Iš lietuvių pusės kalbėjo V. Šoliūnas, išsamiai iškeldamas esamą okupuotos Lietuvos padėtį.

Pasaulinio IDC suvažiavimo pabaigoje priimta eilė rezoliucijų. Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos pasiūlymu, suvažiavimas vienbalsiai priėmė specialią rezoliuciją pavergtos Lietuvos klausimais. Šioje rezoliucijoje primenama, kad Lietuva yra nuo 1940 metų okupuota Sovietų Sąjungos ir randasi nuolatinėje tautinėje, religinėje, kultūrinėje, socialinėje ir ekonominėje priespaudoje. Ryšium su šia padėtim prašoma:

1 — išlaisvinti iš Sibiro darbo stovyklų visus lietuvius politinius kalinius;
2 — pasmerkti Lietuvos agresiją ir okupaciją;
3 — atitraukti iš krašto sovietų kariuomenę;
4 — atstatyti laisvo apsisprendimo teisę okupuotoje Lietuvoje alisvais visuotinais rinkimais, Jungtinių Tautų priežiūroje.

Baigiant suvažiavimą, ikšrinktas naujas Krikščionių Demokratų Internacionalo Egzekutyvas, IDC pirmininku — F. Piccoli (Italija).

Suvažiavimo dalyviai buvo gražiai globojami Portugalijos krikščionių demokratų. Tarp eilės suruoštų priėmimų, atvykusius

iš įvairių pasaulio kontinentų atstovus labai iškilmingai priėmė Lisabonos burmistras Nuno Kruz Abecassis.

EUROPOS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ PARTIJOS (PPE) SUVAŽIAVIMAS OLANDIJOJE

Š. m. balandžio mėn. 10 - 12 d.d. Haagoje (Olandijoje) įvyko Europos Krikščionių Demokratų Liaudies Partijos suvažiavimas. Jame dalyvavo žymūs įvairių kraštų vyriausybių, Europos Parlamento ir politinių partijų lyderiai. Tarpe jų į suvažiavimą buvo atvykę: Dr. Helmut Kohl — V. Vokietijos kancleris ir CDU pirmininkas, Pierre Pflimlin — Europos Parlamento pirmininkas, Wilfried Martens — Belgijos ministeris pirmininkas, Ruud Lubbers — Olandijos ministeris pirmininkas ir Europos Tarybos pirmininkas, Garret Fitzgerald — Airijos ministeris pirmininkas, Dr. Egon Klepsch — Europos Parlamento Krikščionių Demokratų Grupės pirmininkas, Concepcio Ferrer — Europos Krikščionių Demokračių Moterų Unijos pirmininkė, Emilio Colombo — Europos Krikščionių Demokratų Unijos (UEDC) pirmininkas ir kiti.

Iš lietuvių pusės buvo pakviestas ir suvažiavime dalyvavo inž. A. Venskus — Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas.

Suvažiavimas priėmė eilę rezoliucijų ir plačią deklaraciją Žmogaus Teisių klausimais. Šioje deklaracijoje pabrėžiama krikščionių demokratų atsakomybė Žmogaus Teisių srityje dabarties pasaulyje, pasmerkiami Žmogaus Teisių pažeidimai komunistinės diktatūros kraštuose ir pasisakoma už pavergtų tautų teisę jų laisvam apsisprendimui ir nepriklausomam gyvenimui.

PASAULIO KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ PARTIJŲ ATSTOVAI IŠ 56 KRAŠTŲ, ŠIEMET SAVO KONGRESE PORTUGALIJOS LISABONOJE, SPECIALIOJE REZOLIUCIJOJE PASMERKĖ BOLŠEVIKINĘ LIETUVOS OKUPACIJĄ IR REIKALAVO LIETUVAI LAISVĖS IR NEPRIKLAUSOMYBĖS.

TEILHARDO DE CHARDIN MOKSLO IR JO KOSMOVIZIJOS ANALIZĖ

PRANAS JUCAITIS

Pranas Jucaitis, Ph.D., Licenciatus Philosophiae Naturalis (gamtos mokslų licencijus), AAAS, Sigma Xi, ACS, FAS, buvo ilgametis chemijos mokslų profesorius Amerikos universitetuose. Illinois Institute of Technology, Research Institute jam suteikė Award of Scientific Merit. Dr. Jucaitis buvo narys Allied Scientists of the World, Federation of American Scientists ir New York Academy of Sciences. Prof. Jucaitis, kuris šią žiemą būtų šventęs 90 m. amžiaus sukaktį, mirė š. m. liepos 9 d. Jis buvo vienas pirmųjų ateitininkų, Lietuvos diplomatinės tarnybos narių, Lietuvai atsistatant dirbęs su būsimuoju prez. A. Stulginskiu "Tėvynės Sarge" ir krikščionyse demokratuose. **Red.**

PIRMOJI DALIS

Įvadas

Ar ne savotiškai atrodo antraštė "Teilhardo de Chardin mokslo ir jo kosmovizijos analizė"? Ar sutelpa "vizija" ir "mokslas" viename sakinyje? Teilhardo vaizduotėje tai sutelpa. Jis yra rašęs apie *La Vision du Passe* (apie praeities viziją) ir tą savo praeities viziją jis bandė ekstrapoliuoti į ateitį — į žemės, visatos ir žmonijos ateitį, suliedindamas savo mokslą, empirinius mokslus, filosofiją ir teologiją į sodrią, vienalytę kosmologiją ir kosmoviziją, pasiremdamas savaip suprasta evoliucija.

Tėvas Teilhard de Chardin, jėzuitų ordino vienuolis, jautė, kad šiandien žmonija yra pasimetusi, pergyvenanti kažkokį "Weltschmerz'ą" (pasaulio sielvartą) ir serganti (kaip sako anglų fizikas, Nobelio laureatas profesorius Peter Medawar) kosminio sunkumo (cosmic gravity) liga. Kai kam pasaulis yra beprasmiškas ir absurdiškas.

Kodėl žmogus turėtų save tobulinti, kad jis jaučiasi pasimetęs ir nereikšmingas? Nereikšmingas didžiuliame, beasmeniškame ir betiksliame pasaulyje... Kokie gali būti žmogaus santykiai su Dievu, jeigu Dievo nėra? Kurlink žmogus keliauja, jeigu jis niekur neina? Modernusis žmogus yra apgaubtas egzistencinės savęs paties baimės, savo paties galybės baimės ir aplinkinio pasaulio baimės.

Tas kosminis nerimas šių dienų pasaulyje greičiausiai ir pažadino Teilhardą parodyti pasauliui išeitį. Tam tikslui jis sukūrė *kosmoviziją*: gana drąsią savo užmoju ir patrauklią savo spindinčia mistiškai poetine aureole.

Teilhardas nuo pat savo mažų dienų labai mylėjo tą pasaulį. Todėl jis ir sako: "Jeigu dėl kokio nors vidaus perversmo aš iš eilės nustočiau tikėjimo į Kristų, tikėjimo į asmeninį Dievą, tikėjimo į Dvasią, man atrodo, kad aš privalėčiau ir toliau nepalaužiamai tikėti į *Pasaulį*. Pasaulis (jo vertybė, neklaidingumas ir gerumas) — toks jis, būdamas galutinėje analizėje, yra pirmutinis, paskutinis ir vienintėlis dalykas, į kurį aš tikiu. Tai šiuo tikėjimu aš gyvenu. Šiam tikėjimui, aš jaučiu, atsiduosiu mirties momentui atėjus, pakildamas virš visų abejonių".[1]

Arba toliau: "Sprendžiant iš pirmojo pasirodymo, katalikybė apvylė mane siauromis pasaulio sampratomis, savo nesupratimu medžiagos vaidmens".[2] Tačiau dabar "mano giliausi panteistiški troškimai yra patenkinti, vadovaujami ir užtikrinti. Pasaulis aplink mane tampa dievišku (...) Štai kaip aš tikiu (Voilà comment je crois).[3] Juo labiau, kad "sintezė sudaryta iš (krikščionių) 'Dievo', vedančio aukštyn, ir (marksistų) 'Dievo', vedančio pirmyn — štai vienintėlis Dievas, kurį jau dabar galėtume garbinti dvasia ir tiesa". (Teilhard de Chardin: Lettre de mai-juin 1952).[4]

Taigi, "kai iš visų šonų mūsų amžiuje aidi nusivylimas ir beprasmybė, tai Teilhard skelbia prasmę, optimizmą ir aktyvizmą" ("Aidai", 1968). "Mokslui ir tikėjimui (...) suderinti Teilhard evoliuciją priima ne tik biologiniu faktu, bet ir visos būties principu". ("Aidai", 1968).

Vieni sako, kad Teilhardas de Chardin duoda vilties. Kiti gi jį iškelia į didelio mokslininko rangą. Susidarė ištisas vadinamasis Teilhardo kultas. Įvairiuose kraštuose veikė organizacijos bei draugijos tam kultui puoselėti ir Teilhardo mintims bei vizijoms propaguoti. Skaitytojus patraukdavo jo drąsios mintys, aprengtos

vos Nacionalinė
Vydo Biblioteka

spindinčiu mistiškai poetišku rūbu. Jo gausios knygos būdavo skaitomos kaip koks savotiškas apreiškimas iš esamos arba dar nedabaigtos didelės poemos: pavyzdžiui apie kosminį Kristų, apie Kristų Medžiagoje, apie Evoliucijos Dievą, apie Medžiagos *dvasinę* jėgą ir t.t. Teilhardo kalba labai vaizdinga, atrodanti moksliška savo *slaptingumu*, perpildytu iliuzinių vilčių, oazės miražais.[5]

Teilhardas *maldos žodžiais* taip kreipiasi į medžiagą: "Žavinti ir stiprinanti Medžiaga; Medžiaga, kuri glamonėji ir kuri grūdini; Medžiaga, kuri turtini ir kuri griauni — pasitikėdamas dangiškomis įtakomis, kuriomis padarei vandenis kvapius ir švarius — aš atsiduodu tavo įžemio galingiems sluogsniams. *Kristaus jėga yra perėjusi į tave* ("la vertu du Christ a passe en toi"). Tu savo viliojančiomis traukomis pritrauk mane, savo gyvybės sultimis maitink mane. Savo standrumu stiprink mane. Savo siaučiančiais šėlimais ("par tes arrachements") išvaduok mane. Ir pagaliau pačia savimi sudievink mane ("divinise-moi")".[6]

Teilhardas savo *Himne Medžiagai* laimina ir sveikina ją: "Būk pasveikinta tu ("Benie sois-tu") grubi Medžiaga, nederlinga dirva, kieta uola (...); tu, kuri mus verti dirbti, jei norime valgyti.

"Būk palaiminta tu, pavojinga Merdžiaga, įtūžusi jūra, nepažabota aistra; tu, kuri mus praryji, kai tavęs nesukaustome grandinėmis".

"Būk palaiminta galinga Medžiaga, nesulaikoma evoliucija, vis iš naujo gimstanti Tikrovė; tu, kuri nuolat sprogdini mūsų minties rėmus, kuri mus visada įpareigoji vis toliau ieškoti tiesos".

"Būk palaiminta tu, visuotinė Medžiaga; tu, kuri vieną dieną besiskaidydama mumyse, jėga mus įvesi į pačią širdį to, kas yra (...). Tu esi mūsų sielų syvai, Dievo Ranka, Kristaus Kūnas, — Medžiaga aš tave laiminu".

"Aš tave, medžiaga, laiminu ir sveikinu ("Je te salute") ne taip, kaip mokslo popiežiai ar moralizuoją pamokslininkai tave vaizduoja, nuvertina ir iškreipia; kuri, anot jų, esi gyvuliškų jėgų masė ir niekšiški norai — aš tave sveikinu taip, kaip tu man apsireiškei šiandieną savo visume ir savo tiesa".

"Aš sveikinu tave, suartėjimo ir vienybės visuotine jėga, kuri daugybei monadų suteikei vienį, kuriame visos jos (monados) susitinka kelyje į Dvasią".

"Aš sveikinu tave, harmoninga sielų visuma, skaidrus kristale, iš kurio kilo naujoji Jeruzalė (...)[7]

Pagarbinęs Medžiagą anos maldos ir šio himno žodžiais, Teilhardas tarp kitko taip *kalba apie Jėzų Kristų:* "Nuo to laiko, kai Jėzus gimė, užaugo, mirė ir vėl prisikėlė, *viskas toliau reiškėsi savo judėjimu, kadangi Kristus nėra baigęs susiformuoti (...) Mistinis Kristus nėra pasiekęs savo pilnutinio užaugimo (...)* Kristus yra galutinis Terminas (Tikslas) net natūralios Evoliucijos būčių".[8]

Teilhardas ir kiti jo kulto sekėjai mato Teilharde de Chardin *viltį.* Garbina jį kaip mokslininką. Kai kas tikisi, kad jis suderins mokslą su tikėjimu, nors toks suderinimas niekada nebuvo reikalingas. Daug kas gal tikisi, kad Teilhardas duos žmonijai receptą nuo "Weltschmerz'o" ("pasaulio sielvarto") ir nuo "kosminės gravitacijos ligos", jeigu taip jo siūlomais vaistais iš viso būtų galima nuo bet ko pasigydyti".

Teilhardas buvo labai kontroversinis asmuo. Nesusipratimai tarp kitko kilo dėl jo (raštų) kalbos neaiškumo, dviprasmiškumo ir dėl to anksčiau minėto slaptingumo. O gal svarbiausia dėl to, kad jau 1957 m. Šv. Sosto Kongregacija ("Holy Office") įsakė katalikams Teilhardo de Chardin raštus pašalinti iš bibliotekų, seminarijų ir iš religinių institucijų. Toji kongregacija uždraudė katalikams jo knygas pardavinėti ir jas versti į kitas kalbas. Po penkerių metų — 1962.VI.30 pasirodė Popiežiaus Jono XXIII patvirtintas gana *griežtas įspėjimas (lot. Monitum).* Tas monitum pasisakė prieš tam tikrus Teilhardo raštus, kuriuose gausu dviprasmiškumų, rimtų klaidų, įžeidžiančių katalikų mokslą. Ypatingai jaunimą esą reikalinga saugoti nuo tokių raštų. Tas monitum buvo išsiuntinėtas visiems vyskupijų ordinarams, visų seminarijų rektoriams, universitetų prezidentams. Teilhardo kalbos ir jo raštų dviprasmiškumui ir toms rimtoms klaidoms bent kiek praskaidrinti prireikė parašyti didoką žodyną "Le Lexique". Pasak profesoriaus Louis Bounoure, tai nėra joks žodynas, o tiktai tiršta minčių *mišrainė.*

Teilhardo deChardin mokslas

Iš šių ilgokų citatų, leidžiančių pasisakyti pačiam Teilhardui, dar sunku susidaryti užtektinai pilną vaizdą apie Teilhardo mokslingumą jo svarbiausiuose raštuose, iš kurių labiausiai išskirtinas

— tai *"Le phenomene humain"* knyga, kurios santumpą vartosime *PH,* pasirodžiusi tuojau po Teilhardo mirties 1955 m.

Amerikoje tas *PH* buvo išleistas 1965 m. anglų kalba *Harper and Row* leidyklos tokiu pavadinimu — *"The Phenomenon of Man",* New York, 1965 — santrumpa *PM.*

Teilhardas labai aiškiai ir išsamiai tame *PH* pabrėžia, 21 psl. (plg. *PM,* 29 psl.), kad toji jo knyga skaitytina ne kaip metafizikos veikalas, juo labiau ne kaip koks nors teologinis veikalas, bet "grynai ir išskirtinai kaip *mokslinis* darbas" ("comme un memoire *scientifique"*), cituojant pabraukta. Taip griežtai jis atsisakęs metafizikos (dažniausia filosofija vadinamos) ir teologijos kaip mokslo, tuo pačiu jis griežtai pasisako už tokį "un memoire scientifique" — "mokslinį darbą", esmingą ne dvasiniams ar pasaulėžiūriniams mokslams, bet *gamtos* (empiriniams) *mokslams,* kurie savo svarstomuoju dalyku (objektu) turi *gamtinę* tikrovę: matematiką, astronomiją, fiziką, chemiją, geologiją, biologiją, paleontologiją, paleografiją ir t.t. Tai ta *PH* ar *PM* knyga yra *gamtamokslinis* traktatas, kurio prasme ir varotjame žodį *mokslas,* turėdami mintyje aną Teilhardo įspėjimą. Ar Teilhardas laikėsi to savo įspėjimo? Ar ta *PH* knyga, anot Teilhardo, yra svarbiausia jo knyga? Taip! Tai pripažįsta ir kovojantis ateistas, garsus anglų zoologas ir evoliucionistas Sir Julian Huxley, *PM* knygos įvado autorius, *PM,* 12 psl., parašęs virš 17 puslapių. Huxley tame įvade Teilhardą vadina turintį stiprios *vaizduotės* (ne intuicijos) įžvalgumą (Pere Teilhard was a strong visualizer).[9] Teilhardas esąs įžymus paleontologas (11 psl.). Teilhardo vaisinga analogija rodo tai, kad jis genialiai aiškina evoliucijos procesą (*PM,* 20 psl.) ir t.t.

Tais ir panašiais pagyrimais įvado autorius vis dėlto nerado pagrindo *PH* knygą pavadinti Teilhardo svarbiausiu *mokslo* veikalu. Priešingai, pvz., jis rašo, biologas (švelniai kalbant) galbūt pakaltins Teilhardą, kad jis per mažai dėmesio atkreipė į genetiką ir į natūralios (gamtinės) atrankos galimybes ir ribotumus; teologas pastebės, kad nuodėmės ir kančios peroblemų svarstymas yra nepakankamas ar bent netradicinis (neortodoksinis); visuomenininkas mokslininkas ras, kad Teilhardas nesugebėjo reikiamai įvertinti politinius faktus ir socialinę istoriją (*PM,* 21 psl.). Ir vis dėlto, įvado autoriaus nuomone, *The Phenomenon of Man* pasiekė nuostabaus pasisekimo (*PM,* 21 psl.).

Žodžiu, net toks Sir Julian Huxley tame savo įvade *negalėjo* pripažinti, kad *PM* knyga yra moksliškai gryna ir ikšskirtina prasme, priešingai Teilhardo *pažadui*, pabrėžtam savo *PM* knygos įvade. Pabandykime pažvelgti ir panagrinėti, ar Teilhardas įvykdė savo pažadą. Pirmiausiai pažiūrėkime, kokias prielaidas autorius pasirenka ir kuriomis jis veikale remiasi.

Veikalo prielaidos (teoremos ar dogmos)

1. Evoliucionizmo ideosofija: ar evoliucija yra teorija, sistema, hipotezė? Visai ne, bet kur kas daugiau, negu visa tai: ji yra bendroji sąlyga, prieš kurią nuo dabar ("desormais") privalo nusilenkti ir ją atitikti visos teorijos, visos sistemos, kad jos būtų įmanomos ir tikros. Šviesa, apšviečianti visus faktus; vingis, kurį privalo sekti visos linijos: štai kas yra evoliucija (voila ce qu'est l'Evolution").[10]

2. Pasaulio medžiaga daugiau ar mažiau yra granuliuota ("-plus ou moins granulee").[11]. Tai medžiagos dalelytės, iš dalies primenančios Leibniz'o *monadas.* Šios yra vientisos, nedalomos substancijos, turinčios vidinę, imanentinę jėgą, panašią į žmogaus sielą. Monadų telkiniai sudaro konkrečius daiktus. Visi neorganiniai ir organiniai organizmai atsiranda *centrinės* monados dėka. Dievas — aukščiausia Monada, harmonijos autorius: Jo protas — amžinų tiesų pagrindas, Jo valia — visų daiktų egzistencijos pagrindas.

Teilhardas savo ruožtu sekdamas Leibniz'o monadas kalba apie "Didžiąją Monadą" net panteistiška reikšme, nes iš prigimties jo, Teilhardo, siela visada yra panteistiška (J'avais toujours une ame naturellement pentheist").[12]

3. *Dualizmas atmetamas iš pagrindų.* Visokios energijos rūšys iš esmės yra psichinės (čia kiek panašu į Spinozos substanciją, kur medžiaga ir dvasia yra tik atskiri to paties dalyko aspektai). "Konkrečiai nėra Medžiagos *ir* Dvasios: bet yra tik Medžiaga tampanti Dvasia".[13]

4. Pasaulio medžiagos dulkelės ar dalelytės turi savyje greta "without" (iš lauko) — išoriškumą ir savotišką "within" ("iš vidaus") — vidujiškumą arba *gyvybės* pradus, kurie pasireiškia *radikaline* energija, kuri kartu egzistuoja su *tangentine* energija. Medžiaga yra gyva — tai *hilozoizmas.* Medžiagoje glūdi "prieš-gyvybinis pradas" ("la Previe", "pre-life", "das Vorleben") arba

"gyvybės diegas" ("previvant", "preliving"). Medžiaga turi dvasinės jėgos ("la Puissance spirituelle de la Matiere").[14]

5. *Medžiaga yra tapsmo, kilmės būklėje.* Pirmykštės medžiagos dalelės (granulės) atomai jungiasi, gamindami labiau sutirštintą ir labiau organizuotą medžiagos formą pagal "komnpleksifikacijos dėsnį" (complexification), vis į didėjantį vidujingumą, į sąmoningumą. Nuolatiniame tapsme pasitaiko *kritiški lūžiai,* iš ko atsiranda padermės. Kiekviena kosminė dalelytė spinduliuoja ("-radiates"), įskaitant ir žmogiškąją molekulę. Medžiaga mums apsireiškia genezės arba tapsmo būsenoje.

Teilhardo de Chardin pasaulėvaizdis

Teilhardo ir teilhardistų pasaulėvaizdis ir pasaulėžiūra yra mažų mažiausiai savotiški. Teilhardas, išeidamas iš savo pasirinktų prielaidų ir iš *monizmo* kaip pagrindinio *postulato,* kaip gali atrodyti, gana logiškai sudaro *teilhardizmo* sistemą. Pasaulio Medžiaga ("l'Etoffe de l'Universe") atrodo besanti granuliuotoje formoje, dulkių arba grūdelinėje formoje. Iš jos kyla elektronai, atomai, molekulės. Kaip matysime kiek vėliau, iš jos atsiranmda ir žmogiškoji molekulė (sic!): "Pasaulyje nėra nei Dvasios, nei Medžiagos: Visatos Medžiaga ("l'Etoffe) yra *Dvasia - Medžiaga* ("l'Esprit - Matiere"). Ir jokia substancija, kaip ši Dvasia - Medžiaga nebūtų galėjusi pagaminti žmogiškąją molekulę".[15]

Šioje naujoje perspektyvoje pasaulis atrodo kaip "masė transformacijos plėtotėje".[16] Pati medžiaga mums pasirodo genezės arba tarpsmo būsenoje. Jos dalelytės arba grūdeliukai, panašūs į anas monadas, jau iš pat pradžios pakluso "didžiajam biologijos dėsniui", vadinamajai "kompleksifikacijai" ("complexification"). Pvz. "žvaigždės yra tos laboratorijos, kuriose Medžiagos Evoliucija (l'Evolution de la Matiere") pagamina dideles molekules".[17] Medžiagos evoliucijos metu atomo sandai (sudedamosios dalelės) jungiasi tarp savęs ir kondensuojasi. Sąmonė reiškia bet kokią psichizmo rūšį. "Ką aš sakau, tai nėra absurdas" — sako Teilhardas,[18] nes taip sako ir J.B.S. Haldane (plg. jo "Population Genetics", *New Biology,* Vol. 18, 1955, 34 psl.

Atomingumas yra bendra daiktų vidujingumo bei išviršingumo savybė. Sąmoningumo koncentracija — juo didesnė, juo komplikuotesnė medžiaga. Sąmoningas centriškumas ir medžiagos sintezė arba jos komplikuotumas yra tiktai to paties fenomeno

atžvilgiais. Šiame darbe visur taikysiąs kompleksingumo ir sąmoningumo "didįjį Dėsnį",[19] kuris remiasi psichiškai susieinančia į krūvą pasaulio struktūra, jos gaubtumu ("curvature").

Energijos prigimtis iš esmės yra psichinė. *Tangentinė* energija jungia tolygio sudėtingumo elementus, o *radialinė* energija traukia daiktus vis į didesnio komplikuotumo ir centringumo pusę — varo pirmyn. Radialinės energijos kaupimosi pasekmė yra psichinės energijos padidėjimas. Pagal Telhardą, žemė greičiausiai atsirado *atsitiktinai*... Po to įvykio, iki tol miegančioji medžiagos veikla staiga pajudėjo. žemė apsirėdė vidujingumo filmu, kuris sudaro organinę visetą ("an organic whole"), kurioje nė vienas elementas negali būti atskiriamas nuo aplinkos. Taip atsirado "prieš-biosfera", "prieš-gyvybė", kaip jau anksčiau minėta (14-je išnašoje).

Šuolis į biosferą

Teilhardas bando nupiešti perėjimą į biosferą — į gyvybės pradžią ant žemės ir visatoje. Jis negali nustatyti laiko kada tatai įvyko, — esą mes turime postuliuoti (priimti nepasitvirtinusį sprendimą pradiniu išeities teiginiu), kad tuo ypatingu momentu turėjo įvykti *pirmos rūšies krizė,* kada ta naujoji tvarka prasidėjo. Gi žiūrint medžiagiškai ir iš paviršiaus gyvybė prasidėjo, kai atsirado pirmoji ląstelė (celė), slaptingas ryšys tarp fizikos ir biologijos pasaulių. Ląstelė yra natūralios gyvybės dalelytė ("granulė").

Pasaulio medžiaga dabar pasiekė aukštesnį sudėtingumo ir vidujingumo laipsnį, taigi tuo pačiu ji pasiekė ir sąmoningumo. Žemė *apsidengė gyvybės sluogsniu.* Prasidėjo dauginimasis, skleidėsi įvairumai ir naujenybės. Kontroliuoto susikomplikavimo dėsnio pagalba augimas vyko iš anksto nustatyta kryptimi. Pasirodė *linija* kaip natūralus vienetas, skirtingas nuo individų. Pradžioje pasirodė mikro-molekulė, paskui — mega-molekulės ir pagaliau pirmosios ląstelės (celės). Biologai tą vyksmą vadina ortogeneze (nesupainioti su ontogeneze). Be jos gyvybės tiktai plėstųsi, bet su ja gyvybė yra nenugalima. Individas turi pasidaryti *grandies* dalimi — atsiranda žmogiškas "phylum" ("the human phylum"), 145, 180, 181 psl.

Pasirodžius jau organizuotai medžiagai įvyko pasikeitimai nervų sistemoje. Nauja evoliucijos banga pasireiškė smegenų

padidėjimu arba "cerebralizacija". Nuo pat pirmosios ląstelės šis psichinis koncentracijos vyksmas vyko be pertraukos iki protingos prigimties gyvūno visados ta pačia kryptimi iki "hominizacijos". Nervų ganglijonai koncentravosi, jie lokalizavosi ir augo pirmyn galvoje... Sąmoningumas didėjo, psichinė įtampa nervų sistemoje irgi didėjo, smegenys pasidarė karšti. Temperatūros augimas užregistruotas Plioceno perijode, primatų (bezdžionių) phylume su grynu ir tiesioginiu "smegenėjimu" ("cerebralizacija").

Noogenezė, refleksija ir žmogus
(minties atsiradimas)

Tarp paskutinių Plioceno epochos sluogsnių, kuriuose žmogus dar neegzistavo, ir sekančių, kurie labai nustebino geologus, nes ten buvo aptikti žmonių pagaminti pirmieji įrankiai ("chipped flints") — kas atsitiko? *Atsirado žmogus!* Naujas šuolis pirmyn? Nauja krizė, naujas lūžis? Ar tai Leibnitz'o monados, kurios pasaulį pažįsta *ne* refleksijos būdu? Prileidžiama, kad gyvulys žino, tačiau jis negali žinoti, kad jis žino. Kas yra būdinga žmogui? Negi sąmonė, nes pagal Telhardą visas pasaulis turi sąmone. Žmogui yra būdinga *refleksija — jo sąmonė,* sugebanti nusikreipti pati į save. Tiktai žmnogus turi refleksijos galią: jis nevien tiktai žino, bet jis žino, kad žino.

Tai naujas kritinis taškas, kritinis refleksijos slenkstis. Tai mutacija nuo nulio iki visko. Tas šuolis esąs "trans-eksperimentinis", apie kurį gamtos mokslas negali nieko pasakyti. Taip *atsirado mintis.* Ir žmogus tapo asmeniu. Staigus šuolis nuo instinkto iki minties sudarė *hominizacijos* procesą, bent jo pradžią (žmogėjimo procesą?). Minčiai pasirodžius scenoje, žmogaus sugebėjimas galvoti pradėjo *noogenezės* procesą. Noogenezė sudarė naują evoliucijos erą, kuri sudarė *naują sluogsnį* mūsų žemėje, būtent — *minties sluogsnį.* Žemė įsigijo naują *"odą",* ji įgavo savo sielą ir *pradėjo noosferą...* Žmogus atrado ir suprato, kad jis esąs niekas daugiau, kaip *save įsisąmoninusi evoliucija...* Teilhardas mano, kad žmogus turi užimti savo rūšies ("phylum") padėtį pasaulyje, jis yra visos evoliucijos judėjimo vadas ir galva, ir šia prasme jis turi kosminę atsakomybę. Socialiniu atžvilgiu mes sudarome vientisą ir sodrią hominizuotą tikrovę (substanciją). Hominizuota tapo ir mūsų planeta.

Pakeliui į Omegos tašką

Keletas žodžių kartojasi Teilhardo vizijose: Vienijimas, Kolektyvinis, Socializacija, Konvergencija — polinkis susieti vienoje vietoje ar viename taške, arba pasidavimas erdvėlaikio *gaubtumui*. Refleksinis sąmoningumas turėtų pasiekti kažkokią aukščiausią sąmonės rūšį — hypersąmonę ir sykiu hyper-asmeningumą. Noosfera apima visatą, kuri yra nevien uždara, bet yra įcentrinė... Kadangi ji turi ir sukelia sąmonę, todėl mūsų erdvėlaikis ("space - time") yra susiejančios prigimties. Todėl tie visi minėti didžiuliai sluogsniai ateityje turi subėgti į vieną tašką, kurį Teilhardas vadina *Omega,* kuri juos sulydo ir įsisavina savyje. Kad žmogiškos dalelytės ("human particles") pasidarytų suasmenintos, jos turi susijungti. Kaip? Meilėje! Jeigu jau meilė egzistavo molekulėse, kai jos jungėsi viena su kita, kaip gi meilės negalėtų būti mūsuose, t. y. *hominizuotoje* formoje. *Omegos* sferoje tą vienijimą atlieka meilės traukos jėgos. Tuo būdu kas nors kosme išvengia *entropijos* (grįžimo į neorganizutą *daugį*), kol transcendencijoje tatai pasirodo kaip Didysis Pastovumas, kur Nejudąs Judintojas randa savo galutinę ramybę. Grįžiomas į Omegą, arba mirtis, mus irgi išlaisvina nuo naikinančios entropijos jėgos. Taigi ir pati mirtis yra hominizuota: per jos malonę sielos išsiskiria lyg nuolatinė migla, nešdamos aukštyn neišpasakytą savimonės krovinį, kol — dėka sintetinio Omegos veikimo — jos sueina į asmeninę vienybę su ta dieviško principo psichine substancija pasaulio pabaigoje. *Omega yra paskutinė serijos riba.* Tačiau ji parodo tiktai pusę savo veido. Bet Omega yra ir už visų serijų ribos, *šalia* visų serijų. Omega, jeigu ji ir turi būti Omega, privalo išvengti erdvės ir laiko, kuri juodu pagamino, kuriuos ji sukūrė. Omegos taškas iš dalies sutapatinamas su Dievu, todėl šis taškas kai kada ir vadinamas Dievu — Omega. Tai pasaulio pabaiga. Ar mes kada nors pasieksime Omegos tašką? Žmogus yra nepakeičiamas. Todėl jis *turi* pasiekti tikslą. Tačiau nepasisekimo galimumas yra. Teilhardas šią dilemą palieka mums, bet jis pats linksta į optimizmo pusę...

Tai maždaug tokia yra *The Phenomenon of Man* knygos gamtamokslinės dalies santrauka. Kadangi Teilhardo tikslas buvo sudaryti gamtos mokslo ir tikėjimo sintezę, jis prijungė epilogo forma skyrių, pavadintą *La Phenomene Chretien, PH* 334, arba *The Christian Phenomenon, PM,* 291 psl., (Krikščioniškasis fe-

nomenas), kuriame bando plačiau panagrinėti krikščionybės ir mokslo sintezės galimumą. Jo mintyse yra trys pradai: kosminis, humaniškas ir kristiškas ("La Christique"), psl. CJC, 293 psl. Visi trys priklauso prie kosmogenezės. Visi trys priklauso prie jo didžiosios vizijos ir visi trys pradai yra *evoliucinės* prigimties.

Atrodo, kad tie trys pradai yra esmingi jo vizijai ir kiekvienas jų kildinamas iš kito prado arba suvedamas į kitą iš jų, arba tapatinamas su kitu. Šį klausimą panagrinėsime, kai pradėsime gilintis į Teilhardo de Chardin kristologiją

(Bus daugiau)

Išnašos ir pastabos

1 *Pierre Teilhard de Chardin,* COMMENT JE CROIS (Kaip aš tikiu, t. y., Į ką aš tikiu), Edition du Seuil, Paris 1969, 120 psl. santrumpa *CJC;* vertimas, —— HOW I BELIEVE, Harper and Row, New York 1969, 19-20 psl. santrumpa *HIB*.

2 CJC, 148 psl.; HIB, 81 psl.

3 CJC, 149, 159 psl.; HIB, 81-82, 90 psl.

4 Cituota žymiausio Teilhardo nmonografijos autoriaus *Claude Cueonot:* NOUVEAU LEXIQUE Teilhard de Chardin, Editions du Seuil, Paris 1968, 73-74 psl.

5 Teilhardo raštų kalboje "tikroji realybė yra užmasskuota" ("la veritable realite es masquee"), teigia įžvalgiausias prancūzų teilhardizmo kritikas *Paul-Bernard Grenet:* PIERRE TEILHARD DE CHARDIN *OU* LE PHILOSOPHE MERGRE LUI, Beauchesne leidykla, Paris 1960, 92 psl. Anot filolsofo *Dietrich von Hildebrand,* Teilhardas savo knygoje "The Divine Milieu" galbūt geriausiai užmaskavo tikrąją realybę krikščioniškais rūbais apvilkdamas panteistišką ir agnostišką monizmą.. (Dietrich von Hildebrand: TROJAN HORSE IN THE CITY OF GOD, Chicago 1967, 242 psl.). *Kun. Vytautas Bagdanavičius* labai teisingai pastebėjo, "kad (Teilhard) de Chardin yra labai atsargus savo formulavimuose. Nors jis verda savo idėjų karščiu, tačiau jis sugeba jų galus taip užlankstyti, kad formaliai gana nelengva įrodyti jį nukrypus nuo krikščioniškosios linijos. Jo sakiniai parašyti kartu dviejų rūšių skaitytojams..." (žr. jo straipsnį TEILHARD DE CHARDIN "Aiduose" 1964, Nr. 1, 15 psl.).

6 *Pierre Teilhard de Chardin:* LE MILIEU DIVIN, Edfitions du Seuil, Paris 1960, 128-129 psl., santrumpa *LMD*; vertimas, —— THE DIVINE MILIEU, Harper and Row, New York and Evanston 1968, 110 - 111 psl., santrumpa *TDM*.

7 *P. Teilhard de Chardin:* ECRITS du temps de la ghuerre (1916 - 1919), išleido Grasset, Paris 1965, 444 - 445 psl., santrumpa *ETG;* vertimas, —— HYMN OF THE UNIVERSE, Harper and Row,

New York, Evanston, San Francisco,, London 1972, 65-67 psl., santrumpa *HTU*.

8 *Pierre Teilhard de Chardin:* L'avednir de l'HOMME, Editions du Seuil, Paris 1959, 397 psl., santrumpa *AHO;* vertimas, —— THE FUTURE OF MAN, Harper and Row, New York and Evanston 1964, 305 psl., santrumpa *FOM*.

9 *Teilhard de Chardin:* THE PHENOMENON OF MAN, Introduction by Sir Julian Huxley, Harper and Row, New York and Evanston 1965, 17 psl., santrumpa *PM*.

11 *PH*, 37 psl., *PM*, 42 psl., *MIK*, 16 psl.

12 *ETG*, 105, 235 psl. *Pierre Teilhard de Chardin:* L'ENERGIE HUMAINE, Editions du Seuil, Paris 1962, 83-85 psl., 86, 88 psl., santrumpa *LEH*, vertimas, ——: HUMAN ENERGY, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., išleista New York 1969, 66-67, 68, 70 psl., santrumpa *HME*.

13 *LEH*, 74 psl., *HME*, 57 psl., *PH*, 62 psl., *PM*, 64 psl.

14 *PH*, 29, 53, 101 psl., *PM*, 34, 56, 97 psl., *MIK*, 7, 34, 77 psl.

15 *LEH*, 74 psl., *HME*, 57-58 psl.

16 *PH*, 42 psl., *PM*, 47 psl., *MIK*, 21 psl.

17 *PH*, 45 psl. *PM*, 50 psl., *MIK*, 24 psl.

18 *PH*, 53 psl., *PM*, 57 psl., *MIK*, 32 psl.

19 *PH*, 58 psl., *PM*, 61 psl., *MIK*, 37 psl.

A. a. Prof. Dr. Pranas Jucaitis

Giliu liūdesiu sutikome š. m. liepos 9 d. prof. dr. Prano Jucaičio mirtį, kuri, nors nebuvo netikėta, bet vistiek per anksty-va.

Jo asmenį pagerbėme specialiu rašiniu "Tėvynės Sarge" jam švenčiant savo 85 m. amžiaus sukaktį. Tai darėme džiaugdamiesi ir didžiuodamiesi, nes jis buvo giliai šviesus mokslininkas, didis patriotas, darbštus visuomenininkas. Ateitininkas nuo tos organizacijos pradžios ir ilgametis krikščionis demokratas, garbusis velionis buvo "Tėvynės Sargo" mecenatas ir bendradarbis. (Žr. jo straipsnį šiame numeryje).

Prof. Pranas Jucaitis yra pavyzdys jauniems mokslininkams, kaip gilus savo srities specialistas mokslininkas gali išlaikyti tamprius ryšius su visuomene, suvesti ją su naujais mokslo laimėjimais, dalyvauti visuomeninėse organizacijose ir greta savo užsiangažavimo mokslui, gali atlikti savo socialines, kultūrines ir politines pareigas tautai.

POLITINĖS ASMENYBĖS FORMAVIMAS

A. J. K.

Įvadas

Šiandien Amerikoje vis daugiau profesionalų ir kitokio pašaukimo žmonių reikalingi tam tikrų autoritetingų organų leidimo veikti vienoje ar kitoje srityje. Dar daugiau. Iš jų jau vis dažniau reikalaujama ne tik praktinio pasiruošimo, bet ir formalinio išsimokslinimo ir išsilavinimo laipsnio. Štai anksčiau teisininku buvo galima tapti net nelankius teisių mokyklos, vos tik pasimokius pas kitą teisininką. Šiandien jau turbūt nėra valstijos, kurioje būtų galima praktikuoti teisę be universiteto baigimo diplomo. Dar daugiau, jau turbūt visose valstijose prieš pradedant teisę praktikuoti reikia išlaikyti valstijos patvirtintus vadinamus "bar" egzaminus. Taigi teisinėje profesijoje reikalaujama ne tik formalinio išsimokslinimo, bet ir valstybinio leidimo prieš pradedant teisinę praktiką.

Tas pats galioja ir medicinoj, tik dar griežtesnėje formoje. Gydytoju tapti šiandien būtina ne tik baigti universitetą, bet ir medicinos mokyklą — fakultetą bei išlaikyti valstybinius egzaminus. Kadangi medicinos disciplina šiandien yra be galo šakota ir specializuota, norint praktikuoti kokią specifinę discipliną: chirurgiją, tropikinę mediciną, širdies chirurgiją, sporto mediciną ir pan., reikia vėl specifinio lavinimosi ir specifinių medicininių organų patvirtinimo.

Tiek teisininkai, tiek gydytojai turi dar savo profesines organizacijas, kurios yra valdžios aprobuotos ir kurios turi griežtai apibrėžtas profesinio elgesio (arba etikos) taisykles. Jas sulaužius, organizacijos gali nusikaltusį narį vienaip ar kitaip nubausti ar net suspenduoti jo teisę praktikuoti teisę ar mediciną.

Taigi, kaip matome, abi profesijos yra gerokai tampriai ir net griežtai kontroliuojamos stengiantis išlaikyti tam tikrus valdžios ir savo pačių nusistatytus standartus.

Ir kitos profesijos (ar semi-porofesijos) šiandien jau turi panašias teisykles. Štai neikilnojamo turto pardavėjai, anksčiau dirbę ir tvarkęsi kaip jiems patinka, šiandien jau yra kur kas tampriau kontroliuojami. Ne vienu atveju iš jų reikalaujama bent

dviejų universiteto kursų baigimo, pakartotino periodinio lavinimosi bei beveik visuotinai — valstybinių egzaminų išlaikymo.

Iš kitos pusės, visos nekilnojamo turto įkainuotojų sąjungos (ir kitokio turto įkainujotojai — fabrikų ir žemės ūkio mašinų, juvelyrų ir pan.) šiandien iš savo narių reikalauja formalinio išsimokslinimo laipsnio, periodinio lavinimosi ir formalių egzaminų. To reikalauja ir visa eilė kitų organizacijų: gailestingosios seserys, sąskaitininkai, profesoriai, formaceptai, miškininkai, mokytojai ir t.t. Jau senokai kalbama apie auto mechanikų, vamzdžių dirbėjų (plumbers), slaugių pagelbininkių ir panašių amatininkų pajungimo valstybiniams egzaminams.

Ar tai nėra varžymas taip brangios ir brangintinos privačios iniciatyvos? Ar tai nėra siaurinimas įvairių profesijų ir amatų lauko, lyg profesinė diskriminacija? Iš tikrųjų yra priešingai. Kokybinė kontrolė ne tik išlaiko privalomą (dažnai aukštą) profesinį lygį, bet apsaugoja vieną ar kitą profesiją praktikuojančius nuo nekvalifikuotų šarlatanų. Tuo būdu užtikrinamas ir profesinis autoritetas ir patarnavimų kvalitetas.

Kai kurios profesijos stato ir griežtesnius reikalavimus. Štai lėktuvų pilotai dažnai ne tik turi lankyti specialius kursus kas šeši mėnesiai, bet išlaikyti egzaminus, liečiančius bet kokį naują lėktuvo tipą. Taip pat jie turi kas keli mėnesiai tikrinti sveikatą ir pan.

Šią ilgesnę įžangą darėme norėdami paryškinti faktą, kad šiandien moderniškame krašte jau negalima išsiversti be tam tikros kvalitatyvinės kontrolės. Ir ši kontrolė bei tam tikri standartai kaip tik tarnauja vienam pagrindiniam tikslui — gyvenimo standarto ne tik išlaikymui, bet jo nuolatiniam kėlimui.

Koks gi būtų gyvenimas moderniam krašte, kurio chirurgai galėtų daryti komplikuotas širdies ar smegenų operacijas tam visiškai nepasirengę? Ar autobusų šoferiai be jokios kontrolės? Ar inžinieriai be reikalingo išsilavinimo? Būtų, žinoma, chaosas.

O tačiau viso šito akivaizdoje viena profesija šiandien taip traktuojama, lyg ji būtų visai nesvarbi ar jos praktikavimas būtų kažkoks savaime suprantamas, lyg įgimtas dalykas. Turime galvoje ne ką kitą tik politiką, vieną iš pačių svarbiausių žmogiškosios veiklos sričių. Politiką, kuri yra valstybės valdymo ir mokslas ir menas. Veikimą, kuris turi dažnai pačios lemiamos įtakos ne tik individų, bet net visos valstybės gyvenime.

Tačiau jokia kita profesija nėra tiek negližuojama, kiek politikos profesija. Beveik kiekvienas tariasi galįs politikoje dalyvauti, jai vadovauti, daryti politinius sprendimus ar kurti politines teorijas. Tik retam teateina galvon, kad politika yra ypatingai svarbi žmogiškojo veikimo sritis, reikalaujanti tikrai nemažesnių kvalifikacijų, negu kiti užsiėmimai.

Šią anomaliją galima suprasti, bet sunku pateisinti. Jei demokratiniame krašte dalyvavimas aktyvioj politikoj būtų suvaržytas mokslo, patyrimo, sveikatos ar dar kitokiais varžtais (ar standartais) būtume patys savyje nedemokratiški. Todėl demokratinėje santvarkoje jų negali būti. Tačiau tas nereiškia, kad standartai iš viso nereikalingi. Net ir pilnai demokratinės valstybės parlamentarams nustato amžiaus ribą, teisėjams teisinį standartą, valdžios įvairių kategorijų tarnautojams ir valdininkams vėl kitą kvalifikacijos laipsnį. Ir tai išplaukia iš tarnavimo viešajai gerovei ir geriausiems krašto interesams.

Tas lygiai nereiškia, kad visuomenė neturėtų siekti tokių sąlygų ir tokios santvarkos, kurioje tarnavimas viešajam gėriui suponuotų profesinį pasiruošimą aukščiausiame laipsnyje. Arba kitais žodžiais — siekimas viešojo gėrio ir jam tarnavimas tinkamai nepasiruošus ir nusiteikus nėra tarnavimas viešajam gėriui.

Gyvenimo patirtis diktuoja kai kurias pagrindines politinės asmenybės vystymosi ir ugdymosi formas.

1. Intelektualinis akiratis

Turbūt kai kuriuose kraštuose ir šiandien tebėra parlamentarų, valdžios žmonių ar politikos veikėjų, kurie neturi universitetinio išsilavinimo. Jis, tiesa, nėra būtinybė, nėra sine qua non. Tačiau modernioj ir be galo komplikuotoj valstybėj jau beveik neįmanoma aktyviai ir veiksmningai politikoje dalyvauti, neturint aukštojo išsilavinimo. Išimtys čia, kaip ir visuomet, tik patvirtina taisyklę.

Universitetinis išsilavinimas ne tik rodo politiką turint tam trikrą intelektualinį kapacitetą, bet ir teikia jam įžvalgų skalę ir moderniojo gyvenimo samprotį. Tiek ekonominio ir kultūrinio, tiek tarptautinės politikos ir mokslinių siekinių niuansai ir komplikuotumas tiesiog reikalaute reikalauja aukštesnio išsilavinimo protų. Sunku tarnauti idėjai, nesuprantant nei jos reikšmės nei prasmės. Dar sunkiau valdyti valstybę ar dalyvauti jos valdyme,

nesuprantant tokio valdymo komplikuotų ir įvairių aspektų.

Šiuolaikinėje Amerikoje iš visų vidurinių kategorijų (jau nekalbant apie aukštąsias) valdžios tarnautojų (civil servants) reikalaujama universitetinio išsimokslinimo. Tuo pripažįstama, kad krašto administravimas yra taip komplikuotas, kad mažesnio išsilavinimo asmenys negalės jame tinkamai funkcionuoti. Tai ką jau kalbėti apie politikus, kurių rankose yra sprendimų darymas. Negi jie gali būti mažesnio išsilavinimo už tarnautojus?

2. Būdo bruožai

Šalia intelektualinio išsilavinimo politikas reikalingas ir dvasinės kultūros. Tiesa, mes ne kartą girdime ar skaitome apie vieną ar kitą politiką, kuris yra neteisingas, netvarkingas, o gal ir kriminalinio palinkimo, tačiau tai tik patvirtina faktą, kad veiksmingam politikui tam tikra dvasinė kultūra yra ne tik reikalinga, bet net būtina.

Garsioje Watergate byloje beveik visi kaltinamieji (ir kaltintieji) buvo teisininkai. Tai buvo nuostabus ir gąsdinantis tos visos bylos niuansas. Eilė straipsnių svarstė pačios profesijos smukimą, naujų teisininkų ruošimą ir panašius klausimus. Tačiau baugindamiesi teisininkų smukimu, daugelis nepastebėjo, kad nemažai tų, kurie kovojo prieš Watergate blogį, už konstituciją, už tiesą ir garbingumą, buvo taip pat teisininkai.

Mums atrodo, kad čia ne tiek teisė ar teisinė profesija kaltintina, kiek faktas, kad į aukščiausias politines vietas buvo įkopę kaip tik žmonės, kurių asmenybės buvo sužalotos, kurių dvasinė kultūra toli gražu neatitiko jų aukšto pašaukimo.

Mums menasi, kad politikui reikalingas t e i s i n g u m o jausmas. Juk jeigu valstybėje nėra teisingumo, ji yra niekas kitas, tik didžiulis kalėjimas. Politikas yra pašauktas tarnauti visam kraštui, visiems poliečiams, visai politinei bendrijai. Net ir mažesnėse pareigose būdamas politikas visuomet privalo boti teisingumo principo. Demokratijos grožis ir stiprybė glūdi kaip tik dvejopame fakte. Iš vienos pusės demokratija įgalina visus ir kiekvieną pilietį dalyvauti valdžios vykdyme, o iš kitos pusės tos valdžios vykdymas tarnauja visiems ir kiekvienam piliečiui. Teisingumas todėl čia yra kertinis akmuo.

G a r b i n g u m a s yra asmenybės ar charakterio bruožas, atskleidžiąs asmens integralumą, jo ištikimybę etiniams ir mora-

liniams dėsniams ir didele dalim jo dvasinės kultūros laipsnis. Sunku įsivaizduoti teisingą ir veiksmingą politiką, kurio asmenybė yra taip supleišėjusi, kad jis neįtelpa į garbingo asmens kategoriją. Įsivaizduokime politiką, kuris yra melagis, girtuoklis, vagišius ar lytinis pakrikėlis. Kaip tokiam asmeniui galima patikėti vieną ar kitą pareigą, kurios vykdymas liečia dideles mases žmonių.

Politika ir valstybės administravimas (o net ir opozicijos veikla) yra išskirtinai viešos ir be galo jautrios sferos. Valdymas — jo siekimas, planavimas ir vykdymas demokratinėje santvarkoje niekuomet nėra viešpatavimas ar sauvaliavimas, bet visuomet tarnavimas. Valdyti reiškia tarnauti. Gi tarnauti viešajam gėriui reiškia nenukrypti nuo tikslo ir naudoti geriausias priemones.

Amerikoje neretai aukštosioms pozicijoms taikomas tokis standartas: kandidatas ne tik turi būti be jokio priekaišto, bet net laisvas nuo priekaišto galimybės. Pirmu žvilgsniu atrodo, kad tokis standartas yra tikrai neteisingas. Bet iš tikrųjų jis turi racijos. Juk visuomenei sunku pasitikėti asmeniu, kuris, nors neįrodytas kaltu, bet yra susijęs su įvairiais abejotinais kazusais. Tokiais atvejais žiūrima ne tiek asmens nekaltumo, kiek jo galimo efektyvumo ar neefektyvumo dėka tam tikrų aplinkybių. Ir tai yra tik dėl to, kad viešoji tarnyba (ar politinė pozicija) yra taip be galo jautrios.

Politikui nemažiau svarbus ir t v a r k i n g u m a s. Pasimetęs savo privačiuose finansuose, kelis kartus bankrutavęs, skolose paskendęs politikas aiškiai demonstruoja savo netvarkingumą. Tiesa, yra atvejų, kada net bankrotas yra suprantamas, ar finansinė padėtis pateisinama, tik jau sunku pateisinti pakartotines situacijas.

Iš kitos pusės azartinis kortomis lošimas, dažnai girtavimas ar lytinis pakrikimas aiškiai byloja netvarkingumą, net rimtą charakterio trūkumą. Tokie trūkumai sunkiai pateisinami bet kokiam asmenyje, dar mažiau — politinėje asmenybėje.

Jungiame į politiko būdo savybes o b j e k t y v u m ą Demokratinė santvarka pačia savo esme yra atvira pluralizmui — politiniam, kultūriniam, ekonominiam ir kitokiam. Demokratija visuomet yra puokštė ir niekuomet vienintėlis, kad ir gražiausias žiedas. Visuomet mozaika, niekad vienalytis kūrinys, būtinas tolerantiškas, objektyvus vidinis nusiteikimas. Politikui gali nepa-

tikti ta ar kita administracijos sistema, biudžeto pozicija, mažuma ir jos nusistatymas, kultūrinė kryptis, religija ir t.t., tačiau jis privalo būti viskam objektyvus. Tarnavimas ir siekimas viešojo gėrio visuomet suponuoja tarnavimą visiems žmonėms ir pakantą jų poreiškiams, kurie savo ruožtu ribojami tik viešojo gėrio rėmų. Kitais žodžiais, viskas, kas derinasi su viešuoju gėriu, yra vertybė kam nors, ir politikas turi būti nusiteikęs tą priimti objektyviai ir traktuoti tolerantiškai.

Pagaliau ypatingai svarbiu politiko charakterio bruožu laikome d e m o k r a t i š k u m ą, tąjį vidinį nusiteikimą ir išorinę veikimo formą, kurių konvergencija yra palaiminga, siekiant viešojo gėrio.

Nors šiandieninio pasaulio didesnė dalis kraštų nėra valdomi demokratinių režimų, Vakarų pasaulyje jau sunku įsivaizduoti politiką, kuris nebūtų demokratas ir kurio mąstymo ir veiklos neįtaigotų demokratiniai impulsai. Mes todėl ir manome, kad moderniam politikui būtinas demokratinės sąmonės formavimas. Tai reiškia gilus demokratinių principų supratimas ir pasisavinimas ir demokratinės veiklos formų bei būdų praktikavimas.

Krikščionybės amžinaisiais ir neklystančiais principais gaivinama ir maitinama demokratija šiandien yra visuomenės sąrangos pati veiksmingiausia ir palaimingiausia sistema. Tik demokratijoje ir žmogui ir šeimai teikiama priderama pagarba ir pagalba. Tik demokratijoje ir tautai ir Bažnyčiai yra sudarytos sąlygos bręsti ir augti prigimties apspręstose ribose. Tik demokratijoje yra užtikrintas ir žmogiškasis orumas, ir kultūrinė laisvė, ir politinė iniciatyva, tarnaujant viešajam gėriui.

Demokratija nėra paveldima, kaip turtas ar tradicija. Kiekviena karta ją turi susikurti iš naujo. Tas galima tik tuomet, kai politikai ir kuo didesnės žmonių masės ją pergyvena kaip savo asmenybės integralinę dalį. Įvairios diktatūros ir vadizmai yra niekuomet nesibaigiančios pagundos politikams, valstybininkams ir į juos pretenduojantiems. Tiktai šviesi demokratinė sąmonė gali šias pagundas nugalėti.

3. Politinės teorijos samprotis

Viešojo gėrio tarnyba iš politiko reikalauja ir kai kurių svarbesniųjų principų pažinimo, supratimo ir įsisavinimo. Mums menasi, kad sąžiningas politikas turėtų turėti aiškų ir pagrįstą val-

stybės kilmės, jos galių ir ribų samprotį. Valstybė, nors ir būdama pati tobuloji žemiška organizacija, nėra nei visagalė, nei beribė. Krikščioniškas visuomenės mokslas yra labai specifiškai aprėžęs jos prigimtį, ir galias, ir ribas.

Gal dar svarbesnis dalykas tai tinkamas valstybės ir piliečio sąvokos supratimas. Žmogus nėra palenktas valstybei, bet valstybė egzistuoja žmogui. Šioji tiesa yra be galo svarbi politikui, kurio visas veikimas pajungtas valstybės tarnybai. Šitokis teisingas nusistatymas turi raktinės įtakos politiko siekiams ir darbui. Iš kitos pusės klaidingas nusistatymas šiuo klausimu garantuoja klaidingus sprendimus.

Pagaliau mums kaip krikščioniško - katalikiško krašto žmonėms nemažiau svarbus ir Bažnyčios bei valstybės santykis. Jei šis santykis yra svarbus visiems krikščionims, juo labiau svarbus krikščionims politikams, kuriems Dievas ir Bažnyčia yra gyvenamosios realybės integrali dalis. Iš tiesų mums visiems negali nebūti svarbu, kaip valstybė traktuoja Bažnyčią — prieš ją kovoja, ją negližuoja ar su ja bendradarbiauja. Mums negali nerūpėti, ar religinis švietimas puoselėjamas, ar trukdomas, socialinė veikla skatinama ar slopinama, tikėjimo laisvė puoselėjama ar varžoma.

4. Specifinis išsilavinimas

Pagaliau kiekvienas politikos veikėjas reikalingas specialaus išprusimo, tam tikro specifinio bagažo kai kuriais esmingesniais klausimais.

Pirmon galvon menasi bent minimalus krašto konstitucijos supratimas; krašto santvarkos, valdžios sistemos ir funkcijų supratimas. Neturime čia galvoje tik konstitucinės teisės sampratą, bet lygiai ir konstuticinės istorijos įžvalgą. Gal dar svarbiau — supratimą valstybingumo principų, kurie natūraliai konstitucijoje atsispindi. Pajutimą tų istorinių šaltinių, kuriais šis valstybingumas maitinasi.

Nemažiau svarbus yra ir ekonomikos principų supratimas bei krašto ekonomijos suvokimas. Abu elementai yra didžiai svarbūs krašto gyvenime. Moderniam politikui tiesiog neįmanoma prasmingai reikštis, neturint rimto teoretinio ekonomikos pagrindo ir krašto ekonomijos supratimo. Šis faktas suponuoja supratimą apie finansus, žemės ūkį, pramonę, darbo sąjungas, užsienio prekybą ir t.t.

Politikui reikalingas ir švietimo reikalų supratimas. Šiandien, kai mokslinis bagažas padvigubėja 20 m. laikotarpyje, švietimas pasidaro kone svarbiausiu faktorium po ekonomijos. Nekreipiti į jį dėmesio ar jo nesuprasti reiškia nežvelgti į ateitį.

Reikalingas ir kultūrinės politikos žinojimas. Jautimas ir sąmoningas supratimas tų impulsų, kurie skaidrina ir turtina tautos dvasią, teikia kūrybinės galios menininkams ir kūrėjams bei atveria duris į tarptautinį bendravimą.

Nemažiau būtinas bent elementarinis susipažinimas su užsienio reikalais ir gynybos problemomis. Sunku šiandien įsivaizduoti politiką, kuris nebūtų susidomėjęs tiek tarptautiniais santykiais, tiek krašto apsaugos sistema. Net ir mažuose kraštuose šios sritys yra svrbios, jei jau ne dėl ko kito, tai dėl jų brangaus išlaidingumo. Juk net iki šiandien disputuojame, ar neperdaug pinigų buvo išleista kariuomenei nepriklausomybės metais. Ypač turint galvoje, kad bolševikų brovimosi metu kariuomenė nesipriešino ir dar dabar surandama priežasčių kodėl ne.

5. Politikas išeivijoje

Ne vienas ypač tų. kurie jau nuo seno neigia politinę veiklą, tars, kad kas aukščiau pasakyta, nepritaikytina išeivijai. Jie naudos tuos pačius argumentus kaip visuomet: politinis veikimas galimas tik savame krašte (taigi okupuotieji lietuviai politinę veiklą turi sustabdyti, nes jie ne laisvi), ar išeivijoje politinis veikimas neprasmingas, (o kas yra laisvinimo darbas, jei ne politinė akcija), arba išeivijoje partinis veikimas negalimas (visos didžiosios lietuvių partijos įsikūrė ir veikė caristinėje Rusijoje, taigi išeivijoje, ne Lietuvoje), ar pagaliau politinis veikimas yra skaldantis (o "kultūrininkų" peštynės, žinoma, yra meilės puotos).

Faktas lieka faktu, kad išeivijoje mes ne tik nedraudžiame mokslo siekimo, profesinės veiklos ar meninės kūrybos, bet tiesiog skatinte skatiname ir net pinigais remiame, didžiuojamės profesionalais ir meninės kūrybos vaisiais. Iš tikrųjų išeivijoje, emigracijoje įvairūs pasaulio menininkai yra sukūrę didžių ir išliekančių knygų, muzikos veikalų ir paveikslų. Vyskupas V. Brizgys savo naujame veikale "Žmogus realiame gyvenime" net taria, kad iš viso didieji kultūros paminklai dažniausiai yra sukurti emigrantų, išeivių, pabėgėlių, misininkų. Tai labai įdomi ir teisinga mintis.

IŠ KUN. MYKOLO KRUPAVIČIAUS LAIŠKŲ

Algirdui J. Kasulaičiui

(Tęsinys)

28.
1968.X.28
Mielasis Pirmininke,

Rašau kelias palaidas, bet skubias mintis ir prašymus. Aukotojų sąrašo šimtininkų fondui nuorašo nepasilikau. Prašau man jį skubiai grąžinti. X.25 Drauge paminėtos šimtininkų aukos: Maldeikio, Šmulkštienės ir X.... Minėtam Drauge yra dvi korespondencijos... Vienoj minėtų korespondencijų buvo pasakyta būk man sutrukdžius kelionę į Klyvlandą mano "gili senatvė — 85 m." Pirmiausia, aš ne 85, bet 83 m. Spalio mėn. įkėliau kojį į 84-sius metus. Pasiryžęs buvau važiuoti. Bet vežikai nenorėjo priimti, kad pakely nemirčiau ir kad jiems nesusidarytų nesmagumų. Buvau bemanąs skristi lėktuvu. Bet tai kainuotų apie 40 dol. Mano dienos pajamų vidurkis 8,5dol. Tokiam kapitalistui 40 dol. didelė suma. Velyk ją panaudoti kitam kilnesniam tikslui: paaukoti ar savo reikalui sunaudoti. Jų turiu daug, daugiau negu pajėgiu. Atvažiavęs pas jus nieko ypatingo nebūčiau padaręs, nors malonumo būčiau daug patyręs...

Kodėl, gi, tad išeivijoje negalima politinė kūryba ir politinis veikimas? Iš tikrųjų, tai ne tik galima, bet būtina. Ne nuo kito, tik nuo išeivijos politinės sąmonės lygio priklausys tolimesnis laisvinimo pastangų lygis. Kaip tik todėl šiandien ir čia aktualus ir politinės asmenybės formavimo klausimas.

Ne vienas Amerikon persodintas lietuvis mokslininkas čia pasiekė labai gražių mokslinių rezultatų, pvz. prof. dr. Pranas Jucaitis, prof. dr. Viktoras Jasaitis, prof. dr. Jonas Kuprionis, prof. dr. Česlovas Masaitis ir eilė kitų. Ne vienas čia persodintas jaunuolis čia baigė mokslus ir lygiai atsiekė gražių laimėjimų uyniversitetuose, pramonėje, prekyboje ir kt. Kodėl tad politinė sritis turi būti tiesiog užsklęsta? Tai, žinoma, nesąmonė. Mes tik galime viltis, kad daugiau žmonių domėtųsi politika, ją studijuotų, joje veiktų ir brandintų savo politines asmenybes.

... Savo 1968.X.22 laiške rašai: "Gailiuosi Jus į visą šį reikalą (susirašinėjimą su Niujorko trijule M. K.) įvėlęs". Tą patį "įvėlimo" priekaištą daro ir trijulė. Ne, mielas Prezidente. Nei pats, nei trijulė mane į šį reikalą neįvėlė. Aš, ačiū Dievui, dar nesu futbolo sviedinys, kurį kaip paspyrė, taip jis skrieja. Nesu žmogus be valios, kuris kiekvieną įsakymą vykdo nesipriešindamas, lyg neturėdamas savo valios ir proto. Rusai tokius žmones vadino stupaika. Žemiškoj srityj man buvo dvi svarbiausios idėjos ir gyvenimo tikslai: Lietuvos nepriklausomybė ir krikščioniškoji demokratija. Pirmąją išplėšė bolševikai.. Antrosios liūdni likučiai pasiliko tremtyje. Matydamas ir jai pavojų subyrėti, jūsų terminu tariant, pats įsivėliau. Aš sakyčiau, įsijungiau į to pavojaus pašalinimo darbą. Gerų rezultatų aš netikiu, bet pasyviu žiūrovu būti sąžinė neleido...

Tame pačiame laiške, už pirmąją tūkstantinę padėkojęs rašai: "Jūs mūsų širdyse liksite, kol jos plaks". Už padėką dėkoju. Bet aš laikausi kitokios taktikos: už atliktą pareigą nedėkoju. Padėkos už tai sąžinė ir Dievas. Už pareigos neatlikimą papurkščiu tokiu ar kitokiu būdu. Aš čia atlikau tik krikščioniškai - demokratišką pareigą. Žinau, kad pinigas organizacijai — kraujas. Nebus kraujo, nebus ir organizacijos. Kam organizacijos idealai brangūs, turi finansiniai ją remti iš paskutiniųjų. Paties vadovaujamai organizacijai kiekvienas narys lengvai galėtų aukoti kasmet po šimtinę, nepadaręs savo kišenei skylės. Pažiūrėsiu, kiek man seksis kalėdojimas toliau. Bet abejoju, ar atsiras daug tokių idealistų, kurie ir kitais metais panorės šimtinę atkišt. Svarbu, kad ir lėčiau kraujas cirkuliuotų, bet kad cirkuliuotų. Dėl to reikalingas pirmiausia realus biudžetas: pajamų ir išlaidų tikslus ir realus (pabrėžiu) planas. Ir prie to plano taikyti veiklos planą. Ne atvirkščiai. Tavo veiklos planas puikus. Juo akivaizdžiai įrodai, kad Sąjunga Lietuvai, o ne Lietuva sąjungai. Į savo programą įtraukei VLIKo ir ALTo pareigas. Optime, Domine. Bet kas iš to, jei tei žodžiai be pinigo pasiliks tik plane. Kas geriau — švystelėti, kaip meteoras ir užgesti, ar šviesti, kad ir silpnesne šviesa, bet šviesti ir rodyti kelią.

Ilgiau apsistojau prie klausimo, kuris ir Jums yra labai aiškus, dėl to, kad nepasakėt, kokia eile eisit į užsibrėžtinį darbą, kurie darbai pastatyti pirmon eilėn. Šitas dalykas tenka Jums — vadams išspręsti. Paliesiu tik spaudos klausimą. Mano išmanymu, labiau

nereikalingas lietuviško biuletenio vertimas į anglų kalbą. Savo pirkios nešvaros ir dūmų nieks nerodo noro kitiems rodyti. Kai finansiniai sustiprėsit ir bus atlikti svarbiausi reikalai ir uždaviniai, galima būtų anglų kalba išleisti brošiūrą apie l. kr. demokratiją. Tėvynės Sargą leisti 3 - 4 kartus į metus būtų labai gražu. Bet ar ištesėsit. ir vieną leisdami į metus turit nuostolių. Lig šiol TS buvo siuntinėjamas labai palaidai. Jis turėtų būti siuntinėjamas tik prenumeratoriams ir redakcijoms, bet ne visoms. Ir gal bibliotekoms ir PLB archyvui. Prenumeratas turėtų rinkti pasiskirstę skyrių nariai, jei apsimoka, duoti kitiems platintojams už tam tikrą nuošimtį. Manau, kad TS palikti vienakrtinį metams, kaip dabar yra, bet jį praplėsti literatūros skyrium. Būtų praktiškiau, kad vieton biuletenio eitų koks laikraštukas, kad ir 4 kartus metuose, kaip liaudininkai daro. Jei paliksit biuletenį, tai reikėtų nustatyti kainą ir taip pat platinti, kaip TS. Jis turėtų apsimokėti. Nereikėtų laukti mecenatų tokiam menknienkiui. Prie TS reikėtų Jaunimo Žygius prijungti.

Bet atidėjus visa į šalį, reikia pirmoj eilėj stiprintis iš vidaus. Tokioje būklėje kaip dabar, mes nesame jokia jėga, nieko nepadarysime ir nieks su mumis nesiskaitys. Pats savo kalboj pažymėjai, kad kr. dem. pailso. Aš manau, blogiau: nubluko, sustingo, savo reikaliukuose paskendo, idealizmas išgaravo. Tai žymiai blogiau. Jei būtų tik pailsę, pailsėję su nauja energija stotų į darbą. Kai nubluko, reikės kr. dem. dūšią atgaivint. Tai nepalyginamai sunkiau. Daugiau pastangų reikalinga padėti. Ir tų nublukusių kiek turim? Sarmata kam pasakyti. Čikaga, Klyvlandas, Detroitas ir Niujorko pasilikę tik pėdsakai... Pirmininke, tai skandalas. Toronte Užupis mirė jau kada, o skyrium nieks nepasirūpino. O buvo jis apstus nariais, nors ypatingai veikla nepasireiškė, bet į paradus išvesdavo gražų gerai išdresiruotą būrį. O kur kiti miestai.

Skyriai skundžiasi, kad neturi temų susirinkimams. Tai rodo ubagystę, nėjimą su gyvenimu ir jo nepažinimą, susirūpinimą tik savo pilvu ir kišene. Tai visuomeninė katarakta, vištakis. Pravertėtų CK duoti skyriams uždavinius, kurie turėtų būti sprendžiami skyriuose. Tai tik vienas receptas. Jūs kolektyvas gal jų surašysit daugiau. Pats rašei, kad nario mokesčiais toli nenuvažiuosi. Bet ir tų nesudeda. Kažkoks išponėjimas. Parašo raščiukus sumokėti mokestį ir prenumeratą ir tuo patenkinti.

Juos reikia pasidalinus rinkti prie kiekvienos progos. Dažnai ir geriausių norų narys nemoka, nes neprisirengia į "kanceliariją" nueiti.

Pripliauškiau daug. Jei neturėsi kantrybės skaityti, tegu sekretorius garsiai paskaito, o Tu išsitieseęs, cigarą rūkydamas galėsi išklausyti. Nežinau, kiek tavo štabas Tau padeda. Linkęs manyti, kad didelio karščio neparodo. Tu pats paklojai ant krikščionių demokratų altoriaus tris šimtines ir tik vienintelis štabo narys Jurgis Balčiūnas šimtinukę ištiesė. O kiti gal dar rengiasi kloti. Jų šimtinukės būtų patrauklus pavyzdys kitiem. Rusai sako: ant biedno Makaro ir čyčkos krinta. Idealistas pirmininkas yra tas biednas Makaras. Bet Makaras nenusimena. Kad ir maišai čyčkų ant jo kristų, jis nesipurto ir žygiuoja toliau drąsus ir linksmas savo pasirinktu keliu. Žygiuok ir Tu, mielasai Pirmininke, ir į savo žygį sėkmingai trauk pakriką, išblaususią kr. dem. kareiviją... Savo aukotojų sąraše paskutinėje pozicijoje buvau pažymėjęs auką 225 dol. Bet nebuvau nurodęs aukotojų pavardės, nei jų adresų. Dabar tai padarau: 200 dol. aukojo Marija Rudienė... Prel. L. Tulaba paaukojo 50 dol...

... Ačiū Dievui, baigiu. Ir pats pasakysiu: galų gale susiprato ir baigė. Tepadeda Tau Dievas sunkų vežimėlį vežti.

Tavo

M. Krupavičius

29.

J.M.A. Kasulaičiui Euclyde

... Mielasis Algirdai, nebūk pasipūtęs bajoras. Kai duoda, tai imk. Jokios diskirminacijos čia negali būti (Čia jis atsiliepia į mano prašymą neatiduoti visų savo pinigų šimtininkų fondui pasislėpus po įvairiais slapyvardžiais, *A.J.K.*). Ir į aukos dydį negalima žiūrėti. Aukos grąžinimas — aukotojo įžeidimas. Ir Kristus iš našlės grašį ne tik priėmė, bet net viešai ją išgyrė. Aš paaukojau pagal savo stoną 0,25 dol. Ir man grąsini tos aukos grąžinimu. Aš abejoju, ar Pirmininkas net su visu savo štabu turi teisės auką grąžinti. Ji skiriama ne Jums, ne štabui, bet sąjungai. Tad nors aitvaras neš sąjungai centus, kvoterius ir dolerius, turit su padėka priimti. Prašiau man pranešti tuos aukotojus, kurie aukoja ne per mane...

Dar kartą pabrėžiu: ne Pats, ne niujorkiškiai sukilėliai nėra mane įvėlę, kaip pats rašai, į "negražias sąjungos vėžes". Aš pats tą žygį padariau niekeno neįspiruojamas ir nestumiamas. Kodėl taip padariau, rašiau aname laiške...

Dar kartą rašiau ir šaukiu: Vyrai, meskit į šalį visus kitus, kad ir kilniausius darbus ir tikslus, o šiuo momentu visas jėgas meskit į vidaus susitvarkymą ir sustiprinimą. Turėdami tokią balą, kaip dabar turite, nesulauksite reikiamos įtakos, nei prestyžo ir mirsite ne kitų numarinti, bet savanoriškai, savižudiškai. Baigiu, galų gale. Rasite šitame mano laiške kietų žodžių. Bet tai skaudamos širdies žodis, ne piktumo. Tavo, Pirmininke, užsimojimus labai vertinu ir jiems iš širdies pritariu. Mes tik čia skiriamės gal veiklos programos punktų eilės, gal nesutariam dėl stiprinimo viduje būdų ar metodų. Turiu vilties, kad ir šiais klausimais išsiaiškinsime ir susitarsim. Nežinau, kiek tau padeda Tavo štabas. Dabar atrodo, kad aukingumu nesiskiria nuo kitų lyderių. Viens J. Balčiūnas kol kas šimtinę paaukojo ir Kasulaitis kelias pridėjo. O kiti?

Tepadeda Jums visiems Dievas.
Jus gerbiąs ir mylįs

M. Krupavičius

1968.XI.9

Prasižiojau lengvai, bet užsičiaupt sunkoka. Dar vieną žodeliūkštį prikišu. Henrikui laiško nerašau. Jam priklausomus žodžius sukroviau į šį laišką (jie praleisti, *A.J.K.*,) Meškeriojimas vyksta. Rezultatai dar tuo tarpu nežinomi. Sunkiausia su sąjungos lyderiais, tūzais. Visokių argumentų suranda iš šimtininkų išsisukti. Ir šiandien gavau vieno tokio lyderio laišką, kuriuo atsisako šimtinę įnešti. Argumentai: esu veiklus kr. dem. Lankau susirinkimus ir suvažiavimus savo lėšomis. Leono XIII fondui paaukojau 100 dol. Tad daugiau negaliu aukoti. Ir bendrai nepatariu tų šimtinių rinkti iš tų, kurie praktinėje veikloje mažai reiškiasi, bet jaučiasi esą kr. dem. šeimos žmonėmis. Tai charakteringas tų lyderių, kuriuos užkabinau savo laiškais, samprotavimas. Siunčiu pas tuos, kurie jau iš kr. dem. pasitraukė, ar priklauso tik praeitimi. Imk šimts pypkių ir vainiką, bile būčiau prie doleruko!

30.

Mielasaai Brolau,

Dėkoju už abudu paskutiniuosius laiškus. Kad išvengčiau nesusipratimų ir nereikalingų priekabiavimų, primenu jau kelintu atveju mano kartojamą savo Jūsų veiklos ir drabo planų vertinimą, visam pritariu, Jūsų darbais džiaugiuosi, savo gyvenamose sąlygose dirbat labai daug, Lietuvos laisvinimo ir lietuvybę neatskiriamai sujungėte su savo kr. demokratiška veikla, tuo būdu Sąjungos CK virto lyg antruoju mažuoju VLIKu. Bet tai generaliteto veikla, ne armijos. Jos neturite, neturite nei sąu įpėdinių — jaunimo, neturite nei moterų. Atrodo, esame paskutiniai mohikanai — morituri. Esate ubagai. Be pinigo nėra veiklos. Be jo ir balso plačiau girdimo negalite pakelti. Tai viena. Antra, gražu, kad rūpiniesi savo Sąjungos geru vardu, ir teisini paskirus jos narius, net tada, kai sunku išteisinti. Aš tikrai nemažiau rūpinuosi Sąjungos garbe, nes ji yra mano mylimiausias vaikas. Ir jos ydas ir klaidas keliu tik iš meilės ir tik savųjų tarpe, kad kitų akyse jos nenuvertinčiau ir nepažeminčiau. Tai įžanga, kuri turi mane apsaugoti Jūsų akyse nuo šališkumo ar nuo nepagrįstų priekaištavimų.

Teisini savo štabą, o gal ir neštabą sunkiais darbais, ligomis, šeimos rūpesčiais ir t.t. Bet pasakyk, kas Amerikoje tų vargelių neturi, kas neserga, kas tuo ar kitu nėra kliudomas. Juk ir frontininkai, ir šviesininkai, ir liaudininkai gyvena tose pačiose sąlygose, o tačiau jų veikla platesnė, negu mūsų. Be generaliteto jie turi didesnes armijas, turi įpėdinių — jaunimo, net mažiausioji, bent praeityje, s. d. grupė turi savo fondą, turi dažnesnę spaudą. Tik mes gyvenam praeities didybe. Teisini, kad Jūsų štabo vyrai negali šimtinių aukot, nes jie dažnai po mažesnę auką duodavo nusigyvenusioam CK. O kas tų aukų neduoda ir periferijose. Aš apvažiavau čia iš 120 lietuviškų parapijų 84. Kitur ir po kelis kartus lankiausi. Atlyginimo niekur neėmiau. Tik keliose vietose klebonai beveik prievarta privertė paimti bent kelionės išlaidas. Kiek aukojau sąjungos reikalams, pats, manau, dar neužmiršai. O tuo tarpu aš dirbu, pagal mano sveikatą gal daugiau už kitus ir nieko neuždirbu. Mano dienos pajamų vidurkis kartu su aukomis šv. Mišioms sudaro apie 8,5 dol. Neturiu šeimos, tai tiesa, bet mano išlaidos didesnės, negu turinčiam šeimą, žinoma, proporcionaliai pajamoms. Savo pakvitavimuose kiekvienam

pažymėjot, kad šimtinė labai didelė suma. Aš esu kitokios nuomonės. Šimtinę kasmet kiekvienas gali paaukoti be didelės skriaudos sau ir savo šeimai. Tai patvirtino ir mano klausinėjami vietiniai kr. demokratai. Sakysi perdėjimas, pesimizmas, priešlaikinė rauda. O aš manau, kad tik realus vaizdas.

Dabar eisiu prie Tavo š. m. XI.13 laiško iškeltų minčių taip pat paeiliui, kaip laiške minimos. Įrodinėji, kad Tavo štabo nariai negali mokėti šimtinių, nes jie davę per 4 metus gal daugiau šimtinės. Apie tai jau anksčiau esu kalbėjęs. Tik priminsiu: kam daugiau duota, iš tų daugiau ir bus reikalaujama. Šv. Rašto žodžiai. Antra, Tavo generalitetas yra eksponuotas. Į jį visų akys nukreiptos. Sunku reikalauti iš puskarininko, o juo labiau iš eilinio kario daugiau, negu iš generolo. Exempla trahunt.

... Dėl Balkūno nuomonės... Manęs gal ir neįtari, o tačiau aš esu tos pačios balkūniškos nuomonės. Jis kalba apie periferiją, apie skyrius, kurie niekur nepasirodo savo veikla. Ir pats pagyrei savo biuletenyj tik vieną Klyvlando skyrių. O apie kitus tyla. Ir TS šis klausimas buvo atžymėtas balta vieta. Teisybę rašai apie CK veiklą VLIKe. Jos nieks neneigia. Bet tai žino tik išrinktieji. Dievo liaudis jos nbežino. Ji kalba ir vertina Sąjungos veiklą tik iš periferijų, jos skyrių. O jų neveiklos ir pats nepaneigsi. Iš to taško žiūrint tik vieną teisingą išvadą žmonės gali pasidaryti: Sąjunga snaudžia savo patogiuose foteliuose maloniame neveiklume.

Užrūstinai už klausimą ar "skaitai mano laiškus". Tokia pat rūsčia rūstybe užsirūstino ir Henrikas už tariamą jam priekaištavimą. Kaip širšinai rūstybių nevengiat! O rūstybės nėra visuomenininko savybės. Kai I Seime atsirado bolševikų, aš apie vieną jų, surinkęs žinių, kalbėjau iš tribūnos. Kalbu čia apie Dominą. Man bekalbant soc. dem. lyderiai Steponas Kairys ir Venclauskis iš vietos mano adresu šaukė: žulikas, prachvostas, provokatorius. Aš kalbą užbaigęs, nuėjau pas juos klausimui išsiaiškinti. Jie su manim sutiko. Aš gi apie Tavo ligą nieko nežinojau. Nei radijas nepranešė, nei televizija neparodė. O nudelstas laikas mane prie tokios išvados vedė. Bet tai ne pirmiena. Juk vienu tarpu mane ir ekskomunikavai ar deponavai ir net buvai pasiryžęs man svetimus pinigus grąžinti. Tik meilė sulaikė. Gerai, kad greit rūstybė atlyžo ir vėl pradėjom mylėtis. Lenkai sako: ką myli, tas tą ir pešnoja. Bet būtų geriau be tokių pešnojimų. Aš manau, kad jie

meilės nedidina...

Svarbiausias klausimas — šimtininkų fondas. Kartoju: pasiūlei man gauti auką kr. dem. iš Petro ir Jokūbo. Man kilo klausimas — o kodėl tik iš Petro ir Jokūbo, o ne iš Mateušo, Raulo, Onos ir Magdės bei kitų Tarabaikų ir Balalaikų. Antra, rinkti po 5 - 10 - 15 dol. nedaug laimėsi. Ir jūsų praktika tai parodė. Čia gimė šimtininkų Fondo idėja. Parašiau nuo to fondo organizavimo ir šimtininkų rinkimo pradžios apie 50 laiškų. Už gautas aukas visiems padėkojau. Su kai kuriais leidžiuosi į derybas. Kas davė mažą auką, stengiuosi išveržti šimtinę. Visiems rašiau, kad steigiamas šimtininkų fondas prie CK. Fondo idėja mano pagimdyta ir mano realizuota. Jei nori, aš esu to fondo gaspadorius. Tą teisę mėginau perleisti CK. Bet pačiam tas kūrinys nepatinka. XI.13 laiške jį kritikuoji, įrodinėji jo netikslumą ir stengiesi jį padaryti CK iždu. Net fondo faktą ignoruoji. Tai matyti iš siunčiamų pakvitavimų ir iš paties XI.19 laiško. Fondą mini tik Henrikas, savo ranka rašytuose pakvitavimuose. Fondo nepripažįsti. Tuomi mane paversi aukotojų akyse melagiu ir apgaviku. Čia aš nenusileisiu. FONDAS turi būti. Jei jo neprisiimsit, žinoma, į spaudą nesikreipsiu, nors tai būtų lengviausia ir jo nemėginsiu susigrąžinti savo kompetencijai ir administracijai, bet apie šį liūdną įvykį pranešiu visiems aukotojams ir beto, sustabdysiu trečios tūkstantinės rinkimą. Tai mano paskutinis neatšaukiamas žodis. Kietas, bet tikslus ir pateisintinas. To fondo naudojimo būdo projektą nutarkit Jūs patys. Gal susitarsime. Aimanuoji, kad jei bus fondas, tai reikės CK reikalams vėl rinkti aukas. Normaliai taip turėtų būti. Kiekvienas apdairus žmogus juodai dienai kuriasi tokį ar kitokį fondelį.

Ir aš tokį turiu ne savo, bet kitų dėka. Jis skirtas laidotuvėms ir, jei; Dieve saugok, mane parblokštų koks invalidumas. Savo testamente jį pavedžiau kr. dem., bet ne jų reikalams, o knygoms leisti, suprantama, mano parašytoms. Po tokio paties traktavimo šimtininkų fondo, mane baimė ima, kad ir mano fondas bus įjungtas į CK iždą. Protestuoti miręs negi galėsiu. Garbusis Pirmininke, ir muškimės, ir peškimės, už plaukų vedžiokimės, jei tai bus daroma Lietuvėlės ir Sąjungos stiprybei ir garbei, bet ne dėl sporto.

Tave gerbiąs ir mylįs

M. Krupavičius

1868.XI.22

— — —

(Su savo šefu nei centro komiteto nariai, nei aš neturėjome nuomonių skirtumo dėl surinktų pinigų naudojimo, bet visi turėjome kiek skirtingą nuomonę dėl jo reikalaujamo atskiro fondo, ypač turint galvoje, kad jau 50 metų veikė Leono XIII fondas. Tačiau jis, kaip matoma, turėjo griežtą šiuo reikalu nuomonę. Netrukus CK tokį fondą įkūrė, paruošė jam įstatus ir norėjo jį pavadinti M. Krupavičiaus fondu. Kun Krupavičius griežčiausiai tam protestavo, bet pačiu fondu buvo patenkintas. Spėlioju, kad šis mudviejų nuomonių skirtumas bus, greičiausia, priežastimi jo nuomonės pakeitimo apie savo archyvą: anksčiau taręs, kad jį man asmeniškai atiduosiąs, jis vėliau jį paliko LKDS centro komitetui. *A.J.K.*).

31.

Mielasis Prezidente,

Išvengti bet koiems nesusipratimams, kartoju, ką nekartą buvau teigęs: jei būsiu gyvas ir man bus pasiekiama sekanti sąjungos konferencija, A. J. Kasulaitį siūlysiu rinkti dinastiniu iki gyvos galvos kr. dem. sąjungos prezidentu. Gera, kad laiku apsirūpinai sosto įpėdiniu.

Plačiai rašai apie sąjungos susmukimą. Man tas faktas tragedija. Gal suprasi, kaip skaudu man į tai žiūrėti. Visa, kam aš buvau visą gyvenimą pašventęs, trupa, žūsta. Ką laikiau pasišventusiais idealistais, virto indiferente, visam, kas kilnu ir Lietuvai svarbu, abejinga mase. Dėl to tik pareiškiu tai, ką buvau anksčiau tuo klausimu rašęs. Savo nuomonės nekeičiu. Ją galės pakeisti tik ta pati masė savo įstojimu į tas vėžes, kuriomis turi eiti taurus idealistas lietuvis kr. demokratas.

1. Dėl kr. dem. istorijos. Ji turi būti tikra istorija, o ne lopų lipinys. Istorijos kūrėjas turi žinoti metodą ir šaltinius. Jasaitis turi gražią plunksną. Jis sugeba pazalatinti ir atzalatinti. Bet jis ne istorikas. Antra, jis darbu apkrautas. Ir Litas ir Dzikas turėjo redakcinius komitetus. Jasaitis jo neturi. Jis vienas visą darbą yra aprėpęs. Šį TS numerį suredagavęs, kaip jis rašė, tuoj imsis kitą redaguoti. Antra, jis dar nėra atsigavęs iš po ligos. Jį reikia taupyti. Vainauskui pavedėt ieškoti istoriką. ir surado (!) tokį istoriką, kaip jis pats... Nežinau kaip atrodo Gražiūno parašyta

ar rašoma istorija. Prieš keletą metų jam buvo pavesta kažkokia tema iš mūsų istorijos parašyti. Deja, jos negalėjom priimti. Tad kas? Aš siūlyčiau susisiekti su Antanu Kuču (buv. Kučinsku). Jis mano mokinys ir buvo mūsų žmogus. Su juo ryšio neturiu. Iš jo L. Enc. XV tomo recenzijos, kurioj nepagailėjo nupelnytos pylos ir frontininkų carukui Ivinskiui, spėju, kad jis pasiliko mūsų pažiūrų žmogum. Jis istorinių veikalų autorius, jis Skrantų universiteto profesorius (gal buvęs). Tad his galėtų parašyti rimtą istoriją...

2. Dėl mano bendradarbiavimo istorijos rašyme. Apsiimu. Bendradrbiavimo ribų nurodyti negaliu šiuo metu. Greičiausia galėsiu tik patiekti turimą medžiagą ir duoti patarimų bei atskyti į klausimus. Rašydamas pačiam apie mano norą surinkti medžiagą kr. dem. istorijai, turėjau omenyje tik tą medžiagą, kurią aš turiu. Bet dabar nuo to sumanymo atsisakau dėl sveikatos pablogėjimo. Daugiau dėmesio atkreipiau į kitus darbus. Mano darbingumas pasigėrėjimo man pačiam nekelia.

3. Dėl CK dalyvavimo istorijos rašyme. Jis turi sugrupuoti visą medžiagą apie mūsų veiklą JAV-ėse. Stebiuosi, kad archyvas ne CK rankose, bet išmėtytas po buvusių pirmininkų spintas, o gal ir rūsius. Reiktų greičiausia visa tai surinkti į aktualaus CK rankas. Archyvas tai lobis. Be archyvo negalima ir plačiau veikti, ir savo veiklos dokumentuoti. Archyvas ne tik protokolai, bet ir visos bylos. Aš skaitau to archyvo sutelkimą neatidėliotinu reikalu...

Sveikatos, laimės, sėkmės, kovingumo ir laimėjimo.

Tavo

M. Krupavičius

1969.I.25

32.

J. M. A. Kasulaičiui

. . . . . .

Žodis dėl KD istorijos

Viename laiške pačiam pasisakiau prieš Jasatį, kaip kandidatą į tos istorijos redaktorius. Pasiūliau žinomą istoriką Kučą - Kučinską. Netrukus po to laikraštyje buvo paskelbta, kad Jasaitis sutinkąs būti redaktoium ir prašoma reikalingoji medžiaga siųsti Jasaičiui. Ką rašiau pačiam apie Kučo skyrimą, parašiau ir Jasaičiui,

ir savo siūlymo motivaciją. Laišką baigiau žodžais: "Ar keiksi, ar dėkosi už tokį pasiūlymą". Šiandien gavau iš jo laišką. Jis plačiai rašo tuo klausimu ir baigia pranešimu, jog atsisakęs nuo redaktoriaus pareigų, o už mano siūlymą nei keikia, nei dėkoja. Jaučiu, kad tas mano siūlymas jam buvo nemalonus. Gal negerai darau, kad aš menkutė blusa kišuosi į jūsų didžiuosius reikalus.

Bet kalti ir Jūs, kad mane savo informacijomis įvedat į pagundą prašnekti. Gal geriau būtų ir CK mane pamiršti, kaip pamiršta visi senus kelmus, kurie gal tinka tik archyvui. Bet ir dabar nuo savo pasiūlymo atsisakau. Ir Kučą laikau tinkamiausiu istorijai rašyti žmogum. Tą pasiūlymą darydamas, aš turėjau visą planą. Maniau, jei Kučo kandidatūra susidomėsit, savo planą Jums išklosiu. Medžiagos KD istorijai turiu, manau, nemažai . Bet širdis ein silpnyn. Jos pats parengti neapsiimu: neturiu sveikatos ir galimybės daryti turimos medžiagos fotonuotraukų ar nuorašų. Jei staiga mirčiau (ta galimybė labai reali), galės ta medžiaga pražūti. Čikaginis mūsų skyrius visai miręs. Nuo išrinkimo naujos valdybos nebuvo sušauktas nei vienas skyriaus susirinkimas. Abejingumas šiurpus. Bet suraskit žmogų, kuris mano turimą medžiagą grupuotų ir rengtų redaktoriui. Aš tik ją tam žmogui patieksiu. Seniai prašiau, kad tokis žmogus būtų paskirtas turimai medžiagai perimti ir saugiai saugoti. Nieko nesulaukiau. Gal teks pasiduoti rizikingai operacijai. Sakau *gal*, nes nesu galutinai apsisprendęs. Tai ir visa tuo tarpu.

Tave gerbiąs ir mylįs

M. Krupavičius

1969.II.5

Prašiau Jasaitį atsiimti savo atsistatydinimą, pasilikti redakcijos kolektyve, bet ne vyriausiuoju redaktorium, ir pareiškiau nusistebėjimą, kad jis tuoj sukėlė audrą.

33.

Mielasis Prezidente,

Dar ligi šiol gyvenu savo Valdžios atsilankymo atmosfera. Giltinė pavydėdama, kad ne ją statau pirmoje vietoje ir ne jai skiriu didžiausią pagarbą ir klusnumą, pereitą ketvirtadienį, keršydama, užkabinusi mano sprandą su dalgiu, 12 valandų mane stačiai stačiokiškai tampė. Pagaliau, ar piktumui praėjus, ar atėjus norui dar kartą pažaisti manimi, pasitraukė. Jaučiausi po to, kaip

po didžiojo mūšio. Šeštadienį atvyko gydytojas paimti tų mano sveikatos būklės duomenų, kurių jam trūko. Tuos duomenis pasiuntė ligoninei, kuri spręs, ar verta su tokiu laužu prasidėti. Minėtas gydytojas spėja, kad ligoninė galinti mane pakviesti į savo pastogę apie ateinantį šeštadienį. Šitą niekutį pranešu ne tam, kad jaudinčiau Prezidento jautrią širdelę, bet kad žinotų, kad vyksta avidėj. Pagrindinis šio laiško tikslas štai koks: Gavau iš paties leidimą susižinot su Kuču, ar jis sutiktų įeiti į Kr. dem. istorijos redakcinį kolektyvą. Geriau apgalvojęs šį reikalą priėjau išvados, kad geriau nuo to rašymo susilaikyti. Bijau privirti dar daugiau košės, negu pasiūlymu pasirinkti vyriausiuoju redaktorium istoriką.

Gyvuok sveikas, kovok ir laimėk. Vis klusnus ir gerbiąs

M. Krupavičius

1969.III.10

34.

Garbingajam L. Kr. dem. S. Pirmininkui

A. Kasulaičiui.

Paragrafiškai:

1. Ačiū nuėmę nuo mano dūšios sunkų slogutį, pripažindami šimtininkų fondą ir tuo būdu atpalaidavę nuo grėsmės aukotojams aiškinti mano intencijos iškraipymą.

2. Teisybė, savo laiške man buvai rašęs ką-ne-ką apie fondą, bet savo pakvitavimuose ir padėkose apie fondą nė su puse žodžio nebuvo priminta. Tik Henrikas dviejuose raštuose apie jį paminėjo. Dėl to aš nesuklydau, tik buvau suklaidintas. Šis klausimas likviduotas.

3. Nei prel., nei kun., nei paprasto Krupavičiaus prašau prie šimtininkų fondo nejungti. Ne reklamai pradėjau tą sunkų darbą. Krupavičiaus iškaba nieko nepadės, jei nesukursime savo jėgos — drausimingų, aukingų, pasišventusių ir idealistų kadrų — skyrių.

4. To fondo reikalu nemanau susirašinėti. Jei atsiųsite jo projektą, gal kokį savo žodeliūkštį prikišiu. O gal ir be jo apsieisiu.

5. Nieku Tavęs nevanojau ir nemaniau vanoti, nes tam neturiu nei jėgų, nei teisių. Tik pasakiau eilinio Sąjungos nario skirtingą nuomonę ir tik vienu klausimu, būtent, vidaus tvarky-

mosi reikalu. Kitas sritis aprobavau savo menku sutikimu ir už tai išgiedojau visas gliorijas ir himnus.

6. Savo XI.26 laiške antrajame lape išklostytoms mintims pritarti negaliu ir tylomis pro jas negaliu praeiti. Pripažįsti, kad Sąjungos skyriuose "nėra tinkamos įtampos ir lygio". Bet tuoj imi ir teisinti tą liūdną ir kenksmingą būklę: "mūsų rūpesčių ir atsakomybės sferoje yra ir ateitininkai, ir parapijų komitetai, ir tuzinai žurnalų, ir didele dalim lituanistinis švietimas, ir Katalikų federacija, ir vaikų laikraštėlis, ir stovyklavietė, ir Susivienijimas, ir seselėms ir vienuoliams parama... daugelis kr. dem. atiduoda šiems reikalams savo ir piniginę ir kitokią duoklę". Esu JAV-ėse 11 metų. Aplankiau 84 lietuviškas parapijas. Netraukė mane nei amerikiečiai, nei pastatai, nei muziejai, nei gražios krašto vietos, nei bet kokios pramogos. Atviromis akimis žiūrėjau tik į mūsų išeiviją, ypač naująją ir stačiomis ausimis klausiausi jos žodžių. Spaudoj daug dėmesio kreipiu į korespondencijas, nes jose geriausia atsspindi lietuvių pasireiškimai. Ir išvada tokia: niekur neradau kr. dem. ypatingo pasireiškimo. Užtinku vieno kito pasireiškimą. Niekur neradau kr. dem. pasireiškusio stambesne auka. Jie nedaugiau Tavo išvardintose srityse pasireiškia, negu kitos grupės. Būčiau dėkingas, jei man nurodytum mano klaidingą teigimą. Aš manau, be veno kito asmens, kuriuos ir aš žinau, nieko neiškapstysi. Tuščias darbas apsistoti prie kiekvieno tavo teiginio.

Kr. dem. biuletenį daugiausia prirašo Kasulaitis. TS redaktorius, leisdamas tik kartą į metus kaip kalendorių, kiek priprakaituoja, kol suubagauja reikalingų straipsnių. Be TS mes neturime nė vieno laikraščio, kuriame galėtume savo mintim pasirodyti. Ateitininkai kitų rankose ir t.t ir t.t. Apie kitas grupes pasakei, kad dirbančios tik *sau*. Ne, ir kitos grupės, ir frontininkai, ir liaudininkai dirba ir Lietuvai tam pačiam VLIKe ir lietuviškos kultūros srityje ir net daugiau už mus. Aukoja kitiems, tiesa, aukoja net nereikalingiems tikslams, bet savo reikalams nesuranda bent kartą savo gyvenime šimtinės. Dvi tūkstantines Tau esu pasiuntęs. Tų šimtininkų tarpe nerasi nei vieno Tavo generolo nei pulkininko. Tuoj atsikirsi 2 - 3 pavardėm. Bet jų "šimtinės" atsirado tik man tuo tarpu žinomu keliu. Ar jie papildys savo mažesnes aukas, ateitis parodys. Tokia bendrai padėtis su mūsiškių pasiaukojimu Lietuvai ir kultūrai.

Baigi taip: "Aš niekuomet nenorėčiau, kad LKDS pasidarytų sau tikslu be jokio kilnesnio ir didesnio tikslo". Jei tokią išvadą pasidarei iš mano minčių apie vidaus Sąjungos tvarkymąsi, tai labai klysti ir jei man rūpėtų mano unaras, pasakyčiau, kad ta išvada man užgaulinga. Bet aš, kaip senas visuomenininkas, žinau, kad išeidamas į plačią visuomenę, turi susilaukti paglostymų prieš plaukus ir iš svetimų, ir iš savųjų, ir kad į visas tas reakcijas reikia tik ranka numoti, lyg nebūtum jų girdėjęs. Partija — Sąjunga yra priemonė tikslui siekti. Jei aš labai daug dėmesio kreipiau į Kr. Dem. partijos Lietuvoje organizaciją, sąmoninimą ir drausminimą, tai nestačiau jos Tavo žodžiais tariant "sau tikslu", bet kaip priemonę tikslui siekti. Ir jei Lietuvoje tos priemonės dėka pasiekėm didelių tikslų, tai tik stiprios partijos dėka. Pats, mielasis Pirmininke, tos priemonės nesutvarkęs, nieko nelaimėsi ir Lietuvos reikalui. Aš suprantu, kad čia ne Tavo apsileidimas. Tavo pastangas labai vertinu. Žinau, kad Sąjungą parengti sėkmingai kovai ne vienos dienos darbas. Bet Tavo šios liūdnos būklės nepagrįstas teisinimas, man šiurpulius kelia.

Aš baigiau. Šiuo klausimu daugiau nekalbėsiu, nes viską išsakiau. Tokie pasikalbėjimai brangiai kainuoja mano širdies menkiems likučiams. Jos noriu palikti kiek ilgesniems laikams kitims reikalams. (Laiško galas yra dinges, *A.J.K.*).

35.

Maloningajam Prezidentui A. Kasulaičiui Klyvlande - Euclyde

Mielasai Prezidente,

Dovanok, kad aukų pranešimą siunčiu Tau. Manau nesunku bus jį perduoti kam reikia. Man kniečia vieną reikalą pristatyti paties šviesioms akelėms. Brūklyne mirė mūsų žymus kr. dem. Antanas Bendorius. Jį turėjo pagerbti ir nekrologu atžymėti Niujoarkiškiai. Bet... ten susibūrė tik generolai, kurie nekovoja su priešu, bet tik su saviškiais generolais. Ir kovos, kol abiejų pusių tik uodegos pasiliks. Tokie menki dalykai, kaip kr. dem. skyrius sudaryti ar paminėti koks miręs narys jiems per menkas objektas. Siūliau tai padaryti Čikagos skyriui. Žadėjau prisidėti prie išlaidų. Nieks nieko nepadarė. Aš manau, kad a.a. A. Bendorių turėtų paminėti tinkamai su kr. dem. nekrologu CK. Turi visą štabą. Žodį tark ir bus padaryta.

Šiandien švenčiu savo kunigystės 55 metų sukaktį. Išgėriau už savo sveikatą gyvatinės taurę ir atgiedojau iš širdies gilumos "Ilgiausių metų". Džiaugiuosi, kad tai sukakčiai atžymėtik įstengiau CK paremti bent puse tūkstantinės. Labai gailiuosi, kad nesugebėjau atžymėti visa tūkstantine. Kitą pusę gal pavyks vėliau sukrapštyti.

Dar ne visai miręs Tavo

M. Krupavičius

1969.VI.13

36.

1969.VIII.24

Čikaga. Ligoninė (rašytas ranka)

Mielasai Pirmininke,

Jau ketvirta diena sėdžiu ligoninėj. Dabar tik kaip karvę (neišskaitomas žodis). Žiūrinėja, čiupinėja, barškina, laborantai kažko ieško. Ką su manim darys, aš nežinau. Manau, kad (neišskaitomas žodis) nežino. Netrukus paaiškės. Jau penki mėnesiai po pirmos operacijos. Visi tie penki mėnesiai nuėjo niekais. Jokio darbo imtis negalėjau. Jaučiausi blogiau negu prieš pirmą operaciją. Nebuvo nei noro, nei jėgų, nei nuotaikos. Gyvenau parazito gyvenimu. Tai mane daugiausiai slėgė. Susidariau savo darbams "mini" programą, pagal išgales. Gavau Tavo "Panoramą"... Jos niekad neskaičiau. Tokiais dalykais nei manęs, nei savęs nevargink. Būsiu labai patenkintas gaudamas Tavo užsienio ir vidaus reikalų ministerijos veiklos pranešimus. Prieš važiuodamas į ligoninę šimtininkų fondui pasiunčiau 200 dol. Ar gavot? Tepadeda Jums Dievas.

Jūsų

M. Krupavičius

37.

Mielasai Prezidente,

Taupydamas savo jėgas ir laiką rašau trumpai dviem klausimais: 1. Planuojamos kr. dem. konferencijos ir 2. liaudininkų nuolatinio kr. dem. savo spaudoje nešvaraus puolimo.

1. Sumanymas gražus konferenciją padaryti, kaip rašai "prasmingesnę ir kiek kitonišką". Bet, kad ji būtų k. d. sąjungai naudingesnė, abejoju. Visi Tavo kviečiamieji asmenys nieko nau-

jo nepasakys, nebent kokią smulkmeną iš savo gyvenamos vietos. Antra, kokia iš to bus kr. dem. nauda? Į salę gal susirinks daugiau žmonių "žvėrinčiaus" pažiūrėt. Išsiskirstys ir tuo visa baigsis. Tad ar verta pinigus tam reikalui eikvoti? Manai atvyks savo lėšomis. Jei taip, gali pamėginti laimės. Bet aš nelabai tikiu tokiu jų pasišventimu. Tiek tuo reikalu.

2. Esam neva koalicijoj su liaudininkais. Bendradarbiaujam. Mes nuoširdžiai, o jie savo spaudoje nuolatos mus puola ir nešvariai teršia. Paskutinis jų toks pasirodymas 1969 m. 4 nr. Paskaityk ir su liaudininku tuo reikalu pakalbėk. Jie turi liautis taip darę. O jei nenustos, turėtumėt su jais nustatyti kitokius santykius. Trumpai, bet manau visa suprasi. Sveikatos ir laimės.

Tavo

M. Krupavičius

1970.IV.9

38.

Mielas ir brangus Prezidente,

Apei Kasulaitį šėrė mane įvairiausiomis žiniomis: tai, girdi, jis viršvalandžiuose paskandintas, tai sunegalavęs, tai sustiprėjęs vėl buvo apkrautas viršvalandžiais. Valandžiukės nesurado mane žodeliu prakalbinti. Pagaliau 1970.VII.8 prabilo. Bet kaip prabilo? Nekrologu. Ne be reikalo. Kaip laikraštinį nekrologą įrėmino. Kitaip negalima jo suprasti. "Dabartinis CK pirmininkas naujai kadencijai nekandidatuos". Atrodo, kad neleis ir konferencijos dalyviams jų kandidatūros kelti. Nė žodelio neprasitarta kodėl. Aš tą žinią priėmiau su didele širdgėla. Bepig būtų, jei tokių Kasulaičių turėtume po kiekvienu krūmu. Mes tokį turime tik vienų-vieną. Jis buvo kr. demokratų patraukli iškaba, autoritetas kitų pažiūrų žmonėms ir daręs į juos įtakos. Visada maniau, kad jis sukurs dinastiją ir savo vietą užleis tik sosto įpėdiniui. Deja, tuo įpėdiniu apsirūpino gerokai pavėlavęs. Ar išsiauklėjai kitą savęs vertą įpėdinį? Ar gali nurodyti, kas Tavo vietą užims ir ar Tave jis vertingai pavaduos? Be Tavęs kr. demokratams chaosas ir mirtis. Tavo vietą gali užimti vadinama opozicija. Neslepiu, yra žmonių, kurie tos vietos laukia. Tad visų dievų vardu prašau — atšauk savo diktatą ir išgelbėk sąjungą iš tos nelaimės. Tikiu, jog pats ją supranti ir nenori tokios nelaimės užtraukti. Laukiu raminančio žodelio. Jei tikrai pajutai kokių sunkumų su sveikata,

DEMOCRAZIA CRISTIANA

Krikščioniškoji demokratija Italijoje

VINCAS STAUGAITIS

(Tęsinys)

1953 - 1963 m. perijode DC po truputį krypo į kairę, socialistai dar pamažiau į centrą, o Nenni socialistai pamažu tolo nuo senų draugų komunistų. Visos didesnės Italijos partijos daugiau manevravo, negu ką atsiekė. *Quadripartito* koalicijai trūko parlamentinio muskulo ir De Gasperi tik vegetavo. Pijus XII ir DC monarchistai būtų labai norėję, kad DC susidėtų su jais ar neofašistais, bet DC daugumai arčiau širdies buvo kairieji. 1954 m. Neapolio kongrese Democrazia Cristiana Italiana savo gen. sekretorium išrinko Amintore Fanfani, nors tai buvo ir nelogiškas žingsnis turint galvoje faktą, kad socialistai dar vis buvo susidėję su komunistais.

---

išrinkit tokį vicepirmininką, kuris galėtų ligi sveikatos sustiprėjimo Tavo priežiūroj Tave vertingai pavaduoti. Tark raminantį žodelį. Laukiu. Visą laiką prašysiu Tau Dievą sveikatos.

Tave labai mylįs ir gerbiąs

M. Krupavičius

1970.VII.24

39

Mielasis Pirmininke,

Dėl savo suinvalidėjimo daugiau šimtinių šimtininkų fondui rinkti nebegaliu. Mano vieton parinkite kitą.

Pasilieku su ta pačia meile ir pagarba

Jūsų

M. Krupavičius

1950.IX.21

Dabar siunčiu paskutines savo surinktas šimtines 975,75 sumoje.

(Tai buvo paskutinis ir trumpiausias man rašytas laiškas. *A.J.K.*).

Šis laikotarpis pasižymėjo parlamentiniu užsikirtimu ir italų vadinamas *immobilissimo*. Nežiūrint to, krašto ekonomija žydėjo, Triesto problema buvo išspręsta 1954 m. ir Romos sutartis pasirašyta 1957 m.

1958 m. visuotiniai rinkimai buvo labai panašūs 1953 m. rinkimams. Ir DC ir socialistai rinkimuose laimėjo, o komunistai pagaliau buvo sumušti (pirmą kartą po karo). Žymesnieji krikščionių demokratų vadai nutarė, kad rinkimai patvirtino DC atsisukimą į kairę ir PSI (socialistų) atsisukimą į centrą. Fanfani tarė, kad tai jo *Iniziativa Democratica* nuopelnas, o socialistus stumtelėjo 1956 m. sovietų kompartijos kongrese Stalino "nuvainikavimas". Iš tikrųjų Pietro Nenni net buvo susitikęs su Giuseppe Saragat tarti abiejų socialistų partijų susitaikymą. Tai išplaukė iš Nenni socialistų kongreso 1957 m. Venecijoje nutarimų.

Apertura alla sinistra (atsitvėrimas į kairę) dar sukonkretėjo, kai prez. Gronchi pakvietė Fanfani sudaryti naują vyriausybę. Tačiau Fanfani vidurio - kairės koaliciją teišlaikė tik šešis mėnesius. Prieš Fanfani eksperimentą pasisakė ir didieji pramonininkai, ir aukštieji Vatikano kurijolai, ir, svarbiausia, DC dešiniosios srovės — *correnti*. Nusivylęs Fanfani atsisakė gen. sekretoriaus vietos ir grįžo į Romos universitetą, kur vėl pradėjo dėstyti ekonominę istoriją. Jo vietą partijoje užėmė Aldo Moro, o vyriausybėje Antonio Segni, abu panašių į Fanfani pažiūrų, bet gal ne tiek aštrūs.

Segni vyriausybė buvo pusė žingsnio atgal į centrą. Ir ji išsilaikė tik vienus metus. Jo įpėdinis Fernando Tambrosi, išsilaikęs vos keturis mėnesius, buvo remiamas neofašistų ir žengė pilną žingsnį į dešinę. Jo vyriausybę nuvertė anti-fašistinės riaušės, kurios atidarė Aldo Moro vartus vėl į centro-kairės koaliciją.

Atrodė, kad šį kartą DC ir socialistų koalicija neš geresnių vaisių. 1958 m. lapkričio mėn. mirus Pijui XII, naujuoju Popiežium tapo liberalus Jonas XXIII. Savo ruožtu prez. Kenedis lygiai palankiai žiūrėjo į DC - socialistų santalką. Naudingi buvo ir vietinių rinkimų daviniai; kur DC ir socialistai ėjo į rinkimus kartu, ten laimėjo.

Ir taip 1962 m. vasario mėn. Fanfani vėl sudarė DC - socialistų vyriausybę. Atrodė, kad šį kartą koalicija išsilaikys ilgiau. Tačiau taip nebuvo lemta. Visų politinių stebėtojų nustebimui 1963 m. rinkimuose krikščionys demokratai neteko 750,000 balsuotojų ir 16 vietų parlamente. Nors tai koalicijos nesu-

gniuždė, bet gerokai pakirto jos šalininkų autoritetą: Fanfani, Moro ir Nenni.

Nežiūrint pralaimėjimo, DC ir toliau bandė išlaikyti centro-kairės koaliciją. Netrukus po rinkimų dabar jau prezidentas Segni (pakeitęs Gronchi 1962 m.) pakvietė vyriausybę sudaryti Aldo Moro. Pradžioj jam nepavyko ir nuosaikus Giovanni Leone sudarė pereinamąją vyriausybę, išsilaikiusią šešis mėnesius. Pagaliau 1963 m. gruodžio mėn. Moro pasisekė sudaryti pirmą tikrą centro-kairės koalicinę vyriausybę, kurioje dalyvavo krikščionys demokratai, social-demokratai respublikonai ir pirmą kartą socialistai. Pastarieji pastatė visą eilę sąlygų, tarp jų penkių metų ekonominį planą, mokesčių reformą, 1948 m. konstitucijos visų punktų vykdymą (regijoninių organų sudarymą, baudžiamojo kodekso pertvarkymą, etc.). Pietro Nenni tapo ministerio pirmininko pavaduotoju ir užsienių reikalų ministeriu.

Moro vyriausybė išsilaikė net 4.5 metų (1963 m. gruodžio mėn. — 1968 m. birželio mėn.). Tačiau ir jis turėjo sunkių valandų. 1964 m. birželio mėn. jis vos nenugriuvo dėl paramos katalikų mokykloms, o tų pačių metų rudenį dėl prezidento rinkimų. Prez. Segni 1964 m. po kraujo išsiliejimo smegenyse iš pareigų pasitraukė po 2.5 metų. Socialistai savo kandidatu pastatė Giuseppe Saragatą. DC pirma rėmė Giovanni Leone, vėliau kai kurie Amintore Fanfani, o kairioji *correnti* — Giulio Pastore. Tačiau po 22 balsavimų vistiek laimėjo Saragatas.

1968 m. visuotiniai rinkimai iš tikrųjų neišsprendė jokios problemos. Tiesa, DC savo parlamentinį skaičių padidino 6 atstovais, bet niekas kitas nepakito. Italija buvo stipriai paliesta pramoninio nuosmūkio. DC suaižėjimas buvo vis stipriau jaučiamas. Socialdemokratai ir socialistai po dviejų su puse metų šiokios tokios vienybės, vėl suskilo. Švietimo, sveikatos, apgyvendinimo problemos darėsi vis sunkiau išsprendžiamos. Padėtį dar labiau sukomplikavo 1971 m. prezidentiniai rinkimai. DC kandidatu buvo Fanfani, kuriuo kairysis DC sparnas nelabai pasitikėjo. Socialistų kandidatu buvo De Marino, kurį rėmė ir komunistai. Kandidatavo ir Aldo Moro, kuris dabar buvo lyg izoliuotas kaip marksistų "draugas". Didžiosios grumtynės buvo tarp Fanfani ir Moro. Po 23 balsavimų prezidentu išrinktas kompromisinis kandidatas Giovanni Leone. Tai buvo dar vienas smūgis centro-kairės koalicijai.

1972 m. rinkimuose DC laimėjo dar vieną papildomą atstovą. Partijoje jau stipriai pasireiškė noras nusisukti nuo cent-

ro - kairės ir kurti centro - dešinės koaliciją. Tačiau fašistai ir toliau buvo griežtai atmetami kaip galimi koalicijos nariai — nei min. pirm. Giulio Andreotti, nei gen. sekret. Arnoldo Forlani apie juos nei girdėti nenorėjo.

Po rinkimų prez. Leone pavedė sudaryti vyriausybę Giulio Andreotti, kuris sudarė ją iš centro-dešinės žmonių. (Šiuo metu Fanfani buvo didžiausias centro-dešinės ramstis, nors prieš dešimtmetį jis buvo lygiai nemažesnis centro - kairės propagatorius).

Tačiau Andreotti eksperimentas buvo trumpas. Aldo Moro, vadovaujantis kairės *correnti* vadas buvo prieš Andreotti nusistatęs nuo pat pradžios ir iš tikrųjų buvo jo vyriausybės nuvertėjas, nors svarbų vaidmenį vaidino ir respublikonai. Nemažą vaidmenį vaidino ir Fanfani, kuris prieš metus propagavęs centro - dešinės koaliciją, dabar vėl grįžo prie centro - kairės. 1973 m. DC kongrese jis vėl buvo išrinktas partijos gen. sekretorium, susitaikė su Aldo Moro ir prikalbino didžiausios frakcijos vadą Mariano Rumor sudaryti vyriausybę. Ir taip 1973 m. liepos mėn. Rumor pradėjo naują centro-kairės koalicijos laikotarpį.

Kaip ir pirmasis centro-kairės eksperimentas, taip ir šis nuo pat pradžios susidūrė su visa eile nemažų problemų. (Choleros epidemija Neapolyje 1973 m. rugpiūčio mėn. tik dar daugiau išryškino sveikatos priežiūros problemą. Švietimo sistemai braškant, 200,000 vaikų mokyklas lankė nepilnu laiku. Neofašistai ir toliau naudojo terorą ir smurtą. Ir, pagaliau, nesulaikoma infliacija kraštą smurkdė ekonominėje suirutėje. Tai buvo išdava arabų - žydų karo 1973 m. spalio mėn., kurio pasėkoje alyvos kainos pakilo keturgubai).

Tačiau antrasis centro-kairės eksperimentas iš tikrųjų nepasisekė dėl 1974 m. divorsų problemos. Sekančiais 1975 m. po regijoninių rinkimų, vyriausybė griuvo, o 1976 m. sausio mėn. socialistai griežtai atsisakė eiti į koaliciją Aldo Moro vadovaujamon vyriausybėn.

1976 m. visuotiniai rinkimai įvyko metus prieš terminą ir buvo istoriniai ir Italijai, ir ypač komunistų partijai. DC šiuose rinkimuose atgavo 1975 m. regijoniniuose rinkimuose pralaimėtas pozicijas, bet iš tikrųjų turėjo 4 dideles problemas.

Pirma, DC negalėjo išspręsti vidinio suaižėjimo problemos. Antra, kaip ji gali išspręsti Italijos socialines ir ekonomines problemas, pati įsivėlusi į *sotto governo* (patronažo) liūną? Trečia, kokie santykiai yra tarp partijos ir Bažnyčios? Ir

ketvirta, kokie santykiai turi rišti (ar nerišti) krikščionis demokratus ir komunistus?

Srovių problema

Kiekviena didelė demokratinė partija anksčiau ar vėliau susiskaldo į sroves: dešiniuosius, kairiuosius, liberalus, konservatorius ir pan. Tam tikra prasme didžiulės partijos yra partijų ar srovių koalicijos. Tačiau tik reta partija yra taip srovių *(correnti) suskaldyta,* kaip Democrazia Cristiana. Joje veikia bent šešios skirtingos srovės, nors partijos statutas jas ir draudžia.

Žinoma, srovingumas pats savyje nėra blogas. Viena, jis praplatina partijos bazę, o antra, patvirtina jos demokratiškumą. DC srovingumas dar tuo būdingas, kad rinkimuose jis beveik išnyksta ir partija juose dalyvauja kaip vieninga jėga. Tai yra nuostabus fenomenas, turįs tendencijos mažinti ekstremistinio srovingumo nuostolį.

Srovingumo problema DC prasidėjo nuo pat partijos įkūrimo. Tačiau iki 1960 m. vidinės diskusijos ir ginčai neišsiliejo iš krantų, todėl nebuvo nei negatyvūs, nei kenksmingi.

Vienas iš seniausių ir pagrindinių DC pasidalinimų yra vad. integralistai ir autonomistai. Integralistai yra dar pasidalinę į konservatyvius integralistus ir progresyviuosius. Vienas iš konservatorių yra Luigi Gedda, Katalikų Akcijos vadas, kuris nori, kad DC būtų konfesinė partija ir Katalikų Bažnyčios politinė dalis. Progresyviuosius atstovauja Giorgio La Pisa ir Giovanni Donetti, kurių tikslas yra integruoti Evangelijos mokymą ir Popiežių enciklikas į politinę DC programą ir taip Italiją padaryti tikra krikščioniška politine bendruomene. Integralistai yra absoliučioje vienybėje kas liečia divorsus ir abortus, bet per eilę metų yra išdirbę skirtingus metodus ir strategiją tų tikslų siekiant.

Gi, autonomistai nori, kad DC ir Vatikanas laikytųsi vienas nuo kito atokiau. Jų teiginys — DC yra partija, sudaryta iš katalikų, bet ne katalikų partija; kaip tokia ji turi būti Bažnyčios remiama, bet ne kontroliuojama. Religiniai principai turi būti bojami politikoje, bet politika ir religija turi egzistuoti savistoviai. Alcide De Gasperi buvo autonomistas kaip ir Amintore Fanfani, nors šis dažnai rėmėsi integralistų filosofija, ypač moraliniuose klausimuose. Autonomistas buvo ir Aldo Moro, nors jo santykiai su Popiežiumi Paulium VI buvo labai tamprūs (gal dėl to, kad jie buvo seni asmeniniai draugai). DC beveik nuo savo įsikūrimo buvo autonomistų vadovaujama.

Lygiai toks pat senas pasidalinimas yra tarp kairiųjų ir dešiniųjų. Dvi didžiosios kairiosios srovės buvo vadovaujamos Giovanni Gronchi ir Giuseppe Dossetti. Jų paveldėtojai dabar yra kairiųjų katalikų Base ir darbo unijų Forze Nueve.

Giovanni Gronchi srovę *Politica Sociale* (pagal jų žurnalą) sudarė daugiausiai jo *Popolari* draugai, kai jis buvo PPI darbo unijų sparno vadas. Tai buvo pirma susiorganizavusi *corrente* (1948 m.). Ši srovė buvo prieš De Gasperi "centristines" idėjas ir prieš Atlanto paktą. Kiek vėliau ši srovė buvo stiprioje Dossetti įtakoje, kuri parlamente kontroliavo apie 60 atstovų. Dar vėliau, 1953 m. daugelis Gronchi pasekėjų įsijungė į *Base* frakciją arba į Fanfani Iniziativa Democratica. Pats Gronchi buvo parlamento žemųjų rūmų pirmininkas ir tarp 1955 m. ir 1962 m. Italijos prezidentas.

De Gasperi laikais svarbiausia kairiojo sparno srovė buvo Dossetti vadovaujama *Cronache Sociali* (pavadinta ir pagal jų leidžiamą žurnalą). Dosetti, kuris 1951 m. metė politiką ir įsteigė religinę bendruomenę, buvo didis to meto italų moralinis autoritetas, beveik politinis "šventasis". Jis netruko į savo pusę patraukti tokius vadus kaip Fanfani, Moro ir Rumor, visus vėliau buvusius partijos sekretorius ir ministerius pirmininkus.

Šios srovės pagrindinė filosofinė mintis — krikščioniškasis socializmas. Net ir Dossetti pasitraukus iš politikos, jo pagrindinės mintys partijoje liko: padaryti DC socialinių reformų partija, pilnai įgyvendinti visus konstitucijos paragrafus, įgyvendinti ekonominį planavimą, sunaikinti liberalios valstybės koncepciją ir ieškoti daugiau nepriklausomybės užsienių politikoje.

DC buvo vieninga, kol jai vadovavo De Gasperi. Nežiūrint, kad Dossetti buvo priešingas De Gasperio politikai, pastarasis sugebėjo į savo pusę patraukti Fanfani ir Moro, padarydamas jiems kai kurių nuolaidų. Padėjo ir šaltojo karo nuotaika bei socialistų - komunistų (PCI - PSI) "populiariojo fronto" spaudimas.

1954 - 59 m. laikotarpyje stipriausia *corrente* buvo Fanfani *Iniziativa Democratica*. Pagaliau kairėje stovėjo ir *Forze Sociali* srovė, turėjusi parlamente tarp 8 ir 12 atstovų.

De Gasperio laikais dešinieji krikščionys demokratai savo *corrente* neturėjo. Sugriuvus Fanfani srovei, atsirado net kelios kitos ir centro-kairės koalicijų prospektai patamsėjo. Į 1960 m. DC įžengė su dviem kairiosiomis srovėmis: *Base* ir *Forze Sociali* kartais dar vadinamomis *Rinnovamento* ir *Forzo Nueve*,

ir dviem centro-kairės srovėmis — *Dorotei* ir *Fanfanieni*, kuri kartais dar vadinama pagal jų žurnalą *Nueve Cronache*. Dešiniųjų srovė pirmiau vadinosi *Primavera*, o vėliau centrismo Popolare arba *Forze Libere*.

1965 - 66 m. partijos gen. sekretorius Mariano Rumor, matydamas, kad srovingumas yra partiją beveik suparaližavęs, pasiūlė ją apjungti į tautinę tarybą išrenkant didžiųjų srovių sekretorius. Tačiau pasiūlymas nebuvo priimtas.

Į 1971 m. tautinį kongresą DC atėjo susiskaldžiusi į 9 didesnes sroves, kurių nė viena nekontroliavo daugiau kaip 20% DC parlamentinės delegacijos. Kaip minėjome, šis susidkaldymas stebėtinai nekenkė rinkimuose, bet buvo paraližuojantis valstybės valdyme.

Iš kairės į dešinę šios buvo didesnės to meto srovės ir jų atstovų procentai parlamente: *Nuove Sinistra*, vadovaujama Sullo — 1.7%, *Base*, vad. De Mita — 11%, *Forze Nuova*, vad. Donat, Cattin — 7%, *Marotei*, vad. Moro — 13.4%, *Tavianei*, vad. Taviani — 10.5%, *Nuove Cronache*, vad. Fanfani, Forlani — 17.4%, *Impegno Democratico*, vad. Andreotti — 15%, *Iniziativa Popolare*, vad. Rumor — 20% ir *Forze Libere* vad. Scelba — 4%.

Ryšiai su biurokratija

Antroji italų krikščionių demokratų partijos problema yra jos specialus ir ypatingas ryšys su valdžios biurokratija. Du žinomi Italijos sociologai tai vadina Italijos dualizmu, i.e. kraštas, kuris turi daug modernios pramoninės valstybės bruožų yra valdomas pačios primityviausios biurokratijos. Tai Italijos pietinio regiono uždaros kultūros išdava. DC šiauriečiai jau seniai bando šią biurokratiją reformuoti, tačiau padėtis nėra pasikeitusi. Greičiausiai dėl to, kad ir reformistai nėra visu 100% įtikėję į savo reformas.

Iš vienos pusės DC yra giliai įsivėlusi į taip vadinamą *sottogoverno* — valdymo būdą, kuris apima ir labai svarbią patronažo sistemą. Iš kitos pusės DC ryšiai su tradicinėmis pajėgiomis pagelbinėmis grupėmis yra sumažėję. Tarp tų grupių yra Katalikų Akcija, darbdaviai pramonininkai — *Confidustria*, darbo unijos — *Confederazione Italiana Sindicati Lavoratori* (CISL) ir *Associazone Cristiana di Lavoratori Italiani* (ACLI). Tuo būdu šimtų tūkstančių valdininkų ir tarnautojų kontrolė yra dar svarbesnė.

Italijoje biurokratizmas yra išplitęs daugiau negu bet kur

kitur. 1881 - 1961 metų laikotarpyje Italijos gyventojų skaičius beveik padvigubėjo (nuo 29 mil. iki 52 mil.), bet valstybinių biurokratų skaičius pakilo nuo 98,000 iki 1.34 mil. Italijoje 30% visų valdininkų ir tarnautojų yra valdžios tarnautojai, tuo tarpu Vokietijoje šis procentas yra 18,9, Belgijoje — 14 ir Prancūzijoje — 12.9. Dar svarbiau negu skaičiai yra taip vadinamas "pietinis faktorius" — psichologinis tarnautojų nusistatymas. Pvz. Romos civiliniai (valdžios) tarnautojai dirba tik 20% laiko.

Tai neabejotina *sottogoverno* išdava. Šis, gi, valdymo būdas — sistema išaugo su visišku DC "palaiminimu". Kas yra šis *sottogoverno?* The Times of London Peter Nichols, ilgametis italų politikos stebėtojas, jį taip aptaria:

"Tai yra didele dalim DC sukurtas ir kultivuotas interesų tinklas. Tai yra būdas malonėms dalinti, valstybinius darbus gauti savo giminėms ar giminaičiams — vadovauti operos rūmams ar išlaikyti tabako krautuvėlę, palaikyti klebonų nuotaiką jiems vienu ar kitu būdu pagelbstint, pasilankstyti prieš vietos vyskupą, gauti darbą valstybinėj radijo ar televizijos korporacijoj ar vadovauti vietos turistų įstaigai. Tai būdas paprastiems piliečiams santykiauti su oficialiais valdžios atstovais, etc".

Iš vienos pusės *sottogoverno* padeda kraštą tvarkyti, bet iš kitos — ši sistema kuria stagnaciją ir frustraciją.

Krikščionys demokratai ir Bažnyčia

Trečia Democrazia Cristiana problema yra jos santykiai su Katalikų Bažnyčia. Turbūt pats svarbiausias politinis aktas pokario Italijoje buvo Vatikano nuosprendis visu savo autoritetu remti įsikūrusią krikščioniškąją demokratiją. Tačiau lygiai nuo įsikūrimo DC niekuomet netapo konfesine katalikų partija. De Gasperi dėjo visas pastangas, kad Italijos politinė bendruomenė niekuomet netaptų klerikalinė/antiklerikalinė. Ir tas jam didele dalim pavyko. DC buvo ištikima Bažnyčios mokymui, bet relatyviai laisva nuo Vatikano kontrolės. Tačiau ši linija nebuvo be problemų. Norėdama ar ne, DC ypač rinkimų metu turėjo pasikliauti 25,000 kunigų ir jų milžiniška įtaka bei Katalikų Akcijos piliečių komitetais. Ir nors nemaža 14 mil. DC balsuotojų 1972 - 1976 m. dalis buvo nepraktikuoją katalikai, partija buvo iš esmės katalikų partija, nes didžiuma balsuotojų visgi buvo šiaurės rytų ir pietų praktikuoją katalikai.

Iš kitos pusės, ši linija buvusiose sąlygose buvo pati tiks-

liausia. Prieš milžinišką komunistų ir socialistų spaudimą ji turėjo apie save apjungti visą katalikišką visuomenę, tačiau niekuomet netapti "klerikaline" ar konfesine, kad nenubaidytų gausių nepraktikuojančių katalikų ir kitokių neužsiangažavusių, bet simpatizuojančių balsuotojų.

Tam tikrą krizę — vidujinę ir santykiuose su Vatikanu — DC išgyveno divorso referendumo metu 1974 m. Ir nors referendumo kampanijoje DC užėmė integralistų poziciją, pralaimėjimas paradoksiškai stumtelėjo ją į autonomistų poziciją.

Nuo Laterano Paktų, tai yra nuo 1929 m. konkordato su Italija, Vatikanas turėjo labai didelės įtakos į Italijos civilinį gyvenimą, ypač santuokos ir švietimo sritis. 1947 m. konstitucija ne tik šios padėties nepakeitė, bet ją dargi sustiprino, nes konkordato provizos buvo įtrauktos į konstitucijos paragrafus. Tačiau jau nuo pat konkordato pradžios, o ypač nuo 1947 m. konstitucijos priėmimo kai kurie teisininkai kėlė klausimus, liečiančius tų svarbiųjų paragrafų interpretaciją. Pvz. daugelis tikėjo, kad konstitucija, kaip ir konkordatas, patvirtino Bažnyčios išskirtines teises, kaip santuokos anuliavimą ir kt. Kiti, net tokis DC vadas kaip Giuseppe Dossetti, tarė, kad konstitucija nepatvirtino konkordato turinio, bet tik faktą, kad šiuose klausimuose konkordatas tarnauja baze konstitucijos paragrafams. Tiesa, konstitucijos 29 paragrafas netiesioginiai suponavo santuokos panaikinimą, bet civilinis kodeksas nenumatė tokios galimybės ir taip iki 1961 m. konkordato provizos vyravo.

1960-jį dešimtmetį Italija jau buvo gerokai supasaulėjusi ir ištuokų klausimas neatrodė toks negalimas. Divorso lyga per kelerius metus išvystė stiprią propagandą už ištuokas panašiais pagrindais kaip kitose anapus Alpių esnačiose valstybėse. Ir taip 1970 m. atsirado ištuokos įstatymas, dažnai vadinamas pagal jo socialistą sponsorių, Fortuna įstatymu.

Pagal jį ištuokos galimos žmogžudystės prieš vienas kitą ar vaikus atveju, lytinių santykių su vaikais atveju, prostitucijos propagavimo atveju, kriminalinės beprotystės atveju ar tuo atveju, kai vienas ar kitas nubaudžiamas 15 ar daugiau metų kalėjimo bausme. Buvo numatyta ir eilė kitų atvejų. Tačiau svarbiausias atvejis — kai santuokinė pora negyvena kartu 5 ar daugiau metų, o tokių buvo nemažiau 30,000. Iš tikrųjų Fortunos įstatymas nebuvo ypatingai palankus divorsams, jis tik įteisino daugelį nelegalių santuokų ir vaikų.

Tačiau Italijoje ir toks įstatymas negalėjo praeyti tylomis. Katalikų integralistai DC partijoj ir šalia jos netruko surinkti

1.5 mil. parašų, reikalaujančių referendumo. Tiesa, didelė dauguma DC vadų, kaip ir komunistų vadų (už juos balsavo nemažai katalikų), referendumo nenorėjo, bet išsisukti iš jo irgi negalėjo, todėl jį rėmė. Vienas iš peticiją pasirašiusiųjų buvo DC gen. sekretorius Arnoldo Forlani. Ir taip ištuokos problema tapo DC ir Bažnyčios santykių problema, nors šiuo klausimu nei DC, nei hierarchija bei Vatikano kūrija visiškai vienodos nuomonės neturėjo.

Sekdamas Jonu XXIII, Paulius VI vengė *tiesioginio* įsikišimo į problemą, kurią jis laikė *Italijos politine ir socialine problema, bet privačiai jis buvo ištuokos priešininkas. Tačiau Italijos vyskupai nebuvo tokie nuosaikūs ir 1974 m. vasario mėn. savo konferencijoj aiškiai pasisakė prieš ištuokas. Tik vienas "liberalas" Turino arkivyskupas savo konfratrams nepritarė. Nepritarė ir daug italų, tarp jų daug katalikų. 1974 m. sausio mėn. buvę apklausinėjimai rodo, kad 47% praktikuojančių katalikų pasisakė* už ištuokos įstatymo projektą ir 45% **prieš.** (Referendume tų metų gegužės mėn. 59.1% pasisakė už ir 40.9% prieš). Taigi, ištuokos įstatymas priimtas su labai didele praktikuojančių katalikų dauguma.

Čia glūdėjo ir krikščionių demokratų partijos problema. Vatikanui neoficialiai ir hierarchijai viešai kovojant prieš įstatymą, nė vienas DC vadas nedrįso pasisakyti už jį. Tai kai kurių vadų, pvz. Aldo Moro ir Carlo Donat-Cottin tyla buvo labai akivaizdi. Iš kitos pusės DC nenorėjo nieko daryti, kas kenktų vėl sulipdytai centro-kairės koalicijai ir jos socialistų ir respublikonų partneriams.

Tačiau buvo ir rimtų priežasčių, kurios privertė DC užimti "prieš" nusistatymą. Pirma, parašus surinkus, referendumas buvo konstitucijos mandatų būtinas, nebent įstatymas būtų parlamento aktu panaikintas. Antra, nors DC galėjo tai padaryti, bet tuomet jie būtų susiplakę su neofašistais, ko jie jokiu būdu nenorėjo, nes tai būtų reiškę beveik tikrą autonomistų skilimą ir sukilimą. Trečia, DC bijojo, kad jiems tylint, kovą prieš divorsus ves neofašistai, kurie tuo būdu gali lengvai tapti konservatorių katalikų vadais ir Italijos visuomenės "gynėjais". Ketvirta, DC jokiu būdu negalėjo užpykinti masę katalikų balsuotojų, kurie klausė hierarchijos. Penkta, DC parlamentarai turėjo viešai pasisakyti prieš, nes kitaip rizikavo ateinančiuose rinkimuose prarasti didelius blokus balsų. Šešta, DC vadai galvojo, kad antiištuokos kampanija sujungs partiją, kurioje vienybė buvo tik tikslas, bet ne realybė. Pagaliau

daugelis manė, kad septinta priežastimi buvo Fanfani tikslas su apjungta DC bandyti įvesti De Gaule tipo valdžią. Tačiau, atrodo, kad Fanfani nebuvo nei tokis gobšus valdžiai, nei toks nerealistas manyti, kad ištuokos problema gali taip pagrindinai pakeisti Italijos visuomenę.

Ką reiškė referendumas ir jo pralaimėjimas krikščionims demokratams? Pirma, jis patvirtino eilės sociologų jau anksčiau skelbtą tezę, kad Italijos visuomenė yra esmingai pasikeitusi, kad ji yra "supasaulėjusi" kaip ir jos šiaurės kaimynai, kad katalikybė jau nebėra tuo politiniu ir socialiniu cementu, kokia ji buvo per daugelį metų. DC jau negalės remtis Bažnyčia rinkimuose kaip anksčiau.

Antra, referendumas jau aiškiai parodė, kad katalikų elektoratas yra laisvesnis, gal net daugiau subrendęs, negu anksčiau. Jau De Gasperi politika akcentavo sutarimą, bet nepriklausomybės ribose. *Apertura alla sinistra*, dar aiškiau pabrėžė šį nepriklausomumo elementą, nes ji pasiekta prieš Vatikano, daugumos vyskupų, Katalikų Akcijos ir Venecijos arkivyskupo Roncalli (vėliau Jono XXIII) jungtinę valią. Referendumas vėl buvo žingsnis priekin: DC pasiliko ištikima sau ir jau nebandė paklusti Bažnyčiai.

Tačiau šis nepriklausomumo sustiprinimas atvėrė duris ir naujoms problemoms. Viena jų — pačių katalikų keliamas alternatyvos klausimas; alternatyvos krikščionių demokratų režimui. Už dešimties metų Italiją valdys socialistai, kurie pabaigs beveik 40 metų DC režimą.

DC vs PCI

Ketvirtoji krikščionių demokratų problema buvo vis didėjantis Italijos komunistų partijos (PCI) spaudimas, pasireiškęs iš dviejų taškų. Pirma, komunistai kiekvienuose rinkimuose laimėjo vis daugiau balsų: (1958 m. 22.7%, 1976 m. 34.4%). Antra, vis daugiau italų pradėjo tikėti komunistų teigimu, kad Italijos tvarkymas jau negali apsieiti be komunistų dalyvavimo vyriausybėje.

Šis komunistų iššūkis vertė DC reformuotis. Tačiau buvo ir vidinių priežasčių. Tarp jų vis didėjantys korupcijos atvejai DC "senojoje gvardijoje" ir vis gausėjantis politinis teroras, kurstomas tiek dešiniųjų, tiek kairiųjų ekstremistų. Įtampa pastebimai augo. Ji jau buvo aiški 1976 m. kovo mėn. partijos kongrese, kur kova vyko tarp reformistų ir tradicionalistų. Laimėjo reformistai, pravesdami į tautinę tarybą 52% atstovų.

Fanfani turėjo nusileisti Benigno Zaccagnini — jo tradicionalistai / integralistai tegavo tik 48% balsų.

Tuo būdu partija į visuotinius rinkimus ėjo dviem pagrindiniais sparnais. Tradicionalistai, vadovaujami Fanfani, apeliuodami į dešinę ir centrą, kvietė grįžti prie tradicinių krikščioniškosios demokratijos vertybių, kurias vienas DC reformistas pavadino mišiniu, susidedančiu iš kovingo anti-komunizmo, trupučio jėgos, trupučio Bažnyčios ir žiupsnio teisės ir tvarkos. Reformistams vadovavo partijos gen. sekr. Zaccagnini, kuris pakeitė Fanfani po nevykusių 1975 m. regijoninių rinkimų. Reformistų šūkis buvo "naujoji DC jau prasidėjo".

Stipriausi krikščionių demokratų oponentai šiuose rinkimuose buvo, žinoma, komunistai. Jie stiprėjo beveik kasmet ir 1975 m. rinkimuose laimėjo 32% balsų. Jų rankose buvo didieji Italijos miestai — Turinas, Milanas, Florencija, Genua, net Neapolis. Partijai priklausė virš 1.75 mil. narių. Jų vadas Sardinijos aristokratas Enrico Berlinguer (miręs 1984 m. vėlyvą pavasarį) buvo nekvestijonuojamas jų lyderis ir tuo metu populiariausias italų politikas. Pagaliau po daugelio metų įtikinėjimo, partija pradėjo vis daugiau žmonių atrodyti kaip atsakominga ir Italijai tik gero norinti. Nekenkė ir jos tiksli taktika vis daugiau dėmesio kreipti į nuosaikiuosius reformistus ir apskritai elgtis lyg Vokietijos ar kurio kito krašto socialdemokratams.

Taip ilgai laukti rinkimai, (kurie kai kurių manymu turėjo vesti į "didįjį kompromisą" — komunistų įsileidimą į vyriausybę) atnešė staigmeną. Visų politinių stebėtojų "apgailėta" DC ne tik neprarado balsų kaip buvo pranašauta, bet surinko visus iki vieno kaip ir 1972 m. — 38,7%. DC tad, nei nesugriuvo kaip buvo tarta, nei buvo socialinės kaitos izoliuota.

Nepralaimėjo ir komunistai (PCI), surinkę 34.4% balsų (1972 m. — 27.1% balsų). Nors viešai jie to nerodė, bet jų vadai rezultatais buvo absoliučiai patenkinti. Ir ne be reikalo.

DC eilėse po rinkimų vyravo triumfališka nuotaika. Tačiau virš visko kabėjo ir nemažas klausimas — kas toliau? Pagrindinis DC šūkis buvo prieš komunizmą. Tad bet kokia su komunistais koalicija buvo neįmanoma. Tačiau nesiskaityti su PCI darėsi vis sunkiau. Iš kitos pusės Zaccagnini vis kalbėjo apie vidinį DC atsinaujinimą, o net ir Fanfani nelabai spyrėsi prieš kokį nors santykių sunormavimą tarp DC ir PCI.

Iš tikrųjų problema buvo nemaža. Centro - dešinės daugu-

mos kaip 1972 m. jau nebuvo. Matematinė centro - kairės dauguma buvo, bet niekas nesistengė jos gaivinti. Net jei DC ir būtų tokios koalicijos norėjusi, socialistai šį kartą į ją įeių tik kartu su komunistais. Tačiau komunistai lygiai nenorėjo dėtis su socialistais be krikščionių demokratų. Atrodė, kad padėtis be išeities.

Padėtį išgelbėjo faktas, kad nei DC, nei PCI nenorėjo atsakomybės už suirutę, kuri grėsė kraštui, nesugebančiam sudaryti vyriausybės. Abi partijos siekė kompromiso, kažko mažiau, negu komunistų siūlomo "istorinio kompromiso" — jų pilno dalyvavimo vyriausybėje. Ir taip 1976 m. rugpiūčio mėn. toks "taktinis kompromisas" buvo surastas. Komunistai sutiko su krikščionių demokratų mažumos vyriausybe, vadovaujama Giulio Andreotti, kuris pasiūlys nuosaikių reformų programą, kurią balsuojant komunistai susilaikys. Savo ruožtu, Fanfani vadovaus senatui, o Ingrao — komunistas — žemiesiems rūmams. 1977 m. birželio mėn. komunistai išsiderėjo teisę tartis dėl programos punktų ir 1978 m. kovo mėn. pasižadėjo pilnai remti Andreotti vyriausybę. Tai buvo pirmas kartas po karo, kai komunistai balsavo už ne savo programą.

Vienas iš svarbiausių tokio kompromiso architektų buvo tuometinis DC pirm. Aldo Moro, kuris netrukus — 1978 m. gegužės mėn. buvo raudonųjų brigadų gaujos pagrobtas ir žiauriai nužudytas.

Užbaiga

Netrodo, kad italai artimoje ateityje sukurs dviejų partijų anglišką ar amerikietišką sistemą. Italų politinėje kultūroje labai vertinamas konfliktų išvengimas, interesų suderinimas, kompromisų ieškojimas. Jau prieš 1976 m. rinkimus krikščionys demokratai ir komunistai sugyveno pusinės taikos atmosferoj, dažnai bendradarbiaudami parlamento komisijose ir palaikydami asmeninius santykius. Italijos politikoje daug didesnį vaidmenį vaidina kompromisas. Tai išplaukia iš daug didesnės galios fragmentacijos Italijoje, negu, sakykim, Britanijoje ar Vokietijoje. Italų partinė disciplina menkesnė, skirtumai tarp pozicijos ir opozicijos ne tokie aiškūs, daugelis įstatymų tyliai pravedami komisijose ir komitetuose, o ne plenarinėse sesijose. Iš kitos pusės milžiniškos ekonominės problemos verčia visas partijas į susitarimą, bet ne konfrontaciją.

1980 m. Democrazia Cristiana yra gerokai skirtinga nuo 1950 m. partijos. Ji daug mažiau remiasi Bažnyčia ir jos instruk-

cijomis, nors pačiais svarbiausiais klausimais abi suglaudžia gretas. DC rinkimuose ir toliau laukia katalikų ir jų institucijų paramos.

DC ir toliau išlaiko savo rinkiminės partijos ir pragmatinės vyriausybinės partijos charakterį, kartu tačiau funkcionuodama kaip "masių" partija. Ir toliau didelį vaidmenį joje vaidina įvairios *correnti*, kurių priešiškumai paprastai išnyksta rinkiminių kampanijų metu.

Ne vieną kartą atrodė, kad DC yra ant subyrėjimo briaunos. Tačiau ji nesubyrėjo ir tie, kurie to laukia, turės dar labai ilgai laukti. Gal kiek sumažėjo Vatikano politinė įtaka, bet tikrai nesumažėjo Italijos katalikų noras valdžią turėti savo rankose. Katalikai gerai atsimena, kad per pirmuosius 75 m. Italijos respublikos jie buvo laikomi šalia politikos ir valdžios, ir jie nenori tos istorijos kartoti. Šiandien po DC sparnu jie arti 40 metų išbuvo savo krašto politikos sukūryje ir to nenori nustoti.

Krikščionys demokratai šiandien pirmą kartą po daugelio metų yra opozicijoje. Nesunku tikėti, kad jie šią naują padėtį išnaudos atsinaujinimui ir prograsui. DC visuomet turėjo sveiką dozę pragmatizmo ir prisitaikymo. Fanfani, Moro, Andreotti yra geri tokio nusistatymo atstovai. Iš kitos pusės, DC iki šiol išlaikė ir nuostabią vienybę — kai sąlygos to reikalavo. *Correnti* dažnai ją plėšė į visas puses, net iki ribos.

Pagaliau DC po truputį sušvelnino ir savo griežtą nusistatymą kairiųjų partijų atžvilgiu. Tuo būdu ji užsitikrina sau plačią rinkiminę platformą, nesukaustytą per griežtais varžtais. Visokiu atveju, DC svarba Italijos gyvenime dar nėra sumažėjusi. Ji lieka pačia didžiąja Italijos politikos ir sicialinės raidos sprendėja.

Panaudota literatūra

1. Acquaviva, S.S., and Santuccio, M. *Social Structure in Italy: Crisis of a System,* London, Martin Robertson, 1976.
2. Adams, J.C., and Basile, P., *The Government of Republican Italy,* 3rd edn., Boston, Houghton Mifflin, 1972.
3. Allen, K. J., and Stevenson, A. A., *An Introduction to the Italian Economy,* London, Martin Robertson, 1976.
4. Carrillo, E. A., *Alcide De Gasperi: The Long Apprenticeship,* Notre Dame, University of Notre Dame Press, 1966.
5. Einaudi M., and Goguel F., *Christian Democracy in Italy and France,* Notre Dame, Notre Dame University Press, 1952.
6. Galli, G., and Frandi, A., *The Catholic Hierarchy and the*

Christian Democracy in Italy, eds. M. Dogan and R. Rose, European Politics, A Reader, London: McMillan, 1971.
7. Zariski, R., *Intraparty Conflict in a Dominant Party: the Experience of Italian Christian Democracy*, Journal of Politics, 1965, pp. 3-34.
8. Fogarty, M.P., *Christian Democracy in Western Europe, 1820 - 1953*, London: Ruotledge & Kegan Paul, 1957.
9. Henig, S., ed., *Political Parties in the European Community*, London: Allen & Unwinnfor PSI, 1979.
10. Maier, H., *Revolution and Church: the Early History of Christain Democracy, 1789 - 1901*, Notre Dame: Notre Dame University Press, 1969.
11. Cudenhove, G. van, *The Political Parties in the European Parliament*, Leiden: Sijthoff, 1965.
12. Sturzo, L., *Church and State*, 2 vols., Notre Dame: Notre Dame University Press, 1962.
13. Maloney, J. N., *The Emergence of Political Catholicism in Italy: Partito Popolare, 1919 - 1926*, London: Croom Helm, 1977.
14. Webster, R.A.: *Christian Democracy in Italy, 186 - 1960*, London: Hollis & Carter, 1961.
15. Webster, R. A., *The Cross and the Fasces: Crhistian Democracy and Fascism in Italy*, Stanford: Stanford University Press, 1960.
16. Irving, R.E.M., *The Christian Democratic Parties of Western Europe*. The Royal Institute of International Affairs, George Allen & Unwin, London, 1979.

A. a. Antanas Tamulionis
1904.I.5 — 1986.VIII.6

Giliu liūdesiu pranešame Antano Tamulionio mirtį. "Tėvynės Sargas" jį prisiminė prieš pora metų jam švenčiant savo amžiaus 80 metų sxukaktį. (Žr. Nr. 1 (57), 1984 m.).

Antanas Tamulionis buvo gražiosios Dzūkijos dovana Lietuvai. Jis ėjo per gyvenimą didžiai ryškiu šviesuliu sėdamas darbštaus kūrybingumo sėklas. Visą savo vaisingą gyvenimą jis buvo pašventęs lietuvių jaunimo švietimui ir katalikų visuomeniniam darbui.

Jis buvo Kybartų gimnazijos mokytojas ir direktorius, Clevelando lituanistinių mokyklų mokytojas ir vedėjas. Dešimtį metų A. Tamulionis dirbo LKDS centro komitete giliai prasmingą politikos ir laisvinimo darbą.

Savo draugų ir vienminčių atmintyje jis gyvens visuomet.

LIETUVIŲ TAUTA IR KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA

Naujoje savo knygoje "Žmogus realiame gyvenime" Vyskupas Vincentas Brizgys paliečia visą eilę svarbių visuomeninio ir politinio gyvenimo klausimų. Autoriui leidus čia spausdiname ištrauką iš tos knygos. **Red.**

Žvilgsnis praeitin. Kai Rusija pralošė karą prieš Japoniją 1904 - 1905 metais, tada Rusijos vergijoje esančios tautos įgavo daugiau vilčių atgauti laisvę. Tiek pavergtieji, tiek ir patys rusai pajuto, kad caro despotizmas turės sušvelnėti, kad imperijos valdyme piliečiai gaus daugiau teisių. Šalia kovos už laisvę, visiems parūpo, kokiais keliais tos pilietinės teisės reikšis. Nors Rusijos imperijoje katalikai buvo mažumoje, tačiau ypatingai lenkai ir lietuviai katalikai sujudo gyviau už gausius Rusijos ortodoksus turėti ir savo balsą būsimose imperijos piliečių atstovybėse.

To meto Vilniaus vyskupas Edvardas Roppas pats ėmėsi iniciatyvos kurti politinę katalikų partiją. Pavadino ją "KATALIKŲ KONSTITUCIONALISTŲ DEMOKRATŲ LIETUVAI IR BALTGUDIJAI PARTIJA". Jis pats paruošė jai ir programą.

Tuo pačiu laiku — dar prieš 1905 metų Vilniaus Seimą — būrys jaunų lietuvių veikėjų kūrė Lietuvoje Krikščionių Demokratų sąjūdį. Vilniaus Seime jie jau pateikė paruoštą Lietuvos Krikščionių Demokratų programą, su konkrečiais socialiniais užsimojimais.

Ne tik Vilniaus vyskupas Edvardas Roppas, bet ir ano meto Žemaičių vyskupijos, su centru Kaune, Krikščionių Demokratų sąjūdžio priešakyje formaliai atsistojo vyskupo Mečislovo Leonardo Paliulionio pagelbininkas vyskupas Gasparas Cirtautas Skatintoju buvo pats vyskupas Mečislovas Leonardas Paliulionis. Veikliausi sąjūdžio iniciatoriai buvo kunigai: Aleksandras Dambrauskas - Adomas Jakštas, Juozas Tumas - Vaižgantas, Kazimieras Šaulys ir visas būrys kitų kunigų bei pasauliečių. Vyskupas Mečislovas Leonardas Paliulionis 1906 metų Naujų Metų dieną įsakė

visiems Žemaičių vyskupijos kunigams susirinkti atskirais dekanatais ir apsvarstyti, kaip vykdyti Lietuvoje katalikiškos politikos akciją. Pirmas atsiliepė Batakių dekanatas vadovaujamas dekano kunigo D. Motūzo. Jo sušaukti į Girdiškes Batakių dekanato kunigai 1906 metų sausio 24 ir 25 dienomis svarstė jiems įteiktą aną vyskupo Edvardo Roppo paruoštą programą. Dviejų dienų diskusijose kunigai nutarė: "kad apginti savo tikėjimo ir tautos reikalus, reikia sudaryti Lietuvių Krikščionių Demokratų partiją, kuri eidama išvien su kitų tautų katalikiškomis organizacijomis, juoba galėtų pasiekti savo tikslą".

"Bet negalima organizuotis nesudarius pirma "Centralinio komiteto", kurio nurodymu galėtų susidaryti vietų komitetai".

"Dėl to tai susivažiavusieji kunigai vienbalsiai nutarė nužemintai maldauti Jūsų Mylistą, kad prisiimtumei ant savęs iniciatyvą sudaryti "Centralinį Lietuvių Krikščionių Demokratų Partijos Komitetą". (Iš susirinkimo dalyvių rašto vysk. M. L. Paliulioniui. Mūsų Senovės 1921 II knyga)

Vyskupui Gasparui Cirtautui vadovaujant, buvo suruošti kursai Kaune 1907 metais kuriuose buvo nagrinėjamos krikščioniškos demokratijos pažiūros įvairiais socialiniais klausimais. Nuo tų metų Kauno Kunigų Seminarijoje buvo įvestas krikščioniško socialinio mokslo dėstymas. (Plg. K. Šaulio straipsnį, Tremties Tėvynės Sarge, psl. 258).

Po vyskupo Antano Baranausko mirties 1902 metais, Seinų vyskupija, tada apėmusi ne tik visą Sūduvą, bet dalį Gudijos ir Lenkijos su Lomža ir apylinke, keletą metų vyskupo neturėjo. Tačiau jau prieš vyskupo Antano Baranausko mirtį Seinų vyskupija nebuvo tiek laiminga kaip Vilniaus ir Žemaičių, kur patys Ganytojai ėmėsi iniciatyvos ir politiniai organizuoti savo vyskupijų katalikus. Vis tiek tačiau bene prieš 1890 metus ir Seinų Kunigų Seminarijoje buvo būrys klerikų, kurie stengėsi tautinį atgimimą kreipti krikščionišku keliu. Savo iniciatyva vėliau jie užmezgė santykikus su Žemaičių ir Vilniaus vyskupijų veikėjais. iš jų vėliau išaugo būrys veikėjų, kurie prieš platinamą socializmą ir laisvamanybę išėjo su krikščioniškos demokratijos idėja ir krikščioniška socialine programa. Yra visiems žinomi vyskupas Pranciškus Būbys, arkivyskupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius (šis buvo Kielcų, o rusams ją uždarius — Varšuvos Kunigų Seminarijos auklėtinis), kunigai Vincas Dvarnauskas, Juozas Narijauskas, Juo-

zas Laukaitis, kiek vėliau kun. Mykolas Krupavičius ir kiti (plg. Tremt. Tėvynės Sargą, psl. 258). Pradėjusiame 1895 metais eiti Tėvynės Sarge bendradarbiavo visos Lietuvos veiklesni kunigai ir pasauliečiai katalikai inteligentai, nors šių pastarųjų tada buvo labai maža.

Jeigu anų laikų Lietuvos ir lietuvių tautos vergija nebuvo tokia kruvina ir nuostolinga žmonėmis, kaip šiandien rusiškas komunizmas, tai vistiek ir tada tautos ateities perspektyvos buvo dar labai tamsios. Nors buvo tikėtasi laisvės, už ją kovota, tai sunku buvo numanyti kada ir kokiais keliais ji ateis. Vistiek ir tose nežinios sąlygose besidarbuoją galvojo ne vien apie laisvę, bet ir apie tai, kokiais keliais pasuks tas būsimas tautos laisvas gyvenimas. Anų metų jaunų entuziastų dauguma sulaukė džiaugsmo ne tik pamatyti tuos laisvės laikus, bet dar jie patys ir kartu su jais jų auklėta jaunoji karta laisvoje Lietuvoje lemiančiai pasidarbavo pagrįsti jos politinį, kultūrinį, socialinį gyvenimą tos pačios Lietuvoje jų kartos krikščioniškos demokratijos dėsniais. Tiesa, kad vėliau ant tų pamatų savo priestatus dėjo socialistai ir tautininkai, pastatas neišėjo vieno gryno stiliaus, bet pamatai liko tie patys, kad ne viršinėje valdžios struktūroje, tai tautos sąmonėje.

Ir dabar neįmanoma tiksliai atspėti, kad ir kaip Lietuvių tauta atgaus laisvę, tai ir dabar gyvenančių viltis pamatyti tautą laisvą ir jai pasidarbuoti laisvoje Lietuvoje yra tokia pat tvirta, kokia buvo pas anuos kovojusius prieš 1918 metus. Tačiau gyvenantieji visada privalo giliai persiimti ta mintimi, kad nepakanka laisvės vien tik siekti. Reikia iš anksto turėti aiškią idėją, ta idėja paremtą konkretų planą, kokiais keliais tauta bus vedama sulaukusi laisvė. Suvargintos ir didele dalimi sunaikintos jos atsikėlimo sėkmingumas lemiančiai priklausys to, ar ji pataikys teisingą gyvenimo kelią ar nepataikys. Šis rūpestis lietuviui turi būti ne mažesnis už pačios laisvės iškovojimą.

Laiko nuotaika. Kiekvieno laikotarpio žmonės yra linkę manyti, kad jų gyvenamas ne tik šimtmetis, bet pusšimtis ir net amžiaus ketvirčio tarpas žmonijos istorijoje yra labai ypatingas. Kad garsiai apie tai nekalbėdami, tą ypatingumą jie skiria ne pačiam laikui, kurio kaip daiktinės būtybės nėra, bet tuo laiku gyvenantiems žmonėms, o dar aiškiau pasakius — patys sau. Kiekvieno laikotarpio žmonės tariasi esą kuo tai ypatingesni už visus prieš juos

gyvenusius, o gal net už gyvensiančius po jų. Tariasi esą tokie pažangūs, viską taip gerai suprantą, kad jų manymu, tokių niekad nėra buvę. Dėl šios iliuzijos, sekančios daugiausia iš dvasinio kuklumo stokos, daugelį kartų savo laiko vienokią ar kitokią gyvenimo pažangą, naujieną, net klaidą to laiko žmonės laikė paskutiniu mokslo žodžiu. Nepraeina nė šimtas metų ir tas "Paskutinysis mokslo žodis" nublunka tiek, kad ne vieno iš tokių vėliau niekas net nemini. Jeigu dar ne vėliau, tai prieš kelias dešimtis metų mokyklose iš jaunuolių buvo reikalaujama žinoti kaip "absoliučiai tikrus" kai kuriuos fizikos klausimus, kurie šiandien suprantami jau visai kitaip.

Galima taip pat sakyti, kad kiekviena žmonių generacija turi savų filosofinių klaidų, visuomeninių bei politinių iliuzijų. Ne retas mano, kad jo laikais pasakyta kokia nors nauja, o ne kartą pakartota sena filosofinė mintis yra pati teisingiausioji, jo laiko politinė, visuomeninė santvarka esanti pati geriausia.

Nekritiški ir pergreiti iliuzionistai mažiau gali sukliudyti pažangą mokslų srityse. Ypatingai praktiškų mokslų — chemijos, fizikos, technikos ir kt. srityse daug vertingų naujumų atrasta visai pripuolamai, kartais mažo mokslo žmonių. Šitaip atrasti tokios praktiškos didelės vertės dalykai, kaip telefonas, radio ir kitokių. O dar daugiau naujų atradimų padaroma sąmoningais naujais bandymais. Ne vienas sustojęs prie "paskutinio žodžio", kurioje nors srityje jo atradimo, vėliau didžiuojasi, kad jo atstovaujama mokslo sritis daro tokią stebėtiną pažangą.

Blogiau yra, jeigu gyvenime įgauna galios politikai, visuomenininkai, kurie klaidingai užsispiria sustoti prie klaidingo "paskutinio žodžio". Tada gali atsitikti, kad naujas, nors ir labai geras mintis jie trukdys net valstybinėmis priemonėmis. Tokį pavyzdį šiandien turime su komunizmu. Naujumų ieškotojai gali neturėti galimybių savas mintis kritiškai perduoti visuomenei, kad visuomenė bendromis jėgomis jas įvertintų. jie gali būti apšaukti valstybės ir valdžios priešais ir net griovėjais. Valdžią turintieji prieš juos pavartos net administratyvinės valdžios galią. Nuo tokios klaidos nėra laisva jokia tauta, jokia valdžios forma, jokia politinė grupė. Tokia nesuprantančių ir nepakenčiančių net sveikiausios kritikos pasitaiko visada ir visur. Kad asmuo sugebėtų visokią kritiką priimti ramiai ir objektyviai, jam reikalingas tam tikras dvasinės ir bendrai kultūros laipsnis.

Tokių laikams būdingų nusiteikimų užtinkame visoje žmonijos istorijoje. Antai prieš 4 - 3 tūkstančius metų vargiai kieno galvoje pajėgė rasti vietos mintis, kad galėtų būti kokia nors kita geresnė valdžios forma už absoliutinę monarchiją, kokia mes šiandien pavadintume net ne monarchija, bet tiranija. Tos ano meto nuotaikos pagauti žydai nusikratė Mozės jiems paliktų teisėjų ir seniūnų valdymosi būdo. Jie pareikalavo pasitraukti Dievo jiems siųstą pranašą ir duoti jiems karalių. Pranašas jiems nupasakojo, kaip karalius juos valdys, tačiau tai nieko nepadėjo, pranašui teko pasitraukti ir žydai išsirinko karaliumi paprastą gyvulių kaimenių sargą (1 Karl. 8...). Ano laiko tautos nebuvo pribrendusios kitaip valdytis. Buvo nueita iki visiško monarchų sudievinimo, neįžiūrint tame jokios klaidos. Ši pastaroji klaida didelėse Rytų tautose išsilaikė iki mūsų laikų. Toki ano meto visuotinę iliuziją — valdovų dieviškumą ir visagalybę išdrįso pajudinti tik Kristus savo paskelbtu dėsniu: "Atiduokite Cezariui, kas yra Cezario ir Dievui, kas yra Dievo" (Mat. 22, 21:Mrk. 12, 17; Luk. 21, 25). Tuo metu jau pakankamai pasakyta, kad nėra taip, kaip galvoja to meto romėnai ir kiti, būk Cezaris esąs vienas iš dievų, esąs visagalis. Apaštalas Petras taip pat ne privatiems asmenims bet tautos Vyresniesiems atsakė, kad Dievo reikia labiau klausyti, negu žmonių (Apd. 5, 29). Nors vėliau Kristaus Bažnyčiai tai nelengvai vyko, bet pamažu ji sugriovė įsigalėjusią monarcho absoliutinės galios teoriją. Tačiau ir krikščionybės eroje atsirasdavo ir atsiranda valdovų besikėsinančių, jeigu ne garsiai paneigti, tai nors nutylėti aną Kristaus pasakytą dėsnį: "Atiduokite Cezariui, kas yra Cezario ir Dievui, kas yra Dievo". Jie siekia stovėti aukščiau už viską, žmonijos tvarkyme nepripažindami Dievui nė vietos nė teisių. Nuo tokių cezarių viename asmenyje ar kolektyve nėra laisvi nė mūsų laikai.

Senoviškieji cezariai šiandien yra jau retenybė ir gal netoli laikai galo ir tų paskuatinių. Mūsų laikais visuotiniai kalbama apie demokratiją. Tas žodis šiandien jau tiek madoje, kad net kraštutiniai teroristiniai režimai kėsinasi vadintis demokratiškais, nors su demokratija jie neturi nieko bendro. Kuriam nors kraštui, tautai šiandien primesti nedemokratiškumą, yra nemažas kaltinimas. Tačiau reikia pripažinti, kad ir šiandien yra daugiau kalbų, negu nuoširdžių pastangų įgyvendinti demokratiją. Šiandien daug kas vadinama demokratijomis, bet gyvenime nedaug sutin-

kame tikrų demokratų. Žmonija demokratijos dar tik siekia, bet dar joks kraštas negali pasigirti ją jau pilnai įgyvendinęs. Šiandien gal per mažai yra filosofų ir visuomenininkų, kurie patys būdami gerais demokratais sugebėtų ir turėtų drąsos Jaque Maritain pavyzdžiu įžvelgti ir kultūringai viešai pasakyti mūsų laikų demokratijų vienur didesnes, kitur mažesnes klaidas ir trūkumus. Šiandien yra daug nuoširdžių demokratijos gerbėjų, kurie ją tik tiek pažįsta, kad nesugeba joje atskirti esmės nuo jai visai svetimų priemaišų. Demokratijos apraiškas, iškraipytas visokiomis jai svetimomis priemaišomis, laikydami tikra demokratija, vieni demokratijos vardu gina tai, ko neverta ginti, kiti, smerkdami demokratijos pasitaikančias nedemokratiškas priemaišas, reiškinius, kartu nori pasmerkti ir atmesti pačią demokratiją. Iš tokių, nesugebančių skirti esmės nuo tai esmei prieštaraujančių priemaišų, vieni nori iš demokratijos bandymų grįžti prie kurios nors senovinės valstybinio ir visuomeninio gyvenimo formos, kiti ryžtasi ieškoti naujų.

Tikslas to, kas šia tema buvo pasakyta, nėra vienaip ar kitaip vertinti esamas ar būsimas valstybinio ir visuomeninio gyvenimo formas. Tai buvo bandymas paaiškinti demokratijos sąvoką jos krikščioniška prasme, parodyti kas joje yra esminio ir kas nebūtinai seka iš jos esmės. Išvadoje pabandyta panagrinėti klausimą, kiek demokratinė santvarka tiko ir kiek tali tikti ateityje mūsų tautai, jai atgavus laisvę. Kiek bus paliestas praeitas laikas tai bus daroma norint pateikti objektyvų šio klausimo supratimą.

Demokratija ir lietuvių tauta. Kai 1917 metais Vilniuje ir Petrograde lietuvių atstovai savo Seimuose pasisakė už nepriklausomą Lietuvą, tai rimtai nekilo net klausimas, kaip Lietuvių tauta valdysis. Visi buvo už demokratinę respubliką. Laikinai veikiant pašalinėms svetimoms įtakoms buvo kilęs klausimas, ar ta demokratija bus monarchinė ar respublikinė. Tarptautinės politikos sąlygoms pasikeitus — sugriuvus Vokietijos monarchijai ir jos okupacijai Lietuvoje, monarchijos klausimas atpuolė be jokių ginčų. Visi vėl pasisakė už demokratinę respubliką. Tai įdomus faktas. Svetimame absoliutinės monarchijos režime ilgai gyvenusi tauta nesvyruodama apsisprendžia už demokratinę respubliką. Tai buvo liudymas, kad to meto nors ir negausi tautos šviesuomenė buvo labai gerai susipažinusi ir su įvairių valstybių santvarkomis ir su teoretiniais politiniais bei visuomeniniais klausimais.

Lietuvos krikščionių demokratų vadams ir veikėjams Lietuvoje taip pat dideliu nuopelnu reikia pripažinti Lietuvos finansų ir bendrai ūkio pagrindus. Lietuva liko stebėjimosi objektu ne tik Europoje, bet ir kitur savo pastovia valiuta, savo ūkio pažanga, kurių dideli ir natūraliai turtingi mūsų kaimynai rusai, lenkai negalėjo nė iš tolo prilygti. Negalima nutylėti ir to fakto, kad pilietinių teisių lygybės atžvilgiu kažin ar nebūtų buvę pasekta to laiko prancūzų, olandų, šveicarų pavyzdžiu, jeigu kuriant Lietuvos konstituciją krikščionys demokratai nebūtų turėję lemiančio balso. Pvz. prisimintinos to laiko anų kraštų moterų civilinės teisės. Pilietinių teisių atžvilgiu Lietuva pat pradžioje savo nepriklausomybės susitvarkė daug pažangiau už Prancūzija, Britaniją, Olandiją, Šveicariją, Švediją ir visa eilę kitų demokratiškų kraštų. Kas yra to fakto autoriai, jiems visiems teisingai priklauso tautos pagarba ir dėkingumas.

Būtų galima priminti dar ir daugiau nuveiktų darbų, kurie mūsų jaunos valstybės gyvenimui padėjo gerus pagrindus. Atsimenant, kad tie pirmieji darbininkai buvo augę dar nelaisvoje Lietuvoje, kad į valstybės atkūrimo darbą atėjo be valstybinio darbo patirties, kad didelė jų dalis buvo palyginamai jauni, reikia pripažinti, kad jų sugebėjimai, jiems Dievo palaima ir todėl laimėjimai buvo tikrai neeiliniai. Kas ateityje, jau turėdamas jų pavyzdį, sugebės ir pajėgs juos prilygti, galės džiaugtis ir didžiuotis.

Kad 1926 metų Seimo rinkimuose krikščionių demokratų ir jų bendrininkės partijos negavo atstovų daugumos, tuo nėra ko per daug stebėtis, ar ką nors kaltinti. Tokia sena ir prityrusi valstybės kaip D. Britanija dar ir iki šiai dienai neapsisprendė pastoviai už kurią vieną partiją. Ten valdė ir dabar valdo kada konservatoriai, kada liberalai, kada darbiečiai ir kas laimės sekančius rinkimus paprastai nedrįsta iš anksto atspėti net patyrusieji politinio gyvenimo sekėjai. Tą patį matome kituose Europos, Amerikoje demokratiniuose kraštuose. Tauta lengviau ir gal pastoviau apsispręstų, jeigu nebūtų klaidinančios demagogijos, melagingų pažadų. Toje apgaulingoje propagandoje liaudžiai yra per sunku atskirti tiesą nuoi melo, nerealius pažadus nuo realių galimybių. Ji susigundo pabandyti tuos naujus pažadus ir po laiko mokosi iš savo padarytos klaidos. Per savo žmogišką silpnumą padarytą klaidą užmiršta ir po kiek laiko vėl ją pakartoja. Taip

įvyko ir Lietuvoje. Tais 1926 metais ji padarė dvi klaidas, kurias pataisyti taip ir nepakako laiko. Už tai kalta ne liaudis, bet tie, kurie ją suvedžiojo pažadais. kuriuos ištesėti gal net negalvojo ir negalėjo. Anų metų pavasario savo pasirinkimu tiek apsivylė, kad į gruodžio mėnesio perversmo pasėkas ji per ilgai nereagavo. Tenka konstatuoti nemalonią tikrovę, kad politinėje propagandoje mūsų laikais visuose kraštuose permažai paisoma ne tik tiesos, bet apsišvietusiam asmeniui derančio net elementaraus padorumo. Tai ženklas, kad mūsų laiko žmonijai trūksta moralės. Prieš tą negerovę kovoti reikia visiems.

Visa eilė gerų katalikų krikščioniškai demokratiškoms grupėms Lietuvoje priekaištavo, kad jose buvę ir nepakankamai katalikiškų ir net netikusių žmonių. Priekaištaujama tuo tikslu, kad katalikai ateityje apsisaugotų nuo panašių reiškinių. tenka sutikti, kad toks priekaištavimas turėjo pagrindo. Kokios išvados padarytinos iš to ateičiai? Patikrinę turbūt rastume visuose kraštuose žmonių nuoširdžiai pritariančių krikščioniškai demokratijai ar jos nors principams, kurie savo privačiame gyvenime nėra pakankamai geri katalikai. Aišku, kad krikščioniškai demokratiška grupė neturėtų įsileisti tokių asmenų bent į vadovaujančias vietas ar atsakingas pareigas surištas su grupės vardu. Būtų tačiau per daug reikalauti iš krikščioniškai demokratiškos grupės, kad ji nustatytų savo nariams privataus gyvenimo krikščioniškumo laipsnį ir patikrintų kiekvieno asmeninį gyvenimą. Daugiau to reikalauti galima iš kultūrinių, religinių organizacijų, bet ir tose visko pasitaiko. Tenka sutikti, kad Lietuvos krikščioniškai demokratiškose grupėse buvo asmenų, kuriem rūpėjo ne krikščioniškoji demokratija, bet asmens karjera. Anais 1926 metais tokių dalis spėjo perbėgti pas vienus ar kitus socialistus. Vėliau ir šie perbėgėliai ir kiti jiems panašūs nespėję to padaryti teko tautininkams. Už neatsargumą ir neapsivalymą nuo karjeristų yra peiktina kiekviena partija, bet reikia skaitytis su nemalonia ir neišvengiama tikrove, kad valdančiose partijose tokių buvo ir bus visais laikais ir visuose kraštuose. Nuo tokių visiškai apsisaugoti yra neįmanoma. Valdančias partijas visuose kraštuose seka minia oportunistų, kaip jūrų ar ežerų žuvėdros laivą. Jų tarpe yra nemažai politiniai išprususių, sugebančių iš anksto atspėti politinių vėjų kryptį ir sugebančių "garbingu laiku politiniai persiorientuoti t.y. dar prieš pralaimint dabar valdančiai partijai perbėgti

į kitą, kuri turi daugiau šansų laimėti sekančius rinkimus. Politinės ateities nustatytojai iš tokių perbėgiojančių laikysenos spėja, kas laimės sekančius rinkimus. Tokie perbėgiotojai nėra garbė jokiai partijai, bet nuo tokių visiškai apsivalyti yra neįmanoma. Apie tokius galvojant nereikia prie jų priskirti įvairių sričių profesionalų, taip pat mokytojų, valdiškų tarnautojų ir kitokių įvairių sričių veikėjų ir darbininkų, kurie savo politinį nusistatymą turi ir jo laikosi, tačiau stengiasi savo srities darbą visada vienodai gerai atlikti, nepaisydami kokia partija būtų valdžioje. Jie nėra užtai peiktini. Priešingai, nereikia valstybėje pasiekti to, kad savo srities pareigas gerai atlieką asmenys nebūtų mėtomi iš darbo už savo pasaulėžiūrą, už politiniu įsitikinimus, jeigu valdžia tenka partijai, kuriai tie asmenys ne nepriklauso, nė nepritaria.

Iki Steigiamojo Seimo laikinosios valdžios priešakyje buvo tai vienos, tai kitos politinės partijos vadovaują asmenys. Steigiamojo Seimo rinkimai valdžią patikėjo krikščionims demokratams. Jiems vadovaujant buvo kurti pirmieji valstybės gyvenimo pagrindai. Ar krikščionys demokratai ir jiems vienmintės kitos politinės krikščioniškos partijos valstybinius pagrindus gerai sukūrė, čia smulkiai nenagrinėsime. Į tai atsako pats tolesnis krašto gyvenimas: kultūrinių, ūkinių ir kitų sričių vystymasis. Ano meto nuveiktų darbų vertę dar labiau išryškina abu po 1926 metų Seimo rinkimų sekusieji tarpai. Nėra ko daug pasakyti apie 1926 metų socialistinių partijų ar mažumų koalicinę valdžią, nes ji tesėjo tik kelis mėnesius. Po jos sekęs totalitarinis režimas tautos vidaus gyvenime per 14 metų nenuveikė esminiai nieko naujo šalia to, kas buvo sukurta per anuos keturis krikščionių demokratų partijos ir kitų dviejų prie jos valdymo metus. To 14 metų laikotarpio klausimo čia smulkiau neliečiame, nes čia kalba yra apie demokratiją. Grįžkime prie anų demokratinio valdymosi metų.

Krikščioniškosios demokratijos Lietuvoje padarytos klaidos. Po 1926 metų perversmo įsistiprinusi valdžioje partija stengėsi sukompromituoti ir pačias krikščioniškai demokratiškas partijas ir jų nuveiktus darbus. Buvo iškelta visa eilė bylų. Negalima sakyti, kad jos visos neturėjo jokio pagrindo, tik dėl keliamų faktų tikrosios vertės ano meto dalykų žinovai nebuvo vienos nuomonės. Buvo autoritetingų asmenų, kurie ir tada turėjo drąsos primesti šališkumą siekiantį net paties teismo.

Sakoma, kad kas nedirba tas neklysta. Tai galioja visose

gyvenimo srityse: kas nieko neveikia, tas nepadaro klaidų, bet visas gyvenimas lieka klaida. Tai galioja visose gyvenimo srityse. Jeigu kada išeina į gyvenimo areną, tai nuo šio dėsnio nelieka laisvi net ir didžiausi idealistai, didžiausi kitų kritikai ir kaltintojai. Būtų tačiau labai neteisinga nepripažinti, kad Lietuvos nepriklausomos valstybės kūrimo periode tam kūrimo darbui vadovavusieji asmenys nepadarė tokių klaidų, kokių daro daug ir arba nepajėgia jų suprasti ar nors neturi drąsos prisipažinti ir jas pataisyti senų ir didelių valstybių demokratijos.

Jeigu prisiminti per labai trumpą laiką — tik per keturis metus krikščionių demokratų Lietuvoje nuveiktus darnus, tai reikia būti objektyviais ir pripažinti, kad nedaug yra tautų, kurios būtų ryžęsi taip drąsiai bet kartu ir teisingai spręsti savo tautos socialinius klausimus. Kai kurie dideli socialiniai užsimojimai buvo visai originalūs — jų nė teorinio sprendimo, nė praktiško vykdymo būdų nebuvo galima pasimokyti nė iš vienos senos valstybės. Lietuvos žemės reforma iki šiol yra vienintelis tokio mąsto užsimojimas, kuris tačiau teigiamai minimas viso pasaulio žymiųjų sociologų. Tarnautojų ir darbininkų atlyginimnas pagal jų šeimos sąstatą, nors ir nebuvo visai pilnai įgyvendintas, žinomas Belgijoje, kurio dar ir dabar neturi daugelis senų valstybių. Teisingai buvo suprasti ir teisingai įvertinti tautos egzistencijos pagrindai — šeimos gyvenimas. Čia nebus polemizuojama su priekaištaujančiais, kodėl nebuvo leisti divorsai ir t.t. Ne tuo klausimu čia kalbama ir tokie užsimojimai kaip visur taip ir mūsų tautiečių tarpe plaukia ne iš įsigilinimo į tautos gyvybės paslaptis, bet iš galvojimo apsiribojančio vien asmeninių malonumų interesais. Sunkiai surasime pasaulyje valstybę, kurioje, kaip buvo Lietuvoje jaunimui siekti mokslo taip mažai būtų reiškęs jo gimtosios šeimos kilmingumas ar turtingumas. Tai buvo yratingas tautos laimėjimas, kurį mūsų žmonės pajėgia nors dalinai suprasti ir įvertinti atsidūrę tuose kraštuose, kuriuos jų dar nematę vaizdavosi aukso spalvomis. Tiesa buvo nepatenkintų (mažiau negu 1%) kam valstybinėse pradžios ir vidurinėse mokyklose buvo mokoma tikybos. Tačiau, jeigu ir tie nepatenkintieji nė vienas neprieštaravo privalomam senovės Babilonijos, Asirijos, Egipto, Graikijos, Romos jau neseniai nebesančių ir gyvenimui įtakos nebeturinčių tikybų ir mitų mokymui, kur jaunimas turėjo išmokti ne vieno Dievo Dekalogą, bet daugybė niekad nebūtų dievų legendas

apie jų genealogijas, nuotykius, jų nuodėmes, pėštynes ir t.t. tai tikrai sunku suprasti, kuo yra pagrįstas nepasitenkinimas, kad jaunuolis mokykloje turi pažinti turinį tos religijos, kurios dėsniais yra paremta visa mūsų laiko pasaulio kultūra, kurią išpažįsta ir kuria gyvena beveik visa mūsų tauta. Objektyviai galvojant, tai vis tiek yra aktualesnis objektas, ne tik už senovės tautų jau pamirštas religijas, bet už svetimų ir nemažą eilę kitų objektų, kurių nė krikščionys, nė kiti nemano braukti iš mokyklų programų. Reikia linkėti ir tikėtis, kad kada nors bus suprastas italų prof. de Ruggero, mūsų prof. J. Graurogko, prof. S. Dirmanto ira kitų šiandien gyvai Anglijoje keliamos mintys, kad yra anomalija išleisti asmenį iš Universiteto su baigimo diplomu ir neturinčių supratimo apie tą gyvenimo kelią, kuriuo eina jo paties tauta, šimtai milijonų kitų žmonių, kad jis neišsineša jokio atsako į klausimus liečiančius pasaulio, žmonijos bendrai ir jo paties egzistencijos prasmę, paskirtį ir kelius į tą paskirtį.

Reikia pripažinti, kad Lietuvių tauta parodė bendrai pakankamo subrendimo tvarkytis demokratiškai. Krikščionys demokratai, kuriems tauta rodė visada daug pritarimo, savo veiklos laiką atžymėjo visa eile žymių darbų, kuriais sukūrė pagrindus tolesniam sveikam tautos ir valstybės gyvenimui.

Kaip buvo priminta, kas nedirba, tas neklysta. Kritikai sau darbo randa ir ras visur. Išmintinga tauta ir patyrę žmonės kritikos nebijo. Kritikuoti galima ir praeitį ir dabartį. Kad kritika būtų naudinga ir verta dėmesio, visada turi siekti aukšto tikslo — tiesos ir tautos tikro gero. Ne visi supranta, kam ir kaip dera tai daryti. Reikia skirti išmintinglą ir sveiką kritiką nuo charakterio ar pamėgimo kalbėti apie viską daug ir visada tik neigiamai. Tuo labiau reikia sugebėti sveiką kritiką skirti nuo mizantropijos. Senesnieji, daugiau patyrusieji ir daugiau nuveikusieji turėtų teisės dirbančius po jų aštriau pakritikuoti, bet jų kritika dažniausiai būna labai santūri, ir džentelmeniška. Jie jau žino, kad kas nedirba, tas neklysta. Skaudžiausia kritika paprastai yra darbas tų, kurie visuomenei patys dar nieko ypatingo nedavė. Išminmtingam valstybininkui jie nėra kenksmingi nes ir tokie pasako kai kur tiesos ir pažadina veikiančiųjų dėmesį. Platesnei visuomenei tokie kritikai yra žalingi. Savo kritika jie visuomenę dažnai klaidina, visuomenės akyse jie suniekina kartais labai vertingus asmenis, klaidingai nušviečia darbų ir reikalų vertę. Jų paklausiusi

visuomenė ima kartais ir pabando vietoje patyrusių bet kritikuojamų pastatyti anuos mėgstančius kritikuoti kitus. Tokiais bandymais tauta padaro sau daug kainuojančių klaidų.

Nors yra ir išimčių, bet paprastai dideli nauji valstybininkai auga senų valstybininkų globoje ir vadovybėje, taip įgydami patyrimo ir kukliai vertindami senesniųjų darbus ir jų taktiką pa gal savąjį asmeninį supratimą. Savo kritiškų nuomonių jie neslepia nuo senesniųjų bet jų padedami kritiškai įvertina ir savas nuomones. Valstybinio ar kokio kito darbo dar nedirbusiam, kad ir dirbusiam, bet dar nespėjusiam susirinkti nuopelnų, nedera niekinti dirbančius ir šį tą jau nuveikusius. Ir jaunas asmuo privalo turėti savo protą, savo nuomonę, bet pirma reikia išmokti savo nuomonę patikrinti ir pareikšti derama būdu. To reikalauja ne tik dvasios kultūringumas, bet ir visuomenės geras.

; Ar lietuvių tauta parodė sugebėjimo demokratiškai tvarkytis? Būtų neteisinga sakyti, kad savo nepriklausomo gyvenimo periode tarpe 1918 - 1940 metų lietuvių tauta neparodė pribrendimo demokratiškai tvarkyti. Tiesa, kad demokratijos idealo aukštybių ji nespėjo pasiekti. Per keturis pirmųjų žingsnių metus savaime neįmanoma to pasiekti. Tačiau kur gi tos senos ir didelės tautos ir valstybės, kurios galėtų pasigirti įgyvendinę demokratiją be priekaištų. Lietuvių tauta pajėgė ir mokėjo tvarkytis demokratiškai. Tauta ir dabar, taip sunkioje ir jau daug metų trunkančioje okupacijoje parodo tiek tautinio ir valstybinio subrendimo, kad būtų neteisingas įžeidimas sakyti, kad jos okupantas moka ir sugeba tvarkytis geriau, negu tauta tvarkėsi būdama nepriklausoma.

Ar Lietuvių tauta atgavusi laisvę vėl pradės demokratiškai tvarkytis, absoliučiu tikrumu atsakyti yra sunku. Tai daug priklausys no to, kaip ilgai tauta dar bus vergijoje ir kokius ta vergija paliks pėdsakus. Sąmoningieji krikščionys niekad nesutiks su tais, kurie sakytų, kad Lietuvių tautos gyvenimui kurie nors kiti tvarkymosi keliai būtų geresni už krikščioniškąją demokratiją.

Užbaigai. Mūsų lietuvių tautos netolima praeitis ir kitų tautų gyvenimas rodo, kas sėkmingam demokratiškam valdymuisi nėra būtina, kad kiekvienas pilietis būtų giliai įsisąmoninęs demokratijoje. Tai siektinas tautos kultūringumo idealas. Tai būtų tautos visuomeninio ir valstybinio subrendimo viršūnė. Tačiau nereikia manyti, kad demokratiškai santvarkai tauta gali ryžtis tik tos

viršūnės pasiekusi. Jeigu tautoje atsiranda pakankamas skaičius demokratiniai susipratusių ir pakankamai vieningos šviesuomenės, jie gerai daro, kad tautą auklėdami demokratijos dvasioje kartu imasi ją demokratiniai tvarkyti ir jau pačiu gyvenimu ją mokyti ir pratinti demokratiškai galvoti ir tvarkytis.

Vargiai kada kuri nors tauta pasieks tokio idealo, kad joje būtų tik viena demokratinė politinė grupė. Vistiek reikia pripažinti, kad ypatingai mažoje tautoje perdaug įvairus nuomonių skirtumas, skirstingų demokratinių politinių grupių gausumas tautai yra didelis nuostolis. Nedidelėje tautoje toks skirtumas tiek išsklaido jėgas, kad tauta gali likti per daug dezorientuota ir nepajėgi didesniems užsimojimams.

Kas liečia krikščioniškas demokratiškas grupes skirtingas profesiniais ar kitokiais pagrindais, tai joms visada reikia prisiminti P. Pijaus XII kvietimą: "Mes kreipiamės su gyvu paraginimu į visus mūsų sūnus ir dukteris plačiame pasaulyje. Kreipiamės kartu ir į tuos, kurie Bažnyčiai kad ir nepriklauso, bet šią valandą gal nepakeičiamu sprendimu yra surišti su mumis, teisingai įvertinti šio momento nepaprastą svarbą ir suprasti, kad krikščioniškosios kultūros lobiams ištikimumas ir vyriškas jos gynimas nuo visų bedieviškų prieškrikščioniškų srovių turi stovėti daug aukščiau už bet kokį atsitiktinais motyvais atsiradusį bendradarbiavimą su skirtingos ideologijos srovėmis ir socialinėmis jėgomis. Ši krikščioniškai kultūrai ištikimybė yra tas svarbiausias dalykas, kuris niekad ir jokia kaina neturi būti plaukotas už jokią laikiną naudą ir už jokias kintančias kombinacijas" (P. Pijaus XII kalba, 1944.1.8).

Krikščionio visoks suskilimas yra apgailėtinas. Kur to liūdno fakto nesugebama išvengti, tai atskiros krikščioniškos grupės, kuo jos viena nuo kitos besiskirtų, visos siekdamos ginti tą pačią krikščionybę ir krikščionišką kultūrą, visos turi bendromis jėgomis siekti tautą ir jos gyvenimą vesti krikščioniškos demokratijos dėsniais.

Teorijoje atrodo, kad ir skirtingos pasaulėžiūros demokratiškos grupės turėtų sugebėti ir siekti bendradarbiavimo tautos gyvenimo reikalų tvarkyme. Nėra būtina, kad jos visos taptų vienos pasaulėžiūros. Yra galima ir taip turėtų būti, kad jos visos bendromis jėgomis siektų tautos labo, keldamos moralinį kultūrinį, socialinį žemiau stovinčių visuomenės sluoksnių ir tokiu būdu visos

APIE GRUODŽIO 17-SIOS PERVERSMĄ

Nors tas perversmas įvyko prieš 55 metus, tačiau ir dabar, apie jį kalbant, kai kam atsiranda neaiškumų. O tie neaiškumai kyla iš to, kad mažiausia politine grupe pasirėmusi labai maža karininkų grupė nuvertė valdžią, turėjusią tris divizijas kariuomenės, policiją ir ją remiančią visuomenės dalį.

Buv. Lietuvos atstovas Londone Bronius Balutis paskelbė savo perversmo įvykdymo interpretaciją. Pasak jo, tą perversmą galėjusi padaryti tik didžiausia jėga krašte, kokia buvo krikščionys demokratai, o ne mažiausia iš visų tautininkų partija. Jo prileidimu, perversmą galėjo padaryti tik krikščionys demokratai.

---

tautos lygį. Jeigu niekur nestokotų geros valios tai daugelyje klausimų jos neturėtų už ką ginčytis kas tautai būtų naudinga ir kas nenaudinga. Praktiškų klausimų dauguma yra visiems aiški. Jeigu netruktų geros valios pasekti teisingesniu keliu, nepaisant, kuri grupė tokį kelią siūlo ir atstovauja, tai būtų galima daugelį klausimų išsiaiškinti ramiai, bet ne piktos polemikos keliu. Geros valios keliu, eidami visi pajėgtų įsitikinti, kad tai kas aiškiai prieštarauja krikščioniškiems principams, prieštarauja žmogaus prigimčiai ir tokiu būdu visuomenės gerovei. Kaip sako P. Pijus XI, kiekvienam galvojančiam galėtų būti aišku, kad ir to gero siekiant, kurį visi pripažįsta geru, krikščioniškų principų kelias yra sėkmingiausias. Yra pats nekultūringiausias opozicijos ir politinės kovos būdas kovoti prieš valdančią grupę obstrukcijų ir demagogijos keliu, neparemiant, suniekinant, net kliudant ir geriausius valdančios grupės užsimojimus. Kultūringoje tautoje ir skirtingų pasaulėžiūrų demokratinės grupės moka visuomenės labui surasti daug bendrų darbo kelių atlikti tautai naudingus darbus. Yra natūralu, kad kiekviena tų grupių siekia valdžios. Tačiau savo pasaulėžiūrai savo politinei ir socialinei programai šalininkus ir talkininkus verbuoja ir tokiu būdu siekia savo programos laimėjimo kultūringais keliais, įtikindami piliečius savo programos ir siekimų gerumu. Kas laimėjimo siekia negarbingais keliais tie prisidengę tautos meilės vardu sąmoningai jai kenkia. Demokratijos jėga ira jos palaima tautai yra pačių demokratiniu grupiu tikrame demokratiškume kultūringume ir sutarime.

Tik ta prielaida paskelbta, nesiskaitant su faktu, kad jokia didelė jėga perversme nedalyvavo, jo nenulėmė ir niekur ir po perversmo nepasireiškė, nes jo metu ir po jo įsigalėjo tautininkų režimas. Patį perversmą įvykdė maža, nereikšmingas vietas užimančių karininkų grupė. Posėdžiaujantį seimą išvaikė 15 Aukštųjų karininkų kursų technikos skyriaus klausytojų - leitenantų, vadovaujamų aviacijos kapitono Antano Mačiuikos; tuo metu seimo rūmus apsupo kariuomenės raitelių dalinys. Visi ministeriai buvo užklupti ir suimti, jiems bemiegant savo lovose. Ir Vyriausiojo Štabo viršininkas buvo suimtas savo bute; bet besirengdamas pabėgo pro užpakalines duris ir, pasiekęs karo policijos būstinę, bandė ją vesti prieš Vyriausiame Štabe esantį sukilėlių štabą. Bet Parodos gatvėje sutiko prieš jį išėjusią karo mokyklą. Kariūnus vedęs karininkas paliepė karo policijai mesti šautuvus žemėn. Sąmyšio momentu Vyr. Štabo viršininkas vėl pabėgo ir keliavo į Marijampolę, tikėdamasis ten buvusio pulk. lt. V. Vitkausko vadovaujamo pulko pagalbos. Bet už kelių kilometrų buvo sulaikytas. Taip ir pasibaigė visi miniatiūriniai karinio perversmo veiksmai.

Seimo pirmininką suėmęs ir jį pas diktatorių pristatęs leitenantas buvo jo pasiųstas suimti ministerio pirmininko ir jį atgabenti į sukilimo štabą. Prie ministerių kabineto durų jis rado porą karininkų, nesėkmingai bandančių duris išlaužti ar kardais jas prakirsti. Triukšmo iš miego pažadintas, ministeris pirmininkas, išėjęs ant laiptų, paklausė ko jie nori. Nepagarbiai ant jo sušukęs, karininkas pareikalavo atidaryti duris, kas nesipriešinant ir buvo padaryta, ir ministeris pirmininkas atsidūrė Kariuomenės Štabe, kur viename kambaryje ministerių laukė ant grindų pakloti švarūs čiužiniai.

Visuomenei perversmas nebuvo netikėtas. Apie jį buvo plačiai kalbama. Dieną prieš jam įvykstant, į Kauną prezidento jo 60 metų amžiaus sukakties proga sveikinti suvažiavusių divizijų ir pulkų vadų pasitarime, krašto apsaugos ministeriui ir Vyr. Štabo viršininkui dalyvaujant, vienas pulkininkų labai rimtai pranešė, kad yra ruošiamas perversmas ir kad jis įvyks labai greitai. Vyriausybės žmonės dar buvo ir kitų (krikščionių demokratų) įspėti apie ruošiamą perversmą. Bet vyriausybė tuo netikėjo, laikė tik suinteresuotų žmonių gandų skleidimu bei gąsdinimu, ir nekreipė į tai dėmesio.

Krikščionys demokratai sukilime nedalyvavo. Centro Komiteto buvo nutarta nesikišti, laikytis nuošaliai ir, kas bus apie perversmo ruošimą žinoma, asmeniškai pranešti vyriausybės žmo-

nėms. Kai kur atskiri krikščionys demokratai perversme dalyvavo, be ryšio su Centro Komitetu. Jame dalyvavo dalis studentų ateitininkų, kurie apsiginklavę nuėjo užimti Kauno centrinio pašto. Bet rado paštą jau užimtą aviacijos karininkų, kurie kontroliavo telefoninius pasikalbėjimus.

Bet studentai ateitininkai nebuvo krikščionių demokratų padalinys ir neveikė kaip krikščionys demokratai. Kai kurie jų padėdavo krikščionims demokratams rinkiminėje agitacijoje.

Jei krikščionys demokratai būtų norėję nelegaliu keliu užimti valdžią, jie turėjo progos, pralaimėję rinkimus arba prieš juos jos neperduoti rinkimus laimėjusiems, kada jų rankose buvo kariuomenė, policija ir valstybės jėgą atstovaujančios institucijos. Neperduoti valdžios buvo daug kartų lengviau, negu nuversti kitų jau įsitvirtinusią valdžią. Būdami demokratai, jie tokių planų neturėjo.

Krikščionių demokratų dalyvavimo sukilime įrodymu kartais kai kieno yra laikoma tai, kad krikščionims demokratams artimas gen. Kazys Ladyga perversmo metu buvo išvykęs iš Kauno: jo tuo metu nebuvo Kaune. Bet visas perversmas įvyko Kaune. Kitur jokių perversmo veiksmų nebuvo. Jei gen. Ladyga būtų dalyvavęs perversmę, jis kaip svarbus asmuo ir aukšto laipsnio karininkas, būtų buvęs Kaune ir gal perversmui vadovavęs. Be to, gen. Ladyga buvo liberalas ir nebuvo krikščionis demokratas.

Gen. Ladyga buvo iš Kauno išvykęs, vengdamas būti įveltas į perversmą. Po perversmo jo jau nebuvo Vyriausiame Štabe. Ir nė metams nepraėjus, jis buvo visiškai paleistas iš kariuomenės.

Perversmą rengę karininkai nepageidavo studentų ateitininkų jame dalyvavimo. Studentai prie perversmo dėjosi, greičiausiai atsimindami valdžios prieš juos prieš porą savaičių pasiųstos raitosios policijos elgesį su jais Lukšio gatvėje ir Karo Muziejaus sodelyje.

Rytojaus dieną po perversmo prof. St. Šalkauskis per paskaitą išbarė perversme dalyvavusius studentus. Pietų metu M. Krupavičius valgykloje kalbėjo studentams apie įvykusį perversmą, reikalaudamas, kad netrūkus būtų įvykdyti rinkimai į seimą teisėtai vyriausybei sudaryti.

Sukilimo įvykiams sulaikyti nuo skaudesnių rezultatų krikščionys demokratai sutiko įeiti į tautininkų sudarytą vyriausybę ta sąlyga, kad bus išrinktas naujas seimas pagal tada galiojančią demokratinę konstituciją. Bet, kai Tretysis seimas

Iš tolimesnės praeities

Vyskupo M. Reinio ir kun. M. Krupavičiaus byla

Trumpa įžanga. 1929 m. Skuode sudegė gen. P. Plechavičiaus malūnas ir prie jo buvusi elektros jėgainė, iš kurios kilo gaisras. Salantų apylinkėse tardytojas Bolcevičius (būstinė Skuode) pateikė malūno nuomoninkui Elertui kaltinimą padegus malūną. Bylą pasiuntė Valstybės Gynėjo padėjėjui, kuris susipažinęs su byla, nustatyti gaisro priežastį pasiūlė padaryti ekspertyzą. Nepadaręs pasiūlytos ekspertyzos tardytojas Bolcevičius kažkodėl iš tarnybos pasitraukė. Jo vietoje nuo birželio 1 d. buvau paskirtas Salantų apyl. tardytoju. Pervažiuojant į paskyrimo vietą padariau vizitus Šiaulių apyg. teismo pirm. N. Morkvėnui ir Valstybės Gynėjui J. Brazinskui. Jiedu patarė malūno gaisro bylos neuždelsti. Perėmęs tardytojo pareigas, išsišaukęs Šiaulių ugniagesių komandos viršininką, padariau pasiūlytą ekspertyzą ir pagal jos davinius pakeičiau Elertui kaltinimo punktą iš padegimo, tyčios darbo, į neatsargumą. Gen. P. Plechavičiui paaiškinau, kad jeigu būtų padegimas, tyčios darbas, tai jis negautų draudimo premijos, kurios dydis 60.000 ar 61.000 litų. Nelauktai susilaukiau Plechavičiaus malonės. Ir Valstybės gynėjas J. Brazinskas buvo patenkintas greitu bylos baigimu ir mane pristatė jo padėjėjo vietai. Man buvo aišku, kad režimui mano kandidatūra nepriimtina, bet teištarnavus tik 10 mėnesių Skuode, buvau paskirtas Ukmergės I apyl. tardytoju. Vietos požiūriu tai buvo, anot Teisingumo ministro Aleksandro Žiloinsko, avansavimas. Ukmergėn persikėliau ir pareigas perėmiau apie gegužės 15 d. Palikimą radau: 149 bylas (normaliai turėjo būti apie 10 - 15 bylų), jų tarpe apie 20 virš metinių). Birželio 29 d. Ukmergėje būdavo dideli atlaidai. Tais 1930 m. į atlaidus atvažiavo vyskupas M. Reinys, kuris gausiai mnaldininkų miniai šventoriuje sakė pamokslą. Dalyvaudamas pamaldose klausiau pamokslo. Ekscelencija

---

buvo 1927 m. balandžio 12 dieną paleistas ir nebuvo paskelbti nauji rinkimai, jie iš vyriausybės pasitraukė.

Už jų opozicinę perversminei vyriausybei veiklą krikščionių demokratų vadai bei jų svarbiausi veikėjai buvo savo namuose perversmą vykdžiusių karininkų grasinami.

P.M.

pamoksle gana švelniai pasiguodė, kad valdžia uždarinėja kai kurias katalikiškas mokyklas, jas suvalstybindama.

Po pamaldų, apie 3 val. I pėstininkų D.L.K. Gedimino pulko aikštėje vyko pavasarininkų šventės iškilmės. Pavasarininkams kalbėjo kun. M. Krupavičius. Kaldėdamas jis prikišo vyriausybei leidus lošimo kortų karaliais pavaizduoti Lietuvos didžiuosius kunigaikščius Mindaugą, Gediminą, Kęstutį ir Vytautą Didįjį. Esą kortininkai, lošdami kartais nešvankiai kalbėdami daužo į stalą kortose atvaizduotų Lietuvos didvyrių paveikslus . Prieš valdžią neagitavo.

Deltuvos antros eil. policijos nuovados viršininkas pravedė bendrą kvotą, nors pamokslas ir kalba buvo pasakyti skirtingu laiku ir skirtingose vietose, tad turėjo būti pravstos atskiros kvotos.

Kvota buvo persiųsta Ukmergės I Apylinkės Tardytojui pravesti tardymą sekant žymes B. St. 129 str. numatyto nusikaltimo. Tardymo metu paklaustas liudininku nuovados viršininkas patvirtino kvotoje surašytus davinius. Be kitko, kad vyskupas sakęs, kad "valdžia uždarinėja katalikiškas mnokyklas ir steigia konfesines" (sic!).

B. St. 129 sako: "kas nusikalto sakęs arba skaitęs viešai prakalbą arba rašinį arba platinęs arba viešai rodęs rašinį arba paveikslą, kuriais kurstoma: 1. padaryti maišto arba išdavimo darbas, 2. nugriauti esamas valstybėje visuomenės sutvarkymas, 3. padaryti kuris kitas didysis nusikaltimas, be kurie yra anksčiau paminėti (toliau seka bausmės dydis ir kaltę didinančios aplinkybės).

Apklausęs vieną kitą kvotoje nurodytą liudininką ir neradęs vyskupo M. Reinio ir kun. M. Krupavičiaus pareiškimuose nusikaltimo žymių, apie kurį kalba B. St. 129 str., bylą nusiunčiau Kauno Aygardos Teismo Valstybės Gynėjui, prašydamas ją nutraukti. Po trumpo laiko pas mane atvyko Valstybės Gynėjo kamerinis padėjėjas P. Valičenka, nešinąs kalbama byla ir pareiškė, kad Valstybės Gynėjas, sutikdamas su mano motyvais bylą nutraukė, bet Generalinis Prokuroras yra kitos nuomonės. Jis mano, kad pamoksle ir kalboje esama nusikaltimo žymių. Esą žinai, kad prokuratūra vieninga ir Generalinio Prokuroro nuomonė mums privaloma. Ką padarysi, mes su tuo sutiksime: jeigu pakaltysi, mes surašysime kaltinamąjį aktą; jei pasiūlysi nutraukti, mes nutrauksime. "Tai ką, ieškote iešmininkų, kam atsakomybę suver-

IŠ KD PASAULIO

ZALDIVARO KELIONĖS

Krikščionių Demokratų Internacionalo (KDI) pirmininkas Andres Zaldivar ir generalinis sekretorius senatorius Angelo Bernassola praeitų metų rugsėjo 24 d. buvo priimti Popiežiaus Jono Pauliaus II privačioje audiencijoje. KDI vadai patikino Popiežių, kad pasaulio krikščionys demokratai ir toliau lieka giliausiai užsiangažavę kovai už žmonių ir tautų teises, nežiūrint kur jos bebūtų laužomos. Jiedu taip ir painformavo Popiežių apie krikščionių demokratų veiklą siekiant visiems žmonėms laisvės ir žmonijai taikos.

Rugsėjo 25 d. Zaldivar ir Bernassola buvo priimti Italijos prezidento Francesco Cossiga Kvirinale. Čia kalbėtasi pasaulio krikščionių demokratų veiklos ir įvairių užmojų klausimais.

Kiek anksčiau A. Zaldivar lankėsi Muenchene kur jis buvo susitikęs su CSU pirm. P. J. Strauss ir Bavarijos vyriausybės nariais. Čia kalbėtasi KD klausimais ir ypač KD demokratizacijos klausimais pasaulyje.

To proga Zaldivar buvo susitikęs su CSU tarptautinio biuro direktorium Dieter Schmidt ir Hans Seidel Fundacijos atstovais.

Rugsėjo 19 d. Zaldivar lankėsi UNESCO įstaigoje Paryžiuje. Čia jis tarėsi su UNESCO gen. direktorium Amadu - Mahter M'Bow apie abiejų institucijų artimesnio bendradarbiavimo galimybes. KDI UNESCO organizacijoje turi patarėjo statusą.

1985 m. birželio 29 - 30 d. Zaldivar vizitavo Domininkonų respublikos naująją Socialinių Krikščionių Reformistų partiją jos

---

sti?" — Pareiškiau, kad jeigu mane vers įtariamuosius pakaltinti, tai kun. M. Krupavičiui tardomąją priemonę skirsiu areštą. "Susimildamas to nedaryk!". Tuo mūsų pokalbis ir baigėsi.

Žiūrėjau kaip nemalonios bylos atsikratyti. Tad įžiūrėjęs vyriausybės įžeidimą, bylą perdaviau I apylinkės Teisėjui. Teisėjas L. Kondratavičius mane dėl to gerokai koliojo. Esą įtariamieji mano draugai, o režimas ilgai neišsilaikysiąs. Bylai eigos nedavė. Po ilgesnio laiko tas pats Veličenka bylą atsiėmė.

B. Ž.

pirmojo kongreso, įvykusio Santo Domingo, proga. Naujoji partija yra reformistų partijos ir socialinės krikščionių partijos junginys. Naujosios partijos pirmuoju pirmininku išrinktas buvęs respublikos prezidentas Joaquin Belaguer, kuris atrodo, vėl kandidatuosiąs šių metų rinkimuose. Zaldivar vizitas buvo plačiai komentuotas vietos spaudoje.

Savo ruožtu KDI pirmininkas nepriėmė sandinistų vyriausybės kvietimo dalyvauti jų revoliucijos 6-jų metinių minėjime Managuvoje. Savo rašte organizacinio komiteto pirmininkui Carlos Nunez Zaldivar pabrėžė, kad kvietimo nepriimąs, nes sandinistų vyriausybė atsisako tartis su KDI nare Nikaraguvos Socialine Partija dėl demokratijos atstatymo krašte.

Tačiau jis mielai priėmė kvietimą ir dalyvavo Socialinės partijos 12-ame kongrese Managuvoje rugsėjo 28 - 29 d. su juo kartu dalyvavo ir Pietų Amerikos Krikščionių Demokratų Organizacijos gen. sekret. Aristides Calvani ir 35 Europos jaunųjų krikščionių demokratų vadai. Kongreso atidarymo kalboje Zaldivar tarp kitko pabrėžė pasaulio KD solidarumą su Nikaraguvos vienminčiais ir jų paramą kovoje už dabar apleistus revoliucijos siekius. Pagal Zaldivar, teisingas kelias problemoms spręsti yra ne smurtas, bet tautinis dialogas. Pagaliau jis tarė, kad viso pasaulio krikščionys demokratai pasisako už demokratiją kaip valdymosi formą ir prieš bet kokią diktatūrą — karinę, fašistinę ar komunistinę. "Mes reikalaujame demokratijos tiek Čilei, tiek Nikaraguvai, kaip lygiai Kūbai, Lenkijai ir Filipinams. Demokratijos klausimu negalimas jokis kompromisas," kalbėjo Zaldivar.

Ta proga Zaldivar lankėsi ir kituose centrinės Amerikos kraštuose. El Salvadore jis turėjo pasitarimus su krašto prezidentu Jose Napoleon Duarte ir ministerių kabineto nariais. Jis pareiškė gilų susirūpinimą ryšium su tuo metu pagrobtosios prezidento dukters likimu ir Duarte patikino, kad pasaulio KD remia jo pastangas demokratijos konsolidavime.

Gvatemaloje Zaldivar posėdžiavo su KD lyderiais ir vizitavo prezidentinį kandidatą (dabar prezidentą) Vincenzio Cerezo. Panamoje jis buvo susitikęs su vizituojančių CDU pirm. Geissler ir visos Pietų Amerikos krikščionių demokratų partijų pirmininkais, su kuriais aptarė demokratizacijos procesą įvairiuose kraštuose.

Savo vizitą P. Amerikoje Zaldivar baigė Costa Rikokje, kur

vyko P. Amerikos krikščionių demokratų organizacijos kongresas (žr. žemiau).

Liepos 27 - 29 d. A. Zaldivar praleido Peru, kur jis dalyvavo naujojo krašto prezidento Alan Garscia įvesdinimo iškilmėse. Peru krikščionys demokratai remia prez. Garcia ir KD pirm. Carlos Blancas naujoje vyriausybėje yra darbo ministeris.

PIETŲ AMERIKOS KD KONGRESAS

Vienuoliktasis Pietų Amerikos Krikščionių Demokratų Organizacijos kongresas įvyko praeitų metų spalio 4 - 5 d. San Jose Costa Rikoje. Paruošiamasis dviejų dienų suvažiavimas įvyko Panamoje. Pagrindinė kongreso tema buvo "Demokratizacija ir krizė" Kongresas taip pat išrinko ir naujus vykdomuosius organus.

Išsamų veiklos pranešimą kongresui padarė pasitraukiantis gen. sekret. Aristides Calvani. Savo ruožtu kongresas priėmė eilę politinių ir organizacinių nutarimų bei deklaraciją pagrindinės temos klausimu. Kongresas pritarė El Salvadoro ir Nikaraguvos krikščionių demokratų politikai ir veiklai. Nikaraguvos režimą kongresas pavadino priešišku, kuris pagrįstas marksistiniu - leninistiniu modeliu.

KD vadai pasmerkė Haiti rinkimų farsą ir pasveikino Čilės krikščionis demokratus pasirašiusius opozicinį "tautinio susitarimo" dokumentą. Jie taip pat pasveikinti ryšium su spalio 12 d. atšvęsta partijos 50 metų veiklos sukaktim .

Naujuoju organizacijos pirmininku išrinktas Equadoro prezidentas Osvaldo Hurtado, o generaliniu sekretorium Venecuelos senato vicepirmininkas Hilarion Cardozo. Kongresas vienu balsu išreiškė giliausią padėką Aristides Calvani ir Ricardo Arias Calderon už jų pasiaukojantį darbą ir buvusiam Venecuelos prezidentui Luis Herrera Campins už jo milžiniškas pastangas siekiant P. Amerikai taikos ir demokratijos.

Krikščionių Demokratų Internacionalą kongrese atstovavo gen. sekr. Angelo Bernassola. Ta proga jis aplankė ir kai kuriuos centrinės Amerikos kraštus. Spalio 2 - 3 lankydamasis El Salvadore, Bernassola buvo priimtas prez. Duarte ir turėjo pasiimatymus su krikščionių demokratų ministeriais bei kitais partijos vadais.

Spalio 7 - 8 d. Bernassola lankėsi Santo Domingo ir vizitavo

Krikščionių Socialinių Reformistų partijos vadovybę. Ta proga jis matėsi ir su buv. valstybės prezidentu Balaguer.

KD MOTERYS NAIROBI KONGRESE

Praeitų metų liepos 13 - 26 d. Nairobi įvyko pasaulinės moterų dekados uždaromoji konferencija, kurioje dalyvavo viso pasaulio kraštų moterų delegacijos. Pasaulinę Krikščionių Demokračių Sąjungą konferencijoje atstovavo jos pirm. **Maria Bello de Guzman,** Venecuelos parlamentarė **Elys Ojeda,** Nikaraguvos KD partijos vicepirmininkė **Azucena Ferrey** ir Europinės Krikščionių Demokračių Sąjungos gen. sekretorė **Charlotte Fera** bei jos pavaduotoja **Anna Maria Cervone.**

Konferencijos delegatės krikščionės demokratės išdalino tris deklaracijas. Pirmojoje deklaruojama, kad Pasaulinei KD Moterų Sąjungai priklauso viso pasaulio KD partijų moterys. Sąjungos tikslas yra vienodas moterų traktavimas, taika laisvėje, moterų uždarbių sulyginimas su vyrų algomis dirbant tokį pat darbą, kaip lygiai ir teisių profesinėje plotmėje ir šeimoje bei pripažinimas laiko auginant vaikus kaip faktoriaus nustatant pensijų lygmenį.

KD moterų internacionalas pripažįsta, kad moterų teisių srityje yra padaryta pažangos, tačiau yra daug atvejų kur padėtis yra net pablogėjusi. Daugelyje kraštų moterų teisės yra skaudžiai pažeidžiamos kankinimais bei religine, lytine, rasine ir kalbos diskriminacija ir pan.

Moterims dar ir dabar labai trukdomas laisvas dalyvavimas ir veikimas socialinėj, profesinėje ir viešosios veiklos srityje. Turint galvoje šios konferencijos specifines temas — švietimą, įdarbinimą ir sveikatą, KD moterys pabrėžia, kad šiandien milijonai moterų dar gyvena nežmoniškame skurde, turi keliauti didelius nuostolius pasisemti švaraus vandens ir neturi pakankamai maisto savo kūdikiams ir vaikams. Šių sąlygų pagerinimas yra visų vyriausybių ir institucijų uždavinys. Tačiau joks progresas nebus įmanomas be kūrybingo moterų dalyvavimo įvairiose plotmėse: socialinėj, švietimo bei politinėj.

Todėl KD moterų internacionalas prašo visų besivystančių kraštų vyriausybių ir institucijų remti moterų švietimą, pagerinti sveikatingumo priežiūrą ir padidinti maisto gamybą.

Antrojoje deklaracijoje krikščionės demokratės pareiškia remiančios visų vyriausybių pastangas nukreiptas į pilną moterų integraciją vystymosi procese. Jos lygiai remia šeimos, kaip pagrindinės teisingos visuomenės ląstelės stiprinimą.

Jos teigia, kad ir toliau turi būti vedama kova už taiką ir laisvę bei prieš badą ir skurdą. Jos lygiai kviečia visas vyriausybes ratifikuoti moterų anti-diskriminacijos konvenciją.

Trečioji deklaracija buvo specialiai nukreipta prieš Ugandos vyriausybės žmogaus teisių laužymą. Pagal Amnesty International 1985 m. pranešimą daug Ugandos moterų ir vaikų yra tų teisių laužymo nekaltos aukos. Daug našlių ir našlaičių yra benamiai, daug turėjo palikti kraštą ir ieškoti užuovėjos tremtyje. Daug moterų, net nėščių ir su mažais kūdikiais yra laikomos kalėjimuose be jokio formalaus apkaltinimo. Kalėjimuose jos yra fiziniai ir dvasiniai kankinamos bei lytiniai prievartaujamos. Yra užregistruota daug nenatūralių mirčių. Daug vaikų yra išstatyti psichologinio kankinimo pavojui ir priversti stebėti tėvų ir kitų giminių egzekucijas.

Krikščionės demokratės tokius veiksmus griežčiausiai smerkia.

KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ VIZITAS AMERIKOJE

Krikščionys demokratai Amerikoje ne naujiena. Tuojau po II-jo pasaulinio karo čia pradėjo veikti įvairių krašatų egzilų krikščionys demokratai, čia kurį laiką buvo Vidurio Europos Krikščionių demokratų Sąjungos centras, čia vyko įvairūs kongresai, suvažiavimai, konferencijos, buvo leidžiama periodinė spauda ir atskiri leidiniai. Prie Notre Dame universiteto jau seniai veikia amerikiečių studijų klubas ir krikščionių demokratų sąjūdis. Šiandien Vašingtone ir New Yorke veikia įvairių kraštų diplomatinių misijų narių — krikščionių demokratų tarptautiniai sambūriai.

Todėl nenuostabu, kad šiemet JAV pirmą kartą oficialiai vizitavo ir Krikščionių Demokratų Internacionalo delegacija. Vizitas vyko vasario 2 - 7 d. Delegaciją sudarė KDI pirm. Andres Zaldivar, vicepirmininkas Europos reikalams Flaminio Piccoli, Europos Krikščionių demokratų bloko (Europos Liaudies Partijos) pirm. Dr. Egon Klepsch ir Pietų Amesrikos Krikščionių Demokratų Sąjungos pirm. Osvaldo Hurtado.

Delegacijoje taip pat dalyvavo ir vicepirmininkas Europos reikalams Konrad Sienievicz, vicepirmininkas Azijos reikalams ir Filipinų KD vadas Raul Manglapus, KDI gen. sekr. senatorius Angelo Bernassola, Pietų Amerikos KD organizacijos gen. sekr. Hilarion Cardozo in internacionalo spaudos šefas Richards Muscat. Delegacijoje dar turėjo dalyvauti ir KDI vicepirmininkas Afrikos reikalams Paul Ssemogerere, bet dėl nenusistovėjusios padėties Ugandoje, kurios jis yra vidaus reikalų ministesris, jis kelionėje dalyvauti negalėjo. (Jis taip pat yra Ugandos krikščionių demokratų ilgametis pirmininkas).

Penkios vizito dienos buvo pilnos posėdžių, vizitų, pasitarimų ir pan. Vasario 3 d. KDI delegacija vizitavo Arlingtono kapus, kur padėjo vainikus prie Nežinomųjų karių paminklų ir prez. Kenedžio kapo. Vašingtone delegacija dalyvavo prez. Reagano vad. maldos pusryčiuose po kurių ji buvo priimta prezidento privačioje audiencijoje. Ilgesnius vizitus delegacija turėjo pas viceprezidentą George Bush, valstybės sekretorių George Schultz, valstybės departamento rūmuose.

Ilgesnis pasitarimas vyko vad. "Old Executive Office building" su prezidento asistentais Walter Raymond, Ty Cobb ir Constantine Mangus. Atstovų Rūmuose delegacija posėdžiavo su užsienio santykių komisijos nariais Benjamin A. Gilman, Henry Hide ir Robert K. Dornan.

Vasario 5 d. delegacija praleido valstybės departamente kur turėjo pokalbius su Europos reikalų referentu Mark Palmer, Azijos ir Rytinio Pacifiko reikalų referentu James Lilley, Filipinų referentu John Maisto ir Afrikos reikalų referentu Chester Crocker bei tarptautinių reikalų referentu James Michel. Delegacijai pagerbti pietus tą dieną suruošė valstybės departamento patarėjas Edward Derwinski.

Posėdžiuose su AFL-CIO vadovybe dalyvavo gen. sekretorius - iždininkas Tom Donahue, tarptautinis direktorius Irving Brown, laisvojo unionizmo instituto direktorius William Doherty ir Azijos reikalų direktorius Charles Grey, Taip pat Vašingtone dar posėdžiauta su North American Enterprises vicepirmininku Robert Preanger, Demokratijos Vystymosi Fundacijos vadovybe, Respublikonų partijos pirmininku Frank Fahrenkopf. Posėdžiauta taip pat ir su įvairiais Demokratų partijos vadovais: buv. viceprezidentu Walter Mondale, tarptautinių santykių instituto pirmininku Charles Mannat ir kitais instituto vadovais.

Delegacija taip pat vizitavo Amerikos kraštų organizacijos gen. sekr. Joao Balnas Soares, arkivyskupą Jame Hickey, apaštališkąjį nuncijų arkivysk. Pio Laghi.

Vasario 7 d. delegacija buvo New Yorke kur vizitavo JT gen. sekret. Javier Perez de Cuellar, JT assamblėjos pirmininką Ispanijos ambasadorių Jaime Pine ir New Yorko arkivysk. John O'-Connor. Tą dieną pietus delegacijai pagerbti suruošė JT gyventojų programų direktorius filipinietis Rafael Selas.

Amerikoje delegacijos oficialiais globėjais buvo ambasadorius Gerald Helman ir užsienių politikos vice-sekretoriaus pavaduotoja Cynthia R. Bunton.

Delegacija savo pasitarimuose, pokalbiuose ir memorandumuose pasisakė visa eile klausimų ir pateikė savo nusistatymą įvairiais reikalais. Visų pirmiausiai delegacijai rūpėjo supažindinti amerikiečius politikus su krikščioniškąja demokratija, kuri Amerikoje negauna reikiamo ir patenkinamo dėmesio.

Visų pirmiausiai delegacija visur pabrėžė savo absoliučią nepriklausomybę ir tarp-konfesinį pobūdį, i.e. įvairių krikščioniškų religijų žmonių dalyvavimą atskirų kraštų partijose ir pačiam internacionale. Taip pat tamprų ir vaisingą bendradarbiavimą su nekrikščioniškos inspiracijos politinėmis partijomis.

Šiuo metu internacionalą sudaro keturių kontinentų 56 partijos. Krikščioniškoji demokratija yra jau senas ir giliai įsišaknijęs tarptautinis politinis sąjūdis, kurio šiandieniniai pagrindiniai tikslai yra žmogaus teises gerbianti atskirų kraštų demokratizacija, socialinis teisingumas ir taikos siekiąs tarptautinis bendradarbiavimas. Šių tikslų internacionalas siekia visuose kontinentuose ir šiaurės - pietų bei rytų-vakarų problemų kontekstuose.

Kova už žmogaus teises yra vedama įvairiais būdais: JT forume, viešosios tarptautinės opinijos formavime, bendradarbiavime su kitų partijų internacionalais — liberalų ir socialistų bei JAV demokratų ir respublikonų partijomis.

KD taip pat pabrėžė, kad dešiniųjų diktatūrų egzistencija stiprina lygiai diktatūrinių kairiųjų partijų režimus. Tai rodo Čilės, Paragvajaus, Filipinų ir Pietų Korejos pavyzdžiai. Todėl būtina visur ir visuomet remti demokratiją ir kovoti prieš bet kokias diktatūras, kurios visuomet terorizuoja savo tautas ir grąso tarptautiniam bendradarbiavimui.

El Salvadoro ir Nikaraguvos problemos spręstinos dialogo, bet ne smurto keliu. El Salvadore laisvais rinkimais patvirtinta

demokratinė sistema yra grąsoma kairiųjų sukilėlių, kurie tuo plačiu skaudžiai pažeidžia žmogaus teises. Tarptautinė bendruomenė turėtų visomis jėgomis remti teisėtai išrinkta vyriausybę ir reikalauti, kad sukilėliai sutiktų eiti į prasmingą dialogą.

Nikaraguvoje, teisingos revoliucijos pasėkoje susidariusi vyriausybė, deda pastangas sukurtį diktatūrinį režimą. Tarptautinė bendruomenė visų pirmiausia turėtų atsisakyti bet kokio karinio įsikišimo ir reikalauti dialogo tarp sandinistų ir jų priešininkų (contras), kuris sudarytų sąlygas demokratiniams rinkimams. Contadoros pastangos yra remtinos į kurias prasmingai galėtų įsijungti ir politiniai internacionalai.

Tačiau centrinės Amerikos problemos nebus išspręstos kol nebus panaikinti didžiai žalingi socialiniai neteisingumai, kurie žudo Centrinės Amerikos kraštus.

KDI iš principo atmeta bet kokias religines, rasines, politines, socialines ir visokias kitokias diskriminacijas, kurios visuomet pažeidžia žmogaus teises.

Socialinį teisingumą sudaro du elementai — vystymasis ir teisingas krašto pajamų paskirstymas, o tai yra demokratizacijos bazė, priežastis ir siektis. Šie elementai yra neatsiejamai surišti su pagarba žmogaus teisėms ir teise naudotis savo darbo vaisiais. Todėl krikščioniškoji demokratija siekia tokių sistemų, kurios būtų laisvos nuo privilegijuotų ir išnaudotojų ir kurių ekonomijos siektų tarnauti krašto viešajai gerovei.

Šie principai turi būti tausojami tarptautiniu mąstu ypač ryšium su vystymosi pagalba, tarptautinėmis skolomis, tarptautinės prekybos balansu, technologijos išsivystymu, tarifų panaikinimu ir t.t.

KDI nepritaria prasiskolinusių kraštų savybiniams užmojams, bet kartu kviečia kraštus-kreditorius teikti daugiau paramos ekonominiams vystymuisi, kuris yra vienintelis kelias tarptautinių skolų atmokai.

KDI išskirtinai didžiuojasi savo parama kuriant europinę bendruomenę. Europos Ekonominę Bendruomenę internacionalas laiko tinkamu to pačio kontinento ar regijono kraštų ekonominio bendradarbiavimo modeliu. Kaip tik todėl internacionalas remia pastangas panašią bendruomenę sukurti Pietų Amerikoje.

KDI yra aišku, kad pasaulinė situacija priklauso Rytų - Vakarų santykių, kurie lemia pasaulio taiką. Internacionalas atydžiai

stebi Sovietų Sąjungos vadovybės pasikeitimus, bet nemato nieko naujo, nei krašto ekonomijoje, nei socialiniuose ar kitokiuose santykiuose, išskyrus naujus propagandos metodus. Ženevos viršūnių konferencija priekin pažengė tik karinėje srityje, kur sovietai sutiko su mintimi, kad branduolinis karas reikštų pasaulio susinaikinimą. Tačiau ši realizacija neatsirado savaime. Tai buvo išdava Atlanto sąjungos stiprumo ir nusistatymo.

Tačiau KDI ir toliau tiki, kad vienas pagrindinių SSSR tikslų yra komunistinės revoliucijos prievartinis skleidimas. Todėl būtina, kad Atlanto sąjunga būtų stipri. Tačiau šis stiprumas visų pirmiausiai turi būti moralinis stiprumas, nusistatymas nepasiduoti ir pasiryžimas kovoti. Kaip lygiai pasiruošimas kovai idėjinėje plotmėje bei politinių koncepcijų ir praktinių rezultatų srityse, kuris neša laisvę ir gerovę atskiriems asmenims bei ištisoms tautoms.

Todėl KDI pasisako už progresyvų, balansuotą ir kontroliuojamą abipusį nusiginklavimą; informacijos idėjų ir asmenų laisvę; diferencijuotą politiką, liečiančią komunizmo pavergtas tautas, kuri tiktų tų kraštų tradicijoms, jų kultūrai bei būdui, i.e. evoliucijos politiką.

Rytų - Vakarų santykių rėmuose yra iškilusi tarptautinio terorizmo problema. Tai Rytų būdas distabilizuoti Vakarus. Prieš tokį terorizmą turi būti vedama neatlaidi kova solidariai ginant įvairių kraštų demokratines sistemas.

Krikščioniškosios demokratijos siekiai yra visuotinė taika, socialinių klasių ir politinių srovių taikus sugyvenimas bei laisvės ir teisingumo įgyvendinimas pasaulinėje plotmėje. tuos siekius realizuojant KDI nori ir toliau tampriai bendradarbiauti su JAV politiniais vadais.

Besikalbant su JT generaliniu sekretorium, KDI delegacija pabrėžė savo nusistatymą žmogaus teisių klausimais, kuris turėtų būti pagrindiniu JT uždaviniu. Pokalbiuose su New Yorko kardinolu ir Vašingtono arkivyskupu delegacija tarė, kad vienas svarbiausių katalikų uždavinių yra mokymas Katalikų Bažnyčiosl socialinės doktrinos. **D. K.**

KD ŽMOGAUS TEISIŲ VEIKLOJE

Šių metų Jungtinių Tautų žmogaus teisių komisijos sesijai (iš eilės 42-jai), kuri įąvyko vasario 3 — kovo 14 d. Ženevoje

krikščionys demokratai pateikė visą eilę dokumentų kurie buvo išdalinti komisijos nariams ir svarstyti atskirose sesijose.

Dokumentai lietė eilę pačių svarbiausių žmogaus teisių problemų. Tarp jų:

— Žmogaus teisių grubius pažeidimus El Salvadore, Nikaraguvoje, Paragvajuje, Ekvadore, Ekvatorinėj Gvinėjoj, Čilėje ir kt.

— rasizmo siautėjimą ir jo pasmerkimą bei anti-rasistinės programos pasiūlymą;

— bet kokių totalistinių ideologijų pasmerkimą ir priemones kovai su jomis;

— sovietų invazijos į Afganistaną pasmerkimą ir tautų laisvo apsisprendimo teisę;

— areštus, kankinimus ir nežmonišką politinių kalinių traktavimą.

Savo kalboje krikščionių demokratų internacionalo vadovybės narys lenkų atstovas Konrad Sienievicz ragino Jungtines Tautas įsteigti Aukštojo Žmogaus Teisių Komisaro bei ombudsman instituciją ir atskirus žmogaus teisėms nusikaltimo kazusus oficialiai pateikti Saugumo Tarybos svarstymams.

Kitas KD delegatas Jaroslav Vrazla savo kalboje plačiai išdėstė religijos persekiojimo atvejus **Lietuvoje**, Čekoslovakijoje ir Rumunijoje. Jis naudojosi LKDS pateiktais duomenimis.

IŠ ATSKIRŲ KRAŠTŲ KD VEIKLOS

P a n a m a. Panamos krikščionių demokratų partijos politinio komiteto pirmininkas **Clovis Aleman** ir tarptautinių santykių skyriaus direktorius **Valerio Arauz** 1985 m. rugsėjo 12 d. Romoje vizitavo KDI gen. sekr. sen. **Angelo Bernassola.** Kalba daugiausiai lietė politinę Panamos krizę, jos vyriausybės neteisėtumą, rinkiminius suktumus ir pan. Ta pačia proga panamiečiai buvo susitikę ir su italų KD vadu **Flaminio Piccoli** ir kitais Democrazia Cristiana lyderiais. Prieš Romos vizitą panamiečiai lankėsi Vokietijoje kur matėsi su CDU lyderiais ir Konrado Adenauerio Fundacijos vadovybe.

M a l t a. Maltos nacionalistų (krikščionių demokratų) partijos ir krašto opozicijos vadas **Fenesh Adami** praeitą rugsėjo 12 d. lankėsi Romoje kur jis vizitavo KDI gen. sekret. sen. **Angelo**

Bernassola. Ilgesniam pasitarime KD vadai aptdarė padėtį Maltoje bei krikščionių demokratų opozicinę veiklą. Šiuo metu Maltą valdo darbo partijos vyriausybė, kuri nevengia intimidacijos ir smurto priemonių.

I s p a n i j a. Praeitų metų birželio 5 d. Madride vykusiame KDI politinio biuro posėdyje buvo vienu balsu nutarta stebėtojų teisėmis į KDI priimti dvi naujas partijas: Equatorinės Gvinėjos Progreso Partiją ir Verde Iškyšulio Partido Democrata Cristiana. Šiuo metu šešios KD partijos iš Afrikos priklauso KDI.

M a l t a. 1985 m. rugsėjo 19 - 20 d. Maltoje posėdžiavo Europinės Krikščionių Demoratų Sąjungos politinis biuras pirmininkaujamas **Emilio Colombo**. Posėdyje dalyvavo 40 įvairių kraštų partijų atstovų.

Konferencija nutarė remti organizuojamą suvažiavimą svarstyti Libano klausimams. Po sąjungos gen. sekret. **Thomas Jansen** įžanginio pranešimo, svarstyti ir kiti klausimai: Ženevos viršūnių konferencijos, Helsinkio posėdžiai, Europos Bendrosios Rinkos problemos, Amerikos ir Europos santykiai, Strateginės Gynybos Iniciatyvos klausimai, Vidužemio jūros baseino kraštų problemos, etc.

Konferencija sutapo su Maltos nepriklausomybės 21 m. sukakties minėjimu, kuri suruošė maltiečiai krikščionys demokratai. Konferencija ta proga apgailestavo Maltos darbiečių vyriausybės, vadovaujamos min. pirm. **Carmelo Mifsud Bonnici** elgesi, kuris pasižymi netolerancija ir antidemokratinėmis tendencijomis. KD pasisakė prieš anksčiau areštuoto Europos jaunųjų KD sąjungos pirm. **Massimo Gorla ištrėmimą bei uždraudimą viešai KD susirinkime kalbėti Europos KD vadams — italų DC pirm. Flaminio Piccoli** ir Europinės KD sąjungos vicep. **Kai-Uve von Hassel.**

Prieš tokią situaciją griežtai pasisakė savo rezoliucijoje politinėis biuras ir atskirai KDI gen. sekret. **A. Bernassola,** kuris taip pat dalyvavo konferencijoje.

A r g e n t i n a. 1985 m. birželio 9 - 10 d. įpvykusiame Argentinos krikščionių demokratų partijos kongrese Cordoboje išrinkti nauji partijos organai. Pirmininku dabar yra **Carlos Auyero,** gen. sekr. **Roberto Caldo** ir tarptautinių santykių sekretorium **Otelo Zamponi.** Demokratinėje krašto atmosferoje argentiniečiai KD dabar imasi eilės naujų iniciatyvų ruošdamiesi ateičiai.

Č i l ė. Krikščionys demokratai neseniai paskelbė, kad jie

nedalyvaus jokiame susitarime, kurio dalimi bus Pinochet karinis režimas. Toje pačioje deklaracijoje jie išaryškino krašto demokratizacijos strategiją ir griežtai pasisakė prieš kai kurių elementų skatinimą savitarpio kovai.

Savo ruožtu Čilės KD pirmininkas Gabriel Valdes rugsėjo pabaigoj lankėsi Romoje, kur turėjo išsamius plasitarimus su KDI generaliniu sekretorium Bernassola ir italų KD vadais.

Kolumbija. Š. m. gegužės mėnesyje įvykstančiuose Kolumbijos prezidento rinkimuose KD kandidatas bus Fernando Londono Ochea. Jį kandidatu išrinko partijos kongresas įvykęs 1985 m. rugpiūčio 14 d. Manizales mieste. Fernando Londono yra 40 m. amžiaus teisininkas ir parlamentaras, specializavęsis užsienio reikalų srityje ir tarptautinėje teisėje.

Surinamas. Emil Wijosteria, Surinamo krikščionių demokratų pirmininkas ir opozicijos vadas, kurį Desi Bouterae režimas ištrėmė iš krašto, pakartotinai kreipėsi į suinteresuotas vyriausybes prašydamas pagalbos atstatyti krašte demokratini režimą. Wijosteria, kuris buvo krašto ministeriu pirmininku, mano, kad į Surinamo problemų išsprendį turėtų įjungti JAV, Venecuela ir Olandija. Demokratizacija turėtų turėti tris fazes: tautinės asamblėjos kadencijos sutrumpinimą, naujos konstitucijos priėmimą ir naujus rinkimus 1987 m. KD vado, dabar gyvenančio Curacao, planui pilnai pritaria ir krikščionių demokratų internacionalo vadovybė.

Uganda. Praeitą liepos mėnesį nuverstas diktatūrinis Milton Obote režimas. Ugandai dabar atsivėrė šviesesnės ateities perspektyvos. Nors demokratizacijos procesas yra lėtas, bet jis teikia šviesių vilčių.

Karinės tarybos sudarytame civiliniame ministerių kabinete Ugandos KD vadas ir KDI vicepirmininkas Paul Ssemogere yra vidaus reikalų ministeriu. Vienas pirmųjų kabineto veiksmų buvo politinių kalinių išlaisvinimas. Jų daugumas — krikščionys demokratai. Jau rasta ir visa eilė masinių kapų, kurie liūdija Obote režimo žiaurumą ir nežmoniškumą.

Mauricijus. Mauricijaus Demokratinė Sąjunga, kuri yra krikščionių demokratų internacionalo narė, pranešė, kad ji susitarė su Socialistiniu Darbininkų Frontu dalyvauti bendroje politinėje akcijoje.

Partijos pirm. Guy Ollivry pabrėžė, kad bendra akcija pasidarė būtina kai vyriausybė kasdien vis artėja į diktatūrinį režimą,

kuriam demokratija ir laisvė ir tiktai tušti žodžiai. Partijos gen. sekret. Elwyn Chjutel mano, kad abiejų partijų bendra akcija gali turėti lemiamos reikšmės.

K e n i j a. Praeitų metų rugsėjo 24 - 30 d. Nairobi vyko seminaras, kuriame svarstyti vystymosi strategijos klausimai. Seminaras vyko krikščionių demokratų iniciatyva.

U r u g v a j u s. Urugvajiečių "Fronte Amplio" vadas Liber Seregni rugsėjo 24 d. lankėsi Romoje ir turėjo pasitarimus su KDI pirm. Zaldivar ir gen. sekret. Bernassola bei įtalų KD vadais. Jį lydėjo Carlos Baraibar, vienas Urugvajaus KDP lyderių.

F i l i p i n a i. Butz Aquino, prieš du metus Manilos areodrome nužudyto Benigno Aquino brolis, praeitų metų spalio 18 d. lankėsi Romoje, kur jis buvo priimtas KDI gen. sekret. A. Bernassola. Pastarasis filipinų opozicijos lyderiui patikino visokeriopą KDI pagalbą kovoje už Filipinų demokratiją ir laisvę.

Butz Aquino vadovaujma dviems filipinų opozicijos organizacijoms: "Banchila", kurią sudaro krikščionys demokratai, social demokratai ir liberalai ir vad. "gatvės parlamentui", kuris oponuoja oficialiam Marcos parlamentui.

Europinėje kelionėje Aquino lydėjo Krikščionių Socialisnės Demokratinės Partijos (KD) vicepirmininkas Thomas Concepcion ir musulmonų atstovas Luchman.

N i k a r a g u v a Praeitų metų gale naujasi Nikaraguvos krikščionių demokratų pirmininkas Eric Ramirez buvo areštuotas, uždarytas į kalėjimą, priverstas apsirengti kalinio rūbais ir tardytas pačio valstybinės policijos viršininko Cerna. Tai buvo atsakymas į krikščionių demokratų nusistatymą neklausyti sandinistų dekreto draudžiančio organizacijų susirinkimus.

I t a l i j a . 1985 m. lapkričio 14 d. Romoje vėl posėdžiavo trijų internacionalų generaliniai sekretoriai: liberalų Schoettli, socialistų Vaananen ir krikščionių demokratų Bernassola. Svarstyti Nikaraguvos situacijos, trečiojo pasaulio kraštų užsienių skolų ir bendradarbiavimo su UNESCO žmogaus teisių sferoje klausimai. Numatyta, kad šiemet posėdžiaus ir internacionalų pirmininkai.

K i n i j a. Kinijos užsienių santykių liaudies instituto kviesti Kinijoje lankėsi KDI pirm. Andres Zaldivar ir Azijos reikalų vicepirm. Raul Manglapus (1985 m. lapkričio 30 — gruodžio 10 d.) Savo vizito metu abu svečiai buvo priimti respublikos prezidento L. Xiaunian, ekonominės struktūros viceministerio Gao

Shang Quan, užsienio santykių liaudies instituto vadovybės, Kinijos JT sąjungos vadovybės bei komunistų partijos centro komiteto tarptautinių santykių komisijos vadovybės.

Zaldivar ir Manglapus taip pat vizitavo įvairius universitetus, fabrikus ir kitas institucijas Szechwan, Yunnan ir Kwantung provincijose.

Čilė. Š. m. sausio 6 d. Santiago mieste mirė Pietų Amerikos krikščionių demokratų organizacijos vicepirmininkas Tomas Reyes Vicuna. Velionis savo metu buvo Čilės KD partijos vadas, Čilės senato pirmininkas ir krikščionių demokratų internacionalo vienas iš steigėjų.

Filipinai. Krikščionių demokratų vadų konferencija turėjusi susirinkti š.m. vasario 3 - 4 d. Filipinuose buvo atšaukta dėl filipinų politinės suirutės. KDI politinis biuras dabar svarsto naują konferencijos datą, ir vietą.

Argentina. Argentinos krikščionių demokratų partijos pirm. Carlos Auyero neseniai išrinktas į Argentinos parlamentą. Rinkimuose jį palaikė ir kairieji peronistai.

Čilė. 1985 m. lapkričio 21 d. Santiago mieste įvyko milijoną žmonių sutraukęs masinis mitingas, kurį rengė Demokratinė sąjunga. Pagrindinę kalbą pasakė sąjungos ir Čilės KD partijos pirm. Gabriel Valdes.

Vokietija. Išryškėjus praeitų metų Nobelio taikos premijos kandidatams Vokietijos kancleris Helmut Kohl ir Bavarijos prez. Josef Strauss stipriu laišku Oslo Mokslų Akademijai protestavo prieš sovietinio kandidato Eurgeni Chasov kandidatūrą, Laiške nurodoma, kad tas pats Chasov 1973 m. kartu su 24 kitais Sovietų medicinos akademijos nariais laišku žiauriai užpuolė sovietų disidentą ir mokslininką bei Nobelio laureatą Andrei Sacharov. (Chasovui premija vistiek buvo suteikta).

Hondūras. 1985 m. lapkričio 26 d. naktį buvo areštuotas krikščionių demokratų parlamentinis kandidatdas ir Tautinės Ūkininkų Sąjungos pirm. Martin Enamorado, kuris laikomas San Pedro Sula kalėjime.

Nikaraguva. Praeitų metų gale vėl suareštuoti keli Nikaraguvos Socialinės Krikščionių Partijos vadai. Tarp jų — Casar Flores, Abvel Reyes, Moses Gutierrez, Daniel Gonzales, Estanislao Ortega, Mariano Rugama, Luis Tamara Hernandez ir kt.

G v a t e m a l a. Po 30 metų diktatūrinio režimo 1985 m. gruodžio 8 d. prezidentinius rinkimus laimėjo krikščionis demokratas Vincio Cerezo Arevalo, kuris surinko 68% balsų. Cerezo yra 70-sis krašto prezidentas, bet tik 30-sis civilis tose pareigose. Naujojo 43 m. prezidento inauguracija įvyko š.m. sausio 14 d. ir joje dalyvavo daugelio krikščionių demokratų partijų atstovai.

Gvatemalos Krikščionių Demokratų Partija taip pat laimėjo 51 iš 100 parlamento vietų. Naujojoje vyriausybėje ekonominės kooperacijos ir vystymosi ministeriu yra Rene de Leon, buvęs Krikščionių Demokratų Internacionalo generalinis sekretorius.

F i l i p i n a i. Tautinė Krikščionių Demokratų Sąjunga praeituose rinkimuose buvo susiblokavusi su Corizon Aquino. Koalicijoje dalyvavo ir kelios kitos partijos. KD pirmininku yra Raul Manglapus, KDI vicepirmininkas.

B e l g i j a. Praeitų metų lapkričio viduryje Briusely vyko Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų kongresas sutraukęs virš 350 delegatų ir nemažą būrį vyresniųjų vienminčių iš Europos, Filipinų ir Ugandos bei kitų kraštų. Kongresas svarstė Tarptautinių Jaunimo Metų klausimus bei laisvės ir demokratijos problemas. Naujuoju EJKDS pirm. išrinktas italas Andreas Guttry.

Spalio 30-lapkričio 6 d. taip pat Briuselyje posėdžiavo Pan-Afrikos jaunimo kongresas, kuris vyko Tarptautinių Jaunimo Metų rėmuose. Vėliau Romoje kongreso organizatoriai turėjo ilgą pokalbį su KDI Afrikos sekcijos vadovu S. Mihami.

Š k o t i j a. 1985 m. rusėjo 25 - 27 d. Inverness mieste Škotijoje vyko pirmas bendras Afrikos, Karibų regijono ir Pacifiko (AKP) bei Europos Ekonominės Bendruomenės (EEB) atstovų suvažiavimas. Jame dalyvavo 66 aštuonių Europos parlamento politinių partijų delegatai ir po vieną atstovą nuo kiekvieno AKP krašto (taip pat 66 atstovai). suvažiavimas kilo iš vad. Trečiosios Lome konvencijos, kuri buvo pasirašyta 1984 m. gruodžio 8 d. Togo sostinėje Lome. Konvencija pasirašė 78 kraštai. Naujuoju AKP gen. sekret. išrinktas Edwin Carrington iš Trinidado ir Tabago.

B e n i n a s. Š. m. vasario 24 - kovo 2 d. Cotonou mieste, Benino Liaudies respublikoje įvyko 8-ji Afrikos vystymosi komiteto sesija. Šalia reguliarių komiteto narių sesijoje dalyvavo ir keturi Europos Liaudies Partijos (krikščionių demokratų) atstovai.

Sesijoje svarstyti įvairūs klausimai. Tarp jų komiteto 1981 - 84 m. veikla, komiteto bendradarbiavimas su KDI ir Europos parlamento KD grupe, komiteto veiklos strategija, 1986 - 7 m. veiklos programa (socialekonominė ir politinė) ir kt. Sesijoje taip pat išrinktas naujas vykdomasis biuras.

U g a n d a. Po ilgų ir varginančių derybų, kurios vyko Nairobi, prez. Arap Moi tarpininkaujant, Ugandos vyriausybė ir Tautinio pasipriešinio Armija pasirašė taikos sutartį. Ugandos vyriausybės delegacijai vadovavo vidaus reikalų ministeris Paul Ssemogerere, kuris yra ilgametis Ugandos Demokratų Partijos (KD) pirmininkas ir KDI vicepirmininkas. Svarbiausias susitarimo punktas — laisvi rinkimai.

Susitarimo proga min. Ssemogerere sveikino Afrikos vystymosi komiteto pirm. Marie-Anne Sohai ir gen. sekret. Ernest Mihami.

S w a z i l a n d a s. Š.m. sausio 29 - 30 d. M'Babane mieste įvyko bendras Afrikos vystymosi komiteto ir Europos Liaudies Partijos (krikščionių demokratų) suvažiavimas. Posėdžių gale suvažiavimas priėmė eilę toli siekiančių rezoliucijų įvairiais klausimais: Lomos III konferencijos socialinės dimensijos, cukraus produkcijos, Chado susiskaldymo ir kt. Suvažiavimas taip pat pasmerkė aparteido sistemą Pietų Afrikoje, pasidžiaugė sausros ir vystymosi tarptautinės įstaigos sukūrimu, ragino JT Saugumo Tarybą vykdyti savo pačios rezoliuciją, liečiančią Namibijos vidaus karo baigimą ir krašto demokratizaciją ir kt.

A r u b a. 21 patrankos šūvis šiemet pradėjo Aruboje 10 metų kaitos periodą, kurio gale Aruba taps nepriklausoma valstybe. Šiuo metu Aruba priklauso olandų Karibų jūros antilų salyno grupei. Iki pilnos nepriklausomybės Aruba bus autonominis kraštas, kurio gynyba ir užsienio reikalų tvarkymas priklausys Olandijai. Praeitų metų lapkričio mėn. įvykusiuose rinkimuose daugumą laimėjo 4 partijų koalicija, kuriai vadovavo krikščionių demokratų Arubos Liaudies Partija. Jai pirmininkauja Henry Ewan, dabartinis Arubos ministesris pirmininkas.

Č i l ė. Š. m. gegužės 19 - 21 d. Čilėje įvyko įvairių kraštų parlamentarų suvažiavimas, kurio šūkis buvo "už demokratiją Čilėje". Suvažiavimą organizavo grupė buvusių krikščionių demokratų parlamentarų. Suvažiavimo tikslas — pademonstruoti solidarumą su Čilės demokratais jų kovoje prieš Pinochet diktatūrą. Suvažiavime dalyvavo ne tik krikščionių demokratų, bet

ir liberalų bei socialistų parlamentarai.

Čilės krikščionys demokratai vėl pakartotinai pareiškė kad jie yra pasiruošę dalyvauti dialoge su visais visuomenės sektoriais, nes jų — KD — pagrindinis tikslas yra siekimas demokratijos taikiomis priemonėmis. Deklaracija taip pat paneigia gandą, pagal kurį KD ir komunistai esą pasirašę slaptą susitarimą veikti kartu. Dokumentą pasirašė KD gen. sekr. Eugenio Ortega.

Ekvadoras. Šiais metais vykusioje rinkiminėje kampanijoje krikščionių demokratų partijos akcijai vadovavo buvęs krašto prezidentas Oswaldo Hurtado. Kampanija buvo šiurkšti, nes dabartinė vyriausybė nevengė kraštutinių priemonių, net arešto. Keturių dienų kalėjimo bausme buvo nubausti trys krikščionys demokratai: buvęs darbo ministeris Jamil Mahuad, buvęs prezidentūros ministeris Andres Crespo ir buvęs kariuomenės vadas Rene Vargas.

Nikaraguva. Dvyliktame Nikaraguvos krikščionių demokratų partijos kongrese išrinktas naujasis partijos pirmininkas 38 metų Erick Ramirez Benavente savo inauguracinėje kalboje sandinistams ir "contras" pasiūlė paliaubas ir derybas demokratinei santvarkai krašte atstatyti. Jo kalbos klausėsi apie du tūkstančiai delegatų ir kitų kraštų delegacijos. Tyliai ir ramiai auditorijai jis taip pat paskaitė kalinamų krikščionių demokratų laišką, kuriame jis pareiškia, kad jų įsitikinimai dabar yra dar tvirtesni.

Savo kalboje Ramirez pabrėžė, kad krikščionys demokratai kentėjo 44 metų Somozos diktatūrą, o dabar kenčia sandinistų diktatūrą.

Venecuela. COPEI, Venecuelos krikščionių demokratų partija šiemet atšventė savo gyvavimo 40 metų sukaktį, kuri buvo paminėta įvairiais renginiais. Ta proga partijos gen. sekr. Eduardo Fernandez paskelbė atsišaukimą, kuriame pakartojo COPEI pasiryžimą dirbti krašto gerovei ir jo žmonių naudai.

Paragvajus. Po ilgų tremties metų Paragvajaus vyriausybė suteikė leidimą krašto krikščionių demokratų vadui Luis Alfonso Resk grįžti namo. Resk pareiškė grįžtąs be kartėlio ar keršto jausmų.

SUKAKTYS

LEONARDAS ŠIMUTIS – NEUŽMIRŠTAMAS IDEALISTAS

(Paskaita Amerikos Lietuvių Tarybos 1985 m. suvažiavime, minint Leonardo Šimučio mirties dešimtąsias metines. Jis mirė 1975 m. balandžio 17 d.)

JUOZAS B. LAUČKA

Mūsų prisimenamas Leonardas Šimutis atvyko į Čikagą iš savo gimtinės Žemaitijos laukų prieš 72 metus. Atkeliavo atsisveikinęs su Šerikų kaimu, kuriame jis gimė 1892 m. lapkričio 6 d.

Šerikų kaimas, Šilalės parapijos ribose, Tauragės apskrrityje, išsitiesęs prie sraunios Lokystos upės, išpuoštos gražiais skardžiais, vešlia žole ir laukų gėlėmis turtingomis lankomis. Leonardo tėvai, vidutinio ūkio savininkai — Jonas Šimutis ir Placida Ambrozaitė, išaugusi miškuose paskendusiame Gedeliškės vienkiemyje. Šimučių šeima buvo gausi: šeši sūnūs ir dvi dukros. Vyriausias Leonardo brolis Jonas, mobilizuotas caristinės armijos karys, žuvo pirmojo pasaulinio karo fronte. Kiti keturi broliai tarnavo nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje, du iš jų dalyvavo Klaipėdos atvadavimo žygyje.

1899 - 1902 m. Leonardas lankė pradžios mokyklą Šilalėje. Į ją kasdien jis kelis kilometrus žingsniuodavo išmintais Lokystos upės krantais. Prie Šilalės mokyklos tyvuliavo ežerėlis, o kitoje pusėje kvepiantis pušynas. Netrūko ten ir piliakalnių, kurių žymiausias Leviškiai, artimiausias Šerikų kaimyninis kaimas. Artimiausi Leonardo draugai pradžios mokykloje buvo prieš keliolika metų Lietuvoje miręs dr. Jonas Poška, Čikagoje gyvenęs dantų gydytojas ir muzikas dr. Antanas Stulga ir ilgametis Lietuvos diplomatas Henrikas Rabinavčius, miręs Connecticut valstijoje prieš 20 su viršum metų. Su Rabinavičium Leonardo draugystės ryšiai išliko gyvi ir nuoširdūs ir Lietuvoje, ir Amerikoje.

Baigęs Šilalės pradžios mokyklą, Leonardas lankė gimnaziją Kaune, o baigė Maskvoje. Pradėjo anksti bendradarbiauti spaudoje dar 1911 m. Čikagoje gyvenusio šilaliečio kun. Mykolo Krušo

kviečiamas, Leonardas 1913 m. atkeliavo į Čikagą, būdamas 21 metų.

Apsistojęs Čikagoje, Leonardas Šimutis iš pat pirmųjų dienų įsitraukė į visuomeninės veiklos sūkurius, iš kurių neprasišalino iki paskutinio atodūsio. Jam arčiausiai širdies buvo katalikų organizacijos, todėl jis ir įsijungė į jų veiklą. Studijuodamas teisę ir žurnalistiką universitete, kupinas entuziazmo ir ryžto visų pirma dirbti su jaunimu, Leonardas žaibišku greitumu stoja kun. Fabijonui Kemėšiui ir kitiemstų laikų idealistams talkon organizuoti jaunimą į lietuvos vyčius, lietuvių katalikų moksleivių ir studentų susivienijimą. Tiesė jis savo rankas stiprinti ir kitas centrines bei vietines draugijas, kaip ALK Federaciją, LK Susivienijimą, vienuolijoms remti sambūrius. Jis buvo pirmosios "Vyčio" redakcijos narys ir pirmasis admninistratorius.

Kilus pirmajam pasauliniam karui, Leonardas skubėjo į nuo karo nukentėjusių Lietuvos žmonių šelpimo ir Lietuvai laisvės grąžinimo sąjūdžius. Redaguodamas kurį laiką "Vytį", artimai bendradarbiaudamas "Drauge" ir kituose laikraščiuose, Šimutis galėjo pasiekti tūkstančius lietuvių savo lengva ir taiklia plunksna. Jo veiklos svoris pakilo 1918 m. jam tapus L.K.S. organo "Garso" redaktorium. Tada "Garsas" leistas kas saveitę Brooklyne, N.Y., o jo skaitytojų skaičius siekė keliolika tūkstančių. Tapęs įtakingo laikraščio redaktorium, Leonardas neužsidarė savo įstaigoje. Greitai apsipratęs su nauja gyvenviete — New Yorku, Šimutis tęsė talką įvairioms organizacijoms, lankė universitetą, studijuodamas sociologiją.

1918-22 metų laikotarpyje Šimutis uoliai dalyvavo katalikų ir bendrinių organizacijų veikloje Lietuvai šelpti, jos nepriklausomybei atsteigti, o po to atsisteigusiai Lietuvai Jungtinių Valstybio de jure pripažinimą laimėti. Leonardo vadovautame Katalikų Federacijos įsteigtame Tautos Fondo vajuje 1918 - 19 m. Lietuvos reikalams surinkta aukų per 350,000 dolerių, kurių šimtas tūkstančių surinkti vien per Šimučio pasakytas prakalbas, kurioms pasakyti jis buvo kviečiamias visame krašte. Minėtoji suma šiandien gal daugeliui ir neatrodo stebinanti, bet atsiminkime, kad prieš septynis dešimtmečius eilinio darbininko vidutinis savaitės uždarbis nebuvo didesnis kaip 20 dolerių... O tas visas aukas daugiausiai sudėjo sunkiai dirbantieji ir mažus atlyginimus gavusieji.

Dalyvavo Šimutis ne tik Tautos fondo vajuje, kurio pajamomis finansuotas Lietuvos bylos atstovavimas ir gynimas taprtautniuose forumuose — Paryžiuje, Berne ir kitur. Uoliai jis dirbo ir Lietuvos laisvės paskolos lakštų platinime, ir nepriklausomybės pripažinimo peticijų rinkime, ir įvairioms įstaigoms bei druagijoms Lietuvoje paramos telkime, ir organizacijų veiklos derinime. 1918 metų Amerikos lietuvių visuotiniame seime New Yorke buvo pirmasis jo sekretorius, o po dviejų mėnesių aktyvus narys tuometinės Amerikos lietuvių tarybos delegacijoje, prašiusioje prezideentą Woodrow Wilsoną nedelsiant pripažinti Lietuvą de jure. Jungtinių Valstybių pripažinimo sulaukta tik po keturių metų, tad per tą laiką Amerikos lietuvių veikėjams reikėjo daug pastangų išlieti. Šimutis buvo tarp tų darbuotojų, kuriems 1922 m. liepos 28d. JAV paskelbtasis Baltijos respublikų pripažinimas buvo papuošęs jų veiklą.

Po to Šimutis daugiausiai vėl reiškėsi katalikų organizuotoje visuomenėje. Į ją dažnai kreipdavosi finansinės paramos artimi jai Lietuvos sąjūdžiai ir įstaigos. Atsilankę svečiai iš Lietuvos labai vertino Šimučio plačios apimties darbus. Krikščionys demokratai pradėjo Šimutį gundyti grįžti į Lietuvą kūrybiniam darbui, eiti į politinį gyvenimą, kuriam reikėjo įvairios patirties žmonių. 1926 m. pavasarį Šimutis buvo krikščionių demokratų siūlytas kandidatu į seimą iš Žemaitijos rinkiminės apygardos. Tų metų gegužės mėnesį jis buvo išrinktas Lietuvos trečiojo seimo atstovu.

Kodėl Šimutis sutiko grįžti į Lietuvą ir įsilieti į jos politinį gyvenimą, galima spėlioti. Kvietimą kandidatuoti į tautos atstovus galėjo jis laikyti tėvynės gerovei atlitkų darbų įvertinimu. Galėjo tai būti asmeninis pasitenkinimas, galėjo būti ir įsitikinimas, kad amerikiečių lietuvių pastangos Lietuvai padėti nėra užmirštamos. Galėjo jis grįžti ir vien besivadovaudamas sentimentais savo gimtajam kraštui, kurio nebuvo matęs jau 13 metų. O kad jis buvo išsiilgęs tėvynės, liūdija ypač jo vienas eilėraštis:

Tėvyne, aš laukų išsiilgau,
Išsiilgau tėviškės daržų,
Ir veidą ašaromis vilgau...
Išsiilgau girių ir beržų.

ir vieškelių, kur ved bažnyčion,
Vingiuotų per laukus tokių,
Kad bent sapne aš juos matyčiau!
Ilgiuos jaunystės aš laikų.

Išrinkimas Lietuvos seimo nariu buvo ne sapnas, o nauja tikrovė. Greit Šimutis iškeliavo su jauna šeima į Kauną, pažįstamą jam dar iš gimnazijos laikų. Nelengva buvo kurtis, per 13 m. apsipratus su amerikietiška aplinka. Jo žmona Angelė (Evaldaitė), Amerikoje gimusi, Lietuvos nemačiusi, Šv. Kaizmiero seserų akademijos pirmosios laidos abiturientė, noriai ir kantriai kūrėsi naujoje aplinkoje, daugeliu atžvilgių jai svetimoje. Visus trūkumus nustelbė pasitenkinimas Leonardui, kad grįžo į Lietuvą — ne tik apsilankyti, bet ir stoti į jaunos respublikos kūrybinį darbą šalies atstovybėje. Visų pirma jis aplankė savo gimtinį Šerikų kaimą, pavaikščiojo jaunystės dienomis mindžiotais takais. Leonardas labai šiltai kalbėdavo apie savo tėviškę. Iš jo pasakojimų jutai jo nemeluotą meilę romantiškai Lietuvai. Gal todėl jo prakalbose ir straipsniuose tiek apstu patriotinių atspalvių, gilaus emociškumo. Vargu ar Šimutis yra pasakęs nors vieną kalbą bent kiek gausesniame susirinkime, nesusijaudinęs, dažnai suvirpindamas ir kietaširdžius.

Lietuvos seime jis žingsnis po žingsnio susigyveno su naujomis pareigomis, pasireiškė jo komisijose ir keliomis kalbomis posėdžiuose. Bendradarbiavo "Ryto"dienraštyje, daugiausiai rašydamas apie Amerikos lietuvių gyvenimą. Bet parlamentinis darbas staiga nutrūko, vyriausybei 1927 m. balandžio mėnesį paleidus seimą ir nepaskyrus naujų rinkimų. Naujai susidariusi Lietuvoje padėtis Šimučiui nebuvo prie širdies. Ir taip išgyvenęs savo išsiilgtoje tėvynėje tik vienerius metus, Šimutis apsisprendė grįžti į Ameriką. Tuo pat metu jis gavo kvietimą būti "Draugo" dienraščio redatorium. Išvyko giliai susijaudinęs, nemažai ir todėl, kad Palangoje turėjo palikti dukrelės Aldonos kapą, kuri neseniai ten mirė. Grįžo į Čikagą, į kurią jis buvo atvykęs iš Lietuvos prieš 14 metų, kurioje pradėjo pirmuosius visuomeninio gyvenimo žingsnius.

Redaguodamas "Draugą", Šimutis atsidūrė Amerikos lietuvių katalikų organizuotos veiklos centre. Netrukus A.L.K. Federacija jį išrinko savo sekretorium, kurio pareigas jis ėjo 20 metu

— iki 1952 m. Šimutis tada buvo katalikų visuomenės spiritus movens, skatindamas, plėsdamas ir vykdydamas dienos ir tolimesnės ateities uždavinius. Be redagavimo ir federacijos sekretoriaus pareigų Šimutis daug veikė Katalikų labdaringoje sąjungoje, vadovaudamas jos vajams įvairiems projektams įgyvendinti. Vienas tų užmojų buvo Šv. Šeimos vilos įsigijimas, talka Šv. Kryžiaus ligoninei įsteigti, kazimieriečių vienuolijos rėmėjams, Lietuvos vyčiams. 1934 m. Šimutis išrinktas L. K. Susivienijimo pirmininku, kurio pareigoms jis buvo perrenkamas iki 1972 m. seimo Čikagoje, kai pasiryžo pasitraukti po 38 metų darbo, užleisdamas tą vietą jaunesniam.

Lietuvoje pradėjus rūpintis tampresniais ryšiais su išeivija, Šimutis pritarė Pasaulio Lietuvių Sąjungos steigimui. 1935 m. vasarą jis vėl vyksta į Lietuvą, atstovaudamas Jungtinių Valstybių lietuvių katalikų visuomenei pasaulio lietuvių kognrese. Jame jis išrinktas pirmuoju vicepirmininku, užsienio lietuvių vardu prie Nežinomo Kario kapo pasakė jautrią kalbą. Įsteigtos tada Pasaulio Lietuvių Sąjungos valdybos jis išrinktas pirmuoju vicepirmininku. Pirmininku buvo Rapolas Skipitis.

Nuo 1927 m. iki 1940 m. Šimutis dirbo ir veikė beveik išimtinai katalikų organizacijose, išskyrus atvejus, kai susikurdavo laikinio pobūdžio komitetai, pvz. Lenkijos ultimatumo ir Klaipėdos atplėšimo dienomis.

Sovietų Sąjungai įvykdžius 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos okupaciją, Šimutis tuojau ir veiksmingai atsiliepė į momento reikalavimus. Čikagoje organizuoti protesto susirinkimai. Tą patį birželio mėnesį sukviestame L. K. Federacijos valdybos posėdyje Wilkes-Barre, Pa., Šimutis pasiūlė kuo greičiausiai kviesti kitas patriotines centrines organizacijas sukurti jungtinę instituciją, kurios vienintėlis uždavinys būtų pagelbėti Lietuvai atgauti nepriklausomybę. Birželio 28 - 29 d. drauge su dviem kitais federacijos valdybos nariais skubėjo į Vašingtoną patirti nuotaikų ir pasimatyti su Lietuvos atstovu Povilu Žadeikiu, išsiaiškinti dėl naujos padėties ryšium su Maskvos padiktuotos Paleckio vyriausybės pastangomis sudaryti įspūdį, kad Lietuva nėra okupuota.

Okupacijos atžvilgiu Amerikos lietuvių organizacijų nusistatymas buvo labai ryškus. Išimtį sudarė tik komunistai ir jų šalininkai. Pasipylė telegramos ir laiškai į Vašingtoną prašant vyriausybę nepripažinti okupacijos režimo, pasmerkti pačią okupaciją.

Įvykiams Lietuvoje riedant pagal Maskvos įsakus ir vadinamam liaudies seimui pasisakius už tariamą įsijungimą į Sovietų Sąjungą, 1940 m. liepos 23 d. valstybės departamentas paskelbė sovietų įvykdyto Baltijos trijų respublikų okupacijos pasmerkimą ir aneksijos nepripažinimą. Toks svarbus JV sprendimas dar labiau sustiprino Šimučio ryžtą ir pastangas sudryti jungtinę Amerikos lietuvių veiklos skatinimo ir derinimo instituciją.

Jo kvietimu 1940 m. rugpiūčio 10 d. Pittsburghe susitarta su tautininkų ir sandariečių atstovais steigti Lietuvai Gelbėti Tarybą. Jos pirmininku išrinktas Šimutis, sekretorium Kazys Karpius, ižd. kun. Jonas Švagždys. Pradėti žygiai įjungti ir socialistus. Tuo pat metu rūpintasi aplankyti prez. Franklin D. Rooseveltą Baltuosiuose Rūmuose — padėkoti už Lietuvos okupacijos pasmerkimą, jos padarinių nepripažinimą ir prašyti tolimesnės paramos Lietuvos laisvės atstatymo reikalui. Delegacija buvo sudaryta tarpusavio susitarimo principu ir tų metų spalio 15 d. ją priėmė pats prezidentas. Tuojau po pasimatymo socialistai pranešė įstoją į Lietuvai Gelbėti Tarybą, kuri kitų metų gegužės mėn. pasivadino Amerikos Lietuvių Taryba.

Altas savo pirmuoju pirmininku išsirinko Leonardą Šimutį, jungtinio darbo pradininką, tarybos iniciatorių, didį tolerantą, nepaprastos kantrybės žmogų. Būdamas tarybos priešakyje per 25 metus (1940 - 1965 m.), Šimutis vadovavo visoms Amerikos leituvių delegacijoms pas prezidentus Rooseveltą, Trumaną, Eisenhowerį, Kennedy, atvejų atvejais lankėsi valstybės departamente, kongreso ir kitose įstaigose, kur tik buvo įmanoma padaryti žygių Lietuvos laisvės bylai ginti.

Visi penki pirmieji Amerikos lietuvių kongresai, pradedant 1943 m. Pittsburgho konferencija, išrinkdavo Šimutį savo pirmininku. Jis buvo ir vienas Balfo steigėjų, tarpininkaudamas tarp atskirų grupių dėl jungtinio šalpos fondo steigimo, važinėdamas į sostines su kan. Končium, adv. Oliu ir kitais Balfo įregistravimo Prezidento karo šalpos kontrolės taryboje ir į tautinį karo fondą priėmimo reikalais. Šimutis ir steigiamąjį Balfo susirinkimą atidarė 1944 m. kovo 24 d.

Kai tik pasiekė pirmosios žinios apie tremtyje, vakarų Europoje atsidūrusius tūkstančius lietuvių, Šimutis daug veikė jų teisių gynimui, geresniam medžiaginiam aprūpinimui. O vėliau jų Amerikon įsileidimui ir aprūpinimui. Naujai atvykusius stengėsi

suprasti, su jais artimai bendradarbiauti. Ne visada jam tai sekėsi, ypač kai Alto ir L. Bendruomenės veikla pradėjo dažniau susikryžiuoti. Tačiau Šimutis visada ieškojo vidurio kelio ar stengėsi pasilikti bent veiklos derintoju ir nesusipratimų lygintoju.

Ne visada jam buvo lengva dirbti jungtinėje institucijoje. Iš pradžių bendram darbui buvo abejingi ir nemažas skaičius jo bendraminčių, turėjusių karčius atsiminimus iš patirties praeityje, kai kataikams teko ne kartą apsivilti. Šimutis vis dėlto gan greit laimėjo įvairių grupių pasitikėjimą. Su juo darniai bendradarbiavo skirtingų srovių įtakingi vadovai. Kasmetinis perrinkimas Alto pirmininku per visą šimtmečio ketvirtį liudija Šimučio vadovavimo sugebėjimus, jo pakantą ir gerą valią. Ir jo pirmuoju įpėdiniu Alto pirmininko pareigose išrinktas jo artimas draugas, daugelio žygių bendradarbis inž. Antanas Rudis. Kiek žinau, gerus santykius jis palaikė ir su vėliau tapusiais pirmininkais — Eug. Bartkum, dr. K. Bobeliu, dr. K. Šidlausku ir Teodoru Blinstrubu. Įvertindamas Šimučio veiklą ir reikšdamas jam dėkingumą, Altas 1965 m. išrinko jį savo garbės pirmininku iki gyvos galvos.

Šimutis dirbo ten ir tai, kur ir kas atrodė labiausiai reikalinga. Rašė eilėraščius, feljetonus, operetėms libretus, vaidinimus, scenos vaizdelius tada, kada jų labiausiai reikėjo. Organizavo jaunimo sambūrius, administravo ir redagavo jaunimui spaudos leidinius, o pirmojo pasaulinio karo metais, kaip jau minėjau, išbandė savo jėgas bendrame darbe. Nevengė rizikos, mesdamasis į vienokį ar kitokį darbą.

Kai bendraminčiai krikščionys demokratai Lietuvoje kvietė jį talkon parlamentiniam darbui, pakluso, nors tautos atstovo atsakomnybė ir pareigos tuo metu jam buvo visiškai svetimos. Jis ėjo visur, kur tik buvo kviečiamas ar pats matė būtinumą įsijungti į darbą. Jo plačios visuomeninės veiklos didžioji atrama buvo jo žmona ir visa šeima, kurioje išaugo trys sūnūs ir viena duktė. Jo žmona Angelė, labai švelnios sielos, santūrumo ir didžios kantrybės moteris, visada rėmė Leonardo užmojus visuomenėje. Šimučiai buvo laimingi galėję dar gyvi susilaukti 14-kos vaikaičių ir keturių provaikaičių. Dr. Leonardas J. Šimutis, vyriausias sūnus, muzikas, kompozitorius, muzikos profesorius, ilgą laiką vadovavęs Čikagos valstybinio universiteto muzikos departmentui, yra parašęs nemažai kompozicijų savo tėvo kūriniams.

Jis dalyvauja keliose organizacijose, taip pat yra ir Alto narys, pratęsdamas Šimučio vardą. Duktė Rūta (Kazlauskienė) yra Lietuvos Vyčių veikėja ir jų žurnalo Vyčio vieno skyriaus redaktorė. Sūnus Jonas, Jungtinių Valstybių karo aviacijoje pasiekęs pulkininko laipsnio, yra išėjęs pensijon lakūnas – pilotas ir dabar gyvena Kalifornijoje. Jauniausias sūnus Raimundas gyvena Čikagoje. Visi vaikaičiai yra baigę aukštuosius mokslus.

Visą savo amžių Šimučiai gyveno labai kukliai, iki pat pensijon išėjimo buvo nuomininkai. Pagaliau, vaikų prikalbėti, Šimučiai įsigijo savo namus jaukiame Park Forest miestelyje, netoli Čikagos. Tačiau juose teišgyveno tik keletą metų.

Šimutis medžiaginio turto nepaliko. Liko jo įvairūs užrašai, atsiminimai, labai vertingas dienoraštis, kurį jis sąžiningai kasdien vedė per keliasdešimt metų. Liko daug nespausdintų eilėraščių, feljetonų, scenos vaizdelių. Vien jo publicistikos straipsnių, jei kas surinktų krūvon iš "Draugo" ir kitų laikraščių, susidarytų nemažas skaičius tomų. Bet ar kada nors jo raštai išvys dienos šviesą, nedrįstu spėlioti. Laimė, kad artimų bendradarbių skatinamas, jis parašė "Amerikos Lietuvių Tarybos istoriją", išleistą 1971 m. Tai akivaizdus paminklas ir Leonardui Šimučiui ir Amerikos lietuvių oreganizuotai bendrajai veiklai.

Apskritai Šimutis dar gyvas susilaukė reikšmingesnių įvertinimų. Be anksčiau minėtų "Draugo" ir Alto garbės titulų, Šimutis buvo apdovanotas Lietuvos D. K. Gedimino ordenu, Popiežiaus žymeniu Pro Ecclesia et Pontifice, Amerikos Balso ir Pavergtųjų Tautų Seimo medaliais, garbės naryste Lietuvos Vyčiuose, Labdaringoje Sąjungoje, L. K. Susivienijime, Šv. Kazimiero seserų draugijoje, Čikagos miesto vyresniųjų piliečių garbės rinktinėje. Jo veiklos Alte ryškus liudijimas yra ir ši statistika: per 25 metus būdamas pirmininku, nepraleido nė vieno valdybos posėdžio, o jų buvo 700, vadovavo 25 Alto metiniams suvažiavimams, pasakė daugiau kaip 600 kalbų įvairiose vietovėse, kelerius metus vadovavo Jungtiniam Amerikos Pabaltiečių komitetui, parašė Alto reikalais šimtų šimtus laiškų, o kur dar šimtai neformalių pasitarimų namuose ir įstaigoje...

"Draugo" redaktorium Šimutis išbuvo 41 metus — iki 1968 m. liepos mėnesio. Jau praleidęs savo amžiaus deimantinę sukaktį, Šimutis apsisprendė įsirikiuoti į pensininkų eiles. "Draugo" leidėjai atsidėkodami pakvietė Šimutį garbės redaktorium.

Nemažas skaičius Šimučio kūrinių — eilėraščių ir libretų — susilaukė kompozitorių dėmesio. Komp. Aleksandras Aleksis parašė muziką Šimučio libretui operai "Leiskit į tėvynę", daug kartų statytai Lietuvos Vyčių renginiuose. Bene paskutinį kartą ji vaidinta Čikagoje 1931 m. lapkričio mėn. Kitiems jo kūriniams, daugiausiai eilėraščiams, muziką sukūrė kompozitoriai Antanas Pocius, Jonas Žemaitis ir vėliausiai jo sūnus Leonardas. Savo literatūrinius kūrinius Šimutis pasirašinėdavo Šilelio slapyvardžiu.

Prieš kelioliką metų kartą paklausiau Leonardą, kaip jis vertina savo visuomeninį darbą ir ko jis linkėtų, ypač jaunimui. Į tai jis taip atsakė: "Visuomeninius darbus mėgau, dėl to juos daug metų dirbau, nuo pat savo jaunystės. Apie savo darbų rezultatus nedrįsčiau kalbėti. Neturėjau tokių darbų, kurių būčiau nemėgęs. Būčiau neteisingas, jei sakyčiau, kad neturėjau nusiminimų. Jų buvo. Tačiau jie nenustūmė manęs į pesimizmą ir neprivertė trauktis iš visuomeninio darbo. Kiekvienam lietuviui, ypač jaunimui, linkėčiau dalyvauti visuomeniniuose darbuose, nes tai reikalinga mūsų tautinei gyvybei išlaikyti. Linkėčiau nepavargti ir savo kilniuose užmojuose ištesėti, nebėgti iš darbo ir kovos lauko".

Su šiais Leonardo Šimučio pasisakymais norėčiau užbaigti savo apybraižą. Kaip artimas Leonardo ilgametis bendradarbis, draugas ir vienmintis, reiškiu didelį pasitenkinimą, kad Alto valdyba neužmiršo šio šviesaus lietuvio, kurio kūnas ilsisi Šv. Kazimiero kapinėse. Ten palaidoti ir Leonardo artimiausi draugai ir bendradarbiai nuo jaunystės dienų: jo žmona Angelė, dr. Račkus, dr. Pakštas, prel. Albavičius, dr. Daužvardis, Ignas Sakalas, prelatas Juras, prelatas Krušas ir kiti. Tikėkime Leonardo siela dalinasi nenykstančiu grožiu ir gėriu amžinybėje.

Apybraišos šaltiniai

Autoriaus atsiminimai ir ankstesni straipsniai.
L. Šimučio dienoraštis (1940 - 1960).
L. Šimučio "Amerikos lietuvių tarybos istorija".

ŽENGIANT Į AUKSINĮ RUDENĮ

Jaučiame pareigą prisiminti tuos, kurie anksčiau mūsų iškeliavo poilsin. Bet jau dideliu džiaugsmu ir malonumu prisimename tuos, kurie dar keliauja kartu su mumis, kovoja tas pačias kovas, svajoja tas pačias svajas, nors jie ir džiaugiasi auksinio rudens sulaukę. Juos pagerbiame trumpu žodžiu, nors jie yra nusipelnę daug prasmingesnio įvertinimo.

KANAUNINKAS VACLOVAS ZAKARAUSKAS šiemet švenčia dvi prasmingas sukaktis: 80 metų amžiaus ir 55 metų kunigystės. Jis nėra eilinė asmenybė, bet plačiai išsišakojęs visuomenininkas, žymus pamokslininkas, jaunimo auklėtojas, vienas žymiausių publicistų, redaktorius, šio žurnalo buvęs redaktorius ir bendradarbis iki šiol.

Kun. V. Zakarauskas gimė 1906 m. Pievelių kaime, Rumšiškių valsčiuje. Mokėsi Kauno "Aušros" gimnazijoje, Kauno kunigų seminarijoje ir VDU teologijos - filosofijos fakultete. Kunigu įšventintas 1931 m. ir paskirtas vikaru į Kauno arkikatedrą - baziliką. Šalia pastoracinio darbo, kun. Zakarauskas per 13 metų po Lietuvą išgarsėjo kaip nelygstamas radijo pamokslininkas, kurio sekmadienio pamokslų klausėsi visa Lietuva.

1933-40 m. kun. Zakarauskas buvo ir "Aušros" gimnazijos kapelionas. 1944-49 m. Augsburgo gimnazijos ir technikos mokyklos kapelionas. 1948 m. Kauno arkivyskupas J. Skvireckas pakėlė jį Kauno kapitulos garbės kanauninku.

Kun. V. Zakarauskas nuo jaunystės buvo judrus visuomenininkas. Amerikoje Lux leidyklos narys, JAV LB pirmosios tarybos narys. 1958 - 64 m. LKDS centro komiteto narys. Bendradarbiavo visoj eilėj laikraščių ir žurnalų: Ryte, Mūsų Žygiuose, Pavasaryje, Tiesos Kelyje, Žiburiuose (redaktorius), Drauge, Lux Christi, Tėvynės Sarge ir kt.

Jau keli dešimtmečiai kan. Zakarauskas reiškiasi kaip vienas pačių stipriausių publicistų daugiausiai Naujienų dienraštyje. Jo straipsniai pasižymi gilia logika, politiniu įžvalgumu, tyru idealizmu ir nepajudinamu lietuviškų interesų gynimu.

VYSKUPAS ANTANAS DEKSNYS. Š. m. gegužės mėn. vyskupas dr. A. Deksnys atšventė savo 80 metų sukaktį ir 55 m. kunigystės jubiliejų.

Sukaktuvininkas vysk. Deksnys yra kilęs iš rytų aukštaičių gausios ir religingos ūkininkų šeimos, išlaikiusios religines tradicijas ir nuotaiką. 1926 m. baigdamas Rokiškio gimnaziją, gerų mokytojų įtakoje gavo gerą išsimokslinimą ir išsilavinimą. Brendo idealistinėse skautų ir ateitininkų organizacijose. Visa tai paveikė būsimąjį vyskupą pasirinkti Dievui tarnavimą šventoje kunigystėje. Jį subrandino Kauno kunigų seminarijoje ir vėliau teologijos ir filosofijos studijomis.

1931 - 34 m. kun. Deksnys vikaravo Panevėžio katedroje, o 1933 - 36 Biržuose. Vėliau sociologiją ir pedagogiką studijavo Šveicarijos Fribourge universitete, kurį baigė filosofijos daktaro laipsniu.

Bolševikams Lietuvą okupavus, jaunasis daktaras išvyko į Ameriką, kur keliose parapijose vikaravo ir klebonavo. Už nuopelnus buvo pakeltas prelatu, vėliau vyskupu ir paskirtas ganytojauti Europos lietuviams.

Vysk. Deksnys yra bendradarbiavęs visoje eilėje laikraščių bei žurnalų Lietuvoje ir išeivijoje.

DR. JUOZAS MEŠKAUSKAS yra medicinos gydytojas ir buvęs profesorius, šiemet sulaukęs 80 m. amžiaus sukaktį (g. 1906.VII.21) išeivijoje vaidina išskirtinai šviesų ir didžiai pozityvų vaidmenį, ypač profesinėj ir katalikų visuomeninėj veikloj.

Gimimu anykštėnas, dr. Meškauskas 1917 m. baigė Ukmergės gimnaziją ir 1933 m. medicinos fakultetą. Studijas gilino Vienos ir Berlyno universitetuose. 1938 - 41 m. medicinos fakulteto dėstytojas. 1945 - 49 m. gdytojas Vokietijos ligoninėse, o vėliau Amerikoje vertėsi privačia praktika. Yra parašęs kelias medicinos studijas.

Dr. Meškauskas yra vienas iš tų šviesiųjų lietuvių gydytojų, kuris visuomet surado laiko prasmingam visuomeniniam darbui, net vadovaujančiose pareigose. Jis eilę metų buvo įvairių ateitininkų vienetų vadovas, Ateitininkų Federacijos tarybos pirmininkas ir t.t. Veikė ir kitose organizacijose, tiek profesinėse, tiek visuomeninėse visur sėdamas taikos, darnaus sugyvenimo ir prasmingos tolerancijos sėklas. Jo darbai prasmingi ir žengtos pėdos gilios. Jo sukaktimi džiaugiamės ir jį sveikiname.

INŽ. ANTANAS RUDIS. Sunku susitaikinti su mintim, kad Antanas Rudis jau įžengė į auksinį rudenį: šiemet jam sukako 75

m. amžiaus (g. 1911.I.14). Jis dar vis jaunai atrodąs, dirbąs, veikiąs ir keliaująs vis besirūpindamas lietuviškais reikalais, Lietuvos likimu, jos kančia ir laisve.

Inž. A. Rudis gimė Čikagoje, kur ir mokslus baigė. Kurį laiką dirbo plieno pramonėje, o karo metu suorganizavo savo kompaniją, Rockwell Engineering, kuriai daug metų labai sėkmingai vadovavo. Šalia profesinio darbo visuomet rado laiko ir energijos lietuviškai politinei ir visuomeninei veiklai. Nuo 1943 m. nuolatinis ALTo centro narys ir ALTo pirmininko pavaduotojas. 1950 - 56 m. BALFo direktorius, 1957 - 59, 61 m. Katalikų Federacijos pirmininkas, įvairių lietuviškų institucijų direktorius, mecenatas, globėjas.

A. Rudis yra ilgametis krikščionis demokratas, prel. M. Krupavičiaus gerbėjas ir bendradarbis bei LKDS garbės narys. (Š. m. birželio mėn. A. Rudis kartu su LKDS pirm. Vladu Šoliūnu ir Europos Tarybos pirm. Adolfu Venskum dalyvavo Portugalijos Lisabonoje įvykusiame Pasaulio Krikščionių Demokratų Internacionalo kongrese, kur aktyviai gynė Lietuvos interesus. Lietuvių delegacija kongrese pravedė specialią antikomunistinę rezoliuciją).

Linkėdami geriausios sėkmės neabejojame, kad sukaktuvininkas ir toliau energingai kovos už savo tėvų žemę, jos laisvę ir jos tautiečių gerovę.

JONUI DAUGĖLAI, mūsų iškiliam politikui ir visuomeninkui, pernai sukako apskrita 70 metų amžiaus sukaktis. Nors ir vėluodamiesi, nenorime pro ją praeiti tylomis, nes Daugėla yra vienas pačių judriausių lietuviškosios išeivijos veikėjų.

J. Daugėla gimė 1915 m. birželio 15 d. Medvilonių kaime, Kriukų valsčiuje, Šiaulių apskrityje. 1933 m. baigė Šiaulių berniukų gimnaziją ir 1937 m. Dotnuvos žemės ūkio akademiją. 1937 - 39 m. Pieno centro tarnautojas. 1939 m. suorganizavo Sodybos bendrovę ir buvo jos vaisių fabriko direktorium. 1941 - 44 m. Pieno centro Vilniaus skyriaus direktorius.

Visuomeninę veiklą Jonas Daugėla pradėjo dar studijuodamas ir vėliau daugiausiai kooperatinėje srityje. Kaip visuomeninkas ir politikas jis išsiskleidė Vokietijos tremtyje ir amerikinėje išeivijoje. Vokietijoje jis keturis metus buvo Lietuvių Valstiečių Liaudininkų sąjungos centro komiteto nariu ir partijos gen. sek-

retrium. 1946 - 47 m. Augsburgo lietuvių stovykloje LTB apylinkės pirmininkas, Bavarijos apygardos vicepirmininkas ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus vyr. valdybos gen. sekretorius.

Amerikoje Jonas Daugėla daug metų gyveno judrioje Clevelando lietuvių kolonijoje, kur eilę metų pirmininkavo vietos ALTo skyriui, valstiečiams liaudininkams ir dalyvavo politiniame, visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime apskritai . Jis yra reto talento kalbėtojas, pasakęs daugelį kalbų.

Nuo 1963 m. gruodžio mėn. Daugėla buvo LVLS centro komiteto pirmininku (bene 8 metus). Tuo pačiu laikotarpiu jis uoliai dirbo VLIKe, būdamas nuolatiniu VLIKo seimų nariu ir dr. K. Valiūno vadovaujamos valdybos artimu bendradarbiu. (Dar vėliau dr. K. Bobelio VLIKo valdyboje Daugėla buvo dvi kadencijas jos nariu).

Mano pirminikavimas LKDS centro komitete sutapo su J. Daugėlos pirmininkavimu liaudininkams. (Mano kadencija: 1964.V.30 – 1973.IX.18). Politiniame išeivijos gyvenime tai buvo judrūs kaitos metai. VLIKo apsijungimo metas, dr. Trimako mirtis, naujojo VLIKo pirmininko rinkimai, Lietuvos Laisvės Komiteto pastangos tapti VLIKo valdyba, tai vis reikalavo iš mudviejų daug pastangų, darbo ir laiko. Abu gyvenome Clevelande, tai bendradarbiavimas buvo nesunkus. Abu daugeliu klausimų sutarėme, tad jis buvo ir mielas. Turėjau progos matyti J. Daugėlos politinės mąstysenos procesus ir veiklos bruožus. Jei iki to meto buvau jo bičiulis, po bendro darbo metų tapau jo gerbėju, nepakeičiamu ir nepalenkiamu. Jonas Daugėla tame laikotarpyje parodė tiek daug šviesaus principingumo, lietuviškų interesų paisymo, lietuviškų vertybių primato, objektyvumo ir draugiškumo, kad tą laikotarpį visuomet prisimenu su didžiausiu malonumu ir tam tikra nostalgija.

Jonas Daugėla yra vienas iš tų retų lietuvių politikų per excellence, kurie Lietuvos interesus visuomet stato virš visų kitų, tuo pačiu sukilnindamas partinį ekskluzivizmą ir iškeldamas jį valstybingumo plotmėje. **A.J.K.**

PROF. DR. KAZYS ĖRINGIS. Mūsų grupės jauniausias narys, šiemet atšventęs 65 m. amžiaus sukaktį, yra prof. dr. Kazys Ėringis, kuris yra ir jauniausias išeivis, tik prieš kelis metus

iš pavergtos Lietuvos pabėgęs į Vakarus (g. 1921.IVB.16).

Prof. Ėringis yra šviesi ir didžiai įdomi asmenybė, didžiausią savo gyvenimo dalį paskyręs mokslui. 1946 m. mokėsi Kauno aukštesniojoje technikos mokykloje. 1954 baigė Belvederio pieno pramonės technikumą ir 1953 m. ŽŪA. Nuo 1953 m. dirbo MA žemdirbystės ir dirvožemio institute, pasiųstas į Leningradą, kur tęsė mokslą ir dirbo botanikos institute. 1957 m. gavo biologijos mokslų kandidato ir 1957 m. žemės ūkio mosklų daktaro laipsnius. Nuo 1959 m. MA botanikos instituto mokslinis bendradarbis, o nuo 1974 m. kraštovaizdžio ekologijos laboratorijos vedėjas, vadovavęs daugeliui Lietuvos ekologinių tyrinėjimų ir darbų. Už nuopelnus mokslui jam buvo suteiktas nusipelniusio mokslininko vardas ir aukso medalis, kuris jam buvo sulaikytas, kaip ir profesoriaus titulas už politinę neištikimybę režimui.

Prof. Ėringis buvo išrinktas eilės tarptautinių molkslinių organizacijų nariu ir skaitė paskaitas tarptatinėse mokslinėse institucijose.

Išeivijoje nuo 1981 m. prof. Ėringis veikia visuomenėje ir gausiai dalyvauja spaudoje giliaprasmiais analitiniais straipsniais, nagrinėjančiais pavergtosios Lietuvos ir jos laisvinimo klausimus. VLIKo tarybos politinėje ir teisių komisijoje prof. Ėringis atstovauja lietuvius krikščionis demokratus. **D.K.**

A. A. Dr. Agr. Vladas Bublys
1903.X.12 — 1985.XII.28

Mirtis yra kasdieninis reiškinys, bet dažnai ji gyvuosius palieka su giliu liūdesiu ir netekimo skausmu širdyje. Kartu su velionio šeima liūdi ir krikščionys demokratai, netekę brangaus ir darbštaus vienminčio.

Dr. Vladas Bublys buvo vienas iš tyliųjų darbo bitelių, kurie išeivijos gyvenime įmynė gilias pėdas. Jo darbas Leono XIII Fonde, Dainavoje, savo parapijoje ir kitur dar ilgai nebus užmirštas, nes buvo giliai vaisingas.

Šia proga savo skaitytojų dėmesį kreipiame į "Tėvynės Sargo" 1984 m. Nr. 3, kur Bernardas Brizgys plačiai apibūdina garbųjį velionį jo 80 m. amžiaus sukakaties proga.

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS

MIRUSIUOSIUS PRISIMENANT

Šiemet kaip ir kitais metais, suėjo apskritesnės sukaktys visai eilei mūsų buvusių vienminčių su kuriais kurį laiką kartu keliauta, kartu planuota, kartu dirbta, svajota ir kovota. Šiandien jie ilsisi Viešpaties namuose ir mes juos prisimename giliu netekimo skausmu, bet kartu ir džiaugsmu širdyse, nes jie bendros kelionės metu teikė mums gilaus džiaugsmo, meilės, kolegiškumo.

KAZYS BIZAUSKAS
1893.II.2 - 1941.VI.26

Šiemet sukako 45 metai nuo Kazio Bizausko mirties. Tai būta asmens, kuris Lietuvos valstybės atkūrime ir vėliau yra suvaidinęs ryškų ir giliai prasmingą vaidmenį.

Kaip ir Dr. L. Bistras, K. Bizauskas gimė Latvijoje. Mokėsi Mintaujo gimnazijoje ir baigė Kauno gimnaziją. Čia nuo 1911 m. buvo vienas pirmųjų ateitininkų, Kauno kuopelės pirmininkas. 1913 m. stojo į Maskvos universiteto teisių fakultetą, bet karui prasidėjus liko Lietuvoje. 1915 m. pradėjo mokytojauti Panevėžio lietuvių gimnazijoje ir buvo miesto valdybos nariu. 1917 m. dalyvaudamas lietuvių komitete Vilniuje, Bizauskas buvo išrinktas Valstybės Tarybos nariu ir pasirašė Lietuvos Nepriklausomybės Atstatymo Aktą.

1920 m. K. Bizauskas buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą ir Dr. K. Griniaus kabinete buvo švietimo ministeris. Tose pareigose jis parodė ypatingos kūrybinės iniciatyvos ir Lietuvos švietimą visiems laikams nukreipė progresyviu kūrybingu keliu.

Diplomatinę karjerą K. Bizauskas pradėjo dar 1919 m. kaip Lietuvos delegacijos Anglijoje patarėjas. 1920 m. jis buvo taikos delegacijos derybose su Rusija gen. sekretorius. Vėliau K. Bizauskas buvo Lietuvos atstovu prie šv. Sosto, Vašingtone, Rygoje, Londone, Hagoje, Černiaus vyriausybėje buvo min. pirmininko

pavaduotoju ir įgaliotu ministeriu Vilniuje. Bolševikams Lietuvą okupavus, K. Bizauskas buvo jų įkalintas ir nužudytas.

ANTANAS TUMĖNAS
1880.V.13 - 1946.II.8

Antanas Tumėnas, nuo kurio per ankstyvos mirties šiemet sukako jau 40 metų, buvo penkiais metais vyresnis už prez. Stulginskį ir prel. Krupavičių, kurių bendraminčiu ir bendradarbiu jis buvo Lietuvos valstybės atkūrimo darbe.

Gal todėl, kad jis mirė tuojau po karo, Tumėnas dabar tik retai prisimenamas, nors jis nepriklausomoje Lietuvoje buvo viena didžiųjų ir ryškiųjų asmenybių. Jau prieš pirmąjį pasaulinį karą A. Tumėnas baigė universitetą ir pradėjo advokato karjerą. Karo metu atsidūręs Rusijoje, tuojau labai gyvai įsijungė į lietuvišką politinį ir visuomeninį darbą. Jis dirbo lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti centro komitete, mažajame seime ir kt.

Grįžęs į Lietuvą dirbo advokato darbą. Bolševikų suimtas pusmetį sėdėjo kalėjime. Išrinktas į Steigiamąjį Seimą buvo konstitucinės komisijos pirmininkas, o antrajame ir trečiajame seime kitų komisijų vadovas. Jo darbai ir nuopelnai seimuose yra milžiniški. Antrojo seimo metu Tumėnas įsijungė į vyriausybę ir trijuose kabinetuose buvo teisingumo ministeriu. 1924 - 25 m. buvo ministeriu pirmininku.

Valstybiniame darbe ir politinėje veikloje Tumėnas reiškėsi kaip krikščionis demokratas. Jau 1917 m. centro komitetą perkėlus iš Petrapilio į Voronežą, jame jis buvo M. Krupavičiaus vicepirmininku. 1917 - 27 m. buvo oficialus centro komiteto narys, o vėliau faktiškai dirbo partijos vadovybėje iki bolševikų okupacijos. Vokiečių okupacijos metu A. Tumėnas dalyvavo VLIKe kaip KD atstovas.

Autoritetinio režimo metu prof. Tumėnas pirmininkavo Katalikų Veikimo Centrui, vertėsi advokatūra ir profesoriavo universitete. Buvo Katalikų Mokslų Akademijos narys.

A. Tumėnas buvo giliai inteligentiškas, kiaurai civilizuotas, pirmaeilis advokatas, valstybininkas, politikas, visuomenininkas, kultūrininkas, mokslininkas, rezistentas. Tokių tautoje maža. Jis dar ilgai švies mums savo didžiu asmeniu ir darbais.

VYSKUPAS PRANCIŠKUS BŪČYS
1872.VII.20 - 1951.X.25

Šalia didelių nuopelnų tautai ir Bažnyčiai, vyskupas Pranciškus Petras Būčys, MIC yra suvaidinęs ir lietuvių krikščioniškos demokratijos istorijoje svarbų ir išskirtinį vaidmenį. Kartu su prel. Jonu Mačiuliu-Maironiu ir prel. Jakštu-Dambrausku vysk. Būčys yra autorius pirmosios Lietuvos Krikščionių Demokratų Partijos programos, kurią jis surašė dar prieš Vilniaus seimą 1905 m. gruodžio mėn. Šiemet nuo jo mirties sukako jau 35 metai.

Vysk. P. Būčys gimė Šilgaliuose, Slavikų parapijoje, Kudirkos Naumiesčio apskrityje. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje ir baigė Seinų kunigų seminariją. Petrapilio kunigų akademijoj gavo teologijos kandidato ir magistro laipsnius, o po studijų Šveicarijos Fribourge teologijos doktoratą. Vėliau profesoriavo Seinų kunigų seminarijoje ir Petrapilio dvasinėje akademijoje kaip ekstraordinarinis ir ordinarinis profesorius. Kurį laiką buvo tos akademijos prorektorius ir ėjo rektoriaus pareigas.

1909 m. vysk. Būčys įstojo į Marijonų vienuoliją ir dviem laikotarpiais buvo jos generolu. 1922 m. įkūrus Lietuvos universitetą, buvo jo teologijos katedros vedėjas, ordinarinis profesorius, teologijos-filosofijos katedros dekanas, prorektorius ir rektorius.

1930 m. jis buvo Romoje konsekruotas Rytų apeigų vyskupu ir paskirtas rūpintis rusų katalikų reikalais. Nuo pat jaunystės vysk. Būčys dirbo ir spaudos darbą — buvo visos eilės knygų autorius, bendradarbiavo gausybėje laikraščių ir žurnalų, tarp jų ir "Tėvynės Sarge", buvo kelis metus "Draugo" redaktorius Amerikoje. Jau Vokietijoje atgaivintame "Tėvynės Sarge" vysk. Būčys yra paskelbęs savo atsiminimų. Mirė ir palaidotas Romoje.

VINCAS ŠMULKŠTYS
1892.X.15 - 1965.IX.15

Vincas Šmulkštys gimė vidutinio ūkininko šeimoje, kurioje buvo šeši berniukai ir trys mergaitės. Vyriausias brolis Antanas 1909 m. vasario 22 d. įšventintas kunigu ėmėsi rūpintis kitais šeimos nariais. Vienas brolių jau baigęs Seinų kunigų seminariją, Šventežerio, Lazdijų apskrityje, ežere prigėrė. Vincas privačiai mokėsi Marijampolėje. 1913 m. Vilniuje baigė buhalterijos kur-

sus. Tais pat metais jis buvo pašauktas atlikti rusų kariuomenėje karinę prievolę. Jam esant kariuomenėje kilo pirmasis pasaulinis karas. Pačią pirmąją karo dieną Šmulkštys buvo paimtas į austro - vengrų nelaisvę. Dalinyje rusų buvo mažai, daugiausiai lietuviai ir lenkai. Tai paaiškėjus, jie buvo išskirstyti ūkininkams žemės ūkio darbams. Pas ūkininkus dirbo ir Vincas, kur jis išbuvo visą karo metą, visai gerai maitinamas.

Karui 1918 m. pasibaigus, tų metų lapkričio 25 d. jis grįžo Lietuvon. Organizuojant Lietuvos kariuomenę jis 1919 m. stojo į ją savanoriu. Tų metų kovo 11 d. buvo priimtas į Lietuvos Karo Mokyklos I-ją laidą. Rusų kariuomenėje gerai išmankštytas ir jau turįs kario patyrimą, Vincas buvo paskirtas Karo mokyklos kuopos viršila. 1919 m. liepos 6 d. jis buvo pakeltas į pirmąjį karininko laipsnį ir paskirtas kariuomenės vado gen. Silvestro Žukausko adjutantu. Dar būdamas kariuomenėje, St. Seimo rinkimuose Šmulkštys buvo į seimą išrinktas krikščionių demokratų sąraše.

Seimo atstovas Šmulkštys labai pozityviai reiškėsi svarstant įvairius įstatymų projektus, ypatingai valstybės konstituciją ir žemės reformos įstatymą. Pasibaigus Steigiamojo Seimo darbams, Šmulkštys studijavo Miuncheno aukštoje prekybos mokykloje. Baigęs studijas jis kuri laiką dirbo valstybinėje spaustuvėje ir nuo 1931 m. Lietuvos banke.

1930 m. gegužės mėn. Šmulkštys susituokė su Magdalena Kisieliūte. Santuoką palaimino Vinco pusbrolis kun. A. Steponaitis. Gyvendamas Kaune jis administravo kun. Antano namus, netoli Kauno radijo stoties. Lietuvą ištikus rusų bolševikinei okupacijai, jie pasitraukė į Vakarus ir galutinai apsistojo Evanston, Ill. mieste.

V. Šmulkštys visą savo gyvenimą buvo nuoširdus ir veiklus krikščionis demokratas, juos dar ir rėmęs stambesnėmis finansinėmis sumomis. Mirė ištiktas širdies smūgio 1965 m. Našlė Magdalena, kuri yra lygiai nuoširdi LKDS ir kultūrinių užmojų rėmėja, ir dabar gyvena Evanstone. **B.Ž.**

EDUARDAS TURAUSKAS
1896.X.30 - 1966.IX.12

Šių metų rugsėjo 12 d. suėjo 20 metų nuo Eduardo Turausko mirties. Ši sukaktis primena mums tą taurų ir savo veikla stipriai

pasireiškusį lietuvį, kataliką, politiką. Turauską prisimename kaip vieną pirmųjų ateitininkų, vėliau jų vadų, visuomenininką, žurnalistą ir diplomatą bei politiką.

Turauskas buvo gimęs Andriejave, Kretingos apskrityje. Mokėsi Andriejave ir Telšiuose. 1917 m. baigė Voronežo lietuvių gimnaziją. Vėliau studijavo Petrapilyje, kur buvo veiklus ateitininkuose, buvo Liaudies Sąjungos sekretorius ir lietuviškų laikraščių bendradrbis. 1918 m. grįžęs į Lietuvą, buvo Spaudos biuro redakcinio skyriaus vedėjas ir pirmosios Katalikų Veikimo centro valdybos narys. Kiek vėliau Fribourge, Šveicarijoje, studijavo filosofiją. Vėliau tarnavo Berne Lietuvos pasiuntinybėje. 1923 m.g rįžęs į Lietuvą, po teisių studijų Paryžiuje, Turauskas buvo išrinktas trečiojo seimo nariu. Po to buvo Ryto vyr. redaktorium, ELTOS direktorium, nepaprastu pasiuntiniu ir įgaliotu ministertiu Jugoslavijai ir Rumunijai. Vėliau Lietuvos delegatas prie Tautų Sąjungos ir patarėjas Berno pasiuntinybėje. Po karo beveik 20 metų gyveno Paryžiuje, kur ir mirė.

Paryžiuje gyvendamas, Ed. Turauskas labai plačiai veikė lietuvių politiniame ir visuomeniniame darbe. Dalyvavo veiksnių konferencijose Berne ir Paryžiuje, tarptautiniuose krikščionių demokratų sambūriuose atstovavo LKDS, buvo lietuvių žurnalistų pirmininkas ir lietuvių federalistų sambūrio vadovas. Dalyvavo Lietuvių Katalikų Mokslų Akademijos drbuose, ateitininkų kongresouse, Pax Romana veikloje.

JONĄ TOTORAITĮ PRISIMENANT
1905.VII.24 — 1974.V.?

Šiais metais gegužės mėnesį sukanka 12 metų, kai Medeline, Kolumbijoje Jonas Totoraitis, matavęs visą savo gyvenimą krikščioniškų idėjų mastu, staiga užbaigė bekompromisinį lietuvio kataliko kelią, palikdamas mums ryškų savo darbų prisiminimą. Jis gimė 1905 m. liepos 24 d. Verpikų kaime, Šakių apskrity ir ten augo kartu su savo septyniais broliais ir seserimis. Baigęs Marijonų gimnaziją Marijampolėje, studijavo teisę Vytauto Didžiojo universitete Kaune, kurį baigė 1934 m. Po to dirbo kaip teismo kandidatas apygardos teisme Kaune ir apylinkės teisėju Raseiniuose. 1937 m. rudenį išlaikė teisėjo egzaminą ir padavė prašymą teisingumo ministeriui leisti verstis privačia

praktika. Gavęs leidimą, tais pačiais metais pradėjo advokato darbą Raseiniuose. Netrukus po to (1938 m.) vedė dantų gydytoją Petronelę Leimonaitę, žinomo ateitininkų, pavasarininkų ir lietuvių bendruomenės veikėjo seserį. Pirmosios boplševkų okupacijos metu turėjo slapstytis nuo okupantų, kurie ieškojo jo suimti. Draugų padedamas, pabėgo į Vokietiją, bet negavęs ten politinio prieglobsčio, turėjo grįžti į Lietuvą ir toliau slapstytis. Jo šeima buvo saugoma ir dažnai tardoma. Pagaliau jo žmonai pavyko gauti leidimą "repatrijuoti" į Vokietiją. Tada ir jis išvyko kartu su ja ir mažu sūneliu. Po karo 1948 metų kūčių dieną Totoraičių šeima išvyko iš Vokietijos į Kolumbiją.

Dar būdamas gimnazijoje, Totoraitis buvo veiklus ateitininkas, Marijampolės moksleivių ateitininkų skyriaus valdybos narys. Pradėjęs studijas, įstojo į ateitininkų studentų Vytauto klubą. Po kurio laiko jis, kartu su kitais ateitininkais studentais ėmėsi iniciatyvos įsteigti ateitininkų korporaciją Iustitia. Ši studentų korporacija buvo įsteigta 1930 m. Totoraičiui teko vadovauti šiai korporacijai, kai jis buvo išrinktas jos pirmininku. 1932 m. jo ir kitų aktyvių šios korporacijos narių iniciatyva, energingai prisidedant studentėms teisininkėm ir ekonomistėms, buvo įsteigta atskira ateitininkių korporacija Fideles Iustitiae. Totoraitis taip pat buvo aktyvus pavasarininkų organizacijoje. Būdamas studentu dažnai skaitė jiems paskaitas, dirbo sekretorium centro valdyboje ir vėliau, pradėjęs Raseiniuose profesinį darbą, dalyvavo pavasarininkų veikloje.

Tuoj po karo Vokietijoje Totoraitis dalyvavo Vliko veikloje, o atvykęs į Kolumbiją, suorganizavo ten Lietuvių krikščionių demokratų būrelį ir palaikė ryšius su šia organizacija Jungtinėse Valstybėse.

Jis įsteigė ir ateitininkų sendraugių skyrių ir jam vadovavo. Taip pat veikė lietuvių benduromenėje, buvo perrenkamas į bendruomenės Medelino skyriaus valdybą. Nesvetimi jam buvo ir šio miesto lietuvių koplyčios reikalai. Jis ilgus metus dalyvavo Medelino lietuvių chore.

Totoraičiui ypač rūpėjo lietuviškas jaunimas, ne tik Lietuvoje, kur jis aktyviai veikė katalikų jaunimo organizacijose, bet jam dar labiau rūpėjo jaunimo reikalai atsidūrus šiapus Atlanto. Todėl jis ilgus metus dirbo Medelino lituanistinėj mokykloj ir jai vadovavo. Jis ne tik ten dėstė, bet netgi kitų lietuvių vaikus vežiodavo

į šią mokyklą. Besirūpinant kitais, jam dar labiau rūpėjo sava šeima. Todėl jis savo dukrą atsiuntė studijuoti į Jungtines Valstybes, į Anhursto kolegiją, kad ji galėtų būti lietuviškoje aplinkoje ir bendrauti su kitomis lietuvaitėmis, gyvendama Putnamo seselių globojamame bendrabuty. Šią vietą jis parinko savo dukrai ir dėl lietuviškos aplinkos ir dėl krikščioniško auklėjimo, kuris jam buvo nepaprastai svarbus. Savo sūnų, baigusį inžineriją katalikų universitete Medeline, jis taip pat atsiuntė specializuotis į Jungtines Amerikos Valstybes savo idėjos draugų globoje.

Reikia pažymėti, kad visi jo artimi draugai buvo lietuvių katalikų organizacijų dalyviai. Netgi jo pasirinkta gyvenimo draugė ne tik žymaus visuomenininko ir katalikų veikėjo sesuo, bet ir ji pati buvo veikli ateitininkė, vadovavo Gajos korporacijos studentėms. Taip jis rinkosi sau draugus dėl bekompromisinių įsitikinimų savo idealų nepalyginamąja verte — nediskutuojama ir nepakeičiama.

Jo laisvalaikis irgi buvo skiriamas tiems patiems idealams — Lietuvoj ir Kolumbijoj jis bendradarbiavo lietuviškoj katalikiškoj spaudoj (Ateitis, XX Amžius, Vytis, Tėviškės Žiburiai, Draugas ir k.) ir uoliai skaitė tos pačios krypties spaudą, įsigijo nemažą lietuvišką biblioteką.

Šių dienų nuotaikose, kai dažnai sutinkame manančių, kad yra dvi "teisybės", ir kad, besikeičiant medžiaginiam pasauliui, keičiasi ir principai, gera prisiminti asmenį, kuriam aukščiausi idealai yra kaip saulė — patekanti kartais tarp debesų, kartais žydriam danguj, vasarą anksti rytą ir žiemą, vos priešpiečiais, bet visada ta pati. Toks asmuo buvo Jonas Totoraitis. (Č.M.)

DR. PETRAS KARVELIS
1897.VI.29 - 1976.VIII.10

Šiemet sukako jau dešimt metų kai iš mūsų gretų pasitraukė Dr. Petras Karvelis, mūsų idėjos draugas, tautos, valstybės ir visuomenės vyras, mūsų partijos vadas. Tai buvo gilus teisininkas, žymus ekonomistas ir aukštai iškilęs valstybininkas., kuriam krikščioniškoji pasaulėžiūra buvo gyvenimo kelrodis, veiklos įkvėpėja, idealų mokytoja ir dvasinių jėgų šaltinis.

Dr. Karvelis buvo sūduvis, kilęs nuo Marijampolės. Rusijos tremtyje karo metu baigė M. Yčo lietuvių gimnaziją ir labai

aktyviai dalyvavo tremties visuomeninėje veikloje. 1918 m. grįžęs į Lietuvą buvo Lietuvos Krikščionių Demokratų Partijos gen. sekretorium. Gyvai reiškėsi Lietuvos atstatymo darbuose aukštose pareigose: Valstybės Taryboje, ministerių tarybos spaudos ir informacijos biure ir kt.

1919 - 23 m. studijavo Berlyno, Müncheno ir Breslavo universitetuose ir mokslus baigė valstybinių mokslų daktaro laipsniu. Vėl grįžęs į Lietuvą, Karvelis įsijungė į finansų ministerijos veiklą, kur ėjo įvairias pareigas. Tais pačiais metais jis išrenkamas LKDP pirmininku, o kitais metais Lietuvos seimo nariu. Seimui įsteigus Žemės Banką, Dr. Karvelis paskiriamas jo direktorium. Vėliau Dr. L. Bistro ministerių kabinete jis finansų ministeris. Trumpai tas plačias pareigas ėjo ir perversminėje A. Voldemaro vyriausybėje.

Smetonos režimo metu Dr. Karvelis labai aktyviai dirbo įvairiose ekonominėse organizacijose, dalyvavo tarptautiniuose suvažiavimuose ir pan. Po karo Dr. Karvelis be poilsio dirbo Lietuvos laisvinimo darbą VLIKe ir šalia jo iki pat mirties. Jo veikla pasižymėjo giliu tarptautinės politikos pažinimu, lietuviškųjų reikalų supratimu, pasiaukojimu ir principingumu. Jis lygiai visą savo gyvenimą tarnavo krikščioniškajai demokratijai, uoliai bendradarbiaudamas su centro komitetais.

DR. ZENONAS DANILEVIČIUS
1915.V.13 - 1981.IV.15

"Dr. Zenonas Danilevičius, galima drąsiai sakyti, buvo spalvinga ir šakota asmenybė. Jis buvo ypatingų gabumų, dvasios ir širdies apdovanotas. Kas gi nėra girdėjęs jo vardo, kas nėra girdėjęs jo ugningų, jaunatvės polėkiais liepsnojančių kalbų, raginančių prie didelių tautos vadavimo darbų, ginančių principus. Tai buvo taurus, sąmoningas drąsus ir aukšto išsilavinimo lietuvis."

Taip rašė apie Dr. Danilevičių jam mirus "Tėvynės Sargas". Tai buvo labai tikslios, bet nepilnos pastabos. Tai buvo gražūs žodžiai pagerbti per anksti mirusiam vienminčiui.

Iš profesijos Dr. Danilevičius buvo medicinos gydytojas, kuris joje išvarė labai skirtingą ir giliai prasmingą vagą. Daug metų jis buvo Amerikos Medicinos Draugijos — American Me-

dical Association — žurnalo vyresnysis redaktorius. AMA tai turbūt pati įtakingiausia profesinė organizacija Jungtinėse Valstybėse turinti didžios įtakos ir kitų kraštų gydytojams ir jų organizacijoms. (80,000 žurnalo skaitytojų gyveno už JAV ribų). Tą darbą dirbdamas Dr. Danilevičius tai pat labai naudingai pasitarnavo Lietuvos ir lietuviškųjų reikalų populiarinimui pasaulyje ir ypač Amerikoje.

Tačiau Dr. Z. Danilevičius labai prasmingai pralaužė profesinius rėmus kūrybinga visuomenine veikla, kur jo nuopelnai didžiai ryškūs. visą gyvenimą aktyvus krikščionis demokratas ir ateitininkas, Dr. Danilevičius aktingai reiškėsi Registruotoje Lietuvių Bendruomenėje, Amerikos Lietuvių Taryboje, Katalikų Federacijoje, Lietuvos Vyčiuose ir kt.

Dr. Z. Danilevičius buvo taurus patriotas, iškilus kalbėtojas, pasiaukojęs visuomenininkas, draugiškas, tiesą mylįs, tolerantiškas, šviesios nuotaikos vyras. Per gyvenimą jis ėjo skleisdamas šviesą ir tarnaudamas gėriui. Jo dar ilgai pasigesime.

STASYS LUŠYS
1903.VIII.31 - 1980.XII.17

Vieniems metams prabėgus nuo Stasio Lušio mirties (o dabar jau penkeriems), "Tėvynės Sargas" rašė: "Ir šiandieną matome, kad jo mirtis padarė nemažą spragą išeivių politinėje veikloje. Ta jo veikla kilo iš tautinio ir krikščioniško sąmoningumo ir jo gilios tėvynės meilės. Jo stiprus intelektas, jo gyva orientacija ir politinis bei moralinis principingumas sudarė jo tvirto charakterio pagrindus, kuriais rėmėsi jo visuomeninė veikla. Jo pasirinktose veikti organizacijose jis nebuvo eiliniu nariu, o visur iškilo į nesavanaudišką vadovavimą. Jo idėjinis bei pasaulėžiūrininis principingumas padarė jį veiklų ateitininką, vieną ateitininkų vadų..."

Visas turtingas ir prasmingas Stasio Lušio gyvenimas buvo skirtas Lietuvai ir krikščioniškajai demokratijai. Jis gimė Vaišnorių kaime, Šiaulių apskrityje. 1925 m. baigė Šiaulių gimnaziją ir 1930 m. VDU teisių fakulteto ekonomikos skyrių.

1941 m. Laikinoji Lietuvos vyriausybė jį paskyrė Prekybos, pramonės ir amatų rūmų pirmininku. Jis pareigas ėjo iki 1944 m. Tuo pačiu metu labai aktyviai dalyvavo Lietuvos laisvės po-

grindžio veikloje, nebodamas jokių pavojų savo asmeniui. 1941 m. tautos sukilimo Lietuvos nepriklausomybės atstatymo autorius. 1943 m. spalio 14 d. krikščionių demokratų vardu pasirašė VLIKo paruoštą slaptą memorandumą Vakarų valstybėms.

Stasys Lušys visuomenėje veikė nuo pat jaunystės. 1926 - 27 m. buvo MAS pirmininkas. 1927 - 29 m. SAS pirmininkas. 1945 - 48 m. vadovavo LTB Regensburgo apygardai, Atvykęs Amerikon (1948 m.) pradžioje Bostone vėl veikė LTB, buvo vienas iš Bostono Lituanistinės mokyklos steigėjų 1954 - 56 m. buvo BALFo reikalų vedėju New Yorke.

Tuo pačiu metu S. Lušys labai aktyviai veikė ir Lietuvos laisvinimo bei krikščionyse demokratuose. 1950 - 58 m. jis buvo LKDS centro komiteto vicepirmininkas. 1953 m. Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) kongrese buvo išrinktas tos organizacijos tarybos nariu ir vykdomojo komiteto vicepirmininku.

1963 - 64 m. Lušys buvo politinių grupių susijungimo VLIKe komisijos narys, o 1964 - 68 m. VLIKo valdybos pirmininko pavaduotojas. 1974 m. Lietuvos laisvinimo darbo konferencijos White Plains referentas apie santykius su pavergtąja tauta. Ilgametis VLIKo tarybos politikos ir teisių komisijos pirmininkas. Nuo 1973 m. iki mirties vėl LKDS centro komiteto vicepirmininkas.

Kaip minėjome visas Lušio gyvenimas ir veikla buvo skirtas Lietuvai ir jos kovai už laisvę. Jis buvo labai šviesi, veikli, poziatyvi ir kūrybinga asmenybė, kurių reta.

-o-

Šiemet sukanka apskritesnės mirties sukaktys ir kitiems vienmin̆čiams, kuriuos neseniai prisiminėme ir paminėjome "Tėvynės Sargo" puslapiuose kitomis progomis.

Albinui Gražiūnui šiemet sukaktų 80 metų amžiaus sukaktis. Vienok jį prisimename jo 15 m. mirties sukakties proga. (1906.X.13 - 1971.VII.6). Jo netekimą jaučiame ir šiandien ir jausime dar ilgai. Jis buvo išskirtinai šviesi, maloni, kūrybinga ir principinga asmenybė. Per gyvenimą jis ėjo mindamas giliai prasmingas pėdas kaip žurnalistas, rašytojas lituanistas, mokytojas, politikas, visuomenininkas, kultūrininkas. Ilgametis LKDS

centro komiteto narys, "Tėvynės Sargo" redaktorius, krikščionių demokratų ideologas.

Dr. Vladas Litas mirė tais pačiais 1971 m. (1909.IV.10 - 1971.I.15). Tais metais netekome net kelių brangių vienminčių. Dr. Litas buvo mokslininkas (gamtos mokslų daktaras, geografas), ir visuomenininkas (VLIKo narys, Vasario 16-sios gimnazijos direktorius). Su krikščioniškąja demokratija jis sutapo pilnai. Joje jis matė politinių ir socialinių problemų išsprendžius. Vokietijoje buvo artimas prel. M. Krupavičiaus bendradarbis, jo atsiminimų užrašytojas.

Dr. Leonas Bistras (1890.X.20 - 1971.X.18) savo kūrybinę viršūnę pasiekė krikščionių demokratų valdymo laikais. Tame trumpame laikotarpyje jis sužibo kaip valstybininkas (ministeris, ministeris pirmininkas), politikas (LKDP vadas, jos pirmininkas), profesorius ir žurnalistas. Mirė sulaukęs gilios senatvės, bet pakirsta sveikata po ilgų kančių Sibire ir persekiojimo tėvynėje. Taigi šiemet minime jo mirties 15 m. sukaktį. Dr. Bistras Lietuvos atsikūrimo laikotarpyje buvo vienas pagrindinių jos atkūrėjų ir gal artimiausias prel. M. Krupavičiaus bendradarbis. Jo kūryba savo tautai ir valstybei buvo nutraukta pačiame jo amžiaus stiprume, tačiau jo pėdos Lietuvos gyvenime ir krikščionių demokratų veikloje niekuomet visai nebus užpustytos.

Antanas Repšys (1908.II.1 - 1971.VI.12) buvo ketvirtas iškilus vienmintis miręs 1971 m. Kaip Dr. Bistras nepriklausomoje Lietuvoje, taip A. Repšys Amerikoje buvo artimiausias jau gyvenimo saulėlydyje prel. M. Krupavičiaus bendradarbis. A. Repšys visą savo didį visuomenininko talentą, jėgas ir energiją atidavė katalikų visuomeninei veiklai. Visą gyvenimą buvo uolus ateitininkas, jų vadas moksleiviuose, studentuose, Vytauto klube. Lygiai uolus krikščionis demokratas, jų steigėjas Amerikoje, centro komiteto narys, Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų steigėjas ir globėjas, Leono XIII Fondo darbuotojas. Uolus VLIKo ir ALTo veikėjas ir rėmėjas.

Dr. Eliziejus Draugelis (1888.IV.11 - 1981.X.8) buvo prez. A. Stulginskio ir prel. M. Krupavičiaus bendraamžis ir bendradarbis. Lietuvos valstybės atkūrimo darbe. Medicinos gydytojas, ministeris, ateitininkų kūrėjas, Steigiamojo ir kitų seimų narys, Lietuvos Ūkininkų Sąjungos pirmininkas, Raudonojo Kryžiaus vadovybės narys. Laikraščių redaktorius ir bendradarbis. Lietuvą

SAKAS APIE VAILOKAITĮ

Lietuviškam organizaciniam gyvenime yra prigijęs gražus paprotys vienu ar kitu būdu paminėti mūsų tautai, jos kultūrai ir visuomenei nusipelniusių asmenų amžiaus ar darbų sukaktis. Toli gražu ne visų tautos narių įnašas kultūrai ir kitoms jos gyvenimo sritims yra vienodas. Laiko bėgyje pradingsta daug vardų, neminimi jų darbai, nes jie praeina per gyvenimą tartum šešėliai, nepalikdami jokių gilesnių ir ryškesnių pėdsakų. Kodėl taip yra, čia ne vieta aiškintis. Tačiau yra žmonių, kurie tiek gyvi būdami, tiek amžinybės slenkstį peržengę, ir po daugelio metų tarsi šviesūs žibintai spindi ateities kartoms savo gražiu gyvenimo ir darbo pavyzdžiu. Tokius žmones dera ir verta prisiminti ir juos vienu ar kitu būdu pagerbti, nes iš jų mokomės ir aukos dvasios,

---

atkuriant organizavo ligonines, dalyvavo savivaldybėse, buvo Marijampolės burmistru, Valstybės Tarybos nariu. Dr. Draugelis visur reiškėsi labai pozityviai ir kūrybingai. Išeivijoje daug metų gyveno Brazilijoje, kur buvo gyvai įsijungęs į lietuvišką visuomeninį bei kultūrinį gyvenimą. Ten ir mirė sulaukęs 93 metų amžiaus, pragyvenęs visus savo bendraamžius.

-o-

Prisimintinas šiemet ir prof. **Vladas Jurgutis** (1885.XI.5 - 1966.I.9) tik keliomis dienomis jaunesnis už Mykolą Krupavičių, nuo kurio mirties š.m. pradžioje suėjo 20 m. Prof. Jurgučio nuopelnai yra milžiniški Lietuvos finansų srityje — tiek praktikoje Lietuvos Banko darbe, tiek moksle Lietuvos universitete. Tačiau jis veikė ir politikoje: buvo LKDP centro komiteto narys, Steigiamojo Seimo narys, užsienio reikalų ministeris. Jurgutis už savo įsitikinimus buvo kalintas nacių ir kentėjo nuo bolševikų. Plačiau jo asmenį prisiminėme 1985 m. minint jo gimimo 100 metų sukaktį.

A. Erdvilas

ir pasišventimo dirbti savajai tautai ir jos šviesesnei ateičiai. Vienkartiniai vieši, dažniausiai jau mirusių prisiminimai, kad ir gražiai suorganizuoti, yra tik trumpalaikiai prisiminimai ir pagarbos pareiškimai. Išliekančios ir istorinės reikšmės turi parašytos knygos ar veikalai, kuriuose jau plačiau ir giliau apžvelgiamas žmogaus gyvenimo nueitas kelias ir jo įnašas tautos gyvenime.

Galime pasidžiaugti, kad jau turime nemaža parašytų knygų apie negrįžtamai iškeliavusius ir mūsų tautai daug nusipelniusius asmenis, kurie yra padarę didelį įnašą į vienokią ar kitokią gyvenimo sritį. Kiek daugiau tokio pripažinimo ir įvertinimo yra susilaukę mūsų žymieji valstybininkai, politikai, kariai, švietimo ir spaudos darbininkai, organizacijų kūrėjai ir pirmūnai, na, ir apskritai kultūrininkai. Pastariesiems dar ir gyviems esant, įvairiais būdais viešos pagarbos ir įvertinimo nestokojame, o jiems negrįžtamai iškeliavus į anapus, taip pat neužmirštame. Tai gražu.

Tačiau, deja, iki šiol lietuviškam gyvenime yra veik visai pamiršti tie, kurie ypač Nepriklausomybės pradžioje, taip pat ir vėliau, buvo neužmirštami Lietuvos ekonominės nepriklausomybės kūrėjai, kuri buvo pagrindas ir ramstis politinės nepriklausomybės.

Vienas iš ryškiausių šios srities veidų yra kun. Juozas Vailokaitis. Apie jo gyvenimą ir veiklą parašė išsamią ir vertingą knygą diplomuotas ekonomistas Jonas Sakas - Sakevičius, vienas iš gausaus būrio Vailokaičio bendradarbių. Knyga kukliai pavadintas "Kunigas Juozas Vailokaitis".

Kasgi iš tikrųjų buvo tas retas kun. Juozas Vailokaitis? Daugeliui eilinių tautiečių jis buvo žinomas ne tiek kaip pavyzdingas ir geras kunigas, bet kaip Lietuvos milijonierius. Tik arčiau jį pažinusieji, tiek jo bendraminčiai, tiek ir jaunesnieji, ypač ekonomistai, kurie jau brendo Nepriklausomos Lietuvos pavėsyje ir domėjosi jos ekonominiu gyvenimu, pamatė ir suprato, kad tai buvo nepaprastai plačių užmojų, praktiško ir įžvalgaus proto žmogus, paties Kūrėjo apdovanotas ne vienu talentu. Ir tuos talentus jis neužkasė, bet juos visapusiškai ir plačiai panaudojo Lietuvos žmonių gerovei ir pažangai. Jis — spaudos darbininkas, visuomenės veikėjas, politikas, švietimo puoselėtojas ir, pagaliau, svarbiausia, daugelio ūkinių įmonių organizatorius, atseit — ekonominės krašto gerovės pradininkas.

Jau pats faktas, kad kun. Vailokaitis, dar būdamas klieriku Seinų Kunigų seminarijoje, suorganizavo slaptą knygyną ir lietuviškų knygų skaitymą, ir vėliau, perėmęs seiniškio "Šaltinio" redaktoriaus postą, ne tik pagerino pablogėjusius laikraščio finansus, bet ir sugebėjo pakelti laikraščio prenumeratorių skaičių iki 15,000, rodo, ne tik jo sugebėjimą, bet ir reikšmę, kokią jis teikė spaudai ir apskritai žmonių švietimui. Ne tik kitus traukė į spaudos darbą, bet ir pats uoliai dirbo. Vien "Šaltinyje" išspausdintų jo straipsnių sąrašas siekia 256, neskaitant jo nepasirašytus straipsnius. Nepriklausomybės laikais Vailokaičio rūpestis ir dėmesys švietimui buvo labai realus. Jis troško,kad atgimstanti Lietuva galimai greičiau susilauktų daugiau aukštąjį mokslą baigusių žmonių, kurie dirbtų ir stiprintų savąjį kraštą. Ir tam tikslui jis dosniai yra parėmęs studijuojantį ir finansinės paramos reikalingą jaunimą stipendijomis.

Kaip visuomenininkas ir politikas kun. Vailokaitis reiškėsi ne tik gyvendamas Petrapilyje, bet ir Nepriklausomoj Lietuvoj būdamas Katalikų Veikimo Centro pirmininku, Ateitininkų Susišelpimo Fondo valdybos nariu, Steigiamojo Seimo, pirmojo ir antrojo Seimų nariu, atstovaudamas Ūkininkų Sąjungą.

Ypatingą vietą kun. Vailolkaitis užima kaip ekonomistas ir Lietuvos ekonominės nepriklausomybės kūrėjas. Kiek jam tie reikalai rūpėjo ir kiek jais sielojosi, parodo jo kalbos Steig. Seimo posėdžiuose ūkio ir ekonominės politikos klausimais, kuriuose jis įžvalgiai pasisakydavo dėl ūkinio gyvenimo liečiančių įstatymų projektų. Kalbėjo jis tais klausimais net 128 kartus. Kartu jis energingai ėmėsi praktiško darbo organizuodamas privačias ūkines įmones, kad tik jos nepatektų svetimšaliams. Ir darbas čia nebuvo lengvas, nes jau nuo senų laikų prekyboj, pramonėj ir apskritai versluose buvo įsigalėję veik vieni svetimtaučiai, kuriuos istorinės Lietuvos valdovai ne tik kvietė į kraštą, bet ir sudarė palankiausias sąlygas įsigalėti, suteikdami įvairias lengvatas ir privilegijas.

Iš visos eilės kun. Vailokaičio, neretai ir su broliu Jonu, ekonomistu, įsteigtų įmonių iki Lietuvos okupacijos veikė trys: 1) Ūkio Bankas kredito srityje su 27 skyriais įvairiuose krašto miestuose, 2) Plytų gamybos įmonė Akc. B-pvė "Palemonas" su keliomis plytinėmis ir 3) Metalo apdirbimo įmonė Akc. B-vė "Metalas". Be šių įmonių Vailokaičiai įsteigė mėsos perdirbimo

fabriką Akc. B-vę "Maistas", kurią vėliau perėmė vyriausybės sukurta organizacija, ir prisidėjo prie cukraus pramonė įkūrimo. Ūkio Bankas buvo ne tik visų įmonių administracinis ir finansinis centras, bet jis, kaip teigia prof. V. Jurgutis, "nemaža prisidėjo prie lito valiutos krašte įvedimo ir jo kurso palaikymo" (V. Jurgutis, "Bankai" psl. 296). Kokią reikšmę visos Vailokaičių įmonės turėjo krašto ūkiui, klausimas labai platus. Jis minėtoje J. Sako knygoje detaliau aptartas.

Suglaustai tariant, ekonominiam ir ūkiniam Nepr. Lietuvos atkūrtimui ir jos stiprėjimui kun. Vailokaičio įnašas yra išskirtionai reikšmingas. Tam jis paskyrė didžiausią savo turininga gyvenimo dalį. Joks objektyvus istorikas to paneigti negalės.

Baigiant dar apie J. Sako knygą. Vienas iš didžiausių Nepr. Lietuvos ekonomistų prof. V. Jurgutis savo paskaitų studentams metu neretai primindavo, kad "ekonomistai yra faktų vergai,", atseit, svarstant ar rašant apie ekonominį gyvenimą ar jos veikėjus, reikia išeiti iš turimų realių ir konkrečių faktų. Kun. J. Vailokaičio knygos autorius J. Sakas matyt prisiminė šį jo mokytojo pasakymą. Jo parašyta knyga apie kun. Vailokaitį ir jo veiklą yra paremta faktais, kuriuos surinkti esamomis sąlygomis nebuvo lengva, reikėjo dėti nepaprastai daug darbo, laiko ir padaryti nemaža asmeniškų išlaidų važinėjant po šį platų kraštą ir renkant reikalingą medžiagą, nes šaltiniai okupuotoj Lietuvoj neprieinami. Teko matyti, kad autorius tos medžiagos surinko žymiai daugiau, negu jos tilpo knygoj. Vienok jis sugebėjo atrinkti pačius reikšmingiausius ir esminius kun. Vailokaičio gyvenimo ir veiklos įvykius ir bruožus ir taupiu žodžiu perduoti skaitytojui. Ši knyga verta, kad ją įsigytų ir skaitytų visi, kuriems Nepriklausomos Lietuvos gyvenimas ir jo kūrėjai yra ir jų gyvenimo dalis. Knygos autorius J. Sakas yra vertas gilios padėkos ir pagarbos už atliktą reikšmingą ir reikalingą darbą. Taip pat tenka pripažinti kreditą ir knygos leidėjui — Leono XIII-jo Literatūros Fondui.

Būtų gera, kad ir kiti Lietuvos ekonominės nepriklausomybės kūrėjai, kurių ne vienas taip pat yra įnešęs didelę dalį į ekonominį gyvenimą, susilauktų panašią, kaip J. Sako, knygą.

P. K.

Jonas Sakas - Sakevičius. KUNIGAS JUOZAS VAILOKAITIS. Žurnalistinė, visuomeninė, politinė ir ekonominė veikla. Popiežiaus Leono XIII-jo Fondo leidinys. Išspausdinta 500 egz. Kaina $8.0

NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS ISTORIJA TAUTININKO AKIMIS

DR. KAZYS ŠIDLAUSKAS

Istorikas Jonas Švoba parašė "Seiminę ir prezidentinę Lietuvą", kurią jo politiniai draugai pavadino nepriklausomos Lietuvos istorija. Tokią istoriją buvo apsiėmę parašyti keli kiti lietuvių išeivijos istorikai, kurie nuėjo į amžinybę nebaigę savo darbų.

Reikia pasakyti, kad Jonas Švoba savo veikale išlaiko istoriko objektyvumą, aprašinėdamas įvairius Lietuvos nepriklausomo gyvenimo įvykius, tik man sukėlė abejonę kiek jo knygoje panaudoti faktai gali išlaikyti istorinę kritiką.

Autorius savo veikale daugiausiai pasiremia Aleksandro Merkelio monografija "Antanas Smetona", išleista New Yorke 1964 m. Šio A. Smetonos biografinio veikalo šaltinius veikalo autorius pamini bent 110 kartų, savo 398 psl. veikale. Tenka pažymėti, kad veikalo autorius išvardijo bent virš 100 kitų veikalų ir straipsnių iš Lietuvos valstybininkų pareiškimų ir atsiminimų, kuriuos jis panaudojo savo knygoje.

Jei veikalas apie Antaną Smetoną būtų jo paties parašyta biografija, tuomet tektų jo paminėtus įvykius laikyti istoriniais faktais, kol kiti tų įvykių dalyviai tų faktų nebūtų pataisę arba papildę. Dabar mes turime tik A. Merkelio parašytą monumentalų veikalą apie prez. A. Smetoną, kuriuo istorikas Švoba yra tiek daug pasinaudojęs. Reikia manyti, kad A. Merkelis, rašydamas Smetonos monografiją, turėjo tikslą pavaizduoti savo aprašomą asmenį ir jį supusius įvykius geriausioje šviesoje. Monografija buvo parašyta jau išeivijoje, praėjus 24 metams nuo Lietuvos nepriklausomybės praradimo.

Pats A. Merkelis savo veikalo autoriaus žodyje taip pasisako apie jam reikalingų istorinių šaltinių suradimą: "Ir didžiausiomis pastangomis man tepasisekė rasti tik mažą dalį reikalingų šaltinių, kuriais aš laisvai ir parankiai naudojaus nepriklausomoje Lietuvoje, rašydamas A. Smetonos biografiją."[1]

1. Lietuvių politinės partijos

Vienas iš Švobos veikalo recenzentų padarė pastabą, kad autorius, aprašinėdamas nepriklausomos Lietuvos gyvenimą, neturėjo pradėti nuo Petrapilio ir Didžiojo Vilniaus seimų laikų. Šioje savo knygos dalyje, kuri užima bent 40 psl., autorius aprašinėja lietuvių politines partijas ir jų veiklą prieš Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Galima suprasti, kad autorius norėjo parodyti kiek tos lietuvių politinės partijos tremtyje — Rusijoje, arba vėliau Lietuvoje, prieš nepriklausomybės atgavimą buvo niekam tikusios, kad jo knygos dalis apie prezidentinę Lietuvą išeitų kiek geresnė.

Negalima prikišti autoriui jokių istorinių faktų iškreipimo apie tų lietuvių politinių partijų pasireiškimą Petrapilio seime ir Didžiajame Vilniaus seime. Mes turime daug tų seimų dalyvių pareiškimų, tad tie istoriniai faktai mums nesukelia jokių abejonių.

Vienok, skaitant autoriaus pateiktus vaizdus apie tų seimų eigą, mums kyla nustebimas kaip tos lietuvių partijos Rusijos tremtyje galėjo pasidaryti tokios radikalios, kad tarp savęs nepajėgė susikalbėti kai reikalas ėjo apie bendrą tikslą Lietuvos valstybės atstatymą.

Petrapilio lietuvių seime ginčai vien dėl seimo prezidiumo sudarymo užtrukę net tris dienas. Kairiųjų grupių atstovai net du kartus buvo išėję iš seimo posėdžių salės. Kuomet seimo salėje vistiek buvo pasilikęs kvorumas ir buvo išrinktas prezidiumas, tuomet į seimo salę įžygiavo lietuvių karių sąjungos delegacija nešina raudona vėliava, kuri pareikalavo, kad būtų sudarytas kitas seimo prezidiumas, kas ir įvyko.

Kuomet seimui buvo pateiktos dvi rezoliucijos: viena reikalaujanti Lietuvai nepriklausomybės, o kita reikalaujanti Lietuvai tik apsisprendimo teisės ir kada pirmoji rezoliucija buvo seimo priimta nors ir nedidele balsų dauguma, tik 8 balsais, tuomet jau trečią kartą seimą paliko lietuvių kairiųjų partijų atstovai, įskaitant ir Santarą, giedodami internacionalą ir susirinkę į kitą posėdį priėmė savo atskirą rezoliuciją.

Atrodo, kad buvo toks nedidelis skirtumas tarp tų dviejų rezoliucijų, pareikalauti lietuvių tautai nepriklausomybės arba

leisti jai pasisakyti kada ji galės ar ji norės ar nenorės nepriklausomybės.

Didžiajame Vilniaus seime lietuvių politinių grupių antagonizmas buvęs mažesnis, negu vėliau įvykusiame Petrapilio seime, bet vistiek teko bent porą valandų ginčytis kol buvo sudarytas seimo prezidiumas.

Vėlesniais metais lietuvių politinių partijų bendradarbiavimas vokiečių okupuotoje Lietuvoje pasidaręs gana darnus, ko pasėkoje 1917 m. rugsėjo 18 - 22 d. įvyko Vilniaus lietuvių konferencija, išrinkusi Lietuvos Tarybą. Kai į tą 20 asmenų Lietuvos Tarybą buvo išrinkti net šeši kunigai, tai socialdemokratai užprotestavo ir nors kunigai pareiškė, kad jie visi iš Tarybos pasitraukią, bet jie to nepadarė, o tik dviems pasitraukus į jų vietas buvo išrinktas vienas socialdemokratas ir vienas liaudininkas.[2].

Toliau politinių grupių nesutarimai vėl pasireiškė Lietuvos Taryboje, kuri vėliau pasivadino Valstybės Taryba. Kuomet Taryba išrinko Wuertenbergo herzogą Urachą Lietuvos karaliumi, keturi kairieji Tarybos nariai iš jos pasitraukė, aiškindami, kad tokį sprendimą apie karaliaus išrinkimą galėtų padaryti tik Lietuvos Steigiamasis Seimas. Vėliau, sąlygoms besikeičiant, Taryba nutarė to karaliaus išrinkimo nutarimo nevykdyti ir tuomet į Lietuvos Valstybės Tarybą vėl sugrįžo M. Biržiška ir J. Vileišis.[3]

2. Seimų laikotarpis

Per rinkimus į Lietuvos Steigiamąjį Seimą lietuvių partijų agitacija buvusi labai žiauri. Viena partija griovusi kitos autoritetą. Autorius pamini, kad toks šviesusis Lietuvos patriotas kun. Juozas Tumas skundėsi, kad per tą rinkiminę agitaciją partijų vadai patys sugriovė savo autoritetą liaudyje. Nežiūrint kaip mes gerbiame to lietuvių tautos veterano kun. Juozo Tumo nuomonę, vistiek mums kyla mintis, kad jis tą rinkiminę kovą į Lietuvos Steigiamąjį Seimą kiek perdėtai buvo pavaizdavęs. Kitaip sunku būtų suprasti, kad tų rinkimų rezultatas nebuvo koks chaosas, o kad viena krikščionių demokratų partija į tą Lietuvos Steigiamąjį Seimą galėjo gauti visų seimo atstovų absoliutinę daugumą, t.y. 59 iš 112 atstovų, kuomet į tą seimą bent 31 partija buvo pristačiusios savo kandidatus. O į seimą išrinktų tarpe buvę bent kitų septynių partijų atstovai.[4]

Visai teisingai autorius sako, kad Steigiamasis Seimas buvo

krikščioniškos Lietuvos atspindys. Toks seimas, turėdamas krikščionių demokratų absoliutinę daugumą, turėjo ir lietuvių tautos pavedimą įkurti Lietuvoje valstybę krikščioniškosios demokratijos pagrindais. Kairiosios lietuvių politinės partijos nesutarė su krikščionims demokratais dėl Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės ir įvedimo civilinės metrikacijos.

Tenka atkreipti dėmesį į autoriaus pareikštą nustebimą, kad Tautos Pažangos partija, kurios žmonės vėliau Lietuvą valdė bent keliolika metų, nepravedė į Steigiamąjį Seimą nei vieno atstovo.[5] Autorius bando aiškinti Tautos Pažangos ir Santaros partijų pralaimėjimą nešvaria kitų partijų propaganda ir tuo būdu tų partijų intelektualai, daug pasitarnavę kuriant nepriklausomą Lietuvos valstybę, buvę palikti už krašto likimą lemiančios institucijos duru.[6]

Man rodos, kad būtų daug tikslesnis aiškinimas, kad Tautos Pažangos ir Santaros partijų programos buvo Lietuvos ūkininkų ir kitų žemdirbių tautai sunkiai suprantamos ir todėl jie jas atmetė per rinkimus į Lietuvos Steigiamąjį Seimą.

Kažkaip neaiškus autoriaus tvirtinimas, kad Steigiamajame Seime kebliausioje padėtyje buvo atsidūrę krikščionys demokratai, gavę absoliutinę balsų daugumą. Jiems buvęs duotas lietuvių tautos mandatas, kurį jie turėjo ir galėjo vykdyti, nes jie buvo gavę absoliutinę balsų daugumą. Atrodo, kad autorius būtų jau klasikinės anglosaksų demokratijos atstovas, kuriam rūpėtų kiek tą absoliutinę daugumą gavusi partija savo veikloje respektuotų kitų partijų programas. Tiesa, autorius sako, kad krikščionys demokratai stengėsi į valstybės kūrybinį darbą įtraukti ir kitas partijas ir sudarė koaliciją su valstiečių ir socialistų liaudininkų bloku.

Autoriaus visai klaidingas aiškinimas, kad "tik nustačius konstituciją, turėjo būti pagal ją renkamas seimas, kuris perimtų šalies valdymą iš Valstybės Tarybos ir jos vyriausybės." Šis teigimas jau paneigtas knygos sekančiame puslapyje (85), kuomet prez. A. Smetoną, atidaręs Steigiamojo Seimo pirmą posėdį pareiškė, kad "Laikinosios valdžios uždavinys yra baigtas."[7]

Steigiamasis Seimas nutiesė atsikūrusios Lietuvos valstybei pagrindus, ką ir autorius pripažista, paruošdamas ir priimdamas Lietuvos 1922 m. konstituciją, žemės reformos įstatymą, savos valiutos įvedimą, paminint tik svarbiausius iš apie 300 įvairių įstatymų.

Renkant atstovus į pirmąjį reguliarų Lietuvos seimą krikščionių demokratų grupėms jau nepavyko gauti absoliutinės daugumos, nes iš 78 atstovų krikščionių demokratų blokas gavo tik 38 atstovus. Respublikos prezidentu vistiek buvo išrinktas Aleksandras Stulginskis, bet tik seimo atstovų dauguma, nors konstitucijos 41 paragrafas aiškiai nenustatė, kad tokios daugumos reikalinga prezidentui išrinkti.

Pirmasis Lietuvos seimas buvo už kelių mėnesių paleistas, nes sudarytoji vyriausybė negalėjo gauti seimo pasitikėjimo. Tuomet buvo renkamas antrasis seimas, kuriame krikščionių demokratų blokas vėl gavo absoliutinę atstovų daugumą, t.y. 40 iš 78 seimo narių. Respublikos prezidentu buvo perrinktas Aleksandras Stulginskis, bet krikščionių demokratų blokas, nors turėdamas absoliutinę daugumą, sudarė su valstiečiais liaudininkais koaliciją, kurios pasėkoje buvo sudarytas nepartinio Ernesto Galvanausko koalicinis ministerių kabinetas, išsilaikęs bent ištisus metus. o jis jau buvo anksčiau bent pora metų pirmininkavęs koaliciniams ministerių kabinetams. Vėliau krikščionių demokratų koalicija su valstiečiais liaudininkais iširo ir velesnės Lietuvos vyriausybės buvo sudarytos tik vieno krikščionių demokratų bloko su pirmininkais Tumėnu, Petruliu ir Bistru.

Rinkimų rezultatai į trečiąjį seimą turėjo nustebinti krikščionis demokratus, nes jie gavo tik 30 atstovų iš bendro seimo 85 narių skaičiaus, kuomet antrajame seime buvo gavę 40 atstovų iš mažesnio seimo narių skaičiaus. Valstiečių liaudininkų ir socialdemokratų partijos gavo 37 atstovus, o valstiečiai liaudininkai į rinkimus ėjo susiblokavę su tautininkais ir ūkininkų partija, todėl tik šis vienas blokas buvo pravedęs 27 atstovus, t.y. tik keliais atstovais mažiau negu visas krikščionių demokratų blokas. Prie jų pridėjus 15 socialdemokratų atstovų, vistiek tos grupės nesudarė seimo atstovų daugumos, kad galėtų sudaryti vyriausybę. Joms teko į savo planuojamą koaliciją įtraukti ir visus Lietuvos mažumos atstovus: žydų, lenkų, vokiečių ir klaipėdiečių atstovus, o šis žygis visai koalicijai buvo labai pragaištingas.

Lietuvos trečiajame seime praktikoje pasireiškė demokratijos silpnoji pusė, kuomet didžiosioms partijoms tenka eiti į koaliciją su mažomis grupėmis, kurios tada turi progą pareikalauti iš tos koalicijos visai jų svoriui tautoje neatitinkančių pažadų. O reikia neužmiršti, kad liaudininkams ir socialdemokratams teko

eiti į koaliciją su Lietuvos tautinių mažumų grupimis, kurioms Lietuvos valstybės likimas nebuvo labai svarbus.

Labai abejotinas yra autoriaus teigimas, kad po trečiojo seimo rinkimų "krikščionių demokratų blokas į valdžią nesiveržė ir neparodė reikiamos iniciatyvos sudaryti su valstiečiais liaudininkais koaliciją."[8] Juk krikščionys demokratai buvo pralaimėje rinkimus ir jokios iniciatyvos negalėjo parodyti, tuo labiau, kaip sekančiame puslapyje (119) autorius tvirtina, kad abi didžiosios kairiosios grupės net nelaikė krikščionių demokratų valdymo demokratišku ir kad jos turi Lietuvoje atstatyti tikrą demokratinę santvarką. bet tokį kairiųjų grupių nusistatymą tenka laikyti labai nedemokratišku, nes jos nebuvo gavusios absoliutinės daugumos ir jos neturėjo tautos mandato viską radikaliai pakeisti, ką krikščionys demokratai buvo sukūrę.

Mykolo Sleževičiaus ir prez. K. Griniaus valdžiai pavyko netrukus pasiekti gana didelį užsienio politikoje laimėjimą, sudarant su Sovietų Sąjunga nepuolimo sutartį, kuria Rusija pripažino Lietuvos teises į lenkų okupuotą Vilnių. Šia sutartimi ir dabar grindžiamas Lietuvos okupacijos neteisėtumas. Vienok krašto viduje padėtis pradėjo labai greitai blogėti, kuomet visoki priešvalstybiniai gaivalai pradėjo laisvai kelti savo galvas.

3. Perversmas

Apie 1926 m. gruodžio 17 d. perversmą buvo laiku painformuoti ne tik ministeris pirmininkas M. Sleževičius, bet ir prez. dr. K. Grinius. Gal tik prez. Grinius kiek rimčiau svarstė tokio perversmo galimybes, o min. pirm. Sleževičius, kurio rankose buvo faktinoji krašto valdžia, į tuos gandus apie perversmą pažiūrėjo labai naiviai — kad tai esančios paskalos tik "žvirbliams baidyti."[9] Prez. dr. K. Grinius irgi buvęs tos nuomonės, kad tautininkai, neturėdami jokio užnugario visuomenėje, nesiryšią brautis su ginklu į valdžią. Šioje vietoje sunku suprasti, kodėl autorius jau kalba apie tautininkų, krikščionių demokratų ir karininkijos padaryto perversmo pasisekimą.

Autorius pateikia vieną istorinį faktą iš majoro Jono Pyragiaus atsiminimų apie pasitarimus perversmo temomis, kurie įvykę kun. M. Krupavičiaus bute, nenurodant datų. Pagal Pyragių esą krikščionims demokratams netiko vartoti jėgos prieš kitus demok-

ratus, todėl jie iškišo priekin tautininkus.[10] bet argi iš šių pastabų nesiperša išvada, kad krikščionių demokratų partija atsisakė dalyvauti perversme ir kad perversmas buvo tik tautininkų ir karininkijos biznis? Juk jei krikščionys demokratai, o ne karininkija su tautininkais būtų lėmę perversmo rezultatus, tai "valstybės vadu" būtų pasidaręs kun. M. Krupavičius, o ne A. Smetona, o mes žinome, kad kun. Krupavičius buvo ir liko demokratas iki savo paskutinio atodūsio.

Šia proga tenka prisiminti pavergtoje Lietuvoje esančio autoriaus parašytą Mykolo Krupavičiaus monografiją, kurioje, pasiremiant paties Krupavičiaus atsiminimais, kad po trečiojo seimo rinkimų pas jį atėjęs A. Merkys ir tautininkų vardu pradėjęs įkalbinėti neperleisti valdžios liaudininkams, nes jie sugriausią valstybę ir atiduosią ją bolševikams. Bet kun. Krupavičius šiai pagundai nepasidavęs ir pasakęs, kad "tauta išrinko, te ji pati ir įsitikina padarius klaidą." Kitą šaltinį M. Krupavičiaus biografas jau cituoja iš pavergtos Lietuvos rašytojo knygos (E. Jacovskis, Uždangą nuplėšus, 1959 m., 26 psl.), kad į kun. Krupavičių vėl kreipęsis pulk. A. Merkys perversmo reikalu. Ir šį kartą kun. Krupavičius nesutikęs prisidėti prie ruošiamo vyriausybės perversmo. Šis pavergtos Lietuvos rašytojas cituoja ir "Draugo" 1959 m. straipsnį, kad "į perversmą ruošti komitetą buvęs įtrauktas ir gen. Ladyga, kaip nukentėjęs nuo socialistinės valdžios. Bet jis buvęs iš komiteto pašalintas, nes tautininkai bijoję, kad Ladyga gali pranešti apie rengiamą perversmą krikdemams ir tuo sužlugdyti sąmokslą." Tuo būdu kun. Krupavičiaus biografas daro išvadą, kad ir pagal tarybinius šaltinius, jis nesileido sugundomas pažeisti demokratijos.[11]

Veikalo autorius rašo apie karininkų grupių pasitarimus, kuriuose buvo nutarta kviesti A. Smetoną būti respublikos prezidentu arba tautos vadu. "Tam karininkų nutarimui nesipriešino ir krikščionių bloko vadovybė su sąlyga, kad Smetona seime duotų priesaiką, jog jis laikysis esamos demokratinės konstitucijos," (153 psl., išnaša 75). Labai gaila, kad tokios išnašos veikale visai nėra ir todėl negalima nustatyti, kokiu šaltiniu pasirėmęs autorius padarė toki tvirtinimą apie krikščionių bloko vadovybės nusistatymą.

Toliau autorius pasiremia pulk. K. Žuko atsiminimais, kuris tvirtinęs, kad "krikščionių demokratų centro komitete buvo aiš-

kiai ir neabejotinai nutarta jėga versti Griniaus-Sleževičiaus vyriausybę ir kad ginkluotam perversmui buvo priešingi tik A. Stulginskis ir A. Tumėnas.[12] Kokios istorinės vertės faktas yra toks pulk. K. Žuko tvirtinimas? Jei toks krikščionių demokratų centro komiteto posėdis būtų kada nors įvykęs, tai jis tikriausiai būtų buvęs slaptas, bet vistiek po 60 metų, mes apie tokį posėdį turėtume turėti tikslesnį istorinį faktą, negu tik pulk. K. Žuko neparemtą tvirtinimą. Išlaikydamas istoriko objektyvumą Jonas Švoba pateikia ir Rapolo Skipičio nuomonę šiuo klausimu, kuris rašė: "Neturiu pagrindo teigti, kad krikščionių blokas buvo formaliai sutaręs remti perversmą..."[13]

(Note bene: Dabartinis "Tėvynės Sargo" redaktorius jau Amerikoje artimai bendradarbiavo su pulk. K. Žuku įvairiose organizacijose ir apskritai politinėje ir visuomeninėje veikloje ir asmeniškai su juo bičiuliavosi. Pažinojo, žinoma, jis ir savo šefą kun. M. Krupavičių. Pastarasis jam yra ne kartą labai aiškiai teigęs, kad LKDP nei perversmą planavusi nei jame dalyvavusi. Kad kai kurie partijos nariai, kaip ir kaikurie ateitininkai ir kitokio nusistatymo žmonės perversme dalyvavo, yra istorinis faktas. Tačiau, kad LKDP jį planavo ar jame dalyvavo yra iš piršto laužtas tvirtinimas. Savo ruožtu aiškiai paklaustas apie savo teigimą pulk. Žukas jam prisipažino, kad nežinąs, kada tokis LKDP centro komiteto posėdis buvęs, nes tuo metu toks buvęs pas kai kuriuos liaudininkus nusistatymas. **Red.**).

Labai įdomios ir dramatiškos aplinkybės, kuomet po pavykusio perversmo buvo suteiktos valdžios galios A. Smetonai. Tam dokumentą suredagavęs praktiškos teisininko profesijos, bet labai fantastiškų polėkių žmogus Stasys Šilingas. Rapolas Skipitis rašo, kad jis pirmą kartą išgirdęs "Tautos Vado" titulą Šilingui perskaičius perversmininkų vardu paruoštą raštą. Antanas Smetona jau buvo paruošęs valdžios perėmimo raštą, kuriame jis pasakęs, kad pasiimąs "Valstybės vado pareigas eiti jas tol, kol pati tauta teisėtu keliu pašaukta išves kraštą iš susidariusios padėties..."[14] Taigi A. Smetona jau buvo susitaręs su perversmininkais, kad valstybės vado titulas jam turi būti suteiktas, nes jis jau turėjo paruošęs savo pareigų perėmimo raštą, kuriame jis patvirtina jam suteiktą "valstybės vado" titulą ir kad tas tautai pažadėtas teisėtas kelias pakeisti susidariusią padėtį priklausys tik nuo jo nuomonės ir malonės, nes ne kas kitas, o tik jis turi pašaukti

tautą "teisėtu keliu" išvesti kraštą iš susidariusios padėties. Čia ir galima būtų baigti visokį aiškinimą apie A. Smetonos valdymą, išeinant iš perversmo jam suteiktos galios.

Autorius rašo, kad perversmą įvykdę vadai tuojau kreipėsi į jiems palankių partijų vadovaujančius civilius politikus, kviesdami juos sudaryti naują vyriausybę. "Į kariuomenės štabą atvyko A. Smetona, prof. A. Voldemaras ir kiti tautininkų atstovai, kiek vėliau ir krikščionių demokratų bloko atstovai, "kurių tarpe pasigendama kun. M. Krupavičiaus pavardės".

Mykolo Sleževičiaus vyriausybė atsistatydino, o naują ministerių kabinetą sudaryti buvo pavesta prof. Augustinui Voldemarui, į kurį įėjo ir du krikščionys demokratai: dr. Petras Karvelis ir dr. Leonas Bistras, bet dr. K. Grinius nebuvo atsistatydinęs iš respublikos prezidento pareigų. Čia įvyko tikra konstitucinė anomalija, nes prof. A. Voldemaro kabinetą patvirtino ne tik prezidentas, bet ir valstybės vadas A. Smetona.[15] Tik už poros dienų, t.y. gruodžio 19 d. buvo sušauktas nepaprastas seimo posėdis, kuriame buvo perskaitytas prez. Griniaus atstatydinimo raštas ir prezidentu išrinktas A. Smetona, prisiekęs saugoti konstituciją ir įstatymus.

Taigi visiems žinomas faktas, kad krikščionys demokratai prisidėjo prie to perversmo "legalizavimo", nors sunkiai suprantamas dalykas kaip tokį nelegalų veiksmą, kokiu yra buvęs perversmas, kada nors galima būtų įteisinti. Kaip ateitis parodė tokios krikščionių demokratų pastangos buvo visai nevaisingos, palikti Lietuvoje demokratinę santvarką.

Kada nors istorija tiksliai nustatys ar Lietuvai prie kairiųjų vyriausybės tikrai grėsė koks išorinis pavojus. bet jau dabar beveik galima padaryti sprendimą, kad toks pavojus buvo tik perversmininkų išpūstas burbulas. Mat M. Sleževičiaus vyriausybė tik prieš kelis mėnesius buvo sudarius nepuolimo sutartį su Sovietų Sąjunga, o mes žinome, kiek tais laikais buvo Lietuvoje komunistų. Iš kitos pusės, Pilsudskis, tik prieš pusmetį kruvinu sukilimu buvo paėmęs Lenkijoj valdžią, kurioje jis nebuvo dar tiek įsitvirtinęs, kad galėtų leistis prieš Lietuvą kokias karines avantiūras.

Todėl išvada būtų, kad už perversmo priežastis yra atsakinga tik Lietuvos visuomenė, kurioje pritrūko pusiausvyros kairie-

siems valdant ir prireikė pakeisti pačią valdžią ir visą valstybinę sistemą smurto priemonėmis.

4. Diktatūrinis režimas

Paleidus Lietuvos trečiąjį seimą ir nepaskelbus naujų rinkimų, kaip reikalavo Lietuvos 1922 m. konstitucija, pasibaigė krikščionių demokratų bendradarbiavimas su A. Smetonos ir A. Voldemaro valdžia, pasitraukus ministeriams dr. Karveliui ir dr. Bistrui, bet pasilikus Darbo Federacijos nariui dr. A. Milčiui, kuris buvo valstybės kontrolierius.

Aprašęs perversmą, naujosios valdžios sudarymą ir jos koalicijos su krikščionimis demokratais suirimą, Jonas Švoba pašvenčia daug savo knygos puslapių, pasiremdamas dr. K. Račkausko ir prof. M. Romerio pareiškimais, kad toji Lietuvos Steigiamojo Seimo sukurta valdžios sistema buvo bloga ir netinkama Lietuvos sąlygoms.

Šio rašinio tikslas nėra tos sistemos apgynimas, todėl noriu pasitenkinti atkreipdamas skaitytojų dėmesį tik į porą autoriaus tvirtinimų, kurie neišlaiko objektyvios kritikos. Autorius tvirtina, tiesa, pagal dr. K. Račkauską, kad pagal Lietuvos 1922 m. konstituciją "valdžios vykdymas buvo pavestas ministerių kabinetui, kuris priklausė seimo daugumos. Seimas, kuriam priklausė autoriteto vykdymas ir kontrolė, buvo bejėgė fikcija."[16] Tiesiog sunku patikėti, kad toks iškilus teisininkas kaip dr. K. Račkauskas būtų taip rašęs, nes mes tą Steigiamojo Seimo sukurtą režimą buvome linkę vadinti "seimokratija", t.y. režimas, kuriame seimas turi dominuojančią galią, kuri nustelbia įstatymų vykdomąją galią — ministerių kabinetą ir prezidentą.

Kitoje vietoje autorius tvirtina, kad seimą paleidus ir naujo seimo rinkimų nepaskelbus, ką jis vadina "seiminės santvarkos lūžiu" vistiek prez. Smetona skelbęs savo aktus "pasiremdamas ir prisilaikydamas konstitucijos dėsnių".[17] Kaip prez. Smetona skelbdamas savo aktus (turėtų būti įstatymus), galėjo prisilaikyti konstitucijos dėsnių, kuomet jis buvo atmetęs vieną iš pagrindinių konstitucijos reikalavimų, turėti šalia savęs Lietuvos piliečių išrinktą seimą. Ir toks valdymas užsitęsė ne tik kelis mėnesius, bet virš vienų metų.

Atrodo, kad toks nusitęsęs A. Smetonos ir A. Voldemaro

valdymas, nesilaikant esamos konstitucijos dėsnių, pasidarė ilgesnį laiką neįmanomas tiek dėl vidaus, tiek dėl užsienio komplikacijų. todėl buvo prazidento ir ministerių kabineto Lietuvai 1928 m. gegužės 15 d. paskelbta nauja konstitucija, kurią valstybinėje teisėje laikoma "oktrojuota" konstitucija, t.y. prie kurios paruošimo nebuvo prisidėjusi tauta, atseit, tautai kieno nors primesta konstitucija, diktatoriaus ar jo klikos.

Ruošiant Lietuvos 1928 m. konstituciją buvo pasinaudota 1922 m. konstitucija, padarant joje nedaugelį, bet labai esmingų pakeitimų. Ši 1928 m. konstitucija turėjo būti patvirtinta tautos atsiklausimo keliu po kurio laiko, taipgi ją galima laikyti tik laikina Lietuvos konstitucija. Joje buvo numatytas ir Lietuvos seims, kurį paleidus naujas renkamas tik po 6 mėnesių, o ne po 60 dienų, kaip nustatė 1922 m. konstitucija. tačiau svarbiausias nuostatas buvo (str. 28), kad toks pusės metų laikotarpis netaikomas pirmajam seimui rinkti, kuris įgalino Smetoną valdyti Lietuvą arti 10 metų be jokio seimo, nes jam nesant prezidentas gali leisti įstatymus ligi seimas juos pakeis. (str. 53).

Autorius vadina Smetonos ir Voldemaro valdymą "duumviratu", kuris yra gal ir teisingas terminas, nes turėtų paneigti kokį diktatoriatą, kad negali būti dviejų, o tik vienas diktatorius. Vieni tikruoju diktatorium laikė A. Voldemarą, prieš kurį buvo suruoštas ir pasikėsinimas nužudyti, o kitų diktatorium buvo laikomas A. Smetona, todėl tas "duumviratas" ir negalėjo ilgai išsilaikyti. Netrukus A. Voldemaras iš ministerio pirmininko pareigų buvo atleistas (jam esant užsienyje) ir naujuoju ministeriu pirmininku paskirtas Smetonos švogeris J. Tūbelis.

Reikia pripažinti, kad tokiems patyrusiems politikams, kokiais buvo Smetona ar Voldemaras, labai greitai pavyko sustiprinti savo nelegalią valdžią. A. Smetona pradėjo visokiomis progomis lankyti įvairias Lietuvos vietoves, kad sutvirtintų savo asmeninį populiarumą, o prof. Voldemaras stengėsi išgauti Lietuvai įvairių laimėjimų tarptautinėse sferose. Ir iš tiesų jam pavyko net sudaryti konkordatą su Šv. Sostu, ko nebuvo pavykę padaryti krikščionims demokratams per visą jų valdymo laikotarpį.

Tiesa, prieš tą Lietuvos nelegalią valdžią jau 1927 m. pabaigoje prasidėjo sukilimų bandymai, pavadinti Tauragės ir Alytaus pučais, kurie buvę tik labai nerimti mėginimai, kuriem nebuvo jokios galimybės pasisekti. Kiek rimtesnis buvęs Kauno įgulos

viršininko ir antrosios pėstininkų divizijos vado pulk. J. Petruičio, autoriaus vadinamas "ultimatumas", kad prez. A. Smetona nedelsiant sudarytų koalicinę vyriausybę su krikščionimis demokratais.[18]

Šį įvykį aprašydamas Jonas Švolba naudoja Merkelio knygos apie A. Smetoną davinius. Merkelis vadina tą pulk. Petruičio kreipimąsi į prezidentą Smetoną "intervencija" ir tik vėliau jis kalba apie "ultimatumą." Pulk. J. Petruitis buvęs vienas iš žymiųjų gruodžio 17 d. perversmo dalyvių, tikrai žinojo kaip tikrą ultimatumą reikia paremti. Jis ir nenukentėjo taip kaip kitų perversmų dalyviai, nes tik buvo paleistas į atsargą ir pasiųstas į Daugus, kur jis turėjo savo malūną. Todėl kalbą apie pulk. J. Petruičio "ultimatumą" Smetonai tenka laikyti nemažu istortinės tiesos iškreipimu. Autorius kalba ir apie Lietuvos demokratinių partijų delegaciją pas prez. Smetoną, pasiremdamas Rapolo Skipičio atsiminimais, dėl seimo sušaukimo ir demokratinės santvarkos įvedimo Lietuvoje, su kuria nei Smetona, nei prof. Voldemaras nenorėjas rimtai kalbėtis. Atseit tik tada tai delegacijai paaiškėjo, kad pulk. J. Petruitis savo divizijos nebuvo panaudojęs.[19] Atrodo, kad autoriaus yra labai naivus aiškinimas, kad tos delegacijos nariai nebūtų žinoję kas įvyko Kaune ir kad neįvyko jokio perversmo. Taigi tos delegacijos tikslas buvo tik intervencija, kaip ir pulk. J. Petruičio, kad Lietuvoje būtų atstatytas demokratinis valdymas.

Po Lietuvos 1928 m. konstitucijos paskelbimo po kelių metų, t.y. 1931 m. pabaigoje įvyko prezidento rinkimai, pagal paties Smetonos išleistą rinkimų įstatymą. Netenka gaišti daug laiko aiškinantis, koks buvo tas įstatymas, jei kandidatas į perrinkimą galėjo pats tokį įstatymą išleisti. A. Smetona buvo perrinktas berods visais tų 118 "ypatingų tautos atstovų" balsais, o tuos atstovus buvo parinkusios Smetonos vadovaujamos valdžios įstaigos.

Prezidentą perrinkus, po maždaug pustrečių metų, 1934 m. birželio 7 d. įvyko pučas, suorganizuotas gen. P. Kubiliūno, kuris buvęs, kaip gen. K. Musteikis yra visai tiksliai nusakęs, tik neapgalvotas nesusipratimas[20] "sutaikinti" A. Voldemarą su A. Smetona, nors šį kartą į gatves buvo išvestos ir kai kurios kariuomenės dalys. Nors prezidentas buvo žadėjęs dėl to žygio neatiduoti teismui karių, bet buvęs sudarytas karo lauko teismas nubaudęs

gen. Kubiliūną, pulk. Bačkų ir pulk. lat. Naraką mirties bausmėmis, kurios buvo pakeistos, o daugeliui žemesnio laipsnio karininkų buvę atimti laipsniai ir jie paleisti atsargon.

Po Suvalkijos ūkininkų streikų nuraminimo, kurie vistiek baigėsi karo lauko teismais bent 44 asmenims iš kurių 18 buvo nuteisti mirties bausmėmis, o penkiems tos bausmės ir buvo įvykdytos, prez. Smetonos valdžia susirūpino naujo seimo rinkimais. Pagal naująjį draugijų įstatymą, buvo uždarytos visos politinės partijos su jų padaliniais, paliekant tik tautininkų sąjungą, kuri rėmė Smetonos vyriausybę ir jos politiką.[21]

Seimo rinkimų įstatymas buvo paskelbtas 1936 m. gegužės 9 d. po to kai visos Lietuvos politinės partijos buvo uždarytos,. Taigi pagal ši įstatymą į seimą kandidatus siūlė ne politinis partijos, bet apskričių ir miestų tarybos, taigi valdžios įstaigos. Todėl istorikas dr. J. Jakštas teisingai apibūdina tą seimą, kad jis buvęs ištikimas režimui, kuriam vadovavo prezidentas kaip 1928 m. konstitucija nustatė.

Besibaigiant 1928 m. konstitucijos galiojimui buvo paskelbta 1938 m. respublikos prezidento konstitucija (1938.V.12), kurią buvo paruošus valstybės taryba ir ilgai svarstęs A. Smetonos vad. ketvirtasis Lietuvos seimas. Autorius tiksliai nusako, kad pagal tą 1938 m. konstituciją išsrinktas seimas galėjo ruošti tik įstatymų projektus, kurie pasidaro įstatymais tik juos prezidentui patvirtinus. Tuomet kyla klausimas kodėl knygos autorius vadina A. Smetonos režimą "prezidentiniu" režimu, nes mes turime tokį ir Amerikoje, kuriame ministerių kabinetas yra tik prezidento asmeninis kabinetas, kurio narius vistiek turi patvirtinti JAV senatas. Bet mes turime nuo JAV prezidento nepriklausomą kongresą, kokiu nebuvo Lietuvos ketvirtasis seimas. Todėl A. Smetonos režimą pavadinti prezidentiniu yra didelis nesusipratimas ir tarptautinės teisės faktų iškreipimas. Koks gali būti seimas vertas seimo vardo, kuris gali paruošti tik įstatymų projektus, o ne pats leisti įstatymus. Tuomet mes negalime kalbėti apie valdžios galių padalinimą, nes visą valdžios galią, įskaitant ir įstatymų leidimą turi prezidentas. Tad kodėl mes tokį prezidentą neturėtume vadinti diktatoriumi, o ne kažkokios keistos sistemos valstybės prezidentu.

Lietuva būtų praradus nepriklausomybę susidarius tokiom tarptautinės politikos sąlygoms, kokios buvo susidariusios Ii-jo

plasaulinio karo pradžioje, nežiūrint ar ją būtų valdę krikščionys demokratai, valstiečiai liaudininkai, socialdemokratai ar kokios kitokios sudėties Lietuvos demokratai, o ne autoritetinis, vienų tautininkų remiamas A. Smetonos režimas.

Vienok, demokratiniam režimui turint Lietuvoje valdžią, būtų Lietuvos laisvės netekimui pasiruošimas tikrai rūpestingesnis, negu buvo padaryta A. Smetonos valdžios. Paprastai diktatorius laikosi iki paskutinės dienos, kuriai atėjus, jis sprunka iš savo valstybės. Tai atsitiko ir su A. Smetona, kuris pasikrovęs savo mantą į porą automobilių pabėgo į Vokietiją. Net nebuvo pasirūpinta Lietuvos pasiuntinybes užsieniuose aprūpinti didesnėmis pinigų sumomis, kas buvo planuota, bet nesuspėta įvykdyti.

Jono Švobos veikalas turi dar du pagrindinius skyrius: VI — tautos kultūrinės ir ūkinės pažangos bruožai ir VII — Lietuva trijų imperialistų replėse, apimančius beveik 150 puslapių. Vienok "seiminės" ir "prezidentinės" Lietuvos istorija yra pilnai išgvildenta pirmuose penkiuose knygos skyriuose.

Jonas Švoba, *Seiminė ir prezidentinė Lietuva,* "Vilties" draugijos leidinys, Cleveland, Ohio 1985 m. Tiražas 1000 egz. Kaina 10 dolerių.

Išnašos:

1. Aleksandras Merkelis, "Antanas Smetona", New York, 1964 m. VII psl.9
2. Jonas Švoba, "Seiminė ir prezidentinė Lietuva", Cleveland, 1985 m., 45 - 47 psl.
3. Ten pat, 52 - 53 psl.
4. Ten pat. 77 - 79 psl.
5. Ten pat, 80 psl.
6. Ten pat, 89 psl.
7. Ten pat, 84 - 85 psl.
8. Ten pat, 118 psl.
9. Ten pat, 149 - 150 psl.
10. Ten pat, 152 - 153 psl.
11. M. K. "Valstybininkas politikos sūkuriuose", Čikaga, 1980 m. 122 - 123 psl.
12. Jonas Švoba, 154 psl.
13. Ten pat, 155 psl.

VIENA PRAEITIES ATLIEKANA

Neseniai skaitant vieną atsiminimų knygą į akis krito tiesiog fantastiška pagarba kariniams titulams. Veikėjų toje knygoje nebuvo perdaug ir jie kartojosi beveik kiekviename puslapyje. Kiekviename puslapyje po kelis kartus vis kartojosi ir gen. štabo pulk. leitenantas XY, gen. štabo pulk. AB, baro viršininkas buvęs jaun. lt. KM ir taip be galo ir be krašto. Po poros puslapių jau ir norint buvo sunku užmiršti, kad XY buvo gen. štabo pulk. leitenantas, o tačiau iki paskutinio puslapio tiek jis, tiek ir kiti veikėjai tais titulais buvo tituluojami ad nauseam. Iš tikrųjų darėsi net koktu.

Jau net stilistiniu atžvilgiu toks beatodairinis titulavimasis yra baisiai gremėzdiškas. Ir gen. štabo pulk. lt. XY toli gražu nėra išimtis. Mūsų raštuose dar vis figūruoja ir švietimo ministerijos aukštesniųjų mokyklų departamento referentai, kurie kiekviename puslapyje vis tituluojami visu pilnu titulu ir daugybė kitų dviejų ir trijų eilučių titulų. Rodos, kad paminėti žmogaus pavardę be titulų būtų kažkoks jam "garbės nuplėšimas".

Titulų manija yra dar tiek stipri, kad net po 40 metų mes vis dar gerbiame 70 ar 80 metų sulaukusius vyr. leitenantus, docentus, paštų viršininkus, pieninių vedėjus, vieno ar kito miesto kanalizacijos inžinierius ir kitokius anais metais turėtų pareigų savininkus. Rinkimuose kandidatai ne tik pateikia savo amžių, bet ir profesiją, ar užsiėmimą. Menasi vienas kandidatas po amžiaus prirašęs "direktoriaus" titulą. Ir suprask, žmogau, ką tas pasako, ypač, kad tuo metu tas žmogėnas jokiu direktorium nebuvo ir naudojo prieš 20 metų turėtą titulą. Tokių atvejų yra ir daug daugiau. Skaudžioms aplinkybėms susidėjus, daugelis mūsų

14. Ten pat, 166 psl.
15. Ten pat, 172 - 173 psl.
16. Ten pat, 183 psl.
17. Ten pat, 199 psl.
18. Ten pat, 212 psl.
19. Ten pat, 213 psl.
20. Ten pat, 234 psl.
21. Ten pat, 240 psl.

teisininkų, ekonomistų, mokytojų, karininkų ir pan. savo profesijose neįsidarbino, tačiau net ir po 40 metų mes vis dar juos vadiname diplomuotais miškininkais, dipl. ekonomistais, kapitonais, dipl. teisininkais ir pan.

Mums menasi, kad toks titulų pamėgimas nėra taip jau visai nekaltas žaidimas. Iš vienos pusės, tai atliekama senų laikų socialinės sąrangos, kurioje žmogus buvo vertinamas ne pagal savo vidinę vertę, bt pagal kilmę, socialinę padėtį, materialinius išteklius. Juk buvo laikai Lietuvoje (ir visamė pasaulyje), kai titulas apsprendė žmogų, o ne žmogus įprasmino titulą. Štai ano meto Lietuvoje buvo bajorų, kurie neturėdavo pinigų net kardams įsigyti ir į seimelius važiuodami prisikabindavo medinius kardus. Tačiau jų bajoriškumas būdavo pranašesnis už net ir gerokai turtingesnio ūkininko. Mat, lėmė titulas, o ne kas kita.

Iš kitos pusės toks titulų vaikymasis yra iš esmės nedemokratinis, nes dirbtinai skirstąs žmones į klases: daktarus, karininkus, profesorius, etc. ir "žmogelius" be titulų. Kad tokie žmonės be titulų dažnai visuomenėje neatlieka gyvybingai svarbius uždavinius, kad jie kartais yra ir kultūringesni ir daugiau civilizuoti, kad jų socialinė sąmonė yra šviesesnė — nėra svarbu. Svarbiausia, kad jie neturi tam tikrų titulų, kurie juos iš kitų išskiria.

Mes nenorime tarti, kad bet koks titulų naudojimas yra jau giliai nuodėmingas ir nusikalstamas veiksmas. Armijoje esantis kapitonas vadintinas kapitonu ir čia nėra nieko keisto. Tačiau kariuomenėje prieš 50 metų tarnavęs kapitonas yra jau visai kitas reikalas. Mokyklos vedėjas yra vedėjas, tačiau pora metų vedėju buvęs prieš 30 metų kažin ar jau visą gyvenimą vedėju ir lieka.

Net ir bažnytinėje hierarchijoje šiandien jaučiamas tam tikras sveikintinas "sudemokratėjimas". Vyskupai ir kunigai jau nėra kokie antžmogiai, kuriems teikiami specialūs titulai, bet žmonės, kurių vienintėlis prasmingas savitumas (ar skirtingumas) yra jų vardai ir pavardės. katalikų spaudoje jau dažnai rašo tik XY, PM ar AB, nors jie yra ir vyskupai, kunigai, profesoriai, prelatai. Tik redakcijos dažnai viena eilute taria, kad štai šis autorius dabar yra tokio universiteto profesorius ar anos vyskupijos vyskupas. Ir viskas. Ir tai yra labai tikslu, prasminga ir gražu.

Juk ar Jonas Paulius II pasikeistų, jei jį mes kiekvieną kartą tituluotume visais jo turimais titulais, kurių būtų turbūt daugiau puslapio. Ar pasikeistų mūsų ir istorijos nuomonė apie Trumaną, Maritainą, Pijų XII, Einšteiną, Basanavičių, Kudirką, Stulginskį, Valančių — jei kiekvieną kartą jų vardus rašydami vis pridėtume visus jų titulus? Taip nedarome kalbėdami apie Aristotelį, Platoną, Tomą Akvinietį, Augustiną, tai kam daryti kalbant apie kokį virštarnybinį puskarininkį ar net

gen. štabo atsargos antrojo skyriaus pulk. leitenantą, kuris tokiu buvo prieš 40 metų.

Mums sunku atisakyti minties, kad geras siuvėjas, kepėjas, kirpėjas ar stalius yra vetingesni visuomenės nariai negu dipl. ekonomistas, kuris niekuomet savo profesijoje nedirbo. Tik, tuomet, kodėl pastarasis visą gyvenimą tokiu tituluojamas, o pirmieji ne?

KODĖL MŪSŲ TEN NĖRA?

Didžiojoje Britanijoje, netoli Londono, veikia vadinamoji Kestono kolegija. Jos pagrindinis tikslas yra sekti ir studijuoti Bažnyčios ir kitų religinių bendruomenių padėtį ir veiklą už geležinės uždangos ir apie tai informuoti laisvąjį pasaulį. Ji jau ne nauja institucija, įkurta anglikonų kunigo Michael Bordeaux, kuris iki šiai dienai kolegijai labai pasiaukojusiai ir sumaniai vadovauija. Kun. Bourdeaux jaunystėje yra Maskvoje studijavęs ir dabar kas keli metai Sovietų Sąjungą lanko. Apie komunizmą, sovietinį režimą ir religijos vergiją Rusijoje bei satelituose jis turi labai realią, sveiką ir teisingą nuovoką, neužgožtą fantazijomis. Tas atsispindi kolegijos žurnale, biuletenyje ir leidžiamose knygose.

Šiuo metu kolegija yra jau susidariusi labai rimtą reputaciją speiclistų tarpe, o pamažu jos įtaka jaučiama ir politiniuose bei akademiniuose sluogsniuose. Savo taryboje ji turi Anglijos katalikų primą, anglikonų Canterbury arkivyskupą ir kt. įžymybių. Jos leidinių straipsniai — jų teigimai ir faktai yra skrupulaktiškai patikrinami ir dokumentais pagrįsti.

Tyrimo darbą kolegijoje dirba nedidelis būrys Rusijos pavergtų kraštų ir satelitų specialistų, daugiausiai tų kraštų politiniai pabėgėliai ar jų vaikai. Tik, deja, ten nėra lietuvio, kuris speicaliai koncentruotųsi ties Lietuvos bažnyčios problemomis ir apie jas per kolegijos leidinius informuotų laisvąjį pasaulį. O to reikėtų, nes, kaip minėjome, kolegijos ir jos informacijų įtaka plinta svarbiuose pasaulio viešosios opinijos sluogsniuose.

Mes manome, kad jau yra pats laikas išeivijos bažnyčiai, Tautos Fondui, PLB, Lietuvių Fondui ir kitoms institucijoms sukaupti lėšų tokiam tyrinėtojui — analistui kolegijoje išlaikyti. Pozicija yra labai svarbi, o ją užimančiam asmeniui (sakykime, humanitarinių mokslų doktorantui) dargi ir moksline prasme naudinga. Tai retas atvejis, kai vienu šūviu galima nušauti kelis zuikius ir juo nepasinaudojimas yra nelengvai pateisinamas.

DEMOKRATIJA NEĮMANOMA BE RELIGIJOS

Lietuvių politinėje bendruomenėje jau anksčiau pasėtos vadinamos "nepasaulėžiūrinės" politikos sėklos yra iš tikrųjų sudygę piktžolėmis, kurios šiukšlina mūsų politinę "pievą". Tiesa, ginčai šiuo klausimu yra

jau beveik pasibaigę, bet liekanos nėra išnykusios. Sia prasme dvigubai įdomi yra Brookings institucijos studija, kuri teigia, kad Amerikos demokratija priklauso religinių pagrindų.

Brookings Institution yra žinomas "think tank", o studija pavadinta "Religija Amerikos viešame gyvenime.". Studija buvo ruošiama tris metus. Pagrindinis jos tikslas — nustatyti, kas išlaiko visuomenę vieningą ir sveiką. Studijos atsakymas — religija. "Be religijos demokratijai trūksta esminės moralinės jėgos". Be religijos pasaulietinės vertybių sistemos neturi intelektualinio patikimumo, reikalingo demokratinei akcijai vystyti.

"Tiktai religinėje sampratoje žmogaus teisės yra įsišakniję moralinėje dimensijoje, kurią mylintis kūrėjas yra įdiegęs kilnioje sieloje ir tuo būdu kiekviena socialinė galia yra legalizuota, nes ji yra atsakinga transcendentiniam moraliniam įstatymui".

Studija aiškiai pasisako prieš griežtą Bažnyčios — valstybės atskyrimą. "Religijos atskyrimas neatstovauja religijos — sekuliarizmo neutralumui; viešųjų institucijų elgesys neatsižvelgiant į religiją yra sekuliarizmas".

"Visuomenė, kuri religiją visiškai iskiria iš viešojo gyvenimo ir kuri laiko religiją tokia vertybe, nuo kurios viešasis gyvenimas turi būti apsaugotas, ugdo nusistatymą, kad religija yra nesvarbi ar net žalinga", sakoma studijoje.

Studijos autorius yra A. James Reichley, buvęs "Fortune" žurnalo redaktorius ir buvusio Pennsylvanijos gubernatoriaus William Scranton patarėjas.

Tačiau joje teigiama, kad "asmenys, kurie išpažįsta klasinę humanistinę etiką, yra stumiami į hipokrizę ir cinizmą", kai jie negali suderinti žmoogaus teisių gynybos su išpažįstama vertybių sistema. "Demokratija iš esmės yra pagrįsta religinėmis vertybėmis... Pirmasis konstitucijos priedas draudžiąs valdžiai kurti religiją, niekuomet nereiškė paneigimą principo, pagal kurį pasaulietinė visuomenė, kaip ir visas gyvenimas, remiasi transcendentine pažiūra'

"VARPO" NUOMONĖ

Šių metų sausio pradžioje pasirodžiusiame 1985 m. "Varpo" Nr. 20 gausu įdomios ir aktualios medžiagos. 200 puslapių yra tikrai ko pasiskaityti ir susimąstyti. Mums ypač įdomūs trys straipsniai, kurių trumpa siškarpas čia ir pateikiame.

Lyg ir vedamajame, pavadintame "Principingieji ir nuosaikieji", aktualiu klausimu pasisako pats redaktorius Antanas Kučys. Ten rašoma: "Ryšium su politine padėtim Lietuvoje ir santykiaujant su pavergta tauta, jau prieš kurį laiką išeivijoje yra išsivysčiusios dvi pažiūrų kryptys.

Nuosaikumas ar liberalizmas yra patriotinis principingumas... Jam (liberalui) lietuvybės išlaikymas ir savosios kultūros ugdymas yra svarbiausias organizuoto darbo ir privačios iniciatyvos uždavinys, paliekant Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės atstatymo rūpesčius tautai savame krašte... Tad tipiškas šitokių pažiūrų išeivijos lietuvis atpažįstamas ir iš to, kad nuolat ieško progos kritikuoti Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą ir Amerikos Lietuvių Tarybą, nieko jų veikloje pozityvaus nematydamas ir šiose institucijose dirbančius asmenis vadindamas vaduotojais kabutėse.

Vadinamam nuosaikiajam arba liberaliniam išeiviui lietuviui dar yra būdinga ir toji žymė, kad jis nesivaržo turėti bet kokius ryšius su okupuotos Lietuvos įstaigomis ir okupanto kontroliuojamomis visuomeninėmis organizacijomis".

Patriotinio principingumo šalininkai "laisvės Lietuvai siekimą stato aukščiau visko... Jie skelbia, kad išeivija turinti visados būti šalia pavergtųjų, sekti jų priešinimąsi pavergėjams ir įmanomais būdais remti jų viltis bei darbus už nepriklausomos Lietuvos atstatymą".

"Principinguose nepriklausomos Lietuvos siekimuose išeivijos lietuvius kai kas vadina ir ekstremistais...Laimei, jų mūsų tautoje niekad ir netrūkdavo... jų dėka Lietuva kėlės".

Liūtas Grinius, VLIKo valdybos vicepirmininkas ir pabaltiečių taikos ir laisvės žygio organizatorius savo straipsnyje, apgailėdamas lietuvių nerangumą, taria: "Šia prasme lietuvių išeivijos politinis subrendimas ir bent dvidešimt metų Lietuvių Bendruomenės vedamas jaunimo auklėjimas rodo, kad mums trūksta politinio įsisąmoninimo. Apolitiškos visuomenės vystymas ir bendradarbiavimas su okupanto pakalikais yra apgailestautinas kaip žalingas išeivijos paskirčiai ir jos ateičiai".

Pagaliau visuomenininbkas ir politikas Jonas Daugėla savo straipsnyje "Nesibaigiantieji Bendruomenės klystkeliai" tarp kitko rašo: "Sumažėjęs balsuotojų skaičius ir daugelio veikėjų įvairios pastabos lietuviškoje spaudoje, susirinkimuose bei šiaip pasikalbėjimuose rodyte rodo, kad dabartiniai "demokratiški" rinkimai tik smukdo Bendruomenės vardą ir reikšmę".

IŠ BERNO KONFERENCIJOS

Š. m. balandžio 15 d. Bellevue-Palace patalpose, Berne, Šveicarijoje, prasidėjo **Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo** (ESB) konferencija — ekspertų susirinkimas svarstyti žmonių ryšių klausimus. Konferenciją atidarė Šveicarijos prezidentas **Alphonse Egli.**

Šioje konferencijoje dalyvavo VLIKo pirm. dr. K. Bobelis, Algis Bobelis (JAV), Algis Klimaitis (Šveicarija), bei inž. Adolfas Venskus ir

Birutė Venskuvienė (Paryžius). Visiems duotas NGO (nevyriausybinių organizacijų) dalyvių statusas.

Jau kovo mėnesį 27-ių valstybių užsienio reikalų ministeriams išsiuntinėtas VLIKo memorandumas apie "žmonių ryšius Sovietų okupuotoje Lietuvoje", vėl buvo padalintas ESB konferencijos delegatams, bei išdalinta kita informacinė medžiaga apie Lietuvą.

Konferenc ijos programa prasidėjo numatyta tvarka. Dalyvaujantys NGO atstovai nevaržomi, kaip buvo 1985 m. Ottavos konferencijos metu. Šveicarai atvykusius labai maloniai priėmė.

Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijos proga, Berne suruošta ir "kontra-konferencija", pasivadinusi Resistance International vardu. Joje dalyvavo sovietų užimtų kraštų tautybių atstovai. Šios konferencijos iniciatoriai — Andrei Sakharov Institutas, Vladimir Bukovsky (JAV) ir kiti. Susirinkimai vyko Burger House viešbutyje. Balandžio 14 d. **Resistance International** atidarė savo konferenciją, kurioje JAV ambasadorė Šveicarijoje, **Faith R. Whitllesey** padarė pareiškimą ir perskaitė prezidento Reagano telegramą — sveikinimą. Vakare dr. Bobelis su lietuvių delegacija dalyvavo ambasadorės Whittlesey suruoštame priėmime.

Balandžio 15 d. prieš prasidedant oficialiajai ESB konferencijai, **Resistance International** susirinkime tautybių atstovai davė savo pareiškimus. Lietuvių vardu kalbėjo **dr. K. Bobelis,** estus atstovavo **Maido Kari** (JAV) ir latvius — **dr. Linards Lukss** (Kanada).

Balandžio 16 d. buvo **Pabaltiečių Pasaulinės Santalkos** spaudos konferencija, kurios metu Pabaltijo tautybių atstovai davė spaudai savo pareiškimus ir atsakymus į spaudos atstovų klausimus.

Didžiausias katalikų dienraštis Šveicarijoje, **Die Ostschweitz, šeštedienį, balandžio 12 įdėjo straipsnį apie VLIKo informacinį biurą Berne. Nord-Deutsch Rundfunk** panaudojo A. Klimaičio paruoštą spaudos pranešimą apie Vliko dalyvavimą Berno konferencijoje.

Iš Šveicarijos dr. Bobelis vyko į Londoną pasitarimams su Didž. Britanijos LIetuvių Sąjunga apie lapkričio mėn. Vliko organizuojamą kelionę į Vienos konferenciją bei VLIKo Seimą Londone. (ELTA).

DR. HABSBURGAS SUSITIKO SU DR. BOBELIU FLORIDOJE,

Š. m. balandžio 9 d. Tampos Universitetas, Tampa, Fla., suteikė **dr. Otto von Habsburgui** teisės mokslų garbės doktoratą už jo tarptautinę politinę veiklą — išleistas 24 knygas, savaitinį politinį vedamąjį Europos laikraščiuose ir kt. Šia proga pasakytoje savo kalboje dr. von Habsburgas paminėjo, kad Europa nepritarė Amerikos akcijai prieš **Quaddafi,** kadangi jis yra grynai Sovietų Sąjungos įrankis, kad terori-

zmas ir jo planavimas ateina iš Sovietų Sąjungos, ir Sovietų Sąjunga išnaudojanti desperatiškus arabų laisvės siekimus. Von Habsburgas pagyrė Ameriką už jos konkretų apsisprendimą ir invaziją Granadoje, tuo atstatydama savo autoritetą ir prestižą pasaulio akyse.

Po iškilmių, Vliko pirm. **dr. K. Bobelis** susitiko su dr. von Habsburgu ir turėjo išsamų ir labai pozityvų pasikalbėjimą. Von Habsburgas užtikrino dr. Bobelį, kad Pabaltijo kraštų klausimas Europoje yra gyvas ir bus išlaikytas gyvu. (ELTA)

NUOSTABŪS REIŠKINIAI

Pernai rudenį nevienas lietuvis išeivis buvo nustebęs (ir net pasipiktinęs) kai kurių lietuvių menininkų dalyvavimu Santaros - Šviesos studijų dienose ir jų koncertais (ar literatūros vakarais) kai kuriose lietuvių kolonijose. Tie lietuviai menininkai buvo svečiai iš pavergtos Lietuvos, tad, žinia, okupantams patikimi, nes lygiai žinia, kad kitoki ir negali būti, nes kitaip būtų neišleisti pakvėpuoti Vakarų pasaulio oru ir dargi oficialiai bendrauti su "fašistiniais kapitalizmo tarnais" — lietuviais ieiviais.

Šiemet prieš Velykas lygiai nevienas lietuvis išeivis turėjo progos pasipiktinti sužinojęs, kad vėl mnenininkai iš Lietuvos kartu su kai kuriais kolegomis išeiviais Čikagoje rengėsi koncertams Didžiojo Ketvirtadienio ir Penktadienio vakarais. Nevienas net ir spaudoje tarė, kad koncertai tokiu metu niekina lietuvių senas ir šventas tradicijas ir tuo pačiu skaldo išeiviją. (Šias eilutes rašant jau skelbiama, kad tie koncertai nukelti į balandžio mėnesį).

Su pasipiktinimo sentimentais mes visai sutinkame, nes tokie reiškiniai pasipiktinimo verti. Juk tik gerokai atbukę (o gal jau paraudę?) lietuviai nemato, kad tie vakarai ar koncedrtai turi labai mažai sąryšio su lietuvišku menu, bet labai tampriai susiję su Lietuvos okupantų pastangomis suskaldyti ir sunaikinti kovojančią lietuviją.

Tačiau jau sunkiau sutikti su **nuosataba**, kurią ta proga parodė nevienas lietuvis. Ir kaip tik todėl, kad toks okupantų ir kai kurių išeivių elgesys nėra "iš medžio iškritęs". Iš tikrųjų tai logiška okupantų ir mūsų kai kurių išeivių laikysenos išdava. Juk jau eilė metų kai nevienas mūsų laikraštis ar "veikėjas" susiriesdami teisina bet kokias **bendradarbiavimo su okupantu** pastangas, tokio bendradarbiavimo siekia ir jį vykdo. Juk jau nevienas mūsų vadinamųjų kultūrininkų puotauja Vilniuje su okupantų statytiniais – išdavikais, maldaudami jų išleisti kokią knygą ar suruošti parodą, nors ir žinodami, kad už kelių gatvių KGB rūsiuose kalinami tyriausi lietuviai patriotai, kovoję už tautos teises ir brolių laisvę.

Kodėl tad stebėtis dabar bolševikų patikėtinių bandymais laužyti

mūsų tradicijas ir mus skaldyti, kai anksčiau ne tik tylėjome kai jie taip darė, bet tiesiog prašėme, kad jie tai darytų. Negi mes esame tokie naivūs, kad nematome, kokie yra Kremliaus satrapų tikslai, kurie nėra pakitę nei trupučiuko per pastaruosius 65 metus. Negi esame tokie kvaili, kad tikėtume, jog bolševikų tikslai lietuvių tautos atžvilgiu yra pakitę? O jeigu nesame tokie kvaili ir naivūs, taigi ar nematome, kad ir šiandien jie yra tie patys — sunaikinti laisvąją išeiviją, kad neliktų nė vieno lietuvio, kovojančio už tiesą ir laisvę, už žmopgaus teises ir nepriklausomybę. Kad neliktų nė vieno išeivio, kuris suprastų, jog Kremlius nė piršto nepajudina niekam kitam tik laisvosios išeivijos žudymui, kad lengviau būtų išnaikinti ir visą tautą bei jos kultūrą.

Argi mes tiek mažai pažįstame bolševikus, kad nematome, jog už kiekvieną lietuvišką dainą ar poezijos posmą, Kremliaus patikėtinių atvežtą iš smaugiamos tėvynės, mes turime užmokėti politinę kainą. Negi mes galime tikėti, kad Kremlius leis savo vergam tarnauti Lietuvos interesams, jos kultūrai, jos religijai be jokio užmokesčio?

Tad argi galime stebėtis šiandienos reiškiniais, kai patys savo ankstesniu elgesiu esame jiems nutiesę kelią. Argi tokia nuostaba nėra naivėlių nuostaba?

AR RUSIŠKASIS KOMUNIZMAS YRA PASIKEITĘS?

Nevienas mūsų "kremlinologas" ar bendradarbiauti linkęs išeivis,dažnai taria (daugiausiai savo vienokiam ar kitokiam elgesiui pateisinti), kad šiandien rusiškasis komunizmas yra jau toli gražu netoks, koks buvo Stalino siautėjimo laiku, taigi jau pasikeitęs ir, esą, net iš esmės. Kiti komunizmo stebėtojai, ypač neatlaidūs su juo kovotojai, lygiai užsispyrę tvirtina priešingai — esą komunizmas Rusijoje nėra iš esmės pasikeitęs, o jei pasikeitimų ir esama, tai jie neesminiai, paraštiniai ir menki.

Daugiausiai vilčių komunizmo kaitai suteikė Chruščiovo atlydys. Chruščiovo kalba partijos kongrese, kurioje jis "nuvainikavo" beveik dievaičiu tapusį Staliną, papūtė laisvesniu oru — atrodė, kad komunistų partijos neklaidingumas buvo palaidotas visiems laikams. Jevtušenkos, Voznesenkio, Solženycino žybtelėjimai nešė naujų ir, rodos, nenugalimų vilčių. Nuostabus buvo ir Pasternako romano "Daktaras Živago" pasirodymas užsienyje. Tiesa, už tai jis buvo niekinamas, jam buvo uždrausta priimti Nobelio premiją ir jis buvo paliktas vienišai mirčiai, kaip neegzistuojąs sovietinis žmogus, non-person. Stalino laikais jis būtų tikriausiai likviduotas šūviu į pakaušį ar lėta mirtimi Sibiro vergų stovykloje.

Buvo ir kitų pasikeitimų. Beprotiškas Stalino siautėjimas jau buvo

nurimęs. Komunistų vadai, kariuomenės generolai ir milijonai eilinių piliečių jau nebuvo masiniai naikinami, bent ne tokiu mąstu kaip Stalino laikais. Šiek tiek pagerėjo ir materialinis sovietų piliečių būvis. Užsienių transliacijų trukdymai buvo apstabdyti. 100,000 žydų buvo leista emigruoti į Izraelį ir kitus kraštus.

Nevienas net ir rafinuotas sovietinio gyvenimo stebėtojas manė, kad ši kaita vyks ir toliau, kad nauji sovietiniai pramonės vadovai, profesionalai ir kitoki technokratai pasuks Vakarų kolegų keliu ir ideologiją pakeis liberališkesniais biznio principais. Gal kada nors ateityje taip ir bus. Tik, deja, ne dabar. Tie, kurie taip galvoja šiandien, užmiršta vieną svarbų, gal net svarbiausią faktą: rusų istoriją.

Nors ir žinodami, kad rusai yra sena tauta, mes dažnai užsimirštame, kiek rusiškumas ir šiandien valdo sovietų protus ir širdis. Nors visoj Sovietų Sąjungoj šiandien be perstojimo skamba sovietiniai šūkiai, bet jų šaknys yra giliai įaugę rusiškoje dirvoje. Komunistų diktatūrinė – autoritarinė sistema yra tik caristinės sistemos pratęsimas ir patobulinimas. Jų didieji pramonės ir kitoki projektai — tai tik Petro Didžiojo variantas kuriant Petrapilį. Pirmųjų dviejų dešimtmečių kruvina socialinė revoliucija išugdė naują bolševikinę aristokratiją, kuri mažai skyrėsi nuo caristinės.

Šiandieninės sovietų politikos šaknys siekia daug giliau, negu bolševikinę revoliuciją. Prieš penkis šimtus metų Maskvos didysis kunigaikštis Ivanas Didysis samdė italų architektus ir inžinierius, kurie statė didžiąsias Kremliaus cerkves, rūmus, sienas ir bokštus. Kiti italai gamino rublius ir patrankas, o graikai mokė rusus meno. Šiandien vokiečiai ir italai stato automobilių fakrikus, geležies liejyklas ir petro-chemikalų dirbtuves. Ivanas Žiaurusis samdė anglus, kurie pastatė pirmą rusišką spaustuvę, vokiečius, kurie padėjo nugalėti totorius (1552 m.). ir olandus, kurie pastatė ginklų fabrikus. Juodu pralenkė Petras Didysis, kuriam svetimtaučiai sumodernino visą Rusiją. Visi trys gi, buvo žiaurūs ir negailestingi valdovai, žudę savo pavaldinius, net savo vaikus ir laikę kraštą vergijoje.

Tuometinė ortodoksų Bažnyučia naikino ir degino iš Vakarų atvežtas knygas, kaip šiandien jas naikina sovietai. Rusijoje gyvenę svetimtaučiai buvo uždaryti getuose, kaip ir šiandienos žurnalistai, diplomatai ir biznieriai. Kuo gi skiriasi šiandienos paradai Raudonojoje aikštėje nuo Tolstojaus aprašytų religinių procesijų carų metais toje pačioje aikštėje? Niekuo! Tik tuomet nuo Kremliaus sienų į paraduojančius žiūrėjo carai ir jų paveikslai, o dabar naujieji carai ir Lenino paveikslai. Kuo gi skiriasi Lietuvos ir Lenkijos sukilimo numalšinimas nuo Čekoslovakijos ir Vengrijos sukilimų numalšinimo? Niekuo!

Šitą rusiškosios dvasios primatą turėtų niekuomet neužmiršti ypač tie, kurie viliasi komunizmo esminiu pasikeitimu. Juo rusiškasis komunizmas keičiasi, juo jis lieka rusiškesnis. **P.B.**

"TIESA BRANGESNĖ UŽ LAISVĘ"

Š. m. vasario 16 d. Lietuvos nepriklausomybės atstatymo šventėje Rochesteryje pagrindiniu kalbėtoju buvo žinomas visuomenininkas inž. **Pranas Razgaitis.** Jo kalba buvo giliai prasminga ir lietė labai jautrius šiandienos reikalus. Didelė kalbos dalis jau buvo paskelbta periodinėje spaudoje. Žemiau pateikiame tik trumpas ištrauškas, manydami, kad tos mintys yra aktualios ir svarbios. **Red.**

** "Kiekvienas iš mūsų, kuris pabėgome iš Lietuvos, esame politikai, nes savo pabėgimu pabalsavome prieš prievartos politiką, prieš vienos partijos politiką, atsisakėme būti bebalsiais. Pirmoji kregždė iš jaunimo politinėje padangėje — Linas Kojelis nesenai prabilo, kad lietuviai per mažai dalyvauja politikoje".

** Mūsų politika — skelbti tiesą, gintis nuo melo. Mes esame perdėm melo auka. LKB Kronika atskleidžia mums tikrąją padėtį pavergtoje Lietuvoje. Šeštadieninėse mokyklose Kronika tepasidaro mūsų tautinė biblija. Jaunos sielos yra daug jautresnės žmogaus kančioms, neteisybei, melui. Jie taip greičiau pažins ir pamils kenčiančią tėvų šalį, negu jėga stumiami knygos puslapiais per Šatrijos, Rambyno kalnelius".

** "Anglų kalba Kronika prašosi dovanojama kaimynams, platinama amerikiečių parapijose, parūpinama bibliotekoms. Kaip kitaip atremsime tą melą, kuris skleidžiamas per laikraščius ir televiziją".

** "Š. m. sausio 10 d. vyskupas Paulius Baltakis iškėlė LKB kronikos reikšmę kreipinyje į lietuvius: 'Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika yra žymiausias įvykis šių laikų lietuvių tautos gyvenime. Tai kenčiančios ir kovojančios tautos kelias — jos kančių istorija. LKB Kronikos reikšmė pilnai išryškėjo, iškeldama lietuvių tautos heroizmą, jos drąsą ir ryžtą kovoti už religinius bei tautinius idealus. Pateikdama konkrečius tikėjimo persekiojimo faktus, ji parodo tikrąjį komunizmo veidą'. Mums, laisvę šiame krašte dovanai gavusiems pavergta, kenčianti ir kovojanti Lietuva savo pasiaukojimu primena, kad tiesa yra brangesnė už laisvę. Neškim LKB Kroniką iš sandėlių, nuo knygų lentynų į savo ir pasaulio sąžinę. Tebūna tai pirmuoju mūsų rūpesčiu".

"Antrasis mūsų rūpestis — tai lietuvių tautai primetama kaltė — bendradarbiavimas su naciais. Tai yra bjaurus melas. Jis yra pagamintas Maskvoje. Jį skleidžia KGB, Amerikos tiesingumo depertamentas per OSI ir Izraelio pastangos. Mus šis rūpestis užklupo po 40-ties metų

snaudulio, iš kurio prikelti kai kuriuos veikėjus dar ir šiandien nepasisekė. "Journal of Baltic Studies" randame straipsnį, parašytą Dov Levin'o. Jis rašo: 'Žydai į sovietų režimą žiūrėjo kaip į mažesnę blogybę, negu nacių režimą. Lietuviai laikė tai išdavimu ir vokiečiams įsiveržus į Lietuvą keršijo bendradarbiaudami su naciais ir žudydami žydus'. Vargu ar galima daugiau neteisybės sukimšti į du sakinius".

"Šitame rūpestyje mes nesame palikti vieni. Ką tik pasirodžiusi buvusio kongresmano Paul Findley knyga "They Dare to Speak Out" iškelia tą patį susirūpinimą, apie ką ir mes šiandien kalbame".

"Prieš 40 su viršum metų prel. M. Krupavičius norėjo išsikalbėti su žydų komiteto atstovu, kilusiu iš Šiaulių, Dovydovičium. Kalba buvusi trumpa: žydus žudė lietuvių tauta — ir už tai ji bus atsakinga".

"Prel. M. Krupavičius rašė: '... tokia jų neobjektyvi, melaginga akcija yra mums pavojinga. VLIKas turėdamas tai omenyje, jau 1946 m. yra padaręs tuo reikalu nutarimą: Informacijos Komisijai rinkti medžiagą atitinkamai reaguoti ir paruošti memorandumą lietuvių - žydų klausimu (prot. 1234)... Pagaliau gal kada tai mums bus reikalinga ir kokiam teisingumo tribunole'."

"Dabar jau esame prieš tribunolą — OSI/KGB".

** "Vasario 16-jo mums brangi diena, šventa diena. Mintys, kuriomis su jumis dalinuisi, ne visos tinka šventadienio nuotaikai. Bet kai ilgoje kelionėje jauti, ratai jau lūžta, ir šventadieniška nuotaika pakeičiama rūpesčiu — kas daryti?"

"Tai ne vienos galvos reikalas. Reikia sueiti pirmiausia į vieną politiniams reikalams organizaciją. Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą niekino Lietuvos pavergėjas. Nepatiko jis ir VLiko dukrai Lietuvių Bendruomenei. Ji įsisteigė pakaitalą švelnesniu vardu — Visuomeninių reikalų komisija. Ji padaro gerų darbų. Bet kai rūpimu klausimu niekas ir nieko nedarė — įsisteigė Americans for Due Process. Bet veiksniams ta organizacija nusidavė benkartuku. Buvo sutvertas Lietuvių Teisėms Ginti Komitetas. Apart pinigų priėmimo ir šalpos. to komiteto veikla nėra išryškėjusi. Pasinešdama į politiką, L. Bendruomenė susilaukė dvynukės ir jos išpilietinimas per teismus abiem pusėm jau kainavo keliasdešimt tūkstančių ir dar ne galas".

"Todėl aš ir siūlau visiems sugrįžti prie Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronikos. Ji mums gyvais pavyzdžiais parodo, kad pirmiausia reikia **nugalėti patį save**, kad pasidarytum nenugalimu".

"Sugrįžkim į vieną VLIKą, į vieną Bendruomenę ir vieną ALTą. Tada, tik tada susirinkti konferencijoje, lyg tautinėse rekolekcijose, išdiskutuoti dienos problemas, priimti planą, pasidalinti darbais. Tada

mūsų DRAUGU eilėse

— **Inž. Pranas Razgaitis,** buvęs ilgametis LKDS centro komiteto vicepirmininkas. š. m. vasario 16 d. buvo pagrindinis kalbėtojas Lietuvos nepriklausomybės atstatymo šventės minėjime Rochesteryje. Jis šiuo metu yra Amerikos Lietuvių Tarybos narys, kur jis atstovauja Amerikos Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjūdį.

— **Vladas Šoliūnas,** ilgametis LKDS centro komiteto pirmininkas, praeitų metų gruodžio mėn. dalyvavo St. Petersburge, Floridoje, įvykusiame VLIKo seime ir kaip tuometinis VLiko tarybos pirmininkas ten padarė tarybos metinės veiklos pranešimą.

— **Inž. Algimantas Pautienis,** buvęs LKDS centro komiteto vicepirmininkas, o dabar ALKDS atstovas Amerikos Lietuvių Taryboje, vėl perrinktas Clevelando skyriaus pirmininku.

— **Inž. Adolfas Venskus,** LKDS vicepirmininkas ir Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas, yra kartu ir VLiko ryšininkas Europos parlamente. Praeitų metų lapkričio 14 - 15 d. jis lankėsi Strasburge, kur tarėsi su eile parlamento narių, įskaitant **Dr. Egon Klepsch, Otto von Habsburg ir M. Poniatowski** (Prancūzijos liberalų partijos lyderiu). Venskus buvo patikintas, kad pavergtųjų Pabaltijo kraštų problemos Europos parlamente nėra pamirštos. Pastaruoju metu, pagal ELTOS pranešimą, Europos parlamento sesijose dar pasisakė liberalų ir demokratų grupės narys **V. Bettiza** (PLI, Italija), **J. Mallet** (SDU, Prancūzija) ir **F.L. von Stuauffenberg** (CSU, Vokietija).

— **Inž. Antanas Rudis** praeitų metų gale buvojo Los Angeles, kur Lietuvių Katalikų Mokslų Akademijos suvažiavime skaitė gerai paruoštą paskaitą apie krikščioniškąją demnokratiją, tema "krikščionių demokratų ideologijos kilmė Lietuvoje". Suvažiavime dalyvavo ir **prof.dr. Kazys Ėringis.**

---

tik pajusim, kad nuoširdžiai giedame 'Vardan tos Lietuvos vienybė težydi'."

"Tada ne tarpusavėm varžybom, bet bendrom pastangom atsiliepsime į kovojančios tautos šauksmą — 'jei ir jūs tylėsite, mūsų širdys nebeatlaikys. Skelbkite tiesą, tiesa yra brangesnė už laisvę'."

— **Inž. A. Venskus,** Europos Lietuvių Krikščionių Demokratų Tarybos pirmininkas, sausio 9 d. dalyvavo krikščionių demokratų unijos (UEDC) ir Europos Liaudies Partijos (PPE) tarptautinės politikos komisijos posėdžiuose, kurie vyko Europos parlamento rūmuose Briuselyje. Šiuose posėdžiuose be kitų dienotvarkės punktų, buvo plačiai svarstoma šių dienų pavergtų kraštų padėtis. Pranešimus padarė Čekoslovakijos, Jugoslavijos, Lenkijos, Lietuvos ir Vengrijos atstovai. A. Venskus ypatingai iškėlė religinį persekiojimą pavergtoje Lietuvoje, paskutinio meto lietuvių kunigų nuteisimus ir ištrėmimus į sunkiųjų darbų stovyklas. UEDC ir PPE tarptautinės politikos komisija sudarė specialią programą, pagal kurią bus aktyviai veikiama stengiantis pavergtiesiems kraštams padėti įvairiais galimais būdais. Ypatingas dėmesys bus skiriamas informacijai laisvajame pasaulyje apie komunistinio režimo diktatūrines apraiškas valstybinėje, tarptautinėje, religinėje, kultūrinėje ir socialinėje plotmėje. Europos Krikščionių Demokratų Unijai ir Europos Liaudies Partijai priklauso 23 Europos kraštų krikščionių demokratų partijos. Adolfas Venskus yra nuolatinis ir pilnateisis UEDC ir PPE politikos komisijos narys.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Algirdas Gustaitis, KELIONĖS NEŽINOMUOSE KRAŠTUOSE. Lietuviškos Knygos Klubas, 1985. Viršelį piešė dail. Ilona Brazdžionienė. 140 iliustracijų, daugumoje autoriaus nuotraukos. Minkštais viršeliais, 311 psl., kaina $9.00.

Marijus Blynas, TIKROJI PRAEITIS. Politinių kultūrinių ir istorinių straipsnių rinkinys, II d., išleido "Laisvosios Lietuvos" knygų leidykla, 1985 m. Iliustruota, minkštais viršeliais, 224 psl., kaina $6.00.

PORTUGALŲ NOVELĖ. Sudarė Povilas Gaučys, išleido Lietuviškos Knygos Klubas, Čikaga, 1985 m. spaudė Draugo spaustuvė. Viršelis ir aplankas dail. V. O. Virkau. Minkštais viršeliais, 415 p;sl., kaina $12.00.

Antanas Maceina, IŠLAISVINIMO TEOLOGIJA. Visuomeninio Bažnyčios įsipareigojimo pavojai. Išleido "Tėviškės Žiburių" savaitraštis, 1986 m. Spausdino "Litho-Art" spaustuvė Toronte. Tiražas 500 egz., minkštais viršeliais, 119 psl., kaina nepažymėta.

ANTANAS RUDIS

yra naujasis Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos centro komiteto pirmininkas trejų metų kadencijai, išrinktas LKDS konferencijoje 1986 m. rugsėjo 20-21 d. Čikagoje. Be jo į centro komitetą dar įeina *Sofija Blažienė, Stasys Dubauskas, Dr. Kazys Ėringis, Pranas Povilaitis, Justinas Šidlauskas, Vladas Šoliūnas, Adolfas Venskus ir Algimantas Žukauskas.*

Ateinančiame numeryje:

konferencijos aprašymas
nuotraukos
nutarimai
pareiškimas KD Internacionalui, etc.

TĖVYNĖS SARGO RĖMĖJAI

Iki šių metų gruodžio 8 d. gautomis aukomis, parama ir prenumerata esame užsitikrinę tolimesnį mūsų žurnalo leidimą.

Į Popiežiaus Leono XIII Literatūrinį Fondą yra įnešę: po 50 dol.: P. Pagojus, J. Gravrogkas; 25 dol.: A. Balčytis; 21 dol.: H. Idzelis, 17 dol. J. Bobelis; po 15 dol.: H. Idzelis, dr. A. Laucis, 8 dol. dr. A. Juzaitis, 6 dol. kun. V. Pikturna.

Prie žurnalo leidimo prisidėję 50 dol. prof. dr. J. Zaranka, 17 dol. B. Kondratas, 15 dol. kun. dr. T. Žiūraitis, 10 dol. B. Brizgys.

Prie Tėvynės Sargo Nr. 2 (61) 1985 metų numerio 5 dol. dr. R. Čepulis; prie Nr. 3 (62) 1985 m. 25 dol. Pr. Povilaitis, po 10 dol.: P. Minkūnas, dr. K. Šidlauskas, po 5 dol.: K. Bačauskas, dr. A. Budreckis, V. Butkys, J. Daugėla, J. Jakučionis, B. Užemis, prof. B. Vitkus; Prie Nr. 1 (63) 1986 m. 29 dol. prel. J. A. Kučingis, 25 dol. Pr. Povilaitis, 20 dol. J. Inčiūra, po 10 dol. dr. St. A. Bačkis, J. Bobelis, A. Gudaitis, dr. B. J. Kaslas, V. Prižgintas, St. Rauckinas, dr. K. Šidlauskas, kun. dr. V. Skilandžiūnas, V. Šoliūnas, dr. K. Valiūnas; 8 dol. dr. J. Danilevičienė, po 6 dol.: dr. J. Kriaučiūnas, B. Kuodienė, J. Sonda, A. Tauginas; po 5 dol.: M. Brakas, E. Butkus, A. Dovydaitis, St. Dzikas, E. Gaškienė, A. Januška, P. Minkūnas, E. Paliulionienė, J. Pažemėnas, K. Povilaitis, dr. K. Rimkus, V. Vaitkus, S. Žadeikis; prie Nr. 2 (64) 1986 m.: 10 dol. V. Šoliūnas, 6 dol. J. Šiaučiūnas, po 5 dol.: P. Aleškaitis, dr. A. Juozevičienė, prof. dr. P. Ragažinskas, J. Skirgaudas; prie Nr, 3 (65) 1986 m. 15 dol. L. Barauskas, 11 dol. kun. R. Krasauskas, po 10 dol.: L. Dieninis, kun. A. Stašys, 8 dol. dr. R. Sidrys.

Už 1986 m. prenumeratą: 42 dol. dr. A. Rugienė, 25 dol. M. Peteraitienė, po 22 dol. kun. J. Gasiūnas, dr. L. Kraučeliūnas, A. Pleškys, po 20 dol.: prel. J. Balkūnas, J. Giedraitis, dr. K. Katilius, L. Kazlauskas, J. Laučka, kun. S. Morkūnas, A. Orentas, K. Pabedinskas, S. Radžionis; 16 dol. kun. J. D. Zuromskis, po 15 dol.: vysk. dr. A. Deksnys, A. Juška, K. Kleiva, J. Motiejūnas, P. Tamulionis, kun. J. Velutis, J. Žaliaduonis, 14 dol. K. Kasperavičius.

Už 1987 metų prenumeratą įmokėjo 22 dol. kun. A. Račkauskas, 16 dol. A. Keniausis.

Visiems Tėvynės Sargo skaitytojams, prenumeratoriams ir rėmėjams linkime laimingų ir sėkmingų Naujųjų 1987 Metų!

Administracija

TURINYS

"Tėvynės Sargui" 90 metų 1
Vyt. Bagdanavičius, MIC — Renesanso idėjų poveikis Lietuvos visuomeniniam gyvenimui penkioliktame šimtmetyje .. 3
Pasaulinis krikščionių demokratų suvažiavimas Portugalijoje 14
Europos krikščionių demokratų partijos (PPE) suvažiavimas Olandijoje 15
Pranas Jucaitis — Teilhardo de Chardin mokslo ir jo kosmovizijos analizė 16
A.J. K. — Politinės asmenybės formavimas 28
Iš kun. Mykolo Krupavičiaus laiškų 36
Vincas Staugaitis — Democrazia Cristiana (tęsinys) 52
Vysk. V. Brizgys — Lietuvių tauta ir krikščioniškoji demokratija 67
P. M. — Apie gruodžio 17-sios perversmą 80
B. Z. — Iš tolimesnės praeities 83

IŠ KD PASAULIO
Zaldivaro kelionės 85
Pietų Amerikos KD kongresas 87
KD moterys Nairobi kongrese 88
D. K. — Krikščionių demokratų vizitas Amerikoje 89
KD žmogaus teisių veikloje 93
Iš atskirų kraštų KD veiklos 94

SUKAKTYS
J. B. Laučka — Leonardas Šimutis — neužmirštamas idealistas 102
Žengiant į auksinį rudenį 111

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS
A. Erdvilas — Mirusiuosius prisimenant 116

KNYGOS
P. K. — Sakas apie Vailokaitį 127
Dr. K. Šidlauskas — Nepriklausomos Lietuvos istorija tautininko akimis 131

SPAUDOJ IR GYVENIME
Viena praeities atliekana 145
Kodėl mūsų ten nėra? 147
Demokratija neįmanomna be religijos 147
"Varpo" nuomonė 148
Iš Berno konferencijos 149
Dr. Habsburgas susitiko du Dr. Bobeliu Floridoje 150
Nuostabūs reiškiniai 151
Ar rusiškasis komunizmas yra pasikeitęs 152
"Tiesa brangesnė už laisvę" 154
Mūsų draugų eilėse 156
Atsiųsta paminėti 157
Ateinančiame numeryje 158
"Tėynės Sargo" rėmėjai 159

From: .....

.....

.....

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Mr. A. Viliušis
4050 S. Campbell Ave.
CHICAGO, IL 60632 USA

TĖVYNĖS SARGAS

Chicago, 1986 m. gruodžio 8.

Mieli Tėvynės Sargo Skaitytojai,

Dėl susidėjusių aplinkybių šis Tėvynės Sargo numeris išeina dvigubas 2-3/64-65 16o puslapių. Jo kaina $ 6.00. Sumokėjusiems 1986 metų prenumeratą 2 dol. skirtumas yra kredituojamas 1987 metams. Tikimės, kad ateinančiais metais pajėgsime išleisti daugiau negu tris žurnalo numerius.

Norime pranešti Kanados ir Australijos Tėvynės Sargo skaitytojams, kad Tėvynės Sargo kaina skaičiuojama Kanadoje kanadiškais doleriais ir Australijoje australiškais doleriais. Administracijai Čikagoje nesudaro sunkumų pakeisti Kanados ir Australijos dolerius į šio krašto dolerius. Kanadiečiai galite prenumeratą mokėti į Tėvynės Sargo sąskaitą Nr. 1483521 Resurrection Parish /Toronto/ Credit Union LTD. Apie padarytą įmokėjimą praneškite Tėvynės Sargo Administracijai.

Švenčių proga Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga yra išleidusi sveikinimų korteles, su kuriomis,mieli skaitytojai, jau esate susipažinę. Kas norėtų užsisakyti, pasirūpinti ateinantiems metams jų, tai galite gauti už 1 dolerį penkias. Kortelių yra dviejų rūšių: žalių iš Lietuvos ir rudų iš Australijos. Pažymėkite kurių pageidautumėte.

Su šventų Kalėdų sveikinimais ir sekmingų 1987 metų linkėjimais.

T S Leidėjai ir Administracija

Siunčiu už 2-3/64-65 1986 metų numerį $.6.00 ..... $ .....

Siunčiu už anksčiau gautus Tėvynės Sargo numerius.....

....

Užsakau švenčių sveikinimų kortelių ..... žalių ..... rudų .....
5 kortelės $ 1.00

Viso $ .....

Vardas Pavardė .....

Adresas .....

.....

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $10.00

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Autorius gyvena okup. Lietuvoje — neskelbiamas. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų S-ga 1977 m. 245 psl. Kaina: minkštais viršeliais $6.00, kietais — $7.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. Kaina

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

MODERNIOSIOS PAŽANGOS PROBLEMOS — **P. Maldeikis.** Atspaustas iš L.K.M. Akademijos Metraščio II tomo 1966, 144 psl. Kaina 1.50 dol.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Adomas Viliušis
4050 So. Campbell Ave., Chicago, ILL 60632

Alp(LKA) 1745
1986, Nr.2/3

Kaina $6.00

90.14383